

A TOLL MESTEREI

ORVOSOK

ELBESZÉLÉSEK

IRTA
FÖLDI MIHÁLY

BUDAPEST, 1926
GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5472-36-7 (online)
MEK-13430

TARTALOM

ÖLDD MEG!...

NYÁRI ÉJSZAKA

EGY ORVOS MEGHAL

A SZIMULÁNS

UTOLSÓ FELVONÁS

ÖLDD MEG!...

1.

Egy késő májusi estén kisebb társaság gyült egybe a beteg Valentin József orvosdoktor villájában. A nagy szalónban s a kertre nyíló terraszon, melynek ajtaja a meleg tavaszi estén nyitva volt s a kis asztalok körül, de tőlük távolabb is, a karosszékekben szétszórtan ültek a vendégek és egy félórán át szótlánul hallgatták az orvosok zenéjét.

A szalónból a terraszon át kilátni a kertbe, melynek sűrű-leveles, itt-ott virágzó fáit villanylámpák világítják meg. A zongoránál orvos ül, orvosok tartják kezükben a hegedűket is, orvos szólaltatja meg a cselló bársonyos hangjait; Beethovennek egyik vonósnégyesét játszák.

A zongoránál ül, fejét kissé hátrahajtva az ősz Bányay tanár. Havas és Karvaly tanárok, meg Rákosi tanársegéd a hegedű- és cselló-tagjai a kis kamarazenés társaságnak. Orvos a beteg házigazda is, Valentin doktor, aki a szalón jobb sarkában ül, tolószékben. Térdein pléd, karjai oldalt lelógnak. Hallgatja a zenét, melynek finomabb ütemeire meg-megrándul egy-egy tikkadt izom s alig veszi le szemét Heddáról, a feleségéről, aki a terraszon ajtajában áll, szemben a férjével s Takáts Zoltán tanársegéddel elmerülten beszélget. Takáts háttal áll Valentin doktornak.

Itt van még az orvosok közt Tolnai tanár és Ravasz doktor s két ember, akik nem tartoznak az orvosi céhbe: Horváth, a költő és felesége, Ilonka, aki huga Valentin doktornénak, Heddának.

A zene most elhallgat, pillanatnyi csönd támad, majd itt-ott összeverődik egy-egy tenyér, felhangzik a taps, elragadtatott kiáltások röppennek fel:

- Nagyon szép volt! Brávó! Rendkívüli! - s Hedda odasugja Takáts tanársegédnek: - Vigyázzon, már vége... - Előre is jön. Bányay tanár felé siet: - Igazán nagyszerűen játszottak ma... Egy hónapja van már, ugy-e, hogy utoljára itt hallottuk?

Bányay kissé meghajlik. - Öt hete, körülbelül.

- Óriási haladás! Higyje el, óriási! Meglátja, páratlan sikere lesz a hangversenyüknek.

- Ó, ez nem fontos. A hangverseny csak egy kis kirándulás lesz nekünk. Mi a magunk gyönyörűségére játszunk.

A beteg Valentin elkésetten beletapsolt. - Nagyon szép volt, nagyon szép...

Bányay hozzá lép és melegen kérdi: - Tetszett? Igazán tetszett?

- Meghatott. Köszönöm.

- Örülök. Pedig oly fáradtan érkeztem. Négy nehéz műtetem volt ma este, már arra gondoltam, hogy lemondok.

- Sajnálunk volna - sóhajtja Hedda, melegebben, mint ahogy a háziasszonyi kötelességek megkívánák.

Mások is sajnálkoznak: - Ó... Ó... kár lett volna.

- De aztán miattad... Tudtam, hogy szereted a zenét, - mondja Bányay a házigazdának, aki kimerülten mosolyog.

- Megmentetted egy estémet... Elmult megint egy este kín és kétségbeesés nélkül. Hát ha tudok aludni is ma. Egy kicsit csak... Világos éjszakák, tudod, mi az? Sötétben látni... Tudod, amikor...

Hedda félbeszakítja: - Csak nem fog panaszkodni, kedves? Bányay, kérem...

Valentin rekedten nevet. - Amikor maga mulatni akar... Igaza van.

Hedda egy pillantást vet rá, aztán Bányayhoz fordul: - Bányay, kérem, most játszon valamit a maga kompozíciói közül.

Bányay tiltakozik: - Talán azt most ne... Nincs semmi új dolgom, a régieket pedig már nem szeretem.

- Na, ne keresse magát.

Most szólal meg Takáts: - Ha szabad indiszkrétnek lennem, hiteles értesüléseim vannak arról, hogy a tanár ur...

Bányay tréfásan megfenyegeti a tanársegédet. - Takáts! Mi dolog ez? Szabad így visszaélni a bizalmammal?

Valentin hangosan, rekedten nevet. A társaság odanéz.

- Mi az, Valentin? - kérdi Takáts.

- Semmi. Nevetek. Mért csodálkoztok azon, hogy még nevetek?

Takáts mélyet szippant a cigarettájából. - Örülünk, ha jó kedved van.

Valentin hosszan ránéz, aztán szárazon így szól: - Zoltán, te pályát tévesztettél.

- Ej ha!

- Jobb színész vagy te, mint orvos.

- Igazán kedves vagy!...

- Különbözik igazad van. Az orvosnak színésznek is kell lennie. Én azért voltam rossz orvos, mert nem volt bennem semmi kuruzsló.

Hátul a fal mellett megszólal Havas tanár. - Már megint szidsz minket.

Valentin ma beszélő kedvében van. - Benneteket nem, csak a mesterségünket, ha ugyan egy ilyen élő halottat, aminő én vagyok, még szabad közéték sorolnom. Mit csinálnának a betegeitek, ha megmondanátok, hogy sokat tudtok, de nem tudtok eleget? Velem könnyű dolgotok van... Nekem hiába hazudtok. Kétszer megoperáltatok, harmadszor már felesleges. Én kész vagyok. Rendben van. De ha minden magamfajta rákos betegnek megmondanátok, hogy menthetetlen, mi lenne a betegeitekből? Egyik a másik után akasztaná fel magát. Ezért kell hazudnotok. Bizalmat kell sugároznotok a betegeitekbe, amikor ti már elérkeztetek a lemondáshoz. Minden jó orvos hord magában egy adag kifogyhatatlan rádiumot. A hazugság örök energiájú rádiumát. És mindnyájatok közül ebben a fiatalemberben, ebben a Takátsban van belőle a legnagyobb adag. Sokra fogja vinni!...

Hedda el akarja venni férje szavainak életét. - Ne haragudjék rá. Ne vegye komolyan, - mondja Takátsnak.

- Á, dehogy. Nagyon szeretem hallani keserű bölcseségeit.

- Keserű bölcsesség! Nagyon jó. Fölényes vagy, Zolikám. Igazad van, velem szemben csak te győzhetsz. Tehetséges vagy, stréber vagy, van könyököd, tudsz hazudni, színészkedni, a szerencse is melléd szegődik.

- Mi van veled, Józsi? - kiált fel Hedda s hangjában titkos sikoly bujkál.
- Velem?... Beszélgetek...
- Dehát olyan mulatságos dolgokat mond... - mormolja Takáts.
- Fáradt vagy? Vigyünk a szobádba? - kérdi az asszony s a kérdésben kérés is lappang.

Valentin könyörgőn összekulcsolja kezét:

- Ne, kérlek, ne! Könyörülj. Hagyj itt, ne zárd be! Ne használd fel mindig a betegségemet arra, hogy megszabadulj tőlem, amikor terhedre válok. A feleségem vagy, Hedda! Nem igaz, barátaim, Hedda a feleségem?! Állj hát az én pártomra. Legalább színlég. Komoly szövetség úgy sem lehet az élet és halál közt...

Hedda arcát elborítja a vér. - Komolyan mondom, kezdesz ismét borzalmassá válni. Mit gondolsz, mennyivel méltóbb volna, ha bölcsen és szépen viselnéd sorsodat s nem tennéd itt lehetetlenné barátaink szórakozását...

- Hedda, ne haragudj, Hedduskám, értelek. Add ide a kezed, hadd csókolom meg.
- Rossz gyerek vagy, tudod.
- Én értelek. Nézd... - Szájára tapasztja kezét. - Egy szót sem szólok többet!
- No, viseld jól magad. Légy jó fiu...

Valentin nevet a kezei mögött és sűrűn bólogat.

2.

Hedda most ismét Bányayhoz fordul s arra kéri, hogy játszon el valamit saját kompozíciói közül. - Hát igen, játszon valamit! Azaz engedje meg Takáts doktor urnak, hogy indiszkrét lehessen.

- Szabad, tanár ur? - kérdi Takáts.

Bányay elpirul. Ősz haja alatt tiszta, ápolt arca olyan, mint egy komoly, szemérmes gyereké.

- Csak egy dalt komponáltam.

Ilonka hozzásiet. - Egy dalt? Nagyszerű. Vigat, ugy-e? Milyen kedves.

- Nem vig.

- Egy berceuse, ugy-e tanár ur? - segít rajta Takáts.

- Az.

Ilonka tapsol. - Bölcsődal, jaj de kedves! A megrögzött agglegény, aki alkonyi órákon egy lát-hatatlan bölcső előtt ül és altató dalt dudorász! Jaj, de kedves, engedje, hogy megcsókoljam.

- Parancsoljon, drága.

Horváth, a költő, Ilonka férje, egy sarokban ül és nevet.

Valentin is nevet.

- Már megint, - sóhajt fel Hedda, - Van valami izgató, valami gunyos a nevetésedben.
- De hát miért ne nevéssen! - kiáltja Ilonka. - Egész este ugyanis olyan komolyak voltunk. Már majd elaludtam. Mit nevet Valentin, tudja legalább?

Valentin morog a kezei mögött és mutatja, hogy nem beszélhet. Megtiltották neki.

- Csak beszéljen! - biztatja Ilonka. - Ugy-e, Hedda, szabad beszélnie?

- Szabad. Főképp, ha nem bánt senkit.

- Hát beszéljen, maga csunya beteg. Mit nevet? - s a vidám kis sógornő letérdepel elébe.

Valentin belemosolyog a ragyogó, fiatal szemekbe.

- Azon, hogy a maga férje is nevet, amikor maga megcsókolja Bányayt.

- Csacsi! Hát nem jobb, ha nem beszél? - sóhajtja Hedda.

Valentin nevet: - Költő és a sorsharag.

- Én vagyok az uram sorsharagja?

Hedda megfogja huga kezét s el akarja vonni az urától. - Hadd, ne vitázz vele. Inkább kérd meg Bányayt, hogy játsza el a berceuset.

- Altasson el minket, kedves tanár bácsi... és ne keresse magát.

- Hát én igazán nem bánom, de... - és már indul a zongora felé.

Valentin utját állja. - Ne játszd el, pajtás! Nem lehet Beethoven után a te bölcsődalodat játszani.

Halk nevetésbe és szörnyűködésbe törnek ki a vendégek.

Bányay megáll. - Igazad van!

- Dehát Valentin! - dobbant Hedda.

- No tessék! Most meg már a vezetéknévemen szólít. Vegyék tudomásul, hogy a feleségemnél a legnagyobb harag jele az, ha a vezetéknévemet kiáltja: „Valentin!” Ilyenkor a legnagyobb baj van. Miért haragszik rám, Heddi?

- Már nem is haragszom, - és félrevonul.

Takáts lassan utána megy.

Valentinből pedig kiárad a bánat. - Hát nincs igazam? Beethovent játszottatok, a legszebbet, a legtökéletesebbet. Beethoven... minden! Felülmulhatatlan. Régóta nem volt ilyen békés óráim. Ültem itt és már itt sem voltam. Álltam kint valahol, messze, tőletek is, magamtól is messze, végtelen mezőn, amelyen egyszerre volt dél és éjfél. A hátam mögött dél, előttem éjszaka. Az élet dele, a halál éjszakája. És már nem irigyeltem tőletek az életet, nem féltem az én halálomtól és nem fájt semmi. Békés és nagy voltam. Láttam az életet, szép ragyogását, bolond játékait, nagy reményeit és gyönyörű csalódásait. Láttam hátam mögött a fiatalságot, a szépséget és az erőt s meg tudtam volna áldani. Meg tudtam volna áldani a szép nőket és szerencsés férfiakat, titeket mindnyájatokat, akik még utánam is lesztek, szép fiatal feleségemet, aki el fog feledni engem és egyetlen piros szájával vérvörös dalokat fog dalolni, amelyek majd másoknak szólnak... Daloljon és nevéssen és bárcsak boldog lenne, bárcsak boldog nagy táncba indulhatnának szép fiatal kedvei, erői, melyeket az én hosszú haldoklásom köt guzsba és kerget keserves titkos utakra.

Takáts odasugja Heddának: - Meghalhatna már...

Hedda rémülten néz Takátsra. - Zoltán... borzalmas...

És Valentin hangja magányosan: - Ezt a nagy bocsánatot Beethoven ültette el bennem, őt játszátok még, hogy kivirágozhasson... Mit akarsz itt, Ákos, a te kis bölcsődaloddal!

Bányay mosolyogva bólogat. - Igazad van... és én nem haragszom rád.

- Nem is haragudhatsz. Te férfi vagy és a barátom. Az én barátom és Horánszky Kálmán barátja, tehát barátja annak a haragvó szép fiatal asszonynak is, aki a feleségem. Ezt ne feledd, ezt még majd tudnod kell...

Hedda átszól hozzá a vendégek feje fölött a tulsó sarokból: - Késő van, Valentin, nyugovóra kell térnie.

- Már megint „Valentin”. Nem zavarom már... Hát szóval, nem haragszol, hogy őszinte voltam?

- Nem, igazán nem.

- Te jó orvos vagy. Nagyon jó orvos és mint minden jó orvosban szepegve, félénken ott gügyög benned egy elvetélt művész is. A jó orvos egészen különös fajta, nem ismerik az emberek. A rejtelmeknek ez a buvára, a fájdalomnak ez a vizsgálója, a romlott és csuf testeknek ez a fáradhatatlan gyógyítója rajongó szerelmese az életnek, az örömnak, a szépségnek. Nem furcsa? A legtöbb orvos szereti a zenét és bolondja a szép nőnek. Ez a megrögzött agglegény, ez a Bányay bölcsődalt komponál és sohasem nőült meg, mert nem tudott választani egyet sok helyett. Most is van három, négy szeretőd, tudom, és bolondul szereted mindegyiket.

Hedda most már türelmetlenné vált. - Dehát minek ez a...?

Valentin csak mosolyog. - Elvi ellensége lett már az őszinteségnek, kedvesem... Nem furcsa, hogy ez a szülész és nőorvos, aki annyi csuf beteg nőt lát, nem vesztette el az illúzióit, sőt romantikus imádója, csélcsap lovagja a szép asszonyoknak?! Aztán ott van Karvaly professzorunk... gyere csak elő, ne bujj el, öregem...

A sarokból előbujik egy borvirágos orru, magastermetű kopasz ur. - Ja, parancsolj, most rajtam a sor?!

- Hadd nézzelek meg, drága tudósom. Milyen nagyszerű vagy! Egész nap hullák közt mászkálsz, boncolsz, kutatsz, keresel... még egy hajlatot, dudort, mélyedést, amelyet évszázadokon át talán nem vettek észre az anatómusok... Jobban beléd kellett, hogy rögzítődjenek a test belső ellenségei, komor állatiasságai, mint a felületek laikus illúziói, és ime, idestova hatvanéves korodra kiválasztod egy huszéves medikádat és feleségül veszed és gyereked születik. Nem félsz? Te, aki oly jól ismered a test hullását, boncolását, nem félsz a közeledben tartani egy fiatal virágzó életet? Látod, vetélytársad és kollégád, Tolnai professzor, sokkal bölcsőbb. Ő bebalzsamozza a szép hulláit!

A kis köpcös, fehér nyakkendős Tolnai tanár morózusan kinéz a kertbe. - Nem szeretem ezeket a tréfákat...

- Igaza van. Nem is értem... - dalolja Ilonka.

Valentin utána dobálja szavait. - Azt hallom, egész szép gyűjteményed van már szép balzsamos hullákból! Éjszakánként ülsz a laboratóriumodban, literszámra hordják fel a bort, iszol és azon a címen, hogy új balzsamozási eljárást dolgozol ki, esztendők óta szép hullákkal töltöd napjaidat. - Kacag. - Kisérteties! De mulatságos...

Tolnai most már nem tudja szó nélkül megállani. - Ha nem tudnám, hogy tréfálsz... Van az én balzsamozási módszerem egyébként olyan fontos, mint teszem fel, a te Horánszky barátod veseteóriája.

Legyint. - Hagyjuk az érdemeket. Megvan nekem az én véleményem a ti érdemeitekről... Dicsőség a tudósoknak! De az emberek!? Jobbak, egészségesebbek, boldogabbak? Az én Horánszky barátom nagy tudós... Mi hír róla?

Bányay szolgál felvilágosításokkal. - Hatalmas sikert aratott most kint a kopenhágai orvos-kongresszuson. Arról beszélnek, hogy komoly jelöltje a Nobel-díjnak... Az első magyar Nobel-díjas orvos... Megérdemelné. Vese kutatásai korszakalkotók. Pár nap múlva itthon lesz.

Valentin a feleségétől kérdi: - Heddi, magának mit ír?

Hedda idegesen: - Pár nap múlva itthon lesz.

Valentin hallgat, lehajtja fejét. Aztán nagyon szomorúan mondja: - Jó... Megyek... Terhetekre vagyok... Nagy tudós... De Beethoven!

Takáts Heddához: - Majd beszélni szeretnék magával.

- Én is... - sugja vissza az asszony.

Valentin nevet. - Te Takáts...

- Parancsolsz...

- Mondok neked valamit.

- Kérlek alássan...

- Egy tavaszi napon Beethoven levelet írt egy ismerősének, a Bigot-házaspárnak. Azt írta benne: egyik alapelve, hogy sohasem álljon más viszonyban másnak a feleségével, mint barátiban. És - azt írta - nem szeretné, hogy ily viszony következtében bizalmatlansággal teljék meg szíve oly nő iránt, aki valamikor sorsát megosztja vele - hogy így maga rontsa el a legszebb, legtisztább életet...

- Mit akarsz ezzel mondani?

- Hogy te nem vagy Beethoven...

Nevetnek.

- Tudom. De miért kell ezt hangsúlyoznod?

Hedda közéjük lép. - Kérem, ne feleljen neki!

Valentin az ajkába harap. - Szigorú vagy...

Csönd. Hallgatnak. És a csöndbe tréfásan, unottan belesóhajt Ilonka. - Hja, ja!...

- Igaza van Ilonka... - mondja Valentin.

- Egyébként is, ezt talán nem Takátsnak, hanem Horánszkyknak kellett volna elmondanom... Szóval, üzenem neki... Tehát Bányay pajtás, ne játszd el a berceuset, hanem tudod mit, mielőtt elmennék? Az örömhimnusz, a kilencedikből.

- De akkor lefekszel? - szól rá Hedda.

Valentin hosszan ránéz. - Le, egyedül...

Hedda kezeit tördelő idegességgel. - Hát kérem, tegyék meg neki.

Bányay meghajol. - De ez csak természetes. Gyerünk, gyerekek! - Leül a zongorához, Havas, Rákosi, Karvaly is előveszik a hangszerüket, kicsit stimmelnek, aztán gyorsan felzeng az örömhimnusz.

Freude, liebe Götterfunken,
Schwester aus Elysium...

3.

Valentin elmerülten hallgatta az első hangokat, majd egyre izgatottabbá vált, előre dőlt, vezényelt és rekedten dalolni kezdett.

„Wir betreten freudetrunken,
Göttliche, dein Heiligtum...”

Ekkor eléje állt a felesége.

- Elég volt, ez már sok lesz, kedvesem. Nem szabad felizgatnod magad.

- Nem mindegy? Mondd, nem mindegy?

A zene halkabban játszott.

Takáts hozzásiet. - Nem, nem mindegy, kedves Valentin doktor. Hidd el nekünk. Nem szabad felizgatnod magad, ez bizonyos. Ide hallgass. Nem kell kétségbeesned. Még van remény...

- Csacsi, miket beszélsz. - Hasára teszi a kezét. - Itt van bent. Én tudom. Napról-napra nő. Rák! Tudod mi az? Te csak a máséből tudod, de én naponta husszor megfogom. Bennem van! Halál!

- Ne beszélj számszavakat. Itt nincs szó katasztrófáról. Ki lehet tólni a dolgokat, meg is állapotodhatik a folyamat és akkor még egyszer megoperálunk. Nincsenek áttétek.

- Vannak! Nézd meg a mirigyeket.

- Holnap délben szépen elutazol, a fürdő jót fog tenni.

- Fürdő! Ezt értitek!

- Jót fog tenni. A feleséged veled lesz.

- És te is, mi?

- Nem akarod, hogy egy meghitt orvosod a közeledben...

- A feleségem közelében, kis hamis!

Megfogja az orrát.

- Mit fog ehhez szólni Horánszky? Mi? A főnököd? A tanár ur?

- Ereszd el az orromat!

- Meg akartok szökni Horánszky elől? Horánszky még nem tudja, hogy ti engem fürdőre visztek! Megirtátok neki, mi? Mi?

- Ezekután igazán nem csodálkoznék, ha Takáts doktor ur lemondana erről a neki mégis csak fárasztó utról és rögtön elhagyná házunkat! - jegyezte meg epésen Hedda.

- Ne, csak ezt ne! Ne haragudj, Zoltán, ne menj el. Holnap utazunk. Igen. Szórakozni kell Heddinek, ne hagyj el minket... Én megyek... Megyek. Zene!

Vezényel: - Tra ra ra ra, ra ra rara... Isten veletek, barátaim! Szeretlek benneteket... Vigyetek!

Mindenfelől bucsuszavak röptek feléje: - Szervusz! Pá! Isten vele! Jobbulást! Ne kinozza Heddát! Legyen jó fiu! - S a zene hangjainál Hedda lassan kitolta a karosszékből.

Takáts még utána kiált: - Végy be egy medínált, ha nem tudsz aludni.

Valentin pedig visszadalolt a zene dallamára: - Altatni tudtok, gyógyítani nem...

Takáts hosszan utána nézett: - Szegény barátunk.

És megindult a lemondó sajnálkozás: - Borzalmas. Mindent meg kell neki bocsátani, ember-fölöttiek a szenvedései, - magyarázta Karvaly tanár.

- Megszólalt a költő: - Betegnek lenni szomorú dolog. De ha egy orvos beteg, aki tisztában van a betegségével... Hát valóban menthetetlen?

- Fájdalom, - felelte Bányay, - Elhuzhatja talán egy ideig, hét-három évig is, de...

Takátsnak más volt a véleménye: - Az nem biztos. Én, ha szabad ezt mondanom, sohasem állapítanék meg időpontokat. Kétségkívül, súlyos az állapota, de a természet szeszélyes és tele van csodákkal.

- Ja, csodák... - sóhajtott Tolnai tanár.

- Én már láttam ilyen csodákat és hiszek bennök.

- Ejnye, fiatalember, de tüzes... - mosolygott Bányay.

- Bocsásson meg, tanár ur, de...

Hedda visszajött. Elhallgattak.

Ilonka sietett feléje: - Lefektetted, kisanyám?

Hedda végigsimitotta homlokát és bágyadtan, kissé elkeseredetten mormolta: - Nem. Nem akar lefeküdni. Nem szokott elaludni, míg nem mesélek neki. Az ablakhoz tolatta magát, nézi a csillagokat.

- A halál mindnyájunkat költővé tesz, - tünődött a költő.

Hedda a vendégekhez fordult. Szeme könnyben ragyogott, hangjára fátyol borult. - Köszönöm, hogy megértik és jók hozzá. Köszönöm, hogy eljöttek és szórakoztatták. Mégis csak elmúlt egy estéje...

Horváthoz külön is volt szava: - Ó, önt nagyon szereti most. Ma is egész nap az ön verseit olvasta. - Itt szórakozottan nevetett. - Bölénynek nevezi önt.

- Igazán? Kedves.

Ilonka a nyakába csimpaszkodik. - Kis bölénykém, drágicám.

- Igen. Azt mondta, hogy a bölények is, a nemes és szerény emberek is kihaltak. Ön az egyetlen költő, aki megmaradt. Ezért hívja önt bölénynek.

Most észrevette, hogy Takáts szemei rászegeződnek. - Barátaim, válasszanak, hol szolgálják fel a teát. Itt, vagy az ebédlőben, vagy lent a kertben? Én a kertet ajánlom. A fák alatt oly kedves lesz, nem?

Ilonka hangosan tapsolt. - Jaj de cuki! A kertben, nagyszerű! Menjünk, bölények! - És rögtön kiöntötte szíve bánatát Heddának. - Juj de borzasztó, ezek mind olyan lassan mozognak. Egyik sem tud táncolni. Ugy szeretnék táncolni, Heddus, valami vigat!

A zongorához ugrik: - Jaj, menjenek már, mert olyan pokoli zajt csapok, hogy tótágast áll az a tudós fejük.

Veri a zongorát. A vendégek zajos tiltakozásba törnek ki és menekülnek a terraszon át a kertbe.

- Juj, a kis ördög! - nevet Bányay és vállai közé huzza fejét..

A költő lefogja Ilonka kezét: - Mit csinálsz?! Ez nem illik! Nem vagy otthon.

- Mit tudod te, mi illik! Te csak verseket tudsz írni, más semmit! Gyere, táncolj velem.

Nyakába ugrik és rángatja.

- Ilus, kérlek... már megint... Hedda, kérem mentsen meg a feleségemtől.

- Látod, félti a méltóságát. A frizuráját, meg a méltóságát félti. Látod, ilyen a költő! Ha megcsókolom, mindjárt a fejét fogja. Már meg sem lehet csókolni. Nézd, hogy fogja a fejét!

A vendégek megállnak egy pillanatra és hatalmas nevetésben törnek ki.

- Ilus, meg foglak verni! - fenyegeti költő-ura.

- Mersz is te családi jelenetet csinálni. Megcsókollak és szégyelni fogod magad. Nézd, milyen hülye, juj de szeretem!

Hedda anyáskodva megsimogatja: - Gyere, kis gyerek, kapsz jó süteményt. Habet. Aztán táncolhatsz is majd. Takáts meg Rákosi jó partner lesz.

- Engedsz táncolni? - támad az urára. - Nem leszel féltékeny és buskomor utána egy hétig?

Horváth rendezi a frizuráját. - Szemtelen vagy. Megint becsíptél!

- Én? No, megállj! Meg foglak csókolni. Te... te bölény! Te - költő! Gyere, megetetlek. Enni sem tud magától. Szeretem ezt a hülyét!

A vendégek közben kivonultak. Hedda a terraszs lépcsőjéig kísérte Horváthot és Ilonkát, aztán gyorsan visszasietett a szalonba, ahol a falhoz lapulva, Takáts várakozott rá.

4.

Hedda sápadt mosollyal állt meg a fiatal orvos előtt. Kissé reszketett a szája, amikor idegesen körülnézve aggodalmasan felsóhajtott: - Istenem... nem látnak meg?

- Dehogy, idehúzódtam a falhoz.

- Keresnek majd.

- Egész este várom már, hogy beszélhessek magával. Hogy megköszönjem a meghívást.

- Fel is tűnt az uramnak. Azt mondta, hogy én mindig azokkal az orvosokkal kezeltetem őt, akik nekem tetszenek. Azzal vádol, hogy Horánszkyt már meguntam.

- De hiszen én az asszisztense vagyok.

- Igen, de maga fiatalabb. És ő már Horánszkyban megnyugodott, illetve...

- Illetve?

- Beletörődött abba, hogy ő számításba jöhet a halála után. Kisérteties! Mint ahogy egy haldokló király kijelöli a trónörököst.

- Tehát Horánszky a trónörökös?

Hedda ránéz, aztán kissé kacéran elneveti magát. - Nem lepte meg, hogy éppen magát hivattam?

- Asszisztense vagyok Horánszkyknak.

- Van más tanársegéd is a klinikán. Tanár is. Van, aki inkább a közelünkben lakik...

Takáts elkedvetlenedik. - Én oda megyek, nagyságos asszony, ahova hívnak. Ez a kötelességem.

- Nagyságos asszony! Haragszik? Ilyen könnyen megharagszik? Az baj. Hozzám több türelemre van szükség.

- Én oly türelmes vagyok. Még mindig várok.

- Mindig? No! Mire?

- Választ egy kérdésemre.

- Melyikre?

- A trónöröklés kérdésére.

Hedda nevet. - Egy év óta nem beszélünk így szemtől-szembe egymással.

- Egy év óta. A bódeni tó mellett. Utoljára.

- Maga emlékszik? Akkor mért tűnt el oly hirtelen? Ugy volt, hogy másnap együtt rándulunk ki... és maga az éjszaka folyamán elutazott. Horánszky küldte haza? Vagy az a kis szőke nő csalta el, akivel az utolsó estén együtt táncolt?

Takáts itt hivatalos arcot vágott. - A dolog úgy áll, kedves nagyságos asszonyom, hogy... a férjének...

- Miért beszél az uramról? Valami baj van vele? Beszéljen! Kérem!

- Mindenekelőtt nyugalomra, abszolút nyugalomra van szükség.

- Tudom. És maga miért utazott el? És miért nem jelentkezett egy év óta? Horánszky tiltotta meg?

- És maga kit szemelt ki trónörökösnek?

- Gyáva!

- Parancsol?

- Alapjában véve maga egy gyáva kis fiatal orvos, aki félti a karrierjét. Magántanár akar lenni és bármely pillanatban odadobná a szívét a docenturáért.

- Nem értem magát, Hedda.

- Maga elutazott a bódeni tó mellől, mert rájött, hogy a tanárja szerelmes belém. És nem jelentkezett egy évig, mert attól félt, hogy a tanárja megbünteti és nem támogatja az előmenetelében. És most nem mer addig udvarolni, amíg nem tudja, hogy hogy állok Horánszkyval.

- Hedda kérem, mi az értelme ennek a...

- Adjon neki maga értelmet.

Takáts lehajtotta fejét s egy pillanatig hallgatott. Aztán kissé szomorúan, de nagyon melegen ezt kérdezte: - Mondja, Hedda, mit jelentek én magának?

- Miért érdekli ez magát? - nevetett Hedda s szemében apró tüzek csillogtak. - Mit tud akkor tenni, ha azt mondom, hogy érdekel, de ez magának tilos? Hogy talán azzal a drága kis karrierjével fizethet érte?

- Elfelejtí, hogy kötelességeim is vannak?

- Ezért menekült tehát tőlem?

- Menekültem... Nem mertem komolyan venni... Most sem merem... Nézze, Hedda, én fiatal ember vagyok, de nem értek a fiatalság játékaikhoz. Én munkában élek, a flört síkos parkettjén én elvágódok... Mért csodálkozik, hogy nem mertem rábizni magam egy asszonyra, akiről azt gondoltam, hogy kokett játékot űz velem? Mivel tudja cáfolni, hogy most is nem játszik-e velem?

- Miért nem győződött meg róla, hogy alapos-e a félelme? Maguk klinikusok szeretik a pontos diagnózisokat. Nálam mért nem csinált alapos diagnózist? Még nem is ismertük egymást. Ott is ritkán találkoztunk és keveset beszélgettünk. Csak ezen a hegyi partien kerülhattunk volna közelebb egymáshoz.

- Éppen attól féltem.

- Előre? Mért nem akar meggyőződni arról, hogy méltó vagyok-e a félelmére?

- Akkor már késő lett volna. Tulságosan jól ismertem magát - és én az utolsó pillanatig vártam.

- És ha még tovább vár, mi történt volna?

- Nem tudom, mi.

- Várnia kellett volna.

- Mire?

- Hogy megtörténjék, aminek meg kell történnie. Nem kellett volna gyáván megfutnia.

Takáts egy lépést tett az asszony felé és belehajolt a szemébe, - Ma is gyáva vagyok. Nem magam miatt. Maga miatt.

Az asszony hátrahajtotta fejét. - Én miattam? Miért?

- Mert nem vagyok biztos magában.

- Mindig csak biztosra kell menni?

- Nem. De maga nem ismer engem. Adjon rá alkalmat, hogy megmutassam magam és...

- Tessék! Itt az alkalom! - vetette oda Hedda a szót, mint egy párbajra hívó keztyűt és hátra akart lépni.

Takáts utána nyult és lefogta a kezét.

- Ide hallgasson. Ne csináljon itt mesterséges ellentéteket a karrierem és a szerelmem között. Szilárdabb alapon áll az én pályám és az én jövőm, semhogy egy embernek a rokonszenve vagy ellenségeskedése megdönthetné. Engem Horánszky nem küldött el tavalý és engem Horánszky nem küldött el magától. Én eltüntettem, mert nem akartam játékszer lenni egy vidám és kacér asszony kezében.

Hedda jóízűen mosolyogva, megnedvesítette nyelve hegyével az ajkát.

- Hogyan? Játékszer?

A fiatal férfi arcát elborította a vér. A nedvesen csillogó ajakra meredt.

- Az volt a gyanum, hogy maga bosszankodik Horánszky állandó tudományos elfoglaltsága miatt és engem akart felhasználni arra, hogy féltékennyé tegye. Hát én erre nem vagyok alkalmas.

- Nem?... hát mire? - s mert látta, hogy a férfi szája hangos felkiáltásokra nyílik, gyűrűs mutatóujját az ajkához illesztette és csendet intett.

Lefogott szárnyakkal szállt feléje a vallomás.

- Hedda, én szerelmes vagyok magába, Ha maga is szeretne engem, oda tudnék dobni magáért mindent és szembeszállnék nem egy Horánszkyval, de száz tanárral is. Oly nagy a világ! Játékhoz, flörthöz azonban én tulságosan drága vagyok.

- A szerelemnek nincsenek feltételei, - mosolygott az asszony.

- Akkor maga se szabjon feltételeket. Szakitsa ezzel a világgal és álljon mellém.

Hedda meleg barna szeme tágranyilt.

- Hogyan? Nem most mondta, hogy az uramnak a legnagyobb kiméletre van szüksége? Hogyan hagyhatom el ezt a drága, szerencsétlen embert?

- Rendben van, Kivárjuk, amíg szegény meghal. De mi van Horánszkyval? Nem ő a trónörökös? Mi vagyok én, ha Horánszky is van?

Itt lehunyódott az asszony hosszú, selyempillás szeme és finombőrű ajka lágyan szétnyílt.

- Kis csacsi... Horánszky régi barátunk. Mit szólna az uram, ha máról-holnapra szakítanék a legrégebbi barátunkkal, az uram orvosával, akiben ő határtalanul megbizik? Nem gondolja, hogyha most én hirtelen visszautasítom Horánszky gyengéd barátságát, ez a szakítás a legkárosabban éppen Valentinra hatna?

- Rettenetes egy helyzet! - dobbantott Takáts.

- No látja. Hát nem az a legokosabb, ha szépen rábizzá magát és ahelyett, hogy maga szab nekem feltételeket, elfogad engem feltétel nélkül?

- De hát mi a teendőm?

- Mindig szeressen és sohase kérdezzen.

- És maga?

- Mindent el fogok követni, hogy ne érezze rosszul magát. Ugy sem szeretek szenvedő embert látni. Elég szenvedést kell tünnöm az uram mellett. Ezentúl csak örömet, boldogságot akarok látni...

- Hát akkor nem kérdezek, de mindig szeretek. Most is, - s megfogja a kezét és ráhajol.

- Vigyázzon... Tárva-nyitva minden ajtó... a vendégek...

- Muszáj csak egy...

- Nincs nálam muszáj!

- Csak egy csókot. Megbolondított ez a tüdőklő piros szája. A foga, ahogy felém ragyog...

Hedda felhuzta inyéről az ajkát és megmutatta porcellános fogait.

- Tetszik?

- Elvesztem az eszemet. Mindig így fog gyötörni?

- Máris panaszkodik? Még joga sincs hozzá!

- Könyörgök! - s ráhajol.

- Vigyázzon. Jön valaki.

- Hol? Senki. Hedda! Kérem!

- Nem itt. Várjon. Vigyázzon... Az anyám!

Takátsnak még ideje sem volt körülnézni. Kvankáné asszony, Hedda anyja, lassu, csendes lépteivel máris belépett a szalonba.

5.

Kvankáné nagyon egyszerű, feketébe öltözött, lassu és energikus mozgásu, meggondolt, majdnem férfias beszédű öreg hölgy. Ment előre, mintha semmit sem látott volna és szárazon köszöntötte lányát.

- Jó estét, Hedda.

- Jó estét, anyám! Kezitsókolom, - megcsókolja a kezét. Kvankáné megcsókolja a homlokát.

- Te még nem alszol?

- Nem, Hedda, én még nem alszom. Most intéztem el a levelezésemet, nagyon sok dolgom van. Ezt a fiatal urat nem ismerem. Mutasd be, légy szives.

- Ó, bocsáss meg... Kérem! Takáts Zoltán tanársegéd ur!

Takáts bemutatkozik.

- Kezét csókolom, nagyságos asszony.

- Jó estét, doktor ur, - és figyelmesen nézi.

Hedda kiegészíti a bemutatkozást:

- Horánszky asszisztense. Őt kérettük ide, amíg Horánszky nincs Pesten.

- Ugy, szóval ön doktor ur, a tanár ur asszisztense?

- Igenis, nagyságos asszony.

- És hol marad el ilyen hosszú ideig a tanár ur?

- Kopenhágában van, az orvoskongresszuson. Voltaképpen ma kellett volna megérkeznie a professzornak, de elhalasztotta egy héttel, tíz nappal.

Kvankáné fürkészve nézett a leányára.

- Soká van távol a tanár ur.

- Dolga van. - És hangsúlyozottan hozzátette: - Dolga van. A tudomány.

Takáts mohón kapott a témán.

- Az egész kongresszus a legnagyobb figyelemmel az ő előadása felé fordult. Veseteóriája...

- Veseteória! - sóhajtott Hedda.

Takáts akadozni kezdett.

- Azt írják a külföldi lapok, hogy a Nobel-díj...

Hedda már a hisztériának egy árnyalatával:

- A Nobel-díj!

Kvankáné bólogatott.

- A férfi életének legfontosabb része a munkája. Én rendkívül örülök, hogy siker koronázza Horánszky...

- Mindnyájan el vagyunk ragadtatva anyám... Nem jönne le a vendégeink közé?

- Nem, Hedda. Tudod, nem szeretem a sokadalmat.

- Fáradt vagy...

- Anyám ma is egyedül vezeti a gyárát. Nincs fia, - magyarázta fáradtan Takátsnak.

Kvankáné alig észrevehetően mosolygott.

- Sajnos, nincs. De hát nem lehet perbeszállni Isten végzésével. Majd ha belefáradtam, eladom a gyárat. Ilus is itt van, ugy-e? Ő jó, vidám gyerek. Két lány, egy fiú sem.

- Egy teát, anyám?

- Köszönöm. Semmit sem kérek. Éjfél elmúlt, ilyenkor le szoktam feküdni. Csak el akartam bucsuzni tőled. Holnap utazol.

- Holnap, anyám. Kerestelek délután, de nem fogadhattál.

- Külföldi urak voltak nálam. Üzentem, hogy este majd felkereslek. Beszélni akartam veled, mielőtt elutazol. A gyárban ugy sem lehet... Beszélni akartam veled, Hedda.

Takáts megértette. Kiegyenesedett. - Én talán lemegyek a kertbe.

- Jól van, Zoltán.

- Csókolom a kezét.

- Viszontlátásra, doktor ur, - bólintott Kvankáné és utána nézett.

Takáts a terrazon át lesietett a kertbe.

Hedda az ajkába harapott. Hallgattak. Nem néztek egymásra, de mindegyik az arcán érezte a másik szemét. Hedda megborzongott. Ezen át kell esni, - gondolta s elhatározottan, hűvösen hellyel kínálta meg anyját.

- Köszönöm, Hedda. Hát hogy vagy? Örölsz az utadnak?

- Nem mulatság... Nem én miattam... Valentinnek talán jót tesz... Az orvosok ajánlják.

- Melyik orvos?

- Takáts doktor.

- Horánszky tud róla?

Hedda kissé bizonytalanul és nagyon halkán felelte: - Azt hiszem... Megírtam neki.

- Mindenesetre átutazol Bécsen és Berlinen. Mindkét helyen tudod, hol kell pénzt felvenned. Azonkívül nem feledkeztem meg külön utazási pénzedről, a szobádba felküldtem egy borítékban ezer dollárt.

- Köszönöm anyám. Te jó vagy.

- Tudom, szereted a selymeket, ruhákat, talán találsz egy kis ékszert is, amely megfájdítja a te puha szivedet... Más fából vagy faragva. Nem vagy olyan, mint én.

- Ne haragudj rám. Én nem tehetek róla.

- A villával meg vagy elégedve? Nem kívánsz semmit a távolléted alatt? Valamit rendbehozni?

- Nem anyám. A villa elragadó. Nem tudom eléggé megköszönni neked.

- Szeretném minden teljesíthető kívánságodat kielégíteni. Azt hiszem, a villára sem kellett sokáig várakoznod, egy félesztendő alatt megkaptad. Meg akarom könnyíteni szerencsétlenségedet, tudom, mi az, egy fiatal asszonynak egy beteg férj mellett élni.

Hedda a zsebkendőjét szaggatta. - Kimondhatatlanul hálás vagyok neked, anyuskám.

Kvankáné, mialatt egyre közelebb ért a mondanivalójához, nem vette le szemét a leányáról. - Amit férj kényelemben, jólétben adhat, én megszerzem neked. E tekintetben, azt hiszem, sikerül nálad pótolnom a férjedet, akit nem szabad elhagynod.

- Sosem gondolok erre, - s anyja tekintete alatt már idegeskedtek, rezegtek pillái.

- Egyébként emlékezhetsz, én elleneztem ezt a házasságot. Sohasem tudtam eléggé megmagyarázni, de nékem nem tetszett Valentin. Régi história... tiz esztendő. Te voltál szerelmes, s én csak azt akartam, hogy boldog légy. Nem sikerült.

- Régi dolgok ezek, anyám, - s fogsorát belevájta az ajkába.

Kvankáné mélyen sóhajtott. - De most ujak vannak. Hedda, tudod, hogy nem vagyok barátja a sok szónak. És mindennél többre becsülöm az őszinteséget.

Hedda felkiáltott: - Nincs titkom előtted. Mindent tudsz...

Az öregasszony kemény, vékony szája szinte eltűnt a vádló szavak áradatában, - Nem tudom, nem közölsz-e velem egyes dolgokat kissé későn... Hedda! Te emlékezhetsz, mennyit küzdöttem és szenvedtem, amikor barátoddá tetted Horánszkyt. Heteken át nem aludtam attól a gondolattól, hogy a leányomnak, az én Heddámnak... Nem tudom kimondani azt a szót!... Ennek most már három esztendeje. Végül beletörődtem. Bele kellett nyugodnom. Valentin halálra szánt roncs, akinek az élet már csak illúziókat adhat, te pedig itt állasz fiatalságod virágában. El kellett fogadnom ezt a helyzetet. Beszéltem egyszer Horánszkyval, tudom, hogy rajongón szeret s lázasan várja azt a percet, melyben feleségül vehet. Szeretted te is még Horánszkyt?

- Szeretem.

- Ugy, mint három évvel ezelőtt?

- Nagyon szeretem.

- Hozzá még feleségül?

- Megigértem neki.

- Csak azért, mert megigérted?

- Nem. Hozzá fogok menni!

Kvankáné felállt. - Akkor mit keres itt ez a fiatal doktor?

Hedda nyaka megtört. - Helyettesíti Horánszkyt.

- Az életedben? - sivitott a kemény kérdés.

Most Hedda is felállt. - Mit akarsz ezzel, anyám?

Az öregasszony Hedda elé állt. - Hedda, én nem szeretek sokat beszélni. De nekem beszélnem kell, mert én nemcsak az anyád vagyok, hanem helyettesítem a férjedet is, sőt most talán a jövődöbeli férjedet is. Hedda, én észrevettem néhány hét óta, hogy történik veled valami.

Hedda visszaroskadt a székbe. - Alig beszélünk...

- Mert kerülsz. Mi van veled?

- Velem? Semmi.

- Nyugtalan vagy. Nem találod a helyed. Szórakozottan heversz órák hosszat, hallom, hogy néha sirva találnak a szobádban, aztán meg tuláradón vig vagy. Mit jelent ez? Amikor én ide beléptem, oly helyzetben találalak ezzel a fiatal orvossal, amely mindent megmond.

- Rám lestél?

- Nem. Ti felejtettetek el titkolózni.

Hedda hangja megcsuklott. - Mit akarsz tőlem, anyám?

- Te mit akarsz?! Megcsalod a férjedet? Jó. De meg akarod csalni a második uradat is, még mielőtt a felesége lennél? Vagy két barátot akarsz tartani?

Hedda kitárta karjait. - Borzalmasak ezek a kegyetlen szavak, anyám! Milyen brutális és torz és közönséges minden, amikor így kimondják! A legszebb álmom is mészárszékké válik, ha így beszélnek róla.

- Az igazság nem mészárszék. Legfeljebb fáj. Tudnom kell, mi van veled, Hedda?!

- Mi van velem! Mintha azt úgy meg lehetne mondani! És mintha azt úgy meg tudnád érteni! Anyám... édes jó anyám... én oly boldogtalan vagyok...

És a lábai elé vetette magát.

Kvankáné lenézett a lányára, de egyébként meg sem mozdult. Egyetlen arcizma sem rezdült meg. Következetes szigorúságával csak ennyit kérdezett: - Mi van veled Hedda? Beszélj!

Hedda felsírt hozzá. - A te puritánságod ezt nem tudja megérteni! Az az én legnagyobb bajom, hogy belőlem csak a gyereked találhat támaszt nálad, de az asszony nem. Őt sohasem tudnád megérteni.

Az öregasszony eltűnődött. Aztán megigazította orrán a szemüveget - kissé feljebb tolta - s csöndesen ezt mondta: - Meg fogom érteni, csak még nem tudom, hogy meg fogom-e bocsátani. - És leült, mint aki figyelmesen meg akar hallgatni valakit. Hedda a lábai elé ült és a kezébe hajtotta fejét.

6.

Egy-két pillanatig hallgatott, aztán könnytelen szomorúságában arra vállalkozott, hogy megmagyarázza az életét.

- Anyám, nem én vagyok a bűnös, hanem az élet, amely nem küldte el nekem az igazit. Szeretem Valentint, a férjem ő, akinek odaadtam leányszívemet. Ez hozzáfűz, amíg él, nem, még azután is. Szerelmi életemnek ő volt a dajkája, ma már én dajkálom őt s ha nem is tudnám szegényt magára hagyni, hidd el, utálok néha. Hisz' feloszlik itt a szemem előtt, a kezemben...

Kvankáné bólintott. - Undorító... Értelek.

- De azért szeretem! Szeretem. Mint a szép multunkat, mint egy emléket, mint a saját jószágunkat... És szeretem Horánszkyt. Hiszen három év óta tulajdonképpen ő a férjem. Szeretem, becsülöm, néha imádom. De anyám, én jobban imádom magam a munkánál és Horánszkyt gyakran többet jelent a munka énnálam. Mit mondjak neked? Nézd, hogy ül hetek óta Kopenhágában, mialatt én itt kinlódom egy élőhalottal. Én nem vagyok egyenletes ember, nekem kell a tűz, a lobogás, mért nem tesz semmitsem azért, hogy ne égjek el itt magamban és ne...

- Mit tehetsz? Most mondtad, hogy szereted a férjedet is?!

- Mit tudom én! Ő a férfi, ő az okos, ő a világhírű tudós! De nem! Nem ő imád engem, ő fogadja el tőlem a szerelem áldozatát, mint egy bálvány. Hideg, erős, fölényes, meggyelőre

vasléptekkel a céljai felé, amelyekről én nem tudom, hova vezetnek. Velem nem beszél róluk. Én asszony vagyok neki, nő, aki jó egy hónapban egyszer egy titkos éjszakára, itt a beteg férj házában! Nekem ez kevés, és azt akarom, hogy az én arcom égjen annak a férfinak a homloka mögött, akié vagyok, értem éljen, én legyen neki a legfontosabb, nem Kopenhága és az isteni tudomány! Anyám, ez bálvány, nem férfi! És én didergek mellette. Nincs is itt. Kint ünnepteti magát. Én vagyok itt és várok. Meddig várjak? Hát én nem várok. Érted? Nem tudok várni! Megfulladok! Nem kell nekem semmi, semmi, szegénynek érzem magam ebben a gazdagságban, koldusnak a te nagyuri villádban. Én nekem kell várnom! Várjon ő!... Most mindent tudsz.

Kvankáné enyhültebben simogatta meg leánya fejét.

- Még nem. Mi van ezzel a fiatal orvossal?

Hedda felemelkedett. - Hát nem értesz? Mért akarsz tőlem szavakat, amikor a szavak lerántanak mindent a sárba?! Hát jó. Te sem akarsz, hogy álmodozzam? Ez a fiu kell nekem, mert szíve van. Mert forró, mert szerelmes, mert tud szeretni, mert odatudna dobni értem mindent, mert én vagyok az ő bálványa, mert embernek tekint, társnak, akivel beszél, akinek elmond mindent. Ennek én vagyok a szent. És mert játszhatom vele. Mert elképzelhetem mellette, mily boldog volnék, ha Horánszky ilyen fiatal és rajongó volna. Hát ezért. Hát mit akarsz? Telhetetlen vagyok? Igen. Három férfit szeretek, mert nincs egy olyan, akit szerethetnék. Mutass egy olyan férfit és én alázatosan leborulok az élet előtt és puritánabb leszek nálad is.

- Vesztedbe rohansz.

- Ki kerülheti el a sorsát?

- Nem tudsz lemondani. Mindent senki sem kaphat meg. Benned nem az én vérem folyik, hanem az apádé. Az engedett a szinpadra is. Nem hiába voltál te két esztendeig színésznő.

- Az uram kedvéért, tehát a szerelem kedvéért a szinpadot is otthagytam.

- A testeddel. De a lelkeddel ma is színésznő vagy. Nem vagy becsületes asszony, Hedda!

- Inkább vagyok becsstelen, mint boldogtalan.

- Nem vagy okos asszony, Hedda! El fogod veszíteni mind a hármat.

- Akkor egyikre sem vagyok érdemes.

- Hova fog ez vezetni?

- Majd csak el fog vezetni valahova.

- Hedda, nekem a te életed nem tetszik. Rossz, bűnös játék ez. Embereket becsapni! Miért nem állsz eléjük és miért nem mondd meg nekik az igazat?

- Mert ők a gyengék! Mert nem tudnák megérteni és nem tudnák elviselni. Egyik sem segítene rajtam. Mind gyáva! És én nem tudok egyedül lenni! Kellenek nekem!

Az öregasszony hihetetlen rugalmassággal állt föl és szenvedélyesen kiáltotta: - Te, Hedda! Én gyűlölöm a véredet!

Hedda visszatorpant.

Egy pillanatig némán meredtek egymásra, aztán Hedda csendesen mondta: - Mindig így válunk el, anyám. És boldog embereket könnyebb megérteni, mint szerencsétleneket.

- Küldd el ezt az ujat!

- Még nincs nálam. Majd meglátom... De tudod milyen rossz taktika az, megtiltani valamit olyan embernek, aki a vágyaiban él?

- Én kérlek rá. Kérlek!

- Mindent megpróbálok, hogy legalább téged el ne veszítsek. De tudhatod már, mennyire nem tudok megváltozni.

- Szeretném, ha boldog volnál, de azt is szeretném, ha nem kellene kételkednem benned... Most megyek... Várnak a vendégeid... Csak annyit tegyél meg, hogy ne vidd magaddal ezt a fiatal orvost. Várj még. Ne vidd magaddal. Ezt ígérd meg. Ha majd visszajössz, beszélünk, Megigéred?

Hedda bólogatott többször, némán.

Aztán alig hallhatóan rebegte:

- Megigérem.

Kvankáné megcsókolta a homlokát.

- Köszönöm, Hedda. Isten veled. Minden jól.

- Isten veled! Most jobb neked, anyám?

- Kissé megnyugtattál.

- *Te* megnyugodtál...

- Hát Isten veled.

- Kezedet csókolom...

Kvankáné lassan kiment a szalónból. Hedda egy darabon utána ment, aztán egyre fáradtabban kísérte, megállt és hosszasan maga elé nézett.

Szomoruan mosolygott.

7.

A kertből bejött Takács s halkán az asszony mögé huzódott. Karjára tette a kezét.

Hedda megrázkódott. - Maga az?

- Mi baja? Miért szomorú?

- Mondanom kell valamit.

- Beszéljen. Akármit.

- Zoltán, maga nem jöhet velünk.

- Miért?

- Megigértem az anyámnak.

- Miért kellett ezt megígérnie?

- Anyám kívánta, az én érdekemben.

- Magának az az érdeke, hogy én ne találkozzam magával? Miért?

- A tisztesség!... - sikoltotta Hedda. - A holnap! A jövőm! A férjem, Horánszky, az anyám! Mit akar? Nem elég?

Takáts a kezét tördelte. - Hedda, az istenért, mért türi, hogy bilincseket rakjanak az életére? Hát ki maga? Nem felelős a tetteiért? Kiskoru, gyerek, kisasszony, akit férjhez ad a mamája? Hedda, mi ez a gyerekes engedelmesség? Nem érzi, hogy magának joga van önállóan rendelkezni az életével, hogy azt tehet, amit akar? Nem érzi, hogy minden szabad magának?

- Ugylátszik, nem.

- Hedda, egy pillanat alatt így tönkretenni egy embert!... Egy perccel előbb még oly boldog voltam, most én vagyok a legszerencsétlenebb. Hát így bizhatom magára az életemet? Egy perc alatt így elveszthetem? Mindenkire hallgat, csak engem dobál, mint egy labdát! Hedda, Hedda, ugy-e, hogy nekem volt igazam? Itt van a közelemben, fogom a kezét, és érzem, hogy sohasem érhetem el. Minek kellett ezt megmutatni nekem?

Ilonka felkiáltott a kertből: - Heddus! Kisanyám!

- Látja, beszélni sem lehet magával. Hát mi lesz? Hedda, ilyen reménytelenül elégni...

- Kisfiam, nem jöhet velem, ezt megígértem. De...

- De? Beszéljen!

Hedda lehunyta szemét. Szédült és reszkető kézzel kapaszkodott meg egy székbén.

Maga is alig értette, amit most lázasan suttogott: - Amikor a vendégek elmentek, hátul a kert kiskapuja nyitva lesz... Itt a terraszon várom... Ha sötét lesz...

- Hedda...

- Most menjen! Menjen!

Kirántotta kezét a férfi kezéből, a terraszra sietett és idegesen nevetett.

Ilonka ezalatt a terrasz korlátjára kapaszkodott.

- Kisanya, a bölény minden tejszint megeszik.

Horváth, a költő is feljött a kertből a terraszra, zsebkendőjével törölte az arcát, melyet Ilonka telemázolt tejszinnel.

- Kérem, Hedda, az Ilus egyre rakoncátlanabbá válik.

- A maga felesége.

- De a maga huga!

Ilonka kuncogva nevetett. - Ne higgy neki kisanya! Szégyeli, hogy szereti a habot, pedig otthon minden édességet kilop a szekrényemből.

- Tele kente a hajamat habbal.

- Igen, mért akarsz már hazamenni? Azért, mert ő verseket akar hajnalban írni, én ne táncolhassak! Mért nem irsz éjszaka? Olyan nyárspolgár, mint egy sajtkereskedő! Kisanya, ne menj feleségül művészhez, ha bohémet keresel.

A férj megfenyegette. - Ilus, komiszkodol!

- Mért? Mert táncolni akarok?

Hedda is kérlelni kezdi a féltékeny költőt. - Engedje egy kicsit táncolni.

- Igen, igen! - Ilonka berohan, a zongora elé ül és ismét verni kezdi a billentyűket.

Heddának jól esett most a zaj, a jókedv, a zene. - Egy kis könnyű zenét, jó? Hol van ez a Ravasz doktor? - Kikiált a kertbe. - Ravasz! Ravasz doktor!?

- Parancs! - hallatszik fel a kertből.

Hedda kihajolt a korláton. A szél meglibbenti ruhájának könnyű selymeit és belenyul sűrű barna hajába. - Egy kis táncos, könnyű zenét. Ez a maga szakmája. Jöjjön csak. Ilus táncolni akar.

Ravasz doktor megjelenik a terraszon. - Csókolom a kezét, csakhogyszrevesz engem is.

Hedda önfeledten nevet. - Lumpkirály! Hallom, egy hete nem aludt. Olyan sápadt már, mint a hold.

- Minden nap alszom két órát.

- Elég az? Na üljön a zongorához. Takáts, kérje fel Ilust. Ilus, ne verd azt a zongorát. Megsiketülünk.

A vendégek beszállingóznak.

Csak a költő bosszankodik rendületlenül. - Nevelőintézetbe kell küldeni a feleségemet.

- Megszólalt a bölény, - csap le rá a felesége.

Az inas most Heddához lépett.

- Mi az? - rázkódik meg Hedda.

Az inas mereven áll. Szemét kissé lesüti.

- Nagyságos asszony kérem, a nagyságos ur arra kéri, hogy méltóztassanak egy kissé csendesebben... Nem tud aludni.

- Valentinnak igaza van, - mondja Horváth.

Hedda megtántorodik. - Igen, mindjárt bemegyek hozzá és elaltatom. Csendesen leszünk. - És szédülten a vendégekhez fordul. - Nem tud aludni, amíg nem mesélek neki. Megyek, mondja meg.

- Lehet? - sugja Ravasz doktor.

- Igen.

Ravasz zongorázik. Takáts és Ilus táncolnak, a vendégek körülállják őket. És a félénken kezdődő vigágban lassan, csendesen az inas betolja karosszékében Valentint.

- Valentin... - és Hedda eltakarja az arcát.

Valentin szeliden mosolyog. - Már megint a vezetékevem... Jóestét urak, hölgyek, barátok... Ne haragudj, Hédi de itt jobban érzem magam. Szeretem én is a táncot. Táncolj, Iluskám, ne hadd abba...

- Pihenned kell, - mondja Bányay, - de mi vagyunk a hibásak. Menjünk haza.

Valentin marasztalja őket.

- Hogy képzeled el, hogy ezekután itt maradnak? - fakad ki Hedda.

8.

Az inas bejelentése vetett véget a kinos jelenetnek. Horánszky tanár érkezését jelentette.

A vendégek meglepetve fordultak egymás felé. - Horánszky? Hogy' lehet az? Nagyszerű! - kiáltozták.

- Tudtam! - mondta csöndesen Valentin.

- Honnét? - kiáltotta fel Hedda.

- Éreztem.

- Én nem, - sóhajtott Hedda.

Horánszky már be is lépett. Frissnek, elevennek, sőt fiatalosnak látszott s ezt a benyomást nem zavarta meg deresedő homloka sem. - Jó estét, gyerekek. Szervusztok, urak!

Bányay eléje siet és megöleli. - Micsoda nagyszerű meglepetés!

- Éljen Horánszky! - kiáltják néhányan.

Az általános örömben csak Ilonka nem vesz részt. Ajka lebiggyed. - Puff! Most megint nem lehet táncolni.

- Most este érkeztem, - mondja kissé lihegve Horánszky és Heddához lép, aki a középén áll. - Egyenesen idesiettem, csak átöltözködtem. Nem várt? Kezét csókolom. - Mélyen meghajol.

- Hozta isten, - és a kezét nyújtja, de a tekintete valahogy átsiklik rajta, a távolba.

- Ugy volt, - és mély lélekzetet vesz, - hogy még egy hétig ott kell maradnom, de meg-gondoltam a dolgot. Elég volt a kongresszusból.

- Igazán elég?

- Tulságosan!

Takátsot üdvözli. - Szervusz Zoltán. Mi ujság?

- Isten hozott, tanár ur. Minden rendben van. Nincs semmi ujság.

- Mi van azzal a pancreatitis-szel?

- Pancreatitis?

- Igen. Második emelet 17. Ott az ablaknál.

- Exitus.

- Meghalt? Sajnálom. Érdekes eset volt.

- Érdekes eset... - révedezik Hedda.

- Maga hogy' van, Hedda, mit csinál?

- Én is érdekes eset vagyok, de egyelőre még élek, tanár ur.

- Rosszkedvű? Józsi hogy' van? Szervusz, Józsi. Na?

Valentin biccent. - Szervusz, öregem.

Megszólal a tanár, az orvos. - Micsoda dolog az, hogy te még ilyenkor fenvagy? Egy félórával ezelőtt idetelefonáltam, az inas mondotta, hogy együtt vagytok, de te állítólag már ágyban voltál. Mars az ágyadba!

- Már megint veszekszel velem? - nevetett Valentin.

- Hogy viselte magát? - kérdi Horánszky Heddtől.

- Várta magát! - feleli kimérten.

Bányay érkezettnek látja az időt némi hivatalos üdvözlésre is. - Mindnyájan vártunk. Örültünk a sikereidnek és hidd el, mindnyájan boldogok vagyunk. Az egész orvostársadalom osztatlan örömmel és lelkesedéssel...

- Hagyjuk ezt most, pajtás, majd holnap. Valentin feléje nyújtja a kezét. - Engedd meg, hogy én is gratuláljak.

- Köszönöm, fiam.

Valentin állandóan fogja a kezét. - Veseteóriáddal ugyan nem vagyok egészen tisztában, de biztosan nagyszerű dolog. Gratulálok, nem irigyellek, megérdemled. Már az egyetemen tudtam, hogy ez lesz belőled. Tudós, nagy ember, erős ember. Már akkor tudtam hogy én el fogok bukni. Tudod, mi a te sikered és az én bukásom titka? Te nem adtad el magad. Én eladtam magam. Te dolgoztál, kitartottál, nélkülöztél egy célért, a tudományért, én eladtam magam külsőségekért. Pénzért, jólétért, szerelemért, asszonyért...

- Köszönöm, Valentin, - sziszegi Hedda.

Horánszky mosolyog. - No, ne vegye szószerint!

- De csak vegye. Ez a mi életünk titka. Amikor én praktizáltam és már javában kerestem, te még mindig tanultál, dolgoztál, kutattál és lemondta a sok kis sikerről, a sok kis pénzről, a sok kis asszonyról, hogy szilárdan törj egy nagy cél, egy nagy siker felé. Tudós voltál, nem ember, a tudományért feláldozta az életét, én jól akartam élni és eladtam magam. Te megérdemled a sikeredet, én a bukásomat. Ezt meg kellett még mondanom, mielőtt elutazom.

Most Horánszky ajkán fagyott meg a mosoly. - Te elutazol? Hova? Ki küld el?

Valentin gunyosan nevet. - A segéded. Takáts barátunk.

Horánszky Takátshoz fordul: - Mi értelme van ennek?

- Most tavasz van, - hadarja Takáts.

- Tavasz? Hát aztán?

- Jön a nyár, jönnek a meleg napok.

- Mit dadogsz? Mi köze a meteorológiának a rákhoz?

Valentin mellére ejti a fejét. - Csak veszekedjetelek...

- Maga akar elutazni?! - kérdi most Horánszky hangsúlyozottan Heddtől. - Valentin itthon marad. Egészen fölösleges kitenni őt egy utazás fáradalmainak. - Takátshoz fordul: - Nem tudom, hol járt az eszed. - Majd Valentinhez: - És ha jóban akarsz velem lenni, ne filozofálj annyit, hanem engedelmeskedj! És most - hangosan tapsol - eridj szépen a szobádba. Hol az inas? Rögtön bejövök hozzád és megvizsgálak. Micsoda bolondságok ezek! Kérem, Hedda, csöngesse be az inast. Hol az a csengő?

Csenget.

Valentin Heddára emeli szemét. - Látjátok gyerekek, mingyárt mondtam, ne csináljatok bolondságokat.

Az inas megjelenik.

- Vigye a szobájába a nagyságos urat, - rendelkezik Horánszky.

Valentin csak mosolyog: - Hédikém, nem alszom el, amíg nem jössz be mesélni, Ma a Piroska meg a farkas van soron. Várlak, Hédi...

Az inas kiviszi.

9.

Horánszky Takátsra támad. - Micsoda ostobaság ez, ezzel az elutazással?

- Valentin napokon át rosszul érezte magát, kedvetlen volt, nem lehetett rá hatni semmivel.

- Van oka a nyugtalanságra.

- Végre sikerült vele elhitetnem, hogy a tenger jót fog neki tenni, hogy ott megnyugszik és megerősödik. Komoly indikációja nem volt e javaslatnak, de tőled tanultam, tanár ur, hogy ahol véget ér a tudományunk, ott a hit, a szuggesztió az egyetlen orvosszerünk. Ezt a végső orvosságot voltam bátor alkalmazni s meg voltam győződve arról, hogy a te tanításaid értelmében járok el.

- De hogy' akarod elszállítani, te szerencsétlen!

- Ugy volt, hogy én elkisérem utólagos beleegyezésed reményében és ha felügyeletem alatt áll...

Horánszky hol Heddára, hol Takátsra néz.

- Te... elkiséred?... És Hedda - maga is elutazik holnap?

- Én is.

- Az más. Hát én a leghatározottabban ellenzem ezt az utazást. Kockára teszi a beteg utolsó csepp erejét. Szó sem lehet róla!

Hedda megrándítja a vállát. - Azt mingyárt gondoltam, hogy magának ez lesz a véleménye.

- Akkor miért teszi az ellenkezőjét?

- Nem volt módomban magával beszélni.

- Igaza van. De most már itt vagyok. Nagyon jó, hogy hazasiettem. Most még megvizsgálom, aztán majd holnap megbeszéljük a dolgokat. Azt hiszem, barátaim, hogy miután egy súlyos beteg házában vagyunk... oly késő van már...

- Formálisan kidob bennünket, - kiált fel Ilonka.

Hedda idegesen nevet.

Horánszky Takátshoz fordul. Hangja hivatalosan kimért. - Hétkor bent vagyok a klinikán, Takáts.

- Parancsára, tanár ur.

Bányay is a távozás mellett foglalt állást. - Kálmánnak igaza van. Menjünk. Mikor találkozunk, Kálmán?

- Felhivlak telefonon. Szervusztok. Mingyárt megyek én is utánatok. Csak benézek... - s már el is tűnik azon az ajtón, amelyen Valentint vitték el.

Ilonka méltatlankodik. - Ki vagyunk dobva!

- A tanár ur parancsol.

Bányayban megszólal a barát. - Nem, Hedda, teljesen igaza van. Mingyárt egy óra... Menjünk, urak.

Ilonka Horváthra ölti a nyelvét, - Mee! A bölény örül a legjobban! Megirhatja a versét.

Bucsuzkodnak.

- Hát utaztok, kisanya? - hangoskodik Ilonka.

- Most már magam sem tudom, mi lesz. Vizontlátásra, kismajom.

- Pá, kisanya.

Takáts, aki utolsónak köszön el, mélyen meghajol. - Kezit csókolom... Nem felejtette el, ugy-e?

- Nem, de ne jöjjön vissza.

- Mert Horánszky megérkezett? Vallja be, hogy övé az éjszakája!

- Hogy' mer velem így beszélni?... Engedelmeskedjék!

- Engedje meg, hogy visszajöjjek. Egy egész életről van szó. Beszélni akarok magával.

- Nem lehet, Zoltán, nem lehet. Értse meg!

- Hogy már nem kellek, ugy-e? Könyörgök. Csak beszélni akarok. Kérem!

- Vigyázzon, jönnék.

- Mondja, hogy igen.

És kihull belőle a szó: - Igen.

- Ha sötét lesz a terras... - suttogja még Takáts s lerohan a többiek után. Még a terraszon volt s alakja éppen hogy beleolvadt a kerti homályba, amikor Horánszky belépett a szalónba a jobboldali ajtón.

10.

Horánszky megállt az ajtóban.

- Hedda, elmentek?

Hedda izgatottan egy-két lépést tett feléje.

- Igen. Hogy van Valentin?

- Elég rosszul, szegény, - s szétnézett, szinte szimatolt, mint aki öntudatlanul egy harmadik ember jelenlétét érzi. - Nagyon kimerítette ez a mai este. Fájdalmai vannak. Gyötrődik. Mily hősiesen viseli! Adtam neki egy injekciót. Talán elalszik... Hedda! Heddám! Kedvesem!

Hirtelen elhallgatott s hozzásietett. Megölelte, megcsókolta.

- Mi az? Még szeret? - búgott fel az asszony.

- Soha ennyire! És maga?

Hedda most másodszor nem tudott válaszolni a kérdésére.

- Meg is vizsgálta Valentint? - felelt kérdéssel a kérdésre.

- Meg. De hagyja most. Nem tudom már mindig úgy tekinteni, mint egy beteget. Dühbe hoz. Az az utálat, amelyet egy időben maga érzett iránta, most már rám ragadt. Utálattal tölt el - maga miatt!

- Ezt maga mondja? Egy orvos?!

Horánszky elkomorult.

- Orvosilag ez erkölcstelenség, - tünődött, majd mint aki megtalálta a megnyugtató választ, hangosabban folytatta: - Emberileg talán az ellenkezője volna erkölcstelen. - És Heddához lépett: - Mondja, mért akart elutazni előlem?

Hedda lesütötte szemét.

- Hogy érezte magát Kopenhágában?

- Mért nem felel a kérdésekre?

- Nem találja természetesnek, hogy három heti távolléte után érdeklődöm, hogy hogy érezte magát nélkülem?

Horánszky az ajkába harapott s ideges sétára indult fel-alá a szobában.

- Jól, Hedda, jól! Egy hétig. Egy hétig, Hedda! Tetszett a siker, élveztem az elismeréseket, learattam a gyümölcseit egy élet munkájának.

- Na látja, - epéskedett Hedda.

- Aztán észrevettem, hogy maga nincs velem. Egy napig nem tudtam, mi a bajom. Ideges lettem, szórakozott, kedvetlen. Aztán - ne nevéssen - a szálloda halljában, egy reggel magyar ujságokat pillantottam meg. És eszembe jutott maga.

- Ez kedves. Ha Kopenhágában nem árulnának magyar lapokat...

- Ne tréfáljon Hedda, én még soha ennyire nem vágyódtam maga után. Amikor bankettet adtak a tiszteletemre és hangosan ünnepeltek, mindent - érti? - mindent oda tudtam volna adni egy pillanatért, egy pillanatért, azért, hogy megfoghassam a kezét. Rohantam haza. Még lett volna ott dolgom, egy fontos ülés még hátra volt...

- Miért mulasztja el miattam a fontos üléseket, istenem...

- Nem örül, hogy hamarabb jöttem? Mért akart elutazni? Mért akarja egyszerre mindenáron, hogy Valentin meggyógyuljon?

- Maga nem akarja meggyógyítani?

- Nekem ez a kötelességem, Én orvos vagyok. Maga nő. És ne feledje el, hogy voltak napok, amikor maga a karjaiban hevert és azt kívánta, hogy bárcsak halna meg az a férfi, akinek joga van elszólítani magát tőlem. Mi történt? *Most* kezd ragaszkodni a férjéhez? Vagy *máshoz* talán?

- Maga mondja! Én nő vagyok. Én érzek, cselekedni magának kell.

- Mit mulasztottam el megtenni? Nem egyeztünk-e meg abban, hogy meg kell várnunk, amíg történik...

Az asszony itt megállította sétájában a férfit.

- Gyerekek vagyunk, akik megvárják, amíg történik valami?! Nem maga szokta mindig mondani, hogy magunknak kell berendeznünk életünket úgy, ahogy kívánjuk?! Terméketlenek maradnak vágyaink, ha nem érnek tettekké. Várjak, várjak! Mire kell várnom? Amig elmúlik várakozás közben az életem?

- Nem értem, mire gondol?... Hedda! - Megfogja a kezét, hosszan belenéz a szemébe. - Hedda! Jól értem?

Hedda kirántja magát. - Eh, nem érzi, mily nyomoruságos dolog, beszélni távoli, idegen lehetőségekről, mialatt belül elég az ember!

- Nem értem, Hedda! Az én hivatásom hozzászoktatott, hogy magammal szemben gyakran másokat részesítsek előnyben.

- Azt hiszi, hogy tisztelem ezért?! A hivatása! Mindig a hivatása! És a lemondás! És mások! Azt hiszi, hogy az én szememben valami nagy dolgot művel vele? Vegye tudomásul, hogy megvetem.

- Megveti?

- Megvetem, mert hazugság.

- Hazugság? Az én életem?

Az asszony fájdalmas diadallal kiáltott fel. - - Azt hiszi, nincs hazugság ebben a maga fontos munkájában? Mi az, hogy dolgozik és sikerei vannak? Nem értek hozzá és nem vonom kétségbe, hogy értékesek a felfedezései és segít velük az embereken, az emberiségen, ahogy maga szokta nagy E-vel mondani, de nem veszi észre, vagy nem akarja észrevenni, hogy mi történik magával? Hol van a boldogsága? Hol él maga? Egy nagy agyvelő, egyéb semmi! Nem veszi észre, hogy mialatt mindenkiért dolgozik, elveszti magát és azt az embert, akit állítólag mindenkinél jobban szeret?

Horánszky riadtan vizsgálta az asszony arcát. Megdöbbsent attól a sejtelemről, hogy az asszony ki fogja mondani az ő gondolatait s akkor ezek a gondolatok egyik pillanatról a másikra cselekvéssé érnek. Szinte el akarta még háritani magától ezt a váratlan, gyors lehetőséget s bágyadtan mondta:

- Hedda, miért tesz nekem szemrehányásokat?

- Mért kell itt lent mászkálnom az életnek ebben a zürzavarában? ebben a hangyabolyban, ahol úgy játszanak velünk a véletlenek és a lopott alkalmak, mint a labdákkal! Mért nem emelkedünk ki egy cselekedettel, mely a mi hatalmunkban áll, mért nem állunk meg valahol egyedül és erősen? Ha az én boldogságomról, az én életemről van szó, nem ismerem el az ember kötelességét emberrel szemben. Gondoljon először mindenki önmagára!

- Hedda, én orvos vagyok... Az orvosnak az egész erkölcstana ellenkezik azzal, amit maga...

Okosságának minden éles dialektikájával és forró vérének minden szenvedélyességével támadt rá az asszony:

- Azt akarja ezzel mondani, hogy emiatt nem tud megküzdeni az élet brutális értelmetlenségével? Hogy nincs magában annyi egészséges életerő, amellyel csodálatba tudna ejteni?... Megmondok magának szégyen és szemérem nélkül mindent, hogy mi van velem... Asszony vagyok, igen. És másnak képzeltem el magát. Azt hittem, hogy meg tud küzdeni az akadályokkal, s ha kell, áttöri a korlátokat. A maga szemei, a pillantása, a testtartása, a hangja... Hát igen, csalódtam mindebben!

Horánszky e percben még logikus tudós akart lenni. Hüvös, vizsgálódó hangon kérdezte: - Hedda, világosan beszéljen. Mit akar?

- Mit akarok? Hát hogy mondjam meg, hogy boldogtalan vagyok?

Ebben a pillanatban belépett az inas: - A doktor ur kéreti a nagyságos asszonyt.

11.

Mindketten zavartan néztek az inasra.

Hedda hamarabb tért magához. - Jövök. Mondja meg, hogy megyek, - vetette oda.

Az inas halkán eltávozott.

- Na látja! - kiáltott fel Hedda. - Hát most menjek és üljek le az ágyához és meséljek Piroskáról és a farkasról! Mesélek, szívesen, boldogan ápolom, gondozom, szívesen, boldogan, de értse meg, hogy nem bírom minden este! Néha úgy fellázad bennem valami, egy kiáltás, egy ének, a szívem fáj, a torkom összeszorul és dalolni szeretnék, repülni szeretnék!

Horánszky lesütötte szemét és bizonytalanul mormolta:

- Valentin kiméletre szorul. Szegény...

- Nem kimélem évek óta a hallgatásommal, a mosolyommal, a lemondásommal? Nem adom oda neki a fiatalságomat? Hát tudnám, ha nem szerettem volna valaha oly végtelenül? De értse meg, értsék meg, az élet néha borzalmasabb a halálnál. Ott fekszik, sötétben kell neki mesélni és kinyújtja felém a kezét. A kezét, amely hideg és nyirkos és kiméletlenül megkapaszkodik bennem, mintha ő még férfi volna...

- Undorító...

- És érzem, a sötétben felém emelkedik a feje és világít a csontfejében a szeme és vacognak a fogai és Kálmán, Kálmán kérem, nem használ már semmit a parfüm, dől róla a verejték és szájából árad... valami... Kálmán, maga orvos és maga, most megvet engem... maga ezt megszokta... de hát nincs magában férfi és ennek a férfinak nem fáj, ha az megcsókol?!

Horánszky, a kiváló orvos, a nagy eredményeket aratott tanár, most egész testében reszketve állt az asszony előtt.

- Kétkelkedhetik, Hedda, abban, hogy szeretem?

- Tudhatom-e? A szerelemnek nincsenek bizonyítékai, csak hite van. Nincs olyan út, amely teljesen elvezetne a másik ember szívéhez. Mind a ketten homályban állunk... A hit segít. Az erős azt is elveti; nem támaszkodik rá, mert könnyen törik... Sohasem kérdeztem magát a szerelemről. Talán nincs is rá szükségem, elég gazdag vagyok én magamban. De hát szeretem! Szerettem, amikor még nem ismertem. Vártam azt a percet, amelyben felajánlja magát nekem. Mit akar még hallani? Oly szemérmetlen vagyok már, aminő csak egy szerelmes asszony lehet.

Horánszky még mindig nem akarta megérteni az asszonyt.

- Nem szemérmetlen maga, hanem erős, nagyon erős... - mondta. - Csak az aggaszt, Hedda, hogy egyes kérdésekben a nézeteink... Nézze, Hedda, van múlt és van jövő.

- Eh, miért kapaszkodik oly görcsösen ezekbe a mankókba? A szerelemnek nincs múltja és nincs jövője: állandó izzó jelen az.

- Nézze, Hedda, a nő és a férfi...

- Miért teszi magát ilyen fölényessé az, hogy én nő vagyok? Megborzadna, ha egyszer meglátná, micsoda kívánságok forrnak néha egy nő szívében...

Az inas most újabb üzenetet hozott Valentintől. - A doktor ur kéreti a nagyságos asszonyt, hogy kegyeskedjék azonnal befáradni hozzá.

- Mondja meg, fiam, - szólott Horánszky - hogy a nagyságos asszony rögtön bent lesz nála.

- Igenis.

Az inas kiment.

Horánszky és Hedda hosszasan egymásra néztek. Aztán Hedda ingerülten, szenvedélyesen fölnevetett:

- Mondd, Kálmán, - sugta izgatottan, szenvedélyesen - hiszel te Istenben? Eh, te orvos vagy, én pedig asszony, aki szeret. Ó, de van, bizonyosan van egy hatalom, ami erősebb nálunk. Leborulok eléje és hozzá imádkozom, mentsen meg engem, mert a szerelem fájdalom, az életem fájdalom és én nem birom tovább!

Horánszky a kezét tördelte. - Hedda... elveszi a nyugalmat... Mi van magával?

- A nyugalma! Az a legfontosabb!

- Heddám... Csillapodjék.

Meg akarta csókolni.

- Ne nyulj hozzám! Hogy' vágyakozhatsz még utánam?! Megcsókolt, érted? Délután megcsókolt. Piszkos vagyok!

- Gyere ide, lecsókolom rólad.

- Hogy' van, hogy nem utálsz?

Közeledtek egymáshoz, de abban a percben, amikor már-már elérték egymást, az inas betolta Valentint.

A beteg, halálraszánt orvos, a megcsalt férj, idegesen, sápadtan mosolygott.

- Bocsássatok meg, - mondta - hogy zavartalak benneteket. - Az inast kiküldte. - De mégis csak figyelmetekbe kell ajánlanom, hogy a tisztesség bizonyos elemi törvényeit még a cselédség előtt is be kell tartani.

Horánszky szordinót tett az idegeire is, a hangjára is. - Mi bajod van Valentin?

- Nektek sem lehet kellemes, ha szájára vesz benneteket a világ. Eddig megőriztetek bizonyos helyes formákat. Hedda lefektetett, megpróbált elaltatni, megháláltam jószágát azzal, hogy alvónak mutattam magam, s hallgatólagosan beleegyeztem abba, hogy én ott fent legyek, ti meg itt lent találkozzatok, amikor a cselédek is lefeküdtek, s te a sötétben, a hátsó kiskapun visszajöttél. Megőriztük a külszint s azt hittük, hogy rajtunk kívül senki sem tud a botrányról.

Hedda eltakarta az arcát. - Te tudtál róla?

- Tudtam. Ne haragudjatok rám. Bocsássatok meg, hogy véletlenül kinyílt a szám... tudom, hogy ezzel talán zavarlak benneteket... talán varázsuktól is megfosztottam most e találkát, mert elvettem titkosságukat... de ma oly nyugtalan vagyok... oly különös éjszakám van...

- Éppen rólad beszélgettünk, - mormolta Horánszky.

Valentin keserűen nevetett. - Te nagy ember... Te nagy tudós... Nem szégyenled magad... nem félsz, hogy egy asszony miatt már hazudni is tudsz?

- Valentin!

- Eh, hagyjuk ezt. Inkább segíts rajtam. Irtózatossá a fájdalmaim vannak... Kavarog velem az egész világ... A beleim itt vannak a számban, utálok magam, utálok! Minek kell nekem ez az undok, gyönyörű élet! Mért fáj a szívem, ezért az asszonyért?! Mért szeretem, ha már nem szeret, mért ragaszkodom az élethez, ha ilyen komiszul bánik velem... Csináld meg, Kálmán, hogy aludni tudjak, aludni, aludni!

- Gyere, adok egy injekciót.

- Igen, morfint. Drága jó morfin...

- Na gyere.

- Segítek, - lépett Hedda a két férfihez.

- Majd én, - mondta Horánszky s elhárította Heddát. - Maradjon.

És tolja kifelé Valentint.

Valentin elmenőben Horánszky felé nyújtja a kezét... - Haragszol? Bocsáss meg.

Horánszky nem felel. Kitolja.

Hedda egy ideig utánuk néz, aztán kétségbeesetten ráborul a zongorára. - Mindent tud... Undorító... Hiába volt minden...

Takáts belopódzik a terrasról. - Hedda... Hedda!

Az asszony rémülten felkapja fejét. - Kérem, azonnal menjen el! Lehetetlen!

- Hedda, hallottam mindent... Itt voltam a terras alatt... ne küldjön el!...

- Hallgatódzott! Micsoda emberek! Menjen! Minden percben jöhet. Tévedés volt! Nincs mit beszélünk egymással...

- Mindent hallottam... Így csak az az asszony beszél, aki nem szeret... Hedda, maga egyiket sem szereti, maga keresi a szívét.

- Nem, nem, menjen, holnap elutazom az urammal! Ne lázadozzék az, akinek le kell mondania... Le fogok mondani. Hagyjanak engem! Menjen...

- Ne küldjön el, ne küzdjön önmaga ellen, Hedda, maga nem szereti őket, hallgasson a szívére. Imádom magát! Most már senki sem szakíthat el magától!

- Nem értenek meg! Én nem tudok élni ebben a becstelenségben, ebben a hazudozó titkolódzásban.

- Hallgasson rám. Bizza rám magát. Én megmentem. Tiszta, szép élet felé vezetem. Elmegyünk innét. Új helyen, új életet kezdünk.

- Holnap elutazom az urammal.

- Öngyilkosság!

- Vigyázzon! Jönnék!

- Várok lent.

Hedda eltakarja az arcát. - Uram, istenem, segíts rajtam!

Takáts kirohant a terrasra, Horánszky pedig belépett a szalonba.

Megáll az ajtóban. Nézi a kezeit, aztán hátrakulcsolja.

- Hedda... - suttogja alig hallhatóan.

Hedda némán ránéz.

- Hedda, kérem... Valentin meghalt.

Hedda a rémület zsidbadtságában alig érti.

- Valentin... meg... most... itt volt! Meg akart ütni! A szemével megvert!

- Meghalt, - hangzik tompán, mint egy ítélet.

Az asszony felsikolt. - Az uram! Hogyan? Beszéljen!

A tanár hozzá lép.

- Ennek előbb-utóbb be kellett következnie.

Hedda sikoltozik, - Józsi!... El sem bucsuzott tőlem!

Leroskad.

Horánszky az asszony haját simogatja, szeme messze elnéz, túl a falakon, kerteken, emberek...

- Nyugodjék meg. Ugy sem volt már élet az ő élete. És most - szabadok vagyunk! Nincs többé akadály az útjában, az utunkban!

- Anyám! Édes anyám! Hivják az anyámat!

- Jól van, kisfiam. Szólatok neki.

Kisiet.

Takáts berohan a terrasról. - Mi történt?

- Meghalt, - mondja könnyörtelenül Hedda s idegenül hallgatja a saját hangját.

Takáts meglepetten kérdezősködik. - Valentin?... most... hirtelen? Lehetetlen. Megnézem, - és elrohan Valentin szobájába.

Az asszony gépiesen csóválja fejét. - Józsikám... Kisfiam...

Aztán kimerülten megcsuklik a feje.

12.

Három hónap múlva Horánszky tanár felesége, Hedda, két utazóbőröndbe rakosgatott. A bőröndök a férje dolgozószobájában állottak.

Este volt megint.

A kertre nyíló ablakokat hosszú, nehéz függöny borította, a lámpák égtek.

Hedda elhelyezte a bőröndökben új férje holmijait, melyeket a szobalány adogatott a kezébe. Anyja egy karosszékekben ült, kissé oldalt tőle, s már jó ideje némán nézegette. Egyáltalán, egy félórát tart már ez a készülődés, de alig váltottak még egy-két szót; csak Hedda ad időnként utasításokat a szobalánynak.

- Ugy, - mondja - most hozhatja a frakkot... - S az anyjától kérdi: - Nem is tudom, elfelejtettem megkérdezni, hogy szmokingot is visz-e magával? Mit gondolsz? Kérdezzük meg tőle telefonon?

- Nem érdemes ilyesmivel zavarni. Kevés helyet foglal el, csomagold be neki.

- Igazad van. Julis kérem, hogy el ne feledjem, hozza ki a fürdőszobából az én kölnivizes palackomat. És keressen egy kis üveget, amelybe tölthetünk belőle. A méltóságos ur jobban szereti az én kölnimet.

A szobalány kisiet.

- Jaj, istenem, és a rendjelek! Majd elfelejtettem! Nem szereti mutatni, de nagyon fontos neki... Kihuzza az íróasztal egyik fiókját és egy kis dobozt vesz elő.

- Itt tartja.

- Együtt van mind?

Kiüríti a doboz tartalmát.

- Ferenc József-rend... Vaskorona... a Verdienstkreuz... Azt hiszem nyolcnak kell lenni, a németekkel és a törökökkel együtt... Nem, tiz darab a bolgárokkal... Háborus érdemek... Nem, a Ferenc Józsefet még békében kapta... Ahá, itt vannak a miniatűr-szalagok, csak ezt viselik frakkon... Elég lesz ez is, ugy-e?

- Azt hiszem, csak ezt viselik.

- Kedves ez a sok színes selyem a fekete frakkon, nem?... Nagyjában készen is vagyunk. A tanár ur elutazhatik... Kíváncsi vagyok, mit felejtettem el... Te, anya, nem mulatságos, mily figyelmes vagyok? Még soha életemben nem csomagoltam, mindig nekem csomagoltak. Horánszkyhoz kellett feleségül mennem, hogy így megváltozzam. És még mered azt mondani, hogy nem vagyok házias, kedves, udvarias hitves?...

- Tulságosan el vagy ragadtatva magadtól.

- Istenem... pótolom talán mások mulasztását e téren. Egy asszonynak mindig szüksége van arra, hogy valaki el legyen ragadtatva tőle... Ebben a nagy-nagy magányban itt, én képviselem magam számára az egész férfinemet...

- Nem túlozol, Hedda?

- Anyám, esküszöm, szóról-szóra igazat mondtam. Három hónapja, hogy férjhez mentem, azóta úgy élek, mintha leány volnék.

- Panaszkodol?

- Nem, Tudja isten... talán még jól is érzem magam. Az ellenkezője mindenesetre tulságosan súlyos konfliktusokat idézne fel bennem...

- Hedda! Hedda! Ha én megérhetném egyszer azt, hogy a te életed ne adjon fel nekem megoldhatatlan problémákat, amelyekről napokig fáj a fejem!

- Nézd, anyám, mért csodálkozol azon, hogy nem oldódott meg semmi?

- Hogyan? Szegény Valentint eltemettük, férjhez mentél Horánszkyhoz...

- Ti eltemettétek Valentint, de én nem. Én még nem vagyok túl azon az éjszakán, amint hogy én nem vagyok Horánszky felesége, anyám.

- Nem vagy a felesége? Micsoda beszéd ez?

Hedda megáll előtte és nagyon egyszerűen mondja: - Nem vagyok, anyám.

Kvankané némán ránéz és nem talál szavakat csodálkozása kifejezésére. De nem is érti meg teljesen a helyzetet.

Hedda nem hagyja sokáig kétségben. - Igen, anyám. Az esküvőt megtartottuk, ide költöztem Horánszkyhoz, egy házban lakunk, egy asztalnál étkezünk, udvariasak és figyelmesek vagyunk egymáshoz, tulságosan udvariasak és figyelmesek... de egyéb? Semmi.

- Tulajdonképpen miért nem utazol vele?

- Mert nem hívott.

- Sohasem szabadna magára hagyni a férfit, ha csak érdekeid, vagy érzéseid így nem kívánják.

- Anyám, ajánlkozhatik egy asszony anélkül, hogy ne deplasszirozná magát? Ajánlkozhatom én - neki? Amikor esténként szertartásosan megcsókolja a kezemet, én tartsam oda neki a számat?... Áll előttem, mereven, hidegen, szemeit kissé lesütve, ahogy a katedrán előadni szokott... és én tartsam az arcomat a szeme alá? Nem mondom, volt egy éjszakánk, az első... akkor... vad és szerelmes volt, mint... ide hallgass. Amikor hajnalodott, egyszerre felugrott és kifutott a szobámból.

- Mi történt?

- Nem tudom. Én rémülten utána siettem, ott álltam a hajnali derengésben a szobája, az ajtaja előtt... hallottam a lépteit... fel-alá járt, sebesen, egyre sebesebben... a hajnali fény ráomlott és én észrevettem feldult meztelenségemet... megrázkódtam... valami undort, elképzelhetetlenül keserű utálatot éreztem... és visszavánszorogtam az ágyamba, amelyből két napig nem keltem föl.

- De hát mi történt köztetek?

- Százszor elgondoltam már ezt az éjszakát és csak egyre emlékszem. Magam sem tudom, hogyan, egyszerre csak Valentinről beszélgettünk... főként én beszéltem. Megemlítettem, hogy nagy hatással volt rám a szeme azon az utolsó éjszakán... hogy nagyjában már belenyugodtam a halálába és napról-napra messzebb bucsuzom tőle, csak a szemétől nem tudok szabadulni... Az néz, néz rám koporsón és halálon át... Bizonyos, hogy amikor utoljára találkoztunk, meg akart verni engem... Mozdulni nem tudott, de a szemével megütött... Itt érzem az arcomon, ma is... Erről beszéltem, ő hallgatott és egyszerre csak otthagyott. A karomba feküdt, kissé megrázkódott... Másnap bejött hozzám, leült egy székre az ágyam elé és úgy beszélgetett velem, mintha a betege volnék. Azóta mindig ilyen... Gyöngéd, mint egy nagybeteggel, vagy a kislányával. Megközelíthetetlen és fölényes. Ha a munkájáról érdeklődöm, mosolyogva elhárítja kérdéseimet, mint ahogy egy kedves gyermeket leintünk. Néha parancsoló és komor. Tegnapelőtt rámszólt, hogy mért ülök folyton itthon és mért nem kocsizom ki néha. Olyan volt a hangja, hogy sirva fakadtam. Bementem a szobámba és nem jött utánam. Másnap, tegnap délelőtt, egy csokor rózsát küldött. Meg akartam köszönni neki, megsimogatta arcomat és otthagyott. Néha úgy érzem, hogy fölösleges vagyok itt.

Kvankáné legyintett és elfordult a lányától. - És néha talán te nem is bánod, hogy ezt kell érezned, - mormolta bosszusan.

- Igazságtalan vagy. Tudom, mit gondolsz... Egyszer kiejtettem a nevét. Kálmán arca eltorzult... Abbahagytam. Nem tudok róla semmit. Ő nem jelentkezett, mi alig járunk valahova... - magyarázat: nagy munkára készül... - ide nem jön senki, csak Bányay, de az annyira az ő barátja, hogy tőle nem kérdezhetek semmit... És most megint egyedül leszek... Anyám, ennek az embernek nincsen szive!

- Hogy' lehet ezt mondani, Hedda?!

- Anyám, nincs szive! Van esze, nagy-nagy feje és vannak érzékei. A fejében hordja az életét. Ott van a tudomány, ott vannak a betegek és a felfedezései, ott nyüzsög nagy E-vel az egész emberiség... és vannak érzékei, amelyek megkivántak engem. Régen, idestova négy esztendővel ezelőtt... Szive meleg, szerető, alázatos férfiszive nincs. Hideg bálvány...

- Lehetetlen! Hogy' lehet az, hogy csak most vennéd észre?

- Ez a tragédiám. Az ember beleszeret valakibe és amikor neki adta magát, akkor kezdi megismerni. Nem véletlen az, anyám, hogy a nő rendszerint behunyja a szemét, ha megcsókolják. Ilyenkor csapja be az élet...

13.

A szobalány behozta a kölnivizes üveget, egyéb apróságokkal együtt. A két asszony hallgatott. Kezüik babrált az élet mindennapi teendőivel és szemük rámeredt életük nagy problémáira.

Egy látogatójuk is érkezett, aki hamarosan eltávozott. Bányay tanár: Horánszkyt kereste, akivel sürgős beszélőnivalója volt elutazása előtt. Tíz óra volt már és tizenegy óra huszkor indul a vonata... El is távozott mindjárt azzal, hogy a klinikán fogja el barátját.

A két asszony ismét magára maradt. Kvankáné megsimogatta leánya arcát s hosszan bele-nézett a szemébe.

- Hédi, légy okos, légy nő, - mondta. - Igazán nem csodálkoznék, ha kiderülne, hogy rémlátásokkal keseríted magad... Végül is, ne feledkezz meg arról, hogy ki az urad. Nem veheted tőle rossznéven, ha valami fontos munkára készül és ezért átmenetileg jobban érdeklődik a munkája, mint a te csókjaid iránt... Nem gondolod, hogy igazam van?

Hedda megcsókolta a kezét. - Anyuskám, az igazságok keresése nem az én mesterségemhez tartozik. Ez Kálmán szakmája. Igazat... szívesen adok neked, nekem úgy sincs rá szükségem...

- Tulságosan okos vagy, Hedda, ez a legnagyobb baj.

A válságnak, az elintézetlenségnek az a nyomasztó érzése, amely három hónappal ezelőtt gyötörte, ismét elborította őket. Kvankáné elvonult a szobájába azzal az elhatározással, hogy legelső alkalommal, ha lehet, még ma, az elutazása előtt... komolyan beszélni fog a vejével.

Hedda kételkedve bólintott. Aztán tovább rakosgatott a bőröndökben...

Ekkor váratlan látogatót jelentett be a szobalány. Egy gépirókiasszonyt és Takáts doktort.

Mosoly merevedett meg Hedda arcán. Állt a szoba közepén és bénultan várta a közeledőket, akik néhány csomagot tartottak, óvatosan, a kezükben.

- Már itt is vagyunk. Jóestét, kezét csókolom, - köszöntötte élénken Takáts.

- Takáts?!... Maga az, Takáts doktor?

- A tanár ur küldött minket. A készítményeket és kéziratait hozzuk, hogy megfelelően legyenek elhelyezve a bőröndökben. Ugy. Tegye le, kisasszony. Szabad? Egy pillanat. Rögtön elveszem, kisasszony. Így. Rendben van. Kezét csókolom... Hát melyik bőröndbe is kerülnek ezek?

A beszéd kissé felvillanyozta Heddát. - Ezt még mind el kell helyezni? Erről nekem egy szót sem szólt az uram. Hát most hova tegyük? Tele van minden.

- Pedig ezek a legfontosabbak. Nézzük csak... Kisasszony, magára voltaképpen már nincs szükségem. Biztosan várják otthon.

- Elmehetek?

- El. Köszönöm a fáradságát... Tudja a járást? Arra kell menni, amerre jöttünk. Igen, helyes, nagyon jó... arra, Isten vele, fiam...

Takáts áll egy pillanatig az ajtóban, aztán hirtelen megfordul. Hedda felé siet, aki mosolyogva vár rá. Amikor egy lépés távolságra ér az asszonyhoz, megáll, meghajtja magát. - Jóestét, méltóságos asszony.

- Kisfiam... mi van magával?

- Semmi, kezitsókolom. Egy hét óta Pesten vagyok.

- Hát... nem volt Pesten?
- Nem. Majdnem két hónapig. Amikor az első férje meghalt és köztudomásúvá vált, hogy ki lesz a második, jelentkeztem a tanár urnál és szabadságot kértem. Megadta.
- Hol volt?
- Egy kis faluban a svájci határon.
- Mit csinált ott?
- Nagyrészt semmit. Három hétig feküdtem egy kerti ágyon és néztem az eget. Aztán... Igen.
- De csak mondja el.
- Voltam Zürichben is. Van ott egy barátom a klinikán, felkerestem. Megkérdeztem, szívesen látnának-e? Azt mondta, volna számomra hely. Ekkor leültem és megírtam a magántanári disszertációm. Egy év óta már a fejemben volt, a tanár ur egy év óta sürgette. Azt gondoltam, hazajövök egy kicsit, itt magántanár leszek, aztán szépen elbucsuzom ettől a világtól és megyek egy másikba. Dehát ebből nem lesz semmi.
- Itt fog maradni?
- Nem, Takáts tervez, Horánszky végez. Elmegyek anélkül, hogy itt magántanár lennék.
- Dehát azt mondja, hogy elkészült?!
- Én igen, de a tanár ur is elkészült velem. Megváltozott. Olyan hűvösen fogadott, mintha életében most látott volna először. Nem is fogadott. Kiüzent, hogy el van foglalva. Reggel kilenctől déli kettőig váratott. A klinika első tanársegédjét. Szóval, megbuktam. Beszélgettem vele a magántanárságomról, s ő, aki azelőtt állandóan sürgette és támogatta a dolgozataimat, most arra az álláspontra helyezkedett, hogy még nem érkezett el az én időm. Várjak egy, két, esetleg három esztendeig. Egyébként is, mondta, még nagyon fiatal vagyok. Vannak előttem sokkal idősebbek, sőt talán érdekesebbek is.
- Zoltán, sajnálom, hogy így történt.
- Sose sajnáljon! Zürichben majd előlről kezdem. És igaza van neki, fiatal vagyok...
- Hát valóban a karrierjébe kerültem... Drágán fizette meg ezt a... semmit... Dehát mi történt tulajdonképpen? Minek tulajdonítja ezt a hirtelen hangulatváltozását magával szemben?
- Rejtély. Sötétben állok, még tapogatózni sem tudok. Minden megfordult azon az éjszakán, amelyen Valentin meghalt... Féltékenység?! Vagy másvalami? Mindenesetre nagy baj volt, hogy azon az éjszakán itt talált engem. Ott álltam a halott Valentin ágyánál és fogtam a hideg kezét. Ő rámkiáltott, hogy hogy kerülök oda. Azt mondtam, visszajöttem, mert elfelejtettem injekciót adni s arra gondoltam, hogy Valentin nem fog tudni elaludni. Bevallom, ez nem volt tökéletes kifogás, de jobbat ma sem tudnék. A szemembe nézett és azt mondta, hogy ő már ellátta a beteget. Azt feleltem, hogy ezt én is észrevettem s a morfiomos ampullákra mutattam, amelyeket a bal kezemben tartottam. Azt kérdezte tőlem, hogy gyűjtöm-e az üres ampullákat? Nem, mondtam, csak a földön találtam s felszedtem, nehogy rálépjenek. Akkor újból el is dobtam őket. Most ő szedte fel. Én kifelé indultam és szórakozottságomban, éppen csak, hogy megtörjem a kínos csöndet, még azt kérdeztem: oly rosszul volt szegény, hogy háromszor is kellett neki morfint adni? Ekkor még ingerültebb lett és azt kiáltotta, hogy csak két injekciót adott. De hiszen most volt a kezemben a három ampulla?! - vetettem oda. - Csak kettő volt. - rikácsolta ő. Vállat vontam, kifelé indultam, ő utánam szólt: Az egyik üres volt. - Most már ugyis mindegy, - mondtam s kimentem... Ez történt. Azóta szinte nem áll szóba velem. Kerül, utál, néha azt hiszem, hogy gyűlöl. Én is őt.

Hedda megborzongott. - Gyüölöli?

- Hát mit tegyek? Nem vagyok Krisztus és nem tudom megcsókolni azt, aki megüt. Mentem előre és most ez az ember keresztbe áll az utamon. Nem tudom eltávolítani, hatalmasabb nálam. Kikerülöm. Elvette a pályámat, elvette... Eh!

- Engem is gyüölöl?

- Emlékszik, mit mondtam magának azon az éjszakán? Azt, hogy nem köti magát semmi és joga van mindenhez. Most is ezt mondom. Ha boldog, akkor meghajtom a fejem és lehunyam a szemem, mintha a napba kellene néznom, amelynek fényességét én nem bírom el. Ha boldog, akkor azt mondom, hogy joga volt hozzá. Joga volt a boldogságához, még ha ennek az volt is az ára, hogy engem el kellett tipornia.

- És ha nem?

- Ha nem, akkor... sajnálom magamat.

- Engem nem?

- Nem.

Elhallgattak. Nézték egymást. Ajkuk alatt mosoly küzdött az életért. A megszületésért. De még nem akartak mosolyogni.

14.

Megint az asszony volt a becsületesebb, az elhatározottabb. Talán a női tisztaságérzete követelte, hogy megszüntesse botorkálásukat az általános vádak és szemrehányások homályában s világosságot teremtsen érzéseikben, életükben.

Hangja erőtlől és meggyőződéstől duzzadt, amikor hallgatásukat ezekkel a szavakkal törte meg: - Én nemcsak magát, hanem magamat is sajnálom. Mert egy pillanatig se áltassa magát azzal, hogy szeretett!

- Nekem erről nem kell gondolkodnom, - folytatta Takáts a duzzogást - én ezt tudom.

- Ohó, kis fiam, ne ítélkezzék olyan könnyen másokról és ne mentse föl olyan gyorsan önmagát! A szerelem, ha igazán az, nem fullad meg két hónap alatt és nem mulik el azért, mert a nő kénytelen betartani egy valamikor adott szavát és férjhez megy.

- Kénytelen? Maga kénytelen volt Horánszkyhoz menni? Nem ismerek el ilyen kényszerűséget!

- Mert maguk férfiak nem hajlandók elismerni, hogy a nőknek is van ígéretük és becsület-szavuk! De egyébként is... hol volt maga? Én szaladtam volna maga után? Eltűnt. Ma látom először...

- Huszonnégy órával Valentin halála után mindenki tudta, hogy maga Horánszkyhoz megy feleségül s még a gyászév leteltét sem várják meg.

- Ki mondta ezt magának? Én mondtam? Adott rá alkalmat, hogy közöljem magával a szándékaimat?

A férfit panasza most áttörte a zsilipeket. - Igazán nevetséges helyzetbe sodor, Hedda! Mindenre gondoltam, csak arra nem, hogy még bizonyitanom is kell az érzéseimet. Nevetséges... Eszembe jut, hogy' szálltam föl a vonatra, hogy hajtottam el az ablaka alatt, mikor a pályá-

udvarra mentem. Megállítottam a kocsit, ott, a villája előtt és kinéztem az ablakon. Dél volt, juniusi dél. És csönd. Egy lelket nem láttam. És egyszerre felbugott mögöttem egy autó. Kinéztem hátul, azon a kis lyukon és megismertem Horánszky fekete autóját... Ment magához... Aztán ott kint!... Zsibbadtan, tétlenül járni, feküdni, bénultan, megkötözötten ott állni, mialatt egy őrült vonat zakatol az ember fejében s a kerekek kattogása kiveri a maga nevét, Hedda, Hedda... kattognak a kerekek, éjjel, nappal, szakadatlanul. Nem lehet aludni, enni, az ember senkivel sem tud egy szót beszélni, nem lehet sehová nézni, mindenütt egy nőt lát az ember, egy nőt hall az ember, asszonyt, akit el akar feledni! Tudja, milyen szörnyű ez? Az ember hallgat. Hangja nem hallatszik, de közben, végtelen beszélgetéseket, szakadatlan vitákat folytat valakivel, az ember lehunyja a szemét, de közben nem tud szabadulni egy arctól, egy piros szájtól, ragyogó szemektől, egy asszonytól, akit jobb lett volna, ha sohasem ismer meg. Maga ismeri ezeket a kinlódásokat...

- Ismerem, higgye el, hogy ismerem, kisfiam.

- Most én mondhatnám magának, hogy bizonyítson, ha nem tartanám céltalan játéknak ezt az elkésett vitánkat!

- Ha kételkedni kezdünk...

- Én le tudnám győzni a maga kételyeit... Kinomban minden este leültem az asztalomhoz és levelet irtam magának. Érzi ezt a reménytelen, ezt a nevetséges fájdalmat? Levelet írni, amelyről tudja az ember, hogy nem küldheti el, levelet írni valakinek, akiről tudja az ember, hogy nem fogja elolvasni. Nevettem magamon és a könnyeim csorogtak. Ültem a svájci hegyekben, négy és nyolcoldalas leveleket irtam, a szájam reszketett és nevetnem kellett azon, hogy talán most... éppen most csókolja meg más valaki azt a száját, amelyről én reménytelenül áradozom, mint egy fellengzős diák.

Hedda elsápadt. - Borzasztó ez, ha így állítja be...

- Talán nem így van? Még mindig meri azt mondani, hogy másként van?

- Mért nem küldte el a leveleket? Hol vannak?

Takáts nevetett. - Adjam talán ide? Nem? Tán elolvasná, hogy ezzel a pikáns fájdalommal fűszerezem Horánszky csókjait? Bent a családi boldogság s kint, az ablak alatt a szerelmes trubadur? Magára vall, Hedda!

- Kedves Zoltán! Milyen egyszerű volna és milyen jól esne azt mondanom most magának: hát igen, igaza van, így van. És nyugodtan itt állni és várni, míg szép csöndesen becsukódik maga mögött az ajtó. Az én stílusom, az én ideálom ez volna... Mit csináljak, ha nem tehetem? Ha mosolyogva kell hallgatnom kifakadásait, fájdalmas mosollyal a maga szenvedéseit... hiszen én is szenvedek... De mért mondjam, ha magának közönyös az én fájdalmam?

- Hedda, beszéljen! Maga nem boldog... ebben a szép házban, ezzel a nagy emberrel?! Mért játszik megint velem?...

- Nem, Zoltán, semmi kedvem sincs játszani. Maga holnap megint eltűnik innét... elmegy... igaza van. Keresse mindenki a boldogságát. Én nem tudom, hol fogom keresni. Itt boldogtalan vagyok. Akkor is megmondanám ezt magának, ha itt maradna, mert egy pillanatig sem tudnám elviselni, hogy játéknak tekintse ügyünket. Ugyanazt érzem az urammal, amit maga a tanárjával szemben. Szerelmes voltam belé, ma is szeretem. De ő már más ember lett. Valami páncélban jár mellettem, mely elfödi előlem az életét. Tehetetlenül vergődöm itt.

- De mért kell vergődnie? Mi fűzi össze magukat, amit nem lehet szétörni?

- Milyen fiatal maga Zoltán! Hát azt képzei, hogy egy valamire való asszony úgy változtatja a férjeit, mint a ruháit? Tegnap ez volt, holnap az? Én kivártam Valentin halálát és nekem ki kellett tartanom Horánszky mellett is.

- Hedda, ezek előítéletek...

- Nem, ezek kötelességek! Ha akarja, konvenciók.

- Gyöngeségek!

- Igen, az asszony gyöngeségei.

- Hedda, lehetetlen, hogy ilyen fiatalon, ilyen erősen lemondjunk az életről, a boldogságról, mindenről, amiért élni érdemes! Engedje meg, hogy beszéljünk a dolgokról, hogy megnézzük, mit tehetünk magunkért... Én elmentem volna azzal a tudattal, hogy valahol egy végzetes sebet kaptam, de hogy' menjek el azzal, hogy maga is vergődik? Én - ott, maga - itt?

- Pedig ez fog történni. Szépen ideadja a leveleket, végül is nekem írta őket, tehát az én tulajdonom, aztán elbucsuzunk. Én nem fogom elfelejteni sohasem... Maga majd megmenekül... Maga erős.

- Nem tudok ilyen könnyen belenyugodni a lemondásokba!

- Muszáj... Nem lehet mást tenni.

- Magának ez könnyebb, mert maga nem szeret.

- Kisfiam...

- Hedda! Adjon egy jelt, egy bizonyítékot, hogy ne kelljen mindig kételkednem magában. Nem tudok ilyen könnyen megfutamodni... Még nem is mondtam el minden érvemet. Idehallgasson. Átadom magának a leveleket, ma éjszaka!

- Emlékszik arra a végzetes éjszakára, amelyen megengedtem magának, hogy...

Takáts hangosan nevetett. - Akkor ma Horánszkynek kellene meghalnia!... Hedda, leborulok maga elé és már csak arra kérem, adjon nekem egy élet helyett egy éjszakát.

- Dehát Zoltán, micsoda istenkisértés...

- Mért? Horánszky most elutazik, egyedül lesz itthon, ebben a végtelen házban... Nézzünk szembe az életünkkel. Ma éjszaka... és hajnalban, ha még maga is úgy akarja, eltűnök az életéből.

- Félek, félek.

- Mitől? Az fog történni, amit maga akar. Eddig is láthatta, hogy magával szemben nem tudok erőszakoskodni. De egyszer már zavartalanul bele akarok nézni a szemébe és azt akarom, hogy egyszer maga is meglássa azt az életet, amelyre maga szán minket... Ne féljen. Az történik, amit megenged. Ha akarja, ide leülünk, maga kivilágíthatja a szobát, feketét adathat a szobalánnyal s ha úgy tetszik, nem fog más történni, mint hogy felolvasom a *maga leveleit*. Ha arravalók vagyunk, hogy elváljunk egymástól, ennél több nem fog történni. De tegyük egyszer már próbára egymást! Ilyen alkalom ugysem kínálkozik talán több. Tárja föl előttem magát, hadd lássak bele egyszer az életébe, amely számomra tele van titkokkal!... Ennyit csak megtehet azért az emberért, akit szeret! Hát hogyan jöjjenek vissza?

- Zoltán, kérem!...

- Beszéljen, Hedda, itt minden percben megzavarhatnak minket... Nézze, én tisztán akarok látni. Itt vannak dolgok, amiket én nem értek. Mondok valamit. Én szeretek szemtől-szembe nézni az ellenfeleimmel. Ne a maga szobáiban találkozunk, hanem itt, ahol ő lakik. Védje magát tőlem ő, ha meg tudja védeni. Hova nyílik ez a szoba?

- A kertbe.

- És ez az ajtó?

- Fogadószoba.

- Hova vezet?

- Egy kis előszobán át a kertbe.

- Ez is a kertbe. Hát akkor ez a legjobb. Ide fogok visszajönni. Csak adjon valami jelet, hogy mikor jöhetek!

- Kétségbe vagyok esve, Zoltán... Nem tudom! Félek!

- Tudja mit? Kinyitja az ablakot. Ez lesz a jel. Akkor én onnét - a bal ajtóra mutat - bejövök. Hát így lesz. És most jöjjön... segítsen... el kell raknunk ezt a sok tudományt... biztos, hogy első kérdése az lesz, hogy mit csináltam ennyi ideig, ha még ezek sincsenek becsomagolva... Tőlem ugyan kérdezhetné, ha olyan kíváncsi, dehát a maga intenciói... - Rakosgat. - Ó, de förtelmes ez: titkolózni!

Az asszony kétségbeesetten kereste még a menekülés útját. - Én is ezt mondom, Zoltán, én is ezt mondom! Méltatlan hozzánk!

Fiatalon, gondtalanul s egy kissé felelőtlenül szállt szembe Takáts az asszony aggodalmaival.

- Méltatlan. De hajnaltól kezdve nem kell többé titkolóznia. Vagy jobbra, vagy balra, vagy én, vagy ő! Az egyik el fog tűnni. Hát nem jobb lesz ez így? Tehát? Ha kinyitja az ablakot... Ezeket a preparátumokat valahogy a középbe, a ruha közé kell rakni. A kéziratok legalul jöhetnek. Várjon, maga csak adogasson, én majd gyorsan elintézem. Milyen mulatságos! Alapjában véve úgy van minden, mint két hónappal ezelőtt... Ma Horánszky utazik el... Tehát ki kell nyitnia az ablakot, ez a jel, Hedda... Na, mingyárt meg is vagyunk! Még azt a fekete dobozt legyen szives... Nem is tudom, megvárjam-e Horánszkyt?... Látja, hogy elfértünk? Nem szabad olyan kishitűnek lenni és mingyárt kétségbe esni. Látja, maga rögtön azt mondta, hogy nem fogunk elférni. Nem ő jön? Mintha beszélgetnének ott az ajtó mögött?

- Ő szokott onnét jönni. - Távolabb megy Takátsról.

- Csak már a vonaton látnám! Ki fogom kísélni, azt mondom, hogy azért vártam rá. Helyesli?

Hedda szótlánul, izgatottan meredt rá.

- Hát beszéljen, ne álljunk itt ilyen némán. Ne feledje az ablakot... Hát, kérem, méltóságos asszony, hol vannak a kulcsok? Be kell zárni a bőröndöket... A kulcsok kellenének, méltóságos asszony.

15.

Horánszky élénk vitában lépett be Bányayval. A vitát azonban félbeszakította, mihelyt megpillantotta Takátsot.

- Te mire vársz, Takáts? Elintézted? - kérdezte tőle.

- Parancsodra.

Horánszky elővette az óráját. - Háromnegyed tíz. Kilenckor mentél el tőlem. A szabadságod alatt egészen elveszítetted a régi gyorsaságodat.

- Azt hittem, helyesnek fogod, tanár ur, találni, ha itt bevárlak és elkísérlek.

- Én *oda* vártalak. Meg akartam beszélni veled néhány beteget.

- Parancsolj.

- Azt a leukaemiát, kérem... tudod, azt az öreg cigányt, ott a négyesben... Ó, - s megint Bányayhoz fordult - látod, ehhez nincs már türelmem.

Bányay csóválta a fejét. - Ez sulyos baj, kérlek, sulyos baj.

- Nincs már türelmem a betegekhez!

- Nem jársz helyes úton, Kálmán.

- Ákos, bennem valóságos forradalom megy végbe. Észrevettem, hogy én mostanában nem tudok úgy elmélyülni az egyes emberek sorsában, bajában, mint azelőtt. Nem érdekel! Céltalannak érzem... Mondd, mit műveltem én akkor, ha sikerült öt vagy tíz esztendővel kitólnom egy tüdővésztes beteg halálának idejét? Mialatt öt gyógyítom, husz más, husz új tüdővésztes hoznak be a klinika kapuján.

- Ez igaz, de...

- A sebészek megoperálnak egy sérvet, rendben van. Ugyanakkor husz más sérv keletkezik oly körülmények miatt, amelyekkel szemben mi, orvosok tehetetlenek vagyunk. Mi vagyunk az egészség tüzoltói. Hivnak minket, ha ég a ház. Mit tehetünk? Megmentünk a leégett házból annyit, amennyit tudunk. Roncsokat. De közben állandóan újabb házak gyulladnak ki és egyáltalán nem csökkennek, sőt szaporodnak azok az okok, amelyek lángbaborítják a házakat. Ezeket az okokat kellene megszüntetni. Arról kellene gondoskodni, hogy minél kevesebb ház boruljon lángba és minél kevesebb ember betegedjék meg.

- Egyelőre ez nem áll módunkban és...

- Mi, orvosok, részint hiányosan, részint egyáltalán nem töltjük be a hivatásunkat. Bele kellene avatkoznunk az emberek, a társadalom életébe.

- Ez politika, Kálmán.

- Helyes! Nem félek a szótól. A szó legteljesebb értelmében vett orvospolitikára van szükség. Hogyan tudjunk mi, például, küzdeni a tüdővésztes ellen, ha közben kontárok olyan társadalmi, nemzeti és nemzetközi politikát folytatnak, amely egyenesen tenyészti a tüdővésztes? Az élet maga beteg ma, s mi orvosok úgy állunk a beteg társadalmak testénél, mintha arnikával akar-nók enyhíteni Krisztus sebeit. Mit csinálunk mi? A tüzoltó nem tud építeni, az csak roncsokat menthet meg. Odáig korlátoztuk a mi hivatásunkat, hogy roncsokat mentsünk meg és félig ép szervezetek továbbélését segítjük elő. Az egészségesek életét kellene biztosítanunk, a betegségek keletkezését kellene megakadályoznunk, nem pedig félhullák megmentésével fertőznünk az egészségeseket. A hazugság szétrágja a mi hivatásunkat. Miért kell megmentenem a fél-tüdejű embereket, akikből sohasem lehet teljesen kiirtani a baktériumokat, miért nem tüntet-hetem el őket enyhe halálban, amelynek eszközeit oly jól ismerjük?

- Nem ismerek rád, Kálmán. Az a régi higgadtság és logika...

A két tanár vitáját itt félbeszakította a fiatal tanársegéd. - Egyszerű a felelet arra, amit mon-dasz tanár ur, - mondotta komolyan.

- Ne mondd! - fordult felé kissé gunyosan Horánszky.

- Nem lehet, tanár ur, kérlek, senkit sem az élet és halál korlátlan urává tenni a társadalomban. Az orvos első feladata ösidőktől kezdve az, hogy betegeket gyógyítson. Hogyan lehet azzal megbizni az orvost, hogy dönthessen arról, ki maradjon élve s melyik beteg haljon meg huszonnégy óra alatt? Egy tüdővész zsenit eszerint meg kellene ölni a te „enyhe haláloddal” tanár ur, mert hátha megfertőz még néhány utcaseprőt? Ez abszurdum.

Bányay halkán helyeselt. - Azt hiszem, Zoltánnak igaza van...

Horánszky ingerülten kifakadt. - Mért van igaza? Félték a gondolkodástól és a felelősségtől! Abban az orvosban, akire egyesek rábizzák az életüket, megbizhat a társadalom is abban, hogy tud dönteni értékek és értéktelenek, veszélyesek és ártalmatlanok felett.

Most már egész erejét beledobta a vitába Takáts.

- Ki ez az orvos? Te, tanár ur, talán igen, de minden orvos? Az a nagy tömeg orvos, aki épp úgy orvos, mint ahogy a szabó szabó? Azért, hogy pénzt keressen? Minden orvos itt a köruton és a mellékutcákban teljhatalmu ura legyen a betegek életének? Hova vezetne ez?

- Zoltánnak igaza van, - mormolta újból Bányay.

- Nincs igaza! A klinikusok gőgje beszél ebből a fiatalemberből! Nem tudtok gondolkodni. Meg kell szervezni a dolgot. Anarchiában, szellemi anarchiában élnek az orvosok, éppúgy, mint a többi emberek. Meg kell szervezni az embereket az élet zászlaja alatt. Az embereknek nincs ma bátorságuk az egészséges, szép, tiszta élethez... Dehát nincs most erre idő. Majd kifejtem én ezt a párizsi kongresszuson. Már meg van írva.

- Inkább a gyógyszerekről beszélj kint, - tanácsolta Bányay.

- Előbb az elv, aztán a gyógyszer. Az emberiség szempontjából mi többet ártunk a félegészségesek konzerválásával, mintha egy beteget sem tudnánk megmenteni. Életben tartjuk az összes hisztériásokat, elmebajosokat, az összes tüdővészesekeket, vérbajosokat, gyengeelméjűeket, rákosokat, igen, rákosokat... Ó, majd beszélek én Párizsban. Majd meghalljátok! Szeretném tudni, micsoda szentimentalizmus tartsa vissza az orvost... Magának mi a véleménye, Hedda?

Az asszony kényszeredetten mosolygott. - Én azt gondolom...

Horánszky már meg sem tudta hallgatni.

- Hagyja, ne is mondja! A nők mind szentimentálisak. Ha rajtuk állna, egyetlen rablógyilkost sem akasztanának fel. Gyerünk! Készen vagyunk, Hedda?

- Így utazik?

- Hát hogy? Persze. Takáts, zárd le a bőröndöket. Hát, Hedda, Isten vele. Nem maradok sokáig távol... Mindössze két hét...

- Két hét... Mi ez a maga nagy tervei és az én kis szentimentalizmusom mellett, ugy-e?

- Elégedetlen?

- Egyedül vagyok.

- Egyedül? Itt van magával az édesanyja. Itt jön éppen. Kisztihand, mama.

Kvankáné lépett a szobába, ajkán a „komoly beszélgetés” elkészült szavaival.

16.

- Megy már, fiam? - tapogatódzott Kvankáné.

Horánszky nem válaszolt. Mintha nem is hallotta volna a kérdést, tovább beszélt Heddával. - Aztán, Bányay sokszor ide néz majd, ezt már megigérte nekem, ugy-e?

- Kedves lesz tőle, előre is örülök.

- Itt van Takáts is.

- Takáts?

- Igen. Ő charmeur. Nem? Most már visszaérkezett és ismét rendelkezésére áll. Vagy már nem kedveli?

- Én?

- Igen, ezt tudni kell, különben ráparancsolok, hogy ne zavarja magát.

- Látogasson meg néha, Takáts doktor.

- Hallottad?

Takáts meghajolt. - Köszönöm. Nagyon köszönöm.

- Aztán gyertek el néha és zenéljetez Heddának.

- Beethovent, - sóhajtott fel Hedda fehér szájával.

Horánszky gunyosan nevetett. - Ohó! Maga Valentinnal együtt fentartás nélkül rajongott Beethovenért...

- Az örömhimnusz most már nem szeretem.

- Mért éppen az örömhimnusz?... Furcsa.

Takáts éles szavai adták meg a választ.

- Valentin a kilencedik szimfóniát és benne az örömhimnusz imádta a legjobban.

- Igen? Hát emiatt?

Hedda lehajtotta fejét. - Talán...

Horánszky eltűnődött. - Ugy... No, mindegy! Majd megmagyarázza, ha visszajövök...

- Ráér, - zuhant ki a szó Heddából.

- No, ez igazán ráér. - Csöngetett. - Hát szervusz, Bányay! Eridj, téged vár a zene. Néked mégis csak ez a legfontosabb. Szervusz, öregem!

- Elkisérnélek a vonathoz.

- Micsoda gondolat! Emiatt nem kell megvárakoztatnod a kompániát. Eridj csak. - Parancsot adott a belépő inasnak. - Lehet vinni... Egy-kettő, késő van.

Az inas kiviszi a két bőröndöt.

- Takáts, te is mehetsz. Már megint elkésted egy órával az éjszakai viziteket. Hanyag vagy egy idő óta... Különben, egy darabon együtt mehetünk, a Kossuth Lajos-uccában majd le-teszlek benneteket... Hát Isten vele, Hedda!

Az asszony minden erejével visszafojtani igyekezett a könnyeit. - Sok, sok sikert kívánok... - dadogta.

- Köszönöm, de ezuttal *eredményt* akarok elérni. És... ne nehezteljen rám.

- Én? Kálmán!

- Ne haragudjék Hedda... Tudom... ó, ne higgye, hogy elfelejtem...

- Mit, Kálmán!?

- Mit? Hogy három hónapja a feleségem... Hogy... egy fiatalasszonynak kellemetlen magára maradnia két hétig.

- Majd csak elmúlik. Ez is...

- Ne haragudjék, hogy így el vagyok foglalva... hogy vannak célok, gondolatok, amelyek foglalkoztatnak, amelyek talán most erősebben lekötnek, mint maga... A látszat talán ezt mutatja!

- A látszat, Kálmán?

- A látszat. - Egy pillanatig maga elé néz, kinlódik. - Egy pszichológus talán sok mindent ki tudna deríteni, hogy miért van most ez a lázas munka... hogy egy férfi, aki minden ideg-szálával kívánt egy... Majd még beszélni fogunk, Hedda, lesz még egy nagy beszélgetésünk... Mi az? Sir?

- Nem! Nem!

- Könnyes a szeme... Hedda... *Magát* mi bántja?

- Ugy mondja ezt, mintha engem semmi sem bántathatna... Csak magát...

- Így mondtam? - Töpreng. - Így is gondoltam... Milyen irtózatoss, hogy egymás mellett vagyunk és nem tudjuk egymásról...

- Igen, Kálmán, így van! Nem tudjuk.

Horánszky lehajtja fejét. - Beszélünk kellene.

Takáts szavai, mint egy csengő éles berregése, felriasztotta őket. - Tíz perc múlva indul a vonatod, tanár ur.

Horánszky hátrafordult. Takátsot nézi. - Figyelmes vagy te, Takáts... Mi volna, ha lekés-ném?!...

- Bosszankodnál, - mosolygott Takáts.

Hedda őszintén megjegyezte: - Igen, Kálmán, én is azt hiszem, hogy bosszankodnék, s azután még minden rosszabb lenne.

- Hát majd ha visszajövök... Isten vele, fiam. - Gyorsan megcsókolja a kezét és siet kifelé. - Ne legyen szomorú! Mama, vigyázzon a Heddára. Gyerünk, urak, Isten veletek.

Kifelé tuszkolja Bányayt és Takátsot s ő maga is elsiet, anélkül, hogy visszafordulna.

Kvankáné még utána kiált: - Siessen haza... - S amikor az ajtó becsapódott: - Nem tudom, mi történt ezzel az emberrel... Már egészen más. Megváltozott. Még az udvariasságról is megfeledkezik néha. Kezet sem csókol most nekem. Mi történt itt? Mi van vele? Nem tudsz te erről semmit sem, Hedda?

Hedda idegesen fel-alá jár.

- Mégis csak te állsz hozzá a legközelebb, néked kellene megismerned. Hogy szeret, arról meg vagyok győződve. Ugy nézi ezt a fiatal doktort, akiről, úgy látszik, sejt valamit, mintha meg akarná ölni... Azt hiszem, ez sem fog sok sőt megenni a klinikán. Figyeltem a multkor,

amikor Bányayék itt zenéltek. Féltékeny, mint egy vadmacska. Megmerevedik a tekintete, ha valaki leül a közeledben és megfogja a kezedet... De hát akkor mi van vele? Nem történt köztetek semmi?

- Ne faggass már, kérlek!

- Csak azt akarom mondani, hogy nem tudom *benne* megtalálni a hibát... Benned kell keresnem.

- Ez könnyebb.

- Hedda! Nem elég megszerezni egy férfit, meg is kell tartani. És ez talán a nehezebb.

- Anyám, én sohasem foglalkoztam férfiszerezésekkel és én nem értek a megtartásukhoz. Szerezni! Tartani! Itt vagyok! Vagy szeretnek, vagy nem! Vagy kellek, vagy nem!

- Nem is így értem!

- És én nem ragaszkodom senkihez! Fussanak én utánam, ne én ő utánuk.

- Ideges vagy, jó... Nem akarlak bántani. Pihenj le. Majd rendbe jön minden.

- Rendbe jön...

Kvankáné sóhajt. Aztán kimegy. Hedda egyedül marad. Fel-alá jár, idegesen tördeli a kezét. Meg-megáll, néz maga elé. Az ablakhoz is megy, kinéz a kertbe.

Megszólal a telefon. Odafigyel. A telefon újból csenget. Hedda felemeli a kagylót. - Halló? Ilus te vagy az? Mért sírsz? Megörültél?... Ezért kell elválnod?... Bolond vagy? Hát tudod ki az a Kelemen? Nem, kedvesem. Egy parkettáncos... Gyerek vagy... Megtiltom, érted? Megtiltom... Meg foglak verni. Ilus! Megtiltom, hogy még egyszer fogadd, vagy titokban találkozz vele. Komisz, rossz kis nő vagy... Ebben igazad van, kismajom. Küldd fel a bölényt és én rá fogom beszélni, hogy tanuljon meg táncolni. Akkor aztán ő sem lesz féltékeny és te is táncolhatsz... Most?... Nem, kismajom. Most már késő van, fáradt vagyok, majd holnap... Holnap reggel tíz órakor. Jól van, féltizkor... Igen, elutazott... Nem, most nem lehet... Pá, kismajom.

Megáll, hosszan felsóhajt. Körülnéz. Megint odamegy az ablakhoz. Elhuzza a függönyt, kinéz. Ideges, izgatott, megrémült. Ujabb lámpákat gyújt fel, kivilágítja a szobát. Tűnődik, tépelődik. Hosszan áll az ablaknál, újra széthuzza a függönyt, aztán idegesen ráborítja az ablakra. A villany csavarjához megy és egymásután, lassan, kinlódva leoltja a lámpákat. Sötét van. Ott áll, mozog és sóhajt a sötétben. Aztán csönd támad.

És a csöndben hallja, hogy valaki motoszkál a baloldali ajtón, amely rögtön ki is nyílik.

17.

- Istenem, maga az?... - sóhajtja Hedda.

Most valaki jár a szobában és keres valamit. Kattan egy csavar, az íróasztalon kigyullad egy lámpa. Az íróasztal előtt egy férfi áll, feje elvész a homályban, a lámpa csak az asztal egy kör-részletét világítja meg, élesen.

Hedda előrehajol, rámered.

A férfi egy-két pillanatig áll az íróasztal előtt, aztán egyszerre odaroskad a székre és fejét kalapostól együtt ráhajtja az asztalra. Majd lassan felemeli fejét és belenéz a lámpába.

Horánszky ül ott tépelődve, gondokba merülve, csüggedten és nézi a lámpa fényét.

Egy-két pillanatig egyik sem szól egy szót sem.

Hedda végül lassan odamegy az íróasztalhoz.

Horánszky lassan feléje fordítja fejét és nézi. - Maga... itt van?

- Kálmán... későn érkezett a vasúthoz?

- A vonat... Lekéstem. Itt volt a szobában, amikor beléptem?

- Itt voltam. - Felcsavarja a villanyt. - Kálmán! Mi van magával?

- Velem, kedves? Semmi. Mért nem fekszik le?

- Bántja, hogy nem tudott elutazni? Mikor indul a legközelebbi vonat?

- A legközelebbi vonat? Reggel. Azt hiszem, reggel. Majd utána nézek. Menjen, feküdjék le.

- Zavarom?

- Maga fáradt, azt hiszem.

- És maga nem pihen le?

- Majd én is fogok pihenni. Menjen, kedves.

- Elküld?

Horánszky nem felelt.

- Kálmán!

- Mi az, Hedda? Olyan sápadt. Mért ideges? Mi baja van?

- Ideges vagyok. Ingerült. Nyugtalan.

Horánszky idegesen rászól: - Pihened kell.

- Biztos vagy abban, Kálmán, hogy nekem semmi másra nincs szükségem, csak pihenésre?

- Idegeid időnként oly tulfeszült állapotban vannak, hogy néha már aggódom. Magam is, nem tagadom, néha oly ingerült vagyok, hogy nem ismerem magamra. Dehát ez természetes!

- Természetes? Miért?

- Lelkiállapotunkat, azt hiszem, eléggé megmagyarázzák azok az események, amelyeket az elmúlt hónapokban éltünk át. Egy embernek a halála, aki oly fontos szerepet játszott életünkben...

- De hát mi köze van Valentin halálának a mi mostani...

- Előrelátható volt, hogy erőfeszítéseinket kimerültség fogja követni... Ezért ajánlottam neked *akkor*, - *az* után, - hogy utazz el. Előre láttam ezt a válságot. Te vonakodtál elutazni.

- Nem tudtam volna egyedül lenni. Nem érted ezt meg?

- Akár értem, akár nem, azt tanácsoltam neked, amit én, az orvos, jónak, nélkülözhetetlenül jónak találtam. Szükséged volt arra, hogy elhomályosítsd magadban a képet, amely multadat, eddigi környezetet mutatta. Az események és a környezet között kapcsolatok vannak... Kapcsolatok, Hedda...

- Nem értelek, Kálmán.

- Nem szabadul meg az ember az egyiktől, ha nem változtatja meg a másikat. Erre a változatosságra szükségünk lett volna, ha meg akarunk menekülni egy élménynek a veszélyes

hatásától. Te makacsul, mint egy gyermek, ragaszkodtál ahhoz, hogy maradsz. Hogy itt... *itt...* velem maradsz.

- Nem tudtál volna elengedni s nem tudnál elmenni tőlem, ha szeretnél, Kálmán.

- El kellett volna menned, én pedig nem kísértelek volna el, nekem a helyemen kell maradnom. Mit szolt volna ahhoz a világ, hogyha az orvos, akinek kezei között a férjed meghalt, elkiséri utazásain az özvegyet? Megvádoltak volna minket. Hedda, te nem tudsz arról semmit, milyen kegyetlenül ítélkezik a világ.

- Neked talán félned kell ezektől az ítéletektől? Sohasem szoktál eddig törődni velők. Elvonultan, magányos munkában éltél mindig, szinte elidegenedtél a világtól... Nem az-e inkább a szándékod, hogy egy időre megszabadulj tőlem? Nem fáradtál el mellettem?... Nem untál meg, Kálmán? Nem az volt inkább a szándékod, hogy tanuljak meg nélküled élni?... hogy vesszek el más férfi mellett?...

- Beteg álmok ezek, Hedda.

- Hát akkor megkérdem, Kálmán: szeretsz te engem?

Horánszky maga elé mered. - Hedda, - mondja aztán - ez az egyetlen kérdés, amelyre sohasem kellene válaszolni.

Hedda egy székbe süllyed. Hallgatnak. Aztán feláll, megy kifelé. Már az ajtóhoz ér, amikor tompán hallatszik a férfi hangja, - Hedda...

- Igen...

- Itt vagy? Ne menj el... Hedda, maradj velem! Ne hagyj magamra... Nem tudok ma egyedül lenni!

- Ne haragudj, Kálmán, én kételkedem benned...

- Csalódtál bennem? Többet vártál ettől a szerelemtől?

- És te nem bántad meg, hogy feleségül vettél? Asszonyt, aki már régóta a tied... aki már nem lephet meg új szenzációkkal?...

- Én tudtam, mit teszek. Számomra az asszony sokkal veszélyesebb hatalom a lánynál, akinek nincs más fegyvere, mint az ifjúsága és szépsége... Magammal egyenrangú erőt keresek a nőben, akihez életemet kötöm. Szükség van valami egyensúlyra önmagammal szemben s ezt csak érett, kivirult nőben találhatom meg. Én már messzi előrehaladtam az életben, nem pazarolhattam arra az erőmet, időmet, hogy azzá alakítsak egy alig felserdült gyermeket, aki te már voltál. Nekem kellett benned az az ellenállás, amely kiváltotta, felcsigázta az energiámat.

- Magadat szeretted bennem.

- Téged szerettelek.

Hedda keserűen nevetett. - Mi ehhez jobban értünk, Kálmán. Mi inkább a testünkkel gondolkozunk... És oly sok időt hagynak nekünk álmodozásra, gondolkodásra...

- Ugy beszélsz, mintha csalódásokkal küzködnél. Én csak azt szeretném tudni, hogyan képzeld el együttélésüket?...

Hedda eléje lépett. - Te így képzelted el? Ma, amikor egy véletlen folytán együtt vagyunk, együtt lennénk-e, ha én nem tartózkodom a szobádban? Felkerestél volna? Estéről-estére figyeltelek. Szinte menekülsz előlem.

- Nem akartalak zavarni... Sok dolgom van... - Te menekülsz előlem... Kerüled az alkalmakat.

- Félremagyarázod a dolgokat, A nappal elveszi az éjszakámat is. Tudod, mennyit dolgozom. Légy türelemmel. A munkám kimerít. Fáradt vagyok és szükségem van egy pár órai egyedül-létre...

Hedda felsikoltott. - Mért alázol így meg? Érzem, elveszítettelek... Egy asszony sohase ajánl-kozzék... Most már ezt is megtettem... Mim van még? Mért kinzol? Mit mondhatok?! Amikor a sors is úgy akarja?...

- A sors!...

Hedda megfogta a kezét, aztán megragadta vállát. Simogatta, rázta, tépte, mintha álmából akarná felébreszteni. - Mi van veled? Mi bánt? Még sohasem láttalak így. Az én nagy, erős, hideg emberem... Szinte kinlódol. Meguntál? Hát mi ez?

Horánszky sápadtan, vacogva állta a rohamot. - Semmi... semmi... Az idegeim... Aludnom kellene...

Hedda patétikus panaszai suttogóra halkultak. - Hajnal felé egyszer az ajtód elé lopóztam. Hallottam, hogy forgolódol az ágyban. Nem tudtál aludni.

- Éjszaka... az ajtóm előtt? - riadt fel a férfi.

Az asszony a füléhez hajolt. - Kellett, hogy halljam a lélekzetedet. Kapcsold ki a ruhám. Éget.

Horánszky ajkai kábultan mormolták a szavakat. - Meleg van. Tele van az ég felhőkkel. Micsoda fulladt éjszaka... Csak már esne... Alig van levegő ebben a szobában. - Feláll, az ablak felé megy.

- Ne nyiss ablakot! A ruhámat! Kálmán... - Átöleli, megcsókolja.

- Mi az? Mi volt ez, Kálmán? Te irtózol tőlem? Utálsz? Mi történik velünk? Veled van valami, amit én nem tudok!...

Horánszky mereven áll, szemeit elfordítja az asszonytól. - Semmi, igazán semmi... Valami idegroham.

- Nem! Megriadtál a csókomtól, amelyért valaha térdenállva könyörögtél... Nem tudsz már a közelemben sem lenni... Menekülsz tőlem és álmatlanul virrasztasz. Gondolataid lehetnek, amelyekről én nem tudok... Hideg vagy és néha, most is, ellenségesen nézel rám... Azóta van ez, amióta ide költöztünk... Ha emberek közt vagyunk, még uralkodol valahogy magadon... De érzem, mily nehezedre esik csak a látszatát is megőrizni régi szerelmünknek... Három hónapja vagyunk házасok... és te kerülsz... kifogásaid vannak... Neked, a férfinak... Én ajánlom fel magam! Mi történik velünk?... hova jutottam? Beszélj! Azt hittem már, hogy beteg vagy, kimerültél, hitegettem magam... De itt valami más történik. Elveszítettelek? Ne törd, hogy koldulnom kelljen az igazságért. Légy kegyetlen, csak ne gyötörj!

- Majd elmulik. Kell, hogy elmuljon. Beteg vagyok, te is beteg vagy.

- Igen, betegek vagyunk mindketten... Ő, a halott mérgezi meg talán életünket, szerelmünket? Néha azt hiszem, hogy az élő Valentin kevésbé volt borzalmas, mint a halott... De ez nem minden. Van benned még valami... Testem, ha megérinted, emlékeztet talán azokra a csókokra, amelyeket tőle kellett elszenvednem?... Hát beszélj! Hidd el, hogy meghaltak az ő csókjai is... megölte első csókod, melyet te adtál... Tiszta vagyok, Kálmán! Nem hoztam ide egyetlen emléket sem... Beszélj! Már az első éjszakán éreztem, hogy valami finom borzalom vegyül a csókjaidba... Hogy valami szorongó, tompa izgalom fűt, vadít, őrjit... Boldog voltam, azt hittem, felszabadultál... de amikor arcodba néztem, valami visszariasztott engem is... Hivatalak és elküldtelek, csalogattalak és elzárkóztam... játszottam, mert azt hittem, te játszol... Aztán az volt a gyanum, hogy te gyanakodol... hogy keresel, kutatsz valamit... Hol? A mában? A

holnapban? A múltban járnak még mindig gondolataid? Beszélj! Beszélj! Odadobtam magam. A testemmel küzdöttem a gondolataid ellen, az érzékeidre akartam hatni... vágyaid kialudtak. Megborzadsz a testemtől. Megcsunyultam? Nem igaz. A tükör mást mutat. Az emberek mást mondanak. Tudom, hogy szép vagyok, szebb, mint valaha... Aztán megérkeztünk ide. A te házádba. Egészen elvonultál tőlem. Mí vanok én még neked?

Horánszky már teljesen kimerülten tántorog. Nem bírja az asszony lázát. - Fáradt vagyok... Egészen elkábultam... Rettenetes hatással van rám a tested... szinte megfojt...

- Ez aggaszt?

- Nem... de rosszul vagyok, engedj. Egy kis levegőt. - Megint az ablakhoz megy, ki akarja nyitni.

Hedda testével állja el az útját. - Nem kell kinyitni, szél van.

- Jólesik. Hűsít.

- Zugnak a fák. Nem lehet csöndben beszélni. Én ma veled akarok beszélni.

- A fák csak nem zavarhatnak meg? - kinyitja az ablakot, kihajol.

18.

Hedda egy pillanatig tehetetlen rémületben nézi. Tudja-e azt, hogy találkozót adott Takátsnak, aki kint vár? Vagy véletlen mindez?

Még egy támadásra indult: - Mért hajolsz úgy ki? Vársz valakit?

- Én? Kit várhatnak... Halottakat?!... Ki az? Valaki kopogott.

Hedda megrázkódott; ő is hallotta a hihetetlenül éles kopogást.

- Látod, zavarnak. - Az ajtóhoz siet, lezárja. Hátával nekidől az ajtónak.

A férfi kiegyenesedik. - Ki zavarhat az én otthonomban? - kiáltja lázasan. - Miért zártad le az ajtót? Miért állsz ott? Jár itt valaki?

- Tedd be az ablakot.

- Miért? - Az asszony megadja magát a sorsának. Szemében már ki is gyullad az örömmek valami titokzatos kis lángja. Jobb is lesz így talán... Igen, jöjjön be mindenki, álljon elő minden, de rend legyen, béke, nyugalom és elintézettség! - Megmondom, - feleli határozottan.

Horánszky beteszi az ablakot. - Mi történt itt?

Hedda a nyakába borul. - Maradj velem, Kálmán! - szólal meg még egyszer a gyávaság.

- Ezért kell bezárni ajtót, ablakot? Miért vagy így nyugtalan?

- És te miért jöttél ma este vissza?

- Van valami kapcsolat az én visszajövelelem és az ajtóbezárás között?

- Kétségbe kellene esnünk, ha arra kellene gondolnom, hogy van. Szabad arra gondolnom, hogy azért kerülsz, mert kételkedel bennem? Hogy féltékeny vagy, s meg akartál lesni, hogyan töltöm el nélküled az éjszakát? Lehetséges ez?

- Tulságosan sokat kérdezel. Ki jár ott kint? - Az ajtó felé indul.

- Fölösleges. Én megmondom, nem kell titkolózunk. Takáts doktor akar bejönni.

- Takáts?... Viszonyod van vele!

- Nincs!...

- Megcsalsz!

- Nem.

- Behívom. A szemedbe fogja mondani. Ő becsületes fiú.

- Nincs okom félni a becsületességétől.

- Akkor mit keres itt éjszaka?

- Szerelmes belém. Küzd értem. El akar érní. Ma este elutasítottam. Elmegy külföldre. Csak arra kért, hogy néhány óra hosszát utoljára beszélhessem velem.

- Azt hiszem, nem először kér erre és te nem először engedted be. Mikor Valentin meghalt, akkor is ott tartózkodott a kertben. Most az én házamban is itt jár. Te! Azt hiszed, hogy most én vagyok Valentin és ő a Horánszky? Most ő jár ki éjszaka a kiskapun?

- Elvesztettük egymást, Kálmán.

- Ej, tőled sosem fogom megtudni az igazat. Egy férfi, egy orvos, mégsem fog hazudni a másoknak. Engedj!

- Ahogy te akarod, Kálmán.

Horánszky indulatosan felrántja az ajtót s kikiált: - Takáts! Takáts! Na mi lesz? Csak nem fogsz bujkálni?

Takáts beugrik a szobába. - Parancsolj! Itt vagyok.

Horánszky tetőtől talpig végigméri. - Itt vagy. Látom. Nem szégyelled magad?

- Nem. Nincs miért.

- Persze, ti nőtlenek azt tartjátok, hogy nem szégyen elcsábítani a férjek asszonyát. De ide hallgass! Mi nemcsak férfiak vagyunk, mi...

Hedda közéjük áll. Könnyes, egyszerű hangon, nagyon messziről mondja: - Zoltán... Én csak arra kérem, hogy legyen olyan őszinte az urammal szemben, mintha velem beszélne. Ne hallgasson el semmit. Maga ugyanis tisztázni akarta életét. Hát a véletlen...

Horánszky félretolja. - Maga talán most ne beszéljen. Tudnak az asszonyok a hangjukkal más mondani, mint a szavukkal. Egyáltalán az lesz talán a legjobb, ha...

- Én is ezt gondolom. - És magára hagyta a két férfit.

Takáts cigarettára gyújtott s mintha semmi más dolga nem volna most ezen a világon, elmerülve nézegette a cigaretta pirosuló fejét.

Horánszky nyugodtan figyelte ezt a nyugodt, fiatal férfiarcot, aztán így szólt hozzá: - Ide hallgass Zoltán. Te is férfi vagy, én is. De mi nemcsak férfiak vagyunk. Orvosok is, Tudod, hogy én mindig bizonyos magasabbrendű hivatást láttam a mi pályánkban. Erre neveltelek téged is. Olyanok vagyunk, mint a katonák az ellenség előtt. Ha a mi magasabbrendű céljainkra gondolunk, elválaszthat-e minket egymástól egy asszony?

- Én minden körülmények között őszinte vagyok hozzád.

- Várj, ne siess. Fiatal ember vagy. Fiatalembereket könnyebben elragad a szenvedély, egy szép asszony, a szerelem s hajlandók odadobni érte mindent, pályát, barátot, hivatást. Ne hadd megvesztegetni magad! Gondolj arra, hogy' állok én melletted esztendőök óta. Az egyetemi

padokból vettelek magam mellé. Vezettelek, vittelek magammal. Együtt dolgoztunk. Száz és száz beteg fölött virrasztottunk, száz és száz éjszakán át együtt hajoltunk az élet fölé és néztünk szembe a halállal. Tudod, mi az élet, tudod mi az élet végtelensége egy asszonyhoz, egy szenvedélyhez képest? Tudnod kell, hogy a munka tuléli az embert, hogy vannak célok, gondolatok, amelyek mellett eltörpül az ember, egy nemzedék, egy egész kor... Hát még egy asszony! Erre gondolj. És most beszélj... Várj! Gondolj arra, hogy engem vizsgálsz meg. Becsapnál? Most beszélj. Viszonyod van a feleséggel?

Takáts mosolygott. - Nincs.

- Nézd, ne tréfálg. Nem vagyunk gavallérok. Itt nem kötelező a kaszinói morál. Orvosok vagyunk, akik kezükbe veszik az emberek szívét, akik belenyulnak az emberek beleibe. Nem kell hazudnod csak azért, mert asszonyról van szó. Ez méltatlan hozzánk. Ezen mi tud vagyunk. Ugy-e, megcsalt? Nem, ne felelj! Nézd, te nem vagy fontos. A te személyed nem érdekel. Kapcsold ki magad. Beszélj magadról úgy, mint egy távoli harmadik személyről. Terád én nem fogok haragudni. Mért haragudnék? Férfi vagy, fiatal vagy, kíváncsi vagyok neked az asszonyok, mindegy, hogy hol találod őket. Mászt mondok. Én hálás leszek neked. Hűségese barátod leszek azért, hogy felnyitottad a szemem. Beszélj. Ne akard, hogy benned is kételkedjem. Megcsalt, ugy-e?

- Nem csalt meg.

- Bolond vagy. Azt hiszed, hogy nekem fájna. Hidd el, nem fáj. Biztosítalak, hogy két nap alatt elfelejtem. Hát mi vagyok, mit gondolsz? Hogy egy asszonyért feldulom az életemet? Csacsi! Engem nem kell kimélni.

- Nem kimélnélek. Őszintén beszélek. Nekem ugyan más a felfogásom az asszonyról, mint neked. Én tartom olyan fontosnak, mint a pályánkat. De azt hiszem, te nem vagy őszinte. Neked ez az asszony van olyan fontos, mint nekem.

- Szeretted?

- Szeretem. Nem védem magam. Ami tőlem tellett, én mindent elkövettem a rendelkezésemre álló kevés alkalommal, hogy elcsábítsam tőled. Nem sikerült. Hogy ma éjszaka sikerült volna-e, nem tudom.

- Megzavartalak benneteket.

- Lehet. Hedda...

- Csak így, „Hedda”?

- Kérlek, azt mondd, nem fontos neked. Szóval a méltóságos asszony kegyes volt alkalmat adni nekem arra, hogy ma elbucsuzzam tőle.

- Mondd, azon az éjszakán is erről volt szó?

- Melyiken?

- Amikor Valentin meghalt?

- De igen. Akkor is.

- Folytasd.

- Készen vagyok. Egy boldogtalan asszonyról van itt szó, aki sohasem csalna meg, ha nem hanyagolná el. Valaha rajongott érte. Most boldogtalan, mert te nem rajongsz érte. Erre a boldogtalanságra alapítottam én a terveimet.

Hallgattak egy darabig, aztán Horánszky más oldalról indított támadást. - Mért akartál te elbucsuzni tőle? Te itt maradtál, én utaztam volna el.

- Én is elmentem volna. Én örökre, te csak két hétre.

- Mért akarsz te elmenni innét?

- Mert nem kellek neki, és nem kellek neked. Ő nem fogadott el, te pedig elejtettél.

Horánszky mosolygott. - Nem ejtelek el. Tudom, miről van szó, Zoltán ígérem neked, meglesz a magántanárságod, félesztendő alatt meglesz. Ígérem. Itt a kezem.

Takáts elfogadta a kezét. - Köszönöm.

- De beszélj.

- Nem mondhatok többet.

- Akkor nincs magántanárság sem!

Takáts kirántja kezéből a kezét. - Akkor nem is kell! Tartsd meg. Ezen az áron én sohasem leszek tanár. Te is így jutottál hozzá?

Horánszky dermedten mosolyog. - Félreértesz. Nézd, én számárságot csináltam most. Egyiket a másik után követem el, amikor felhívtalak. Hagynom kellett volna, hogy találkozzatok. Aztán majd reggel... Reggel megmondta volna.

- Hedda is van olyan nő, hogy megmondta volna.

- Ohó, vigyázz! Te nem ismered. Én jobban ismerem. Én jobban tudom, hogy kicsoda. Minden nőben, ha a legszentebb is, él egy bestia. De - te! Te elém álltál volna? Beszéltél volna?

- Beszéltem volna.

- Szóval, nem lehetetlen? Volt rá reményed, hogy meghallgat?

- Reményem? Reményem... talán...

- Hát jól van, Zoltán. Ne haragudj, hogy élek... hogy megzavartam a találkád... hogy elfoglalom azt a helyet, amelyet te szeretnél betölteni... eleget dolgoztam, eleget fizettem érte... ő, sokkal többet, mint ti gondoljátok... te is, meg ő is, mind a ketten... Azt tudod, hogy ez után a beszélgetés után elválnak a mi utjaink?

Takáts biccentett: - Tudom.

- Végül is, nem tarthatok magam mellett egy embert, aki el akarja venni a feleségemet és aki elégedetlen azokkal az eredményekkel, amelyeket általam elérhetett. Tervedet, hogy elutazol, a legteljesebb mértékben helyeslem.

Takáts arcát elborította a vér. - Tudom. Csak engedd meg, hogy egészen higgadtan és egészen őszintén a szemedbe nevessek. Minek játszod te a nagy embermegváltót, minek játszod te hétköznapiokon és idehaza a nagy tudóst, aki állandóan felsőbb régiókban jár, akihez nem érnek fel a közönséges szenvedélyek?! Olyan ember vagy, mint a többi. Féltékeny vagy. És mert félted az asszonyodat, elgáncsolsz a pályámon is. Ez az őszinte beszéd. Tudomásul veszem. De remélem, annyit még te is meg fogsz engedni, hogy még egyszer beszélhessek vele.

- Most?

- Amikor akarod.

- Ha majd ő kívánja, hivatni fog. Most már késő van. A klinikán majd találkozunk és elbucsuzunk. Röviden.

...Horánszky hosszan utána néz a nyitott ablakon át. Aztán a jobboldali ajtóhoz siet, már-már kimegy, de hirtelen megáll. Visszajön, tépelődik. Fel-alá jár, végül a jobboldali ajtóhoz megy és parancsoló hangon kikiált: - Hedda! Hedda!

Vár. Nem jelentkezik senki. Ekkor kétszer hosszan csönget.

19.

A szobalány jelentkezett.

- Menjen fel a méltóságos asszonyhoz és jelentse neki, hogy haladéktalanul ide kéretem.

A szobalány eltávozik s Horánszky megint habozva, tépelődve fel-alá járt. Végül erélyesen megáll a szoba közepén. Vár.

Hedda megjelenik a jobboldali ajtóban. Pongyola van rajta. Sápadt, kemény az ő arca is.

Horánszky vár egy pillanatig. El akar olvasni valamit az arcában. Aztán felemeli kezét és a körmeit nézi. Ugy beszél, mintha a katedrán állna s előadást tartana valamely tudományos kérdésről: - Bocsásson meg, hogy zavarom, - mondja. - De azt hiszem, a maga érdeke is, hogy egy pillanatig se maradjon elintézetlenül ez a kinos ügy. Beszéltem Takátsal. Elmondott mindent.

Az asszony bólintott.

- Bevallott mindent.

- Nyugodtan megtehetette.

Horánszky közelebb viszi arcához a körmeit.

- Valóban, a győztes mindig nyugodtan, sőt egy bizonyos dicsekvéssel mondhatja el a győzelmét.

- A győzelmét?

Horánszky leejt a karját; keze hangosan hozzácsapódik a combjához. - Igen, - mondja tompán - bevallotta, hogy viszonyuk van.

- Ezt nem vallhatta be!

- Sajnálom. Ez történt.

- Nem tudom elhinni.

Horánszky egy karosszékbe veti magát. - Az asszonyok sohasem tudják elhinni, hogy a szeretőik néha indiszkréték is tudnak lenni. Maga csalódott, Hedda. Ez a fiu az indiszkréték közül, a tömegből való. Elég volt egy kicsit megszorogatni, elég volt neki megigérnem a magántanárságot és rögtön eljárt a szája. Most már maga is bevallhatná. Ez stílusosabb volna.

Hedda még mindig az ajtóban áll. - Nem vallhatok be olyan cselekedeteket, amelyeket nem követtem el. És nem tudom elhinni, hogy ez a becsületes, lelkes férfi, akire én végtelen szeretettel gondolok, boldogtalanságom legfájdalmasabb percében...

Horánszky felpattant: - Tehát szereti?

Hedda felveti a fejét. Dacosan, de nyugodtan mondja: - Most már őt szeretem.

- Eddig is őt szerette. Megcsalt vele.

- Nem csaltam meg.

- Akkor ma éjszaka csalt volna meg.

- Nem. Meghallgattam volna, de amíg magával nem beszéltem, addig...

- Hedda! Minek ezek a féligazságok és félhazugságok? Még Pesten vagyok s már a kertemben bujkál az udvarlója! A szeretője! Épp úgy, mint ahogy én lestem annakidején, mikor csöndesedik el Valentin háza. Hedda, micsoda egy bestia maga! Ha elgondolom, hogy udvarolt itt nekem, hogy felkínálta magát nekem és közben lent várta a szeretője! Micsoda feneketlen aljasság van magában!

Hedda ezalatt lassan beljebb ment a szobába. Most nyugodtan a vállára tette a kezét és belenézett az arcába.

- Nézze, Kálmán. Vessünk véget e kínos dolgoknak. Idestova négy esztendeje lesz, hogy együtt élünk s van összesen vagy nyolc, hogy ismerjük egymást... Ismerhetne engem. Tudhatná, mennyit kellett küzdenie, amíg megcsaltam magával szegény Valentint... Bár sose tettem volna meg. Ha nem teszem, most nem merne ily komiszul vádolni, ilyen egészen utszéli eszközökkel megtámadni. A férfiak, ugylátszik, sohasem tudnak bízni abban az asszonyban, aki megcsalt miattuk egy másik férfit... Kálmán, én magát nem csaltam meg és ma éjszaka sem csaltam volna meg. Előbb beszéltem volna magával. Ma este, amikor a másikkal akartam beszélni, maga látszólag véletlenül hazaérkezett. Egészen utolsó eszköz, mondhatom... Nem baj. Fel akartam használni az alkalmat. Meg akartam tudni, hogyan állok magával. Hogy mért hanyagol el. Mért nem törődik velem. Mért kerül. Ó, ne képzelje azt, hogy már nem bírtam a véremmel és megbetegedtem kielégítetlen vágyaimban, miként maga nevezte a maga undorító orvosi nyelvén... Nem. Látni akartam, hogy érez-e még valamit irántam... Hát láttam, hogy semmit. Minek akkor ez a féltékenység? Minek ez a csunya játék? Miért kellett megszegyenítenie engem egy harmadik előtt, aki eddig imádott? Maga gondoskodott róla, hogy ne imádjon többé. Nincs az a férfi, aki tisztelhet még egy olyan asszonyt, akit egy másik így meg tud alázni... Maga elintézett engem. Azt hiszem, készen vagyunk... Egyszerűbb lett volna, ha szépen bevallja, hogy nem tud már törődni velem és nincs rám szüksége. Megértettem volna. Mért kellett ilyen kerülő utakon tudtomra adni, hogy elmehetek? Isten vele, Kálmán. Holnap reggel elköltözöm innét.

Azzal már indult is kifelé.

Horánszky arcát elöntötte a verejték. A düh, a gyengeség, a vereség és a szenvedély izgalmaiban rákiáltott az asszonyra: - Hedda!

- Ugyan, Kálmán, még mindig nem volt elég ebből a parancsoló hangból?

Öklével a száját verte Horánszky. - Igaza van. Bocsásson meg. Tévedtem. Adjon rá alkalmat, hogy jóvátegyem a hibáimat.

Az asszony homlokán hosszú, nyugodt redőket vetett a bőr. - Hibáit? Hiba az, ha valaki nem szeret valakit?

- Én szeretem magát. Csak végtelen sok hibát követtem el. Ne vegye rossznéven, féltékeny voltam. Tudtam, hogy a fiu szerelmes magába, s tudni akartam, maga mit érez iránta. Bevallom, hogy próbára tettem. Gyanakodtam. Nem mondtam igazat. A fiu nem mondott semmit. Bocsásson meg nekem.

- Megbocsátani?... Kálmán, mi már tulléptük a bocsánat határait. Ugy érzem magam, mintha nem a ruhát, hanem a bőrt tépték volna le a testemről. Elég volt!

A férfi most megpróbálta egy pillanatra beleélni magát a lemondásba. - El akar válni?

Fölényes és megalázottságában is kegyetlen volt az asszony. - El. Szégyelem ugyan magam, szégyelem magam a világ előtt.... Nem az én izlésem a válás... ez a sok férfi, egy nő, az én életemben... de itt nincs más megoldás.

- El akar hagyni?

- Elválunk.

Horánszkyt megint vállaira kapta a düh. - Nem fog elmenni!

- Már megint ez a parancsoló hang, Kálmán!

- Nem parancsolok. Kérek. Könyörgök. Nézze, kinlódok... Reszketek maga előtt... Szégyelem magam. Nem értek magához. Szeretem! Nem tudok élni maga nélkül! Könyörüljön rajtam. Nézze, tegye a számra a kezét és ne, ne hagyja, hogy tovább beszéljek. Rettenetes dolgok vannak bennem.

Az asszony vállat vont. - Mi jöhet még rettenetes ezek után? Megver? Magától az is kitelik, ha én nem parirozok a szeszélyeinek. Az én erőm kimerült. Ma este én mindent megtettem, amit nő tehet. Ide... ide feküdtem maga elé. Nem kellettem. Eldobott. Én most nem tudok szerelmet mutatni. Nem érzem.

- Elmegy?

- Maga küldött el.

- Őt szereti?

- Most - őt!

- Nem szeretheti.

- Már megint tiltani és parancsolni akar!... Hagyjuk ezt. Isten vele.

- Hedda! Itt marad! Maga nem mozdulhat el tőlem! Maga nem szeretheti őt! Maga hozzám van kötve, ameddig én akarom.

- Nem ismerek ilyen akaratot.

- Van! Van! Maga az én büntársam!

- Mi vagyok én? A büntársa?

- Hedda, ne beszéljünk erről... Én erről hallgatni akartam egész életemben... Meg akartam kimélni magát...

- Dehát mitől? Micsoda bünt követtem én el?

A férfi lehorgasztotta fejét, az asszony pedig makacsul eléje állt és faggatta, faggatta.

- Micsoda bünt? Beszéljen.

20.

S nem engedte kitérni a kérdés elől. Már csikorogtak a férfi fogai. Már könyörgött. - Hedda, hallgasson... Én is hallgatok... Felejtünk el mindent... Én is elfelejték. Hordom magamban, egy életen át. Nem tudja senki, maga sem. Csak ne ellenkezzék... Ne lázadozzék. Hallgasson. Engedelmeskedjék. Üljön mellettem és tegye mindig azt, amit mondok. Ne, ne nézz így rám, ne kérdezz! Ne csodálkozz. Gyere. Gyere ide. Add ide a kezéd, azt a bársonyos, puha,

egyetlen kezét... Ugy. Ül ide. Fázom. Melegits. Te örök forróság... Így. Imádlak. Miattad szenvedek... Te azt nem tudod. Ne is tudd meg soha. Akkor neked se volna sem éjjeled, sem nappalod... Rohannál mindig, lázasan, hideglelősen, félnél, menekülnél magadtól... Ne akard megtudni, legyen eszed. Vigyázz!

- Dehát miről beszél? Nem érti, hogy itt már nem lehet visszamenni? Hogy nem lehet engem az egyik percben a földre sujtani, a másikban felemelni és megcsókolni? Mi vagyok én? Engedjen kérem!

Horánszky rikácsolva nevet. - Nem érted, hogy tőlem nem lehet elmenni? Hát nem érted? Mért kell kimondanom, amikor ugyis tudnod kell?

- Mit, az istenért?!

- Hát mért viselkedel úgy, mintha elfelejtetted volna, hogy együtt gyilkoltuk meg a férjedet?

Hedda megtántorodott. - Mi? Mi? Meggyilkol... Én?

Horánszky egyre kacagott. - Ugy viselkedel, mintha nem tudnád. Te biztattál - én meg tettem.

- Én?

- A tested! Borzadok tőle, mert olyan szép. Ő tett gyilkossá.

Hedda a fejéhez kapott, most már ő is nevetett:

- Örült vagy!

Horánszky kimerülten rázta a fejét. - Nem. Én halattam meg.

- Valentint? Persze. Nem tudtad megakadályozni a halálát. Orvos vagy. Lehetetlenséget tőled sem lehet kívánni.

- Lehetetlent nem, de ma még élhetne.

- Nem! Hazudsz. Dicsekedni akarsz. Nagyzolsz. Oly hiu vagy, hogy azt hiszed, minden haláleset az orvos kudarca. Ezzel akarsz megfogni. Nem hiszek neked... Egy szót sem hiszek. - És hosszan, szárazon nevetett.

Horánszky ekkor hozzárohant és megrázta. - Én öltem meg! - kiáltotta az arcába.

Most már rémülten, szótlánul meredtek egymásra. Gondolatok, érzések, emlékek rohantak át rajtuk végtelen sebességgel.

Az asszony egyszerre szembekerült a multjával, s megrémült tőle, mint egy örült a tükörtől.. - Te ölted meg? - dadogta. - Az üres ampullák... az injekció... lehetséges?... Nem. Nem igaz!

- Gyilkos vagyok! - tobzódott most már a férfi a beismerésben, az önvádban.

- Az orvosa voltál!

- Te tettél gyilkossá!

- Én? Ezt mered mondani? Te nem vagy eszednél! Te nem tudod, mit beszélsz!

Már megriadtak a büntől. Mindegyik menteni akarta magát. Vagy tulozta tette nagyságát, megnövelte büne kegyetlenségét, hogy a másik enyhítse, a másik bocsánatot keressen rá.

- Azt hiszed - magyarázta Horánszky, - hogy én ma lekéstem a párizsi vonatot? Lekéstem én már valahonnét? Vagy talán egy buta féltékenység hozott haza? Nem. Ez itt szakadt rám, váratlanul. De nem tudtam elutazni. Elvesztettem az önbizalmam. Megvettem magam. Hogy álljak én ott föl és hogyan beszéljek emberek gyógyításáról, az emberiség megmentéséről, ha meg tudtam ölni egy embert! Ölni? Lehet. Szabad. A haladásnak vértanúi vannak, a tudomány

tökéletlen s néhány száz embert megölünk, amíg néhány milliót meggyógyítunk. Állatokat ezrével gyilkolunk meg, embereket tucattal tesznek tönkre elkerülhetetlen műhibák... De én önmagamért gyilkoltam! A vágyaimért! A boldogságomért! Mert szép. Magamért. Nem bírom tovább.

Hedda lehunyta a szemét.

És a végső kérdés: - Hedda... Ezek után is... el tudsz menni tőlem?...

Hedda lehajtja fejét és hallgat.

Horánszky az arca alá hajol. - Ez az én titkom. Nem tudtam már tovább magamba zárni. Hordtam itt magamban, mint egy kigyót, mart, rágott, éjjel-nappal... Kerültem az embereket, nem mertem a betegeim szemébe nézni, azt hittem felismerik bennem a bűnös orvost és szemembe kiáltják: Hazudsz, gyilkos vagy!... Most te is elvesztetted már a türelmedet hozzám. Most aztán már vége... Tudod te azt, milyen magasról zuhantam én le? Most itt vagyok lent, egészen lent... Rettenetesen szenvedek... Lent vagyok a porban, dőlnek belőlem három hónap óta a könnyek és sóhajok. Hát most itt fetrengek. Rugj belém. Lépj át rajtam és eridj a boldogság felé. Ez a férfi sorsa, aki feláldozza magát egy asszonyért.

Hedda eltakarta az arcát. A haja kibomlott és ráhullott a vállára, arcára. - Borzalmas... Amikor bementél hozzám, hogy elaltasd, akkor?

- Akkor! Akkor! Megöltem egy embert, aki nem védekezhetett. Bizalma volt hozzám és megöltem azzal a szerrel, amelytől enyhülést várt. Ott feküdt előttem és elszenderedett a második injekciótól. Én ott álltam előtte. Égett az arcom. Azt vágta a szemembe, hogy hazudom. Tudta a titkunkat, a kegyéből éltünk. Akkor érkeztem haza. Te el akartál menni. Nem tudtam, ki visz el. Ő? Vagy meguntad ezt a felemás helyzetet, nem bízol már bennem, nem tudsz már várni rám, s tőle vársz menekülést, a fiatal Takátstól?... Láttam az éjszakákat, amelyek jönni fognak. Messze egymástól. Vágyakban, amelyek belénk fulladnak, szenvedélyben, amely önmagát égeti el... Félttem, hogy kifáradsz és elfordulsz tőlem... és az, hogy szemünkbe vágta a viszonyunkat! Hogy nem nézhetek rá többé fölényesen, nyíltan, mint barát a barátira, mint orvos a betegére... Gyógyítom s ő tudja, hogy a feleségét el akarom venni... már el is vettem... Elvesztettem a fejem... magam sem tudom, hogy történt... olyan adag morfint szurtam belé, hogy egy egészséges is... Megöltem, igen. De ez a gyűlölet megszűnt abban a percben, amikor megöltem. És ellenem fordult. És ellened. Tudod most már, hogy miért nem mertem közeledni hozzád? Megrémültem magamtól, megundorodtam tőled, aki ide tudtál elvinni engem, a hideg férfit, a nagy tudóst, a bálványt... Kerültelek és mégsem tudtam elszakadni tőled. De te?! Te el tudsz menni! Mintha te különb volnál! A bűnsegédem vagy, Hedda!

Már ellenségek voltak. - Én? Kálmán, hogy tudsz ilyet mondani? Én mondtam neked, hogy öld meg? Én, aki bénultan állok itt és úgy hallgatlak mintha...

- Te! Te! Igenis, te! Minden szavad, minden mozdulatod, minden kéjes sóhajtasod, minden boldogtalan mosolyod azt szugerálta, hogy haljon meg, haljon már meg!

- Borzalmas vagy, Kálmán.

Horánszky kezdte érezni dialektikája fölényességét. - Részese vagy a tettemnek. Te befolyásoltad az akaratomat. Imádkoztál a haláláért. Minden nap, minden percben megmutattad a sebeidet, bebizonyítottad, hogy mily elviselhetetlen, az életed. Megtöltötted a fejeimet a panaszaiddal, és vágyaiddal. Izgattál a meséiddel... hogy hogyan gyalázta meg a testedet, amelyre engem tanítottál meg vágyakozni. Oda vittél az ágyához és kiszolgáltattad a gyűlöletnek. Nem látod-e, hogy minden cselekedetem mögött te állottál? Te nem szóltál semmit, de amikor meghalt, nem tudtad talán, hogy miattad halt meg, a mi szerelmünk miatt, amelynek élnie kellett?!... Mered azt mondani, hogy te nem sejtetted ezt a titkot?

- Kálmán, esküszöm, hogy sohasem gondoltam erre. Egy pillanatig sem tudtam volna elfogadni a boldogságot ezen az áron.

- Hedda, ne hátrálj! Ne hagyj most magamra. Persze, akkor még szerettél. De nem kellene letagadnod, mert ma már talán mást szeretsz. Lásd, én hallgatni akartam. Magamra akartam vállalni az egészet. Amiről nem beszélnek, az nincs. De te el akarsz hagyni. És én... én ezek után sem tudok nélküled élni. Én beléd kapaszkodom a tiz körmömmel és neked tudnod kell, hogy együtt követtük el, egymásért követtük el a legnagyobb aljasságot. Itt kell maradni!

- Kálmán!

- Igen! Ez így van! Az én tettem semmivel sem aljasabb a tiednél. Legalább is egyenrangú a kettő. Bár nem tudom, a tied nem művésziesebb-e.

- Utállak! Megvetlek!...

- Ugyan, kicsikém, most te akarsz ítélkezni? Most te akarsz engem megbüntetni? Hogy magadtól is, tőlem is megmenekülhess?

- Te büntetsz és te akarsz menekülni magadtól. Magadhoz akarsz rántani, hogy rám rakhasd felét a bűnödnek.

- Ejnye, kicsikém, hát már nem emlékszel finom, raffinált kis játékaidra? Ahogy be szoktál vinni az ágyához, ahogy rám néztél mindig, amikor hallgattuk a beszédeit, mint aki azt mondja: nézd, most piszkolják be a vágyai, a szemei a te asszonyodat... Foglalkoztattad a gondolatait, hogy ne szabadulhasson meg tőled. Tudtad, hogy majd beszél velem, hogy elmondja, el, nekem, az orvosnak, aki azonban a te szeretőd... Jó tudtad, hogy ezek a vágyak, amelyeket te állandóan élesztettél benne, kinozzák őt is, de kinoznak engem is... Egyszerre kettőt, szép bestiám! Te biztattál fel! Mered még tagadni, hogy elvártad ezt tőlem?

- Nem, ezt nem lehet. Förtelmes vagy!

A férfi most megfenyegette az asszonyt. Te... Nem tudod mit beszélsz. Megijedtél tőlem. Nem vagy tisztában magaddal. Nem mérlegelhetem most a szavaidat.

- Én tudom, mit beszélek. Nem engedem, hogy leránts magadhoz. Nincs veled semmi dolgom. Nem engedem közös bűnné tenni a te vakmerőségedet.

- Mi az? Ellenem fordulsz? Most te leszel a bíró?

- Én nem vagyok bíró, de vádlott sem vagyok. Ha elgondolom... szegény szerencsétlen ember... ott feküdt... és te... A te kegyetlenséged, a te fölényed... Irtózatos!

- Mi az? Most őt sajnálsz? És engem itt hagysz kinlódni? Engem, aki érted tettem mindent?! Hát jó. Eridj. Eridj és sajnáld. Eridj és mondd el az ujnak. Gyilkoltass meg vele engem. Ez hozzád való feladat volna. Engem már ugyanis megöltél. De figyelmeztetlek...

- Figyelmeztetsz, mi? Igen, ismerem már a módszeredet. Te! Te - tanár! Te gőgös! Te elvetemült! Te meg tudnál most engem ölni, hogy helyreállítsd az erkölcsi egyensúlyt. Egy magasabbrendű orvosi etika alapján.

- Te pedig, Hedda, ha utadban állok, ki tudnád kiáltani bűnömet a világnak... Ismerem a te mindennél erősebb vágyaidat! Oda, az ujhoz huz most a szíved s ha másképp nem megy, el tudnál árulni engem... Így számíthat egymásra két ember, akik állítólag szeretik egymást... Hát jó. Eridj. Nem állok az utadba. Eridj. Én tönkrementem. Elkövettem a legnagyobb bűnt, amely orvost terhelhet s úgy van rendjén, hogy most magamra maradjak. A bűn magában hordja büntetését... Hát csak eridj. Szabad vagy. Hallgatni fogok. Soha többé nem vádolkok. Az én bűnöm az én cselekedetem. Vállalom. Igazad van. Volt elég időm és erőm, hogy

kivonhassam magam a befolyásod alól. Végül is én vagyok a férfi. És te az erősebb. Győztél. Eridj. Ne vess, dalolj, légy boldog és felejts el.

Leborult a heverőre, majd a földre és zokog. - Felejts el... Vesztettem... Ugy kell nekem...

Felemeli a fejét. - Mindig szidta a hideg bálványt. A bálvány most összeomlott. Mit nézed még ezt a siró roncsot? Eridj! Én majd végzek magammal.

Hedda egy-két pillanatig kimerülten nézte a vergődő férfit. Érezte, hogy életének egy döntő csatáját vívja. Most van az a pillanat, melyben az ember két irányban indíthatja el életét: erre is, arra is... És érezte, hogy nem gondolatok, nem elhatározások, nem is érzések döntik el az ember életét: az erő kérdése minden. Rémulten eszmélt rá, hogy fogytán az ereje. Kimerült. Nem tudott védekezni: érezte, hogy egyre mélyebben és mélyebben merül el a gyöngeség feneketlen hinárájába. Lassan odament és lehajolt a férfihez. Megsimogatta és ajkai ezt mormolták: - Kisfiam...

- Ne sajnálj, - sziszegte a férfi...

- Ne haragudj érte... Sajnálak. Fáj a szívem. Érted, magamért, az életünkért... Emberi érzés, ne szégyeld, hogy ember is tudsz lenni.

- Alamizsna. Ne adj koldusgarast, ha a kincseidet megtartod. Eridj csak.

- Nem megyek el.

- Félsz? Sajnálasz?

- Nem. Életemben először érzem, hogy ember vagy. Hogy könnyeid és sóhajaid vannak... hogy tudod, mi az a szenvedés, mi a csalódás... Mennyit szenvedhettél és hányszor gondolhattál arra, hogy érdemetlen vagyok... Kisfiam, és gyűlöltem már azt a gögös, hideg, céltudatos, fölényes embert, aki voltál. Most itt vagy velem, lent porban és...

- Elvesztettelek.

- Nem, Kálmán. Megtaláltál. Életemben először látlak sirni. Kezemre hullnak a könnyek, forró, éget, szívből jön... Szíved van! A gyerekem vagy most és én az anyád vagyok. Értem tettet és én megbocsátok... Fáj, kisfiam, nagyon fáj? Majd elmúlik. A szeretet meggyógyít. És minket vérrel és szenvedéssel összekovácsolt...

- Vigasztalni akarsz. Félsz, hogy elvesztettem az eszem... Hedda, én hiszek az önzésben, amely megnövekedhetik szeretetté, hiszek a vágyban, amely fel tud nőni borzalmas cselekedetig, de nem hiszek a nagylelkűségben... A szánalomból éljek? A könyörületből? Tönkretettem mindent. Hallgatnom kellett volna és szenvednem. Hazudnom, fogcsikorgatva. Ez az élet.

- Nem, Kálmán. Így van jól minden, ahogy történt. Jobb, hogy beszéltél. Jobb, hogy tudom, mi van veled. Most bele látok a szívedbe. Most tudom, hogy szeretsz és elkövetted értem a legborzalmasabbat is... Én belátom, hogy igazságtalanul tiltakoztam a vádjaid ellen. Igen, igazad van... Én néha gondoltam a halálra... Nem vethetlek meg azért, mert te épp úgy kívántad a halálát, mint én. Csak te nem álltál tétlenül... Nem védekezem már, látod... No, emeld fel, drága, a fejed, állj fel innét... Igazad van. Utjában állt az én vágyaimnak, az én életemnek is... Engem is felszabadítottál. No, állj fel, látod, bevallom, hogy egyformák vagyunk. Egymás kezében tartjuk az életünket. Ne csüggedj. Csak akkor veszünk el, ha nem bízunk egymásban. Ha hátráltak a bizalmunk és még nem hült ki a szívünk, nem gondold, hogy ismét egyesülhetünk?

- Abban a pokolban, ami a mi életünk... Most és mindörökre...

Az asszony mosolygott. Már vigasztalni is tud... nem is önmagát, - a másikat! - Nem pokol, hanem szeretet. Határtalan szeretet. Más, mint ami eddig volt. Eddig kergettek minket a vágyak, vad szenvedély taszított egymáshoz, fáradt csömör lökte a testünket... a vér, a hus tombolt bennünk... Most jön a meleg, a hálás, az örök szeretet. A bocsánat, a béke, az imádkozó lélek. Amely lehajol hozzád és megcsókolja a kezét...

- Egy orvos keze! Azóta reszket... Utálom...

- Megcsókolja a kezét, amely én értem vétkezett... Együtt fogjuk viselni a keresztet. Együtt morzsoljuk le a napokat és segíteni fogjuk egymást, hogy védekezni tudjunk az emlékezés gyötrelmei, a rossz álmok ellen.

- Heddám, kisfiam... láthatjuk mi még egymást... ezek után, anélkül, hogy mindig ne erre gondoljunk? Álmaimból... fájó csókjaimból nem fog-e mindig ő felébreszteni minket, Hedda? Ó, ments meg gyönyörű szép asszonyom! Nem hiszek már senkiben, semmiben, csak benned!

Hedda ekkor már ledőlt mellé. - Nem vagyok már szép? Vágyaid már nem oly erősek?

- Nem borzadsz, ha megcsókollak?

Az asszony megöleli. - Más vagy te nekem, mint aki voltál? Próbáld meg! - Száját a szájához viszi.

Horánszky eltolja magától. - Megöltem az uradat!

Fáradt, rejtélyes mosollyal bugta fülébe Hedda: - Nem te... nem én... A szerelmünk!

A férfi magához rántja. - Szerelem, amely öl...

Hedda már fulladozik a csókjában. - De ő maga él.

- Hiszel te ebben? - Hiszek.

- Heddám! Szép, erős asszonyom! Oly nehéz hinni... Félek, hogy csak át akarsz segíteni ezen a nehéz éjszakán... Aztán majd jön a nappal, jönnek a hosszú és világos nappalok... Meg fogod-e bocsátani, hogy gyilkoltam érted?

- Nem szabad többé elengedned a kezemet. Más, új élet jön most. Anyád leszek, aki elaltat, ha fáj az emlékezés. Hugod, hitvesed... Most érzem először, hogy szükséged van rám...

- Imádlak! Mily szörnyűség... Ó, bódítsd el a fejem, ne lássak, ne tudjak semmit, csak téged, téged érezzelek. - Ráborul. - Hedda! És Takács?

- Holnap idehivatjuk és elbucsuzom tőle. Légy segítségére. Ne büntesd, ne gyülöld. Ártatlan. Legyünk jók.

- Hedda, ugy-e, az enyém vagy? Ugy-e, nem szeretsz más senkit? Én most már elpusztulok nélküled... A kezeden az életem!

- Nincs senkim. Nem is kell. Csak te békélj meg velem, mindennel, magaddal. Szegény... kicsi fiam...

- Mindent odaadtam érted, boldogságom.

- A tied vagyok.

Reszketve emelkedik térdére a férfi. - Ó, Hedda, végül az első perc, hogy megkönnyebbülök!

És már nincs több szó.

A férfi ráborul, elborítja csókjaival, kitárulnak az asszony karjai is s minden félelmet és minden emléket elsodornak a vér néma hullámai.

21.

Kora reggel.

A nagy ablakok kitárva. Kék ég, tavasz! Napsütés, madárdal. Horánszky a heverőn fekszik, pléddel letakarva, Hedda mellette ül, fogja a kezét és végtelen gyöngédséggel nézi.

Egyszerre felriad a férfi. - Te vagy az, Heddu?

- Én, kisfiam. Aludtál egy kicsit.

- Igen. Elaludtam. Te hol voltál?

- Fürödtem. Neked is készítenek fürdőt. Jó langyos víz, fel fog frissíteni. De előbb eszel valamit, ugy-e?

- Te is?

- Én is. Ide hozattam a reggelit. Megreggelizünk, aztán megfürdesz és megint lefekszel. Kipihened magad.

- És te?

- Én is. Itt maradok veled.

- Ide fekszel mellém?

- Jól van, ide fekszem. Fázol?

- Egy kicsit. A kezem. Meg a fejem.

- A fejed? - Betakarja, simogatja. - Juj, de hideg az orrod. Mint egy kiskutyáé... - Odahajol, rálehel az orrára.

- Olyan a szád, mint a piros rózsa. Friss, illatos. Mutasd! Sosem tudom eleget nézni. Ezek az ajkak... Ezek a piros szirmok, mutasd. Mennyi élet! Mennyi szépség, ifjuság! A szemed fáradt, egyetlenem. Fáradt és szomorú.

- Fáradt vagyok kicsit. Hiszen alig aludtunk.

- De szomorú is. Ugy néznek, mintha sirnának. Vagy siratnának.

- Képzeld. Semmi kedvem sírni. Jól érzem magam. Olyan békés, nyugalmas minden...

- Valóban, olyan furcsa csönd van.

- A reggel! Hallod, milyen vidámak a madarak?

- Nem, ez nem a reggel. Ez a csönd, ami a halottas házakban van, amikor elvitték a halottat. Viszik ki a holt embert és a szobák, ahol élt és zajt csapott, magukra maradnak. Néznek, hallgatnak, csodálkoznak. Olyanok, mint a holt kagyló. Elnémult benne a bugás.

- Miket beszélsz, Kálmán... Nem megigérted, hogy nem gondolsz többé a halálra?

- Drága, én most nem úgy beszélek róla, mint tegnap. Ez más. Tegnap még valami szörnyű rémület volt, véletlen katasztrófa, amely brutálisan beleordít az ember életébe és széthasítja a dobhártyáját. Ma, - vigasztalás. Szelid nővér, aki azt sugja az ember fülébe: - Ne félj, nem kell örökké itt barangolnod ebben a végtelen sivatagban, egyszer majd megállhatsz és lehunyhatsz a szemed... Nem jó ez, Héddi? Mondd, téged ez nem nyugtat meg?

- Engem megnyugtat, de tenálad nem szeretem ezt a melankólikus hangulatot. Szeretném, ha megint friss, erős, jókedvű volnál.

A férfi hosszan sóhajt. - Milyen különös asszociációi vannak az embernek! Mialatt most beszéltem, egyre a csókjaidra gondoltam. A te csókodban, Hedda, van valami a halálból. Olyan édes, olyan végtelen, olyan titokzatos, olyan mély... Az ember úgy érzi, hogy még csak egy pillanat és vidáman, észrevétlenül átsiklik az örökkévaló semmibe. A semmi - az a minden. No, ne légy szomorú, Hedda, még sohasem szerettelek így. Még soha így nem voltunk együtt, egy test, egy lélek. Voltak percek, hogy azt hittem, hogy nem élek már önálló életet s vérem egybefolyik a te véredde, az idegeim a te agyvelődben futnak össze. Talán ezért jut megint eszembe a halál.

Az asszony sápadt arcán reszket a bőr. - De most már nappal van, kisfiu. Most már szépen fel kell kelni, meg kell fürdeni a fiatalurnak, most megint szép, komoly tanár urnak kell lenni, aki nagy előadásra készül Párizsban, aki végül jól viselkedik és elviszi az ő kis asszonyát magával. Így lesz?

Horánszky bágyadtan mosolygott. - Heddus, tudod mi volna jó? Vonatra ülni, menni, menni, repülni, de ki sem szállni Párizsban. Szépen tovább sétálni a tengerig. Ott lefeküdni a napra és egy jó nagyot mosolyogni, egy jó nagyot aludni.

- Persze, álmos a fiatalur, - mondja mosolytalan hangon.

- Minek menjek én oda és szónokoljak ez emberiség megmentéséről... Azt hiszem, volt ebben valami póz. Kétségbeestem magam miatt s mert nem boldogultam ezzel az egy emberrel, - mellét veri - meg akartam gyógyítani mind a többi embert.

- Nem szabad így beszélned. Most fáradt vagy, átestél egy nagy válságon. Magad se vedd komolyan a szavaidat. Majd szépen, gyorsan visszatérsz a te nagy feladataidhoz. Nem szabad elfeledned, hogy hivatásod van, amelyet be kell töltened.

- Lehet szebb, nagyobb hivatás, mint téged szeretni?

- Ez tulzás. Holnap, holnapután magad is mosolyogni fogsz rajta. Nem vagy te az az ember, aki munka nélkül tud élni s most már én boldog vagyok, mert tudom, hogy nékem is van helyem a munkádban. Ma este, vagy holnap reggel elutazunk, részt veszel a kongresszuson, amelyre egy hónapja készülsz már és utána, nem bánom, elmehetünk két hétre a tengerre. Kipihened magad, de tovább nem maradhatunk, vár a klinika, várnak a betegeid. No, kelj fel szépen, ne kérsd magad.

- Hedda... Terád vár még egy nehéz negyedóra...

- Hogyan, szivem?

A könyökére emelkedik. - Heddus... nézd, nekem nagyon fáj valami. Ez a Takáts.

Hedda feláll.

- No, maradj...

- Hagyjuk ezt. Majd ha visszajövünk.

- Nem, Hédi, az soká' lesz. Én nagyon közönségesen viselkedtem ezzel a derék fiúval szemben. Visszaéltem a hatalmammal, az állásommal, vallattam, mint egy diákot, megsértettem. És az én nyugalمامat ő a boldogságával fizeti meg. Hedda, mi most már rendbe hoztunk minden nehéz kérdést, ne hagyjuk elintézetlenül ezt az utolsót.

Már idegesebb az asszony hangja.

- Dehát mit beszéljek vele? - És csak arra gondol, hogy Takáts a szemébe fog nézni.

- Békítsd meg. Mondd meg neki az igazat!

- Az igazat?! Kálmán!

- Igen? Hát mi az igazság? Szeretheted őt, ha engem szeretsz?

- Nem, nem, persze...

- Meg kell békíteni. Meg kell nyugtatni. Nem szabad elriasztanunk... Váljunk el barátságban... És óvatosan valahogy a tudtára kell adni, hogy szeretném, ha még egy kis ideig nálam maradna a klinikán. Amíg magántanár lesz. Biztosítom, hogy a legrövidebb idő alatt...

- Ez lesz a jutalma?

- Ne érts félre. Megérdemli. Jobban, mint bárki más a klinikán. Nagyon komoly érték ez a fiu. Az én vesekutatásaim, mondhatom... ezt te nem érted, majd megmagyarázom.

- Én jobban szeretném, ha nem kellene vele beszélnem.

- Hedduskám, tudom, hogy ez nagyon kényes... De tedd meg. Nem volna nyugtom.

- Majd ha visszajövünk. Most még oly friss minden.

- Benne is. Látod, egészen felderülök arra a gondolatra, hogy ezt is rendbehozzuk. Majd én is beszélek vele. De előbb te. Telefonáltatunk neki. Csöngess.

- Várj. Én oly fáradt vagyok... Nem érzem magam elég erősnek...

- Minek várni azzal, aminek ugyanis meg kell történnie... Legyünk jók. Nem ezt magyaráztad egész éjszaka? - Feláll. Csönget. - Egyébként is megígértem neki. Az volt hozzám az utolsó szava, az utolsó kérése, hogy még egyszer beszélhessen veled. Én ezt megígértem.

- Vannak dolgok, amelyeket nem lehet jóssággal elintézni... Kell, hogy valaki áldozatot hozzon.

De Horánszky nem hallgatott rá. Intézkedett, hogy felhívják a klinikát és megmondják Takáts tanársegéd urnak, hogy a méltóságos asszony kéreti.

22.

Hedda felsóhajtott. - Ez mindennél nehezebb... Hogy nézzek a szemébe?! Kálmán, ezt elhamarkodtad.

A férfi szeme mosolygott. - Miért, kedves? Nézd. Egy olyan szép és okos asszonyba, mint te vagy, lépten-nyomon belélszeretnek a férfiak. Nem ad avance-ot, nem csábít, nem démonkodik, elég annyi, hogy megjelenik s néhány férfi elkábul. Mit lehet tenni? Nem lehet megakadályozni és nem lehet eltiporni őket. Meg kell velük értetni, hogy nem lehet reményük... és szépen, okosan barátsággá kell szelidíteni a követelődző szerelmet... Takáts derék, tehetséges, nagyjövőjü ember, nagy hasznára lesz a tudománynak. Jőjjön ő is rendbe.

- Rendbe jönne ő magától is.

- Nem, Hedda. Így tudja Isten, mit gondolna. Nem hinné el, hogy azok után, amik történtek, nem őt szereted. Bizonyos esetekben föltétlenül a gyors műtét a legjobb orvosság... Nyíltan megérteted vele, hogy vége mindennek. Elbucsuzol tőle. Ezzel tartozunk neki. Ha ezt elmulasztjuk, még azt hinné, hogy erőszakkal... vagy valami titkos... érted? Nem akarom, hogy törje rajtunk a fejét. Meg kell mondani az igazat.

Hedda megismételte a szót. - Az igazat?!

És a férfi figyelmét nem kerülte el, hogy az asszony másodszor botlik meg az „igazságban”, - Mért akadsz fenn mindig ezen? Hát nem az az igazság, hogy engem szeretsz? Szeretheted akkor őt is?

- Nem, Kálmán, kettőt nem lehet szeretni.

- Na látod. Na látod. Hát ezt kell megmondanod. Ez az igazság.

- Ez az igazság!... - hagyta rá az asszony és lassu léptekkel az ablakhoz ment, nekidőlt a párkánynak és kinézett a kertbe.

Horánszky utána nézett és lehajtotta fejét. - Az igazság... - mormolta és eltűnődött ő is... Aztán lassan Heddához ment és átölelte. - Heddám... boldogságom...

- Mi az fiam?

- Ugy szeretnék a szivedbe látni! Ugy szeretném tudni, hogy én vagyok-e az, akivel majd boldogan tudsz élni... Nézd, mi most itt állunk egy új élet küszöbén, szólj, mielőtt elindulnánk.

Az asszony sápadt arca egyre szürkébbé, egyre komorabbá vált. - Nem megmondtam-e mindent? Minek beszélünk még? Miért kinozod még magad?

- Hedda, elmúlt az éjszaka... Most nappal van, világos... Nem látsz-e mindent, vagy valamit, másképp? Gondold meg! Felejtsd el, hogy mi történt. Felejtsd el, hogy mit tettem, ki vagyok, csak a férfit nézd, aki előtted áll. Ez az a férfi? Mondd! Én kellek neked?

- Megigérted, ugy-e, hogy többet nem beszélünk erről!?

- Csak még egyszer, mielőtt elindulunk.

- Bolondságokat kérdezel. Te tulságosan elméleti ember vagy és azt hiszed, egy asszonyt is el lehet úgy intézni, mint egy teoretikus problémát. Hogyan képzeled el azt, hogy én vonatkoz-tassalak el magadtól? Az ember viszi magával a múltját s te nem voltál számomra az, aki vagy, ha elfelednéd azokat az esztendőket és éjszakákat, amelyeket együtt éltünk át. De hagyjuk ezt. Fölösleges, hogy...

- Nem fölösleges, Hedda! Nem fölösleges. Más a jószág és más a szerelem, én én...

- Már megint előlről kezdted...

Boldogan kapott az alkalmon, hogy más témára terelheti a beszélgetést. Anyjára, aki lent sétál a kertben, - Nézd, a mama néz minket a kertből. Halló, anyus! Jóreggelt. A reggeli séta? Reggelizett már? Megy a gyárba?

Kvankáné felszólt: - A gyárba, Hedda. Te már ilyen korán fenn vagy?

- Ó, már nagyon régen. Anyus, nagy ujságot mondok. Gyere csak!

Az öregasszony fürgén besietett. - Jóreggelt vőm uram, - köszöntötte Horánszkyt.

- Csókolom a kezét.

- Mi az? Maga Pesten van? Mi történt?

Hedda sietett a válasszal férje helyett. - Kálmán lekészt a vonatról s most együtt fogunk utazni.

- Elviszi Heddát is?

- Együtt utazunk.

- Nahát, ez helyes. Igazán örülök. Nagyon örülök. Hát most megmondhatom magának, kedves vőm uram, hogy egy kicsit már egész komolyan neheztelni kezdtem magára.

Hedda tréfásan megfenyegette az urát. - Látja, Kálmán!

- Már-már azt hittem, hogy a leányom második házassága is boldogtalan. Ez a helyes. Együtt utazni! Nem szabad magára hagyni az asszonyt, tanár ur!

Horánszky mosolygott: - Én most már nem hagyom magára.

- Tudja, ha magára hagyják az asszonyt, akkor mindenféle gondolatok burjánzanak el a fejükben. Fiatalok! Asszonyok! Mind a kettő rossz tanácsadó. No de most már jókedvű vagy, ugy-e, Heddu? Most aztán már...

A szobalány ekkor bejelentette Takáts doktort.

23.

Horánszky lement a kertbe az anyósával. Ragaszkodott ahhoz, hogy a felesége négyszemközt beszélgessen Takátsal.

Hedda egy-két pillanatra állt egy helyben, aztán halkán odaszólt a szobalánynak. - Kérem a tanársegéd urat.

Idegesen ide-oda megy a szobában. Megigazítja a haját, végigsimítja az arcát, megnézi magát a kéztükörben, majd elhatározottan megáll a szoba közepén. Végül, mintha elhagyná ereje, ledől egy székre.

Takáts sietve lépett be s megállt az ajtóban.

Körülnéz. Vár.

Hedda észreveszi, nézi, aztán nagyon halkán, nagyon fájdalmasan, de valami nemes erővel megszólal: - Jöjjön közelebb, Zoltán...

Takáts hozzásiet, megfogja a kezét, megcsókolja. Lehajol, belenéz az arcába. - Hivatott.

- Hivattam, Zoltán. - Feláll. - Kérem, ne fürkésszen az arcomban, nem találhat benne mást, mint amit mondani fogok.

Takáts nem figyelt ezekre a szavakra. Azt kérdezte: - Mi történt az éjszaka? Megcsalt?

- Zoltán, ezt magának nincs joga kérdezni... Hivattam. El kell búcsúznunk egymástól.

- Kell?

- Én így látom jónak.

- Ezért nem kellett hivatnia. Ha nem hívott volna, az is búcsú lett volna.

- Az uram kívánta így.

- Az ura? Tőle már elbúcsúztam.

- Most pedig tőlem. Ma este, vagy holnap reggel elutazom vele Párizsba.

- Miért kellett ezt négyszemközt megmondania nekem? Igyam ki fenéig a méregpoharat? Ráismerek a stílusára! A kegyetlen fölényére.

- Ne szidja, Zoltán. Magam is beláttam, hogy helyesebb és szebb, ha még egyszer megfogjuk egymás kezét és aztán elválunk örökre. Hát... Isten vele.

A kezét nyújtja.

Takáts megfogja a kezét. - Hedda, ilyenkor nemcsak a kezét kell odanyújtania az embernek, ilyenkor az arcát is oda kell fordítani és nyugodtan, nyíltan bele kell nézni annak az embernek a szemébe, akit örökre elküldünk. Ne nyujtsa a kezét, ha közben elfordítja a fejét.

Hedda ránéz. - Isten vele, Zoltán!

- És miért szomorú? És miért könnyes a szeme? Mért nem boldog most? Mért nem ragyog, mért nem ujjong? Maga most elküld egy embert. Ha el tudja küldeni, akkor meg kellett találnia egy másikat. Megtalálta?

- Megtaláltam. Az uram.

- Boldog vele?

- Boldog vagyok.

- Nem ilyenek a boldog asszonyok, Hedda. A boldogságban mindig van valami kegyetlen diadal is. Tegnap este maga még boldogtalan volt, mert az ura nem szerette. Most boldogtalan, mert szereti? Mi ez?

- Zoltán, kérem, ne faggasson. Maga élesebb eszü, logikusabb beszédü nálam. De én nem azért hívtam, hogy vitázzam. Meg akartam, meg kellett mondanom magának, hogy döntöttem. Végérvényesen az uram mellé állottam.

- Szereti?

Hedda lehajtotta a fejét. - Szeretem.

- Meghajolnék és elmennék, ha érezném a hangján, hogy igazat mond. Nem érzem. Azzal, hogy elhívott ide, feljogosítva érzem magam arra, hogy beszéljek. Kicsoda maga, Hedda? Lehetséges ez? Tegnap délután közelebb állott hozzám, mint őhozzá. Aztán jött egy éjszaka, amely legalább annyira megszégyenítő volt magára, mint énrám... Lehetetlen, hogy valamirevaló asszony közvetlenül ilyen jelenetek után szerelmet érezzen egy ilyen közönséges, ilyen brutális férfi iránt.

- Ne beszéljen róla ilyen hangon. A világ nem ismeri. Maga sem.

- Én nem ismerem? Én?

- Én ismertem eddig. Azóta már százszor megbánta hibáit. Megbánta azt is, amit maga ellen elkövetett. Szeretne bocsánatot kérni magától... Beszélni akar magával. Elragadta a féltékenység... Túlzott. A legnagyobb elismeréssel beszélt a maga érdemeiről s most ő ajánlja fel magának a támogatását... közös munkát... a tanárságot... Kérem, bocsásson meg neki, és legyen a barátja.

- Mondja, ki maga? Nincs tisztában az érzéseivel? Játsozott velem, mert haragban volt az urával? Vagy bestia, aki pillanatonként változik?

- Tartson annak, Zoltán, aminek akar... Ha jobban esik bennem bestiát látni, maradjon meg ennél... Szeretném, ha nem szenvedne, fájna nekem, hogy fájdalmat okoztam magának... Nem bocsátom el könnyüszerral. Szeretettel fogok gondolni magára mindig, akárminek is tart. És most menjen. Üres, rossz napokat, ha majd jönnek, át fogja melegíteni a maga emléke, amelyet szivembe zártam. Menjen. Menjen, kisfiam. Menjen és feledje el ezt a rossz asszonyt, ezt a könnyelmű bestiát, aki vágyakat ébresztett magában, anélkül, hogy a felelősségre is gondolt volna, amellyel mindhármunknak tartozom. Menjen...

- Elhoztam a leveleit.

- A leveleim! Nekem adja, ugy-e?

Takáts előhuz néhány levelet a zsebéből. - Tessék. A magáé.

Hedda mohón értük nyul.

- Van köztük vagy öt, amely arról szól, hogy még egy csókot sem kaptam magától...

- Zoltán... most már menjen...

De habozik, Hol Takátsot, hol a leveleket nézi, aztán elhatározottan a férfihez lép. Kezébe veszi az arcát, nézi, meghatódik és megcsókolja.

Takáts magához öleli: - Heddám...

De az asszony kibontakozik. - Csak hogy ne legyen igazuk a leveleknek... és hogy ne tartson bestiának és hogy most már menjen el. Menjen, Zoltán, menjen! Tönkretesz mindnyájunkat, ha még tovább gyötör.

- Az lehet. De én most már így nem megyek.

- Kérem, Zoltán!

- Nem, Hedda. El fogok menni, de tudnom kell az igazat. Ezt elvárom magától.

- Megmondtam mindent.

- Nem mondott semmit. Dajkameséket mondott. Hedda, én ezen az éjszakán itt álltam az ablaka alatt.

- Hol? Itt?

- Itt, a kertben. Három hónappal ezelőtt eltávoztam, ma éjszaka megint kidobtak ugyan, de én itt maradtam. Itt álltam lent. Nekidőltem egy fának és néztem az árnyékaikat.

- Uram, Teremtőm!

- Miért rémült meg? Nem tudom, mi történt maguk között, nem tudom, miről vitáztak, de érzem, hogy a maguk éjszakája épp oly rémes volt, mint az enyém. Álltam itt lent és a kezem ökölbe szorult. Véresre haraptam a számat, a szívem úgy dobolt, mintha temetnének. Néztam az árnyékukat. Kiemelkedtek, meg-megtörték. Közeledtek egymáshoz, szétrebbentek. Ebben a szobában rettenetes vita folyhatott le az éjszaka. Akkor távoztam el, amikor egymásba omlottak. Majdnem megőrültem a fájdalomtól, irtózatosan szenvedtem, éreztem, hogy most gyalázzák meg a szerelmemet, az üdvösségemet, de nem éreztem azt, hogy levertek. Megvertek, kegyetlenül megrugdaltak, de nem győztek le. Nem éreztem azt, hogy ő győzött. Mi történt itt, Hedda?

Hedda kétségbeesetten kapkod szavak után. - Semmi... semmi... Házastársak közt előfordul, hogy...

Takáts megrázta a fejét és Hedda szavai elapadtak.

24.

Takáts beszélt, szenvedélyesen, okosan, meggyőzően. Hittel.

- Hedda. Itt nem házastársak álltak egymással szemben. Itt nem egy féltékeny férj győzte meg szenvedélyével a feleségét. Itt nem rólam lehetett szó. Maga többször el akarta hagyni a szobát, volt úgy, hogy az árnyéka egészen eltűnt. Aztán visszajött. És végleg itt maradt.

- A felesége vagyok, Zoltán.

- A felesége. Az. De maga nem az az asszony, akinek ez elég. Maga nem marad meg a férje mellett, ha nem szereti. Maga ennél becsületesebb. És maga nem bestia, aki óránként változtatja az érzéseit. Mondja meg az igazat, mi van maguk közt? Beszéljen és akkor talán elmegyek.

- Zoltán, én megmondtam magának mindent. Elégedjék meg vele és menjen. Ne kutasson itt titkokat, mert kénytelen leszek segítségül hívni...

- Hivja! Ezt akarom. Maga mondja, hogy titkokat kutatok. Hát igen, mialatt viaskodó árnyékaikat néztem, rettenetes képek ugrottak a szemem elé. A maguk árnyéka egyszerre megszorodott. Egy harmadikkal. A halott Valentin árnyékával.

- Ne beszéljen! Az Isten szerelmére kérem, ne beszéljen!

- Ugy látszik, beszélnem kell. Aztán talán maga is beszélni kezd. Mialatt ott lent kinlódtam, újra átéltem Valentin halálának éjszakáját. Sokat gondolkodtam, töprengtem eddig is ezen a hirtelen halálon, amelyet semmiképpen sem tudtam megmagyarázni. Eszembe jutottak az üres ampullák... Horánszky furcsa, ingerült vitája velem arról, hogy két, vagy három ampullát tartok-e a kezemben... Én megvizsgáltam akkor Valentin holttestét és én ma éjjel, mialatt a maguk küzdelmét szenvedtem végig, arra a meggyőződésre jutottam, hogy...

Hedda kétségbeesett iszonyodással tiltakozik. - Rémeket lát! Ne folytassa!

- Hát honnét tudja, hogy mit akarok mondani?

Az arcán látom! Borzalmas! Tehát igaz!

- Nem igaz!

- Horánszky megmérgezte a maga urát!

- Nem igaz! Nem igaz! Szörnyűségeket beszél! Hogy mer erről az emberről ilyesmit feltételezni?

- Ez az ember tegnap éjszaka levetette előttem az álarcát. Ez az ember tegnap éjszaka ajánlotta nekem a magántanárságot, ha magát szeretőmnnek nevezem. Én erről az emberről mindent elhiszek. Ez az ember eltávolította utjából Valentint. A maga kétségbeesése megerősíti a feltevésemet.

- Zoltán, én nem vagyok kétségbeesve. Maga megőrült, maga nem jól lát. Én... ezek után... nem beszélhetek magával. Ha nem távozik, szólok az uramnak.

- Szóljon. Hivja ide. És én szemébe vágom az igazat.

- Szörnyűség! Megőrült!

- Én? Én nekem ajánlja fel a tanárságot? Egy gyilkossal én nem dolgozom együtt. Fontosabb a becsületem, a nyugalmam mint a karrierem, ha ennek ez az ára. Hivja ide, ha nincs igazam.

- Zoltán, tönkre akarja tenni?

- Tehát igaz?

- Nem igaz!

- Akkor hívja ide, vagy én megyek hozzá. Hol van?

És már indul.

- Ne menjen, könyörgök. Megöli.

- Tehát igaz. De miért félti? Miért félnek tőlem? Miért nem dobát ki? És miért akarja megmenteni? Szereti, vagy a bűntársa? Azzal bilincseli magához, hogy közös bűnt követtek el? Beszéljen! Ne tördelje itt a kezét, ne zokogjon, ne dugja el az arcát!

- Mit akar tőlem? Iszonyu... tönkretesz mindnyájunkat.

- Csak akkor, ha maga vezette az ágyához. Csak akkor, ha maga mondta neki: Itt van, öldd meg! Téged szeretlek, távolítsd el az utamból! Így történt?

- Szeretem.

- Nem igaz. - Maga nem beszélhette rá erre az aljasságra és maga nem szerethet egy ilyen embert.

- És ha azt mondom, hogy szeretem!

- Nem szereti. Megszánta. Megkönyörült rajta.

- És ha azt mondom, hogy én beszéltem rá?

- Mért beszélte volna rá őt? Akkor már voltam én is. Akkor már nekem szólt volna, ha világosan, tudatosan képes volna ilyen elvetemültségre. Lehet, hogy voltak kívánságai, lehet, hogy elképzelte a halálát, ez természetes, de nem tudom elhinni, hogy kimondhatta volna a felhívást: *Öldd meg!* Lehetetlen, hogy ennyire tévedtem volna magában. És épp oly lehetetlen, hogy egy ilyen embert maga szeretni tudjon. Ugy-e, meggyőzte magát arról, hogy magáért követte el? Leborult a lábai elé és bevallotta, hogy gyilkolt - magáért. Közölte magával a bűnét, a nyakába dobta, mint egy hurkot és maga hagyta, hogy magához rántsa? Mi az? Most akar a bűntársa lenni? Megijedt? Miért kell megijedni? Heddám, szép, okos asszonyom... megrémítették ugy-e? Megszólalt magában az anya. Heddám, mi történt magával?

- Borzalmas... - rebegi az asszony és sir.

- Hogy mire merte rávenni magát ez az ember! És maga, Hedda! Maga... drága, okos asszonyom... hogy' veszthette el ennyire a nyugalmát, az ítélőképességét? Micsoda tévedés ez, Hedda?! Hogy vállalhatja ezt magára? Hogy akar eltölteni egy életet azzal a tudattal, hogy utólagosan is, de beleegyezését adta a férje meggyilkolásához? Mi ez? Férjgyilkosságot akar elkövetni?

- Ó, ne bántson!... Mit tesz velem?

- Hogy akar élni, Hedda? Egy gyilkossal, aki kifelé emberszeretettől csöpög? Micsoda élet várna így magára, - ez a ragyogó fiatalság egy gyilkosság nyomasztó titka alatt! Magának egy percig sem volna nyugalma, nem volna többé egy őszinte szava, egy szabad nevetése, egy gondtalan mosolya, maga nem merne többé az emberek szemébe nézni, elsorvadna ettől a titkos szótól, elhervadna, elfonnyadna a rémületben, a jóságban, a titkolódzásban. Csak a szájalom, a rémület, talán az asszonyi hiuság, hogy gyilkolt magáért, köti hozzá. Nem, Hedda. Ó, nem! Ha szeretné, ha tisztán szeretné, elmennék. Elbujdosnék, főbelőném magam, vagy elfeledném, ahogy a jóisten akarja. De így nem hagyhatom el. Becsületes ember nem dobhatja oda magát ennek a förtelmes sorsnak.

- Dehát mit akar tenni?

Térdre veti magát előtte. - Zoltán, könyörüljön rajtunk! Én nem mondtam semmit, maga beszélt itt... nem tudom... hagyjon... ne kutasson... menjen. Ne taszítsa romlásba ezt a szerencsétlen embert! Olyan már, mint a bábu. Összetört. Összeroskadt. Roncs. Ha én elhagyom, elterül tehetetlenül.

- Ne féltse. Erősebb ez mindnyájunknál. És aztán, ha magát hagyom el, akkor maga pusztul el. Hát maga nekem fontosabb. Összehasonlíthatatlanul fontosabb.

- Zoltán, én tudom, hogy neki már nincs ereje... Olyan, mint egy gyerek... Könyörüljön rajta! Könyörüljön mindnyájunkon! Én nem tudnám elviselni, hogy megalázza. Elpusztulna. Megigértem neki, hogy vele maradok. Meg akarom menteni. Könyörüljön! Nem kell a szerelem! Az élet fontosabb! Legyen ember! Zoltán! Ne gyülölje... Legyen magában bocsánat... Menjen!... Én már nem birom... elájulok... Zoltán...

A zokogásra besietett a szobába Horánszky és Kvankáné.

Szelid, fájdalmas panasszal kérdezte Takátstól Horánszky: - Mi történt itt Zoltán?

A fiatal orvos felemelte a fejét. - Beszéltem a feleségeddel.

- Tudom. Az én beleegyezésemmel történt. De miért izgatod így fel? - Szemrehányóan hozzáteszi: - Nem tudtál, Zoltán, férfiasan viselkedni?

- Én? Nahát...

- Kálmán! Ne bánts! Mindent tud, - kiáltja Hedda.

Horánszky megriad. - Mindent?

- Mindent! - erősíti meg Takáts.

- Mi az a mindent?...

Lassan meghátrál Takáts elől, de még bizik a feleségében. Az éjszakában! - melynek alig érkezett el a reggele. - Hedda, te elmondtad neki?

- Nem! Esküszöm neked! Egy szót sem szóltam!

- Én tudok mindent, - mondja Takáts.

Hedda a két férfi közé veti magát. - Összetett kezekkel könyörögve állok maguk közé, ne bántsák egymást! Legyenek emberek. Legyenek orvosok! Kiméljenek legalább engem, akiről azt kiabálják, hogy szeretik. Ne tapossanak el mindnyájunkat. Kálmán, kérem magát, legyen jó és türelmes. Zoltán, magát is kérem, legyen ember. A hivatásukra kérem, amelynek parancsa a szeretet, a szerelemre kérem, amelyet irántam éreznek... ne álljanak így szembe egymással. Nyujtsanak kezet, könyörgök.

- Dehát mi történik itt? - aggódik Kvankáné.

Horánszky megnyugtatja. - Semmi... egy kis félreértés... mama. Menjenek ki egy kicsit, mi majd megbeszéljük szépen, nyugodtan a dolgokat. Pár perc az egész. Menjen maga is, Hedda fiam.

Hedda zokogva, kimerülten, anyja vállára dől és vele együtt kitámolyog.

25.

Amikor az asszonyok mögött becsukódott az ajtó, Horánszky lassu mozdulatokkal betette az ablakot, majd mosolyogva, nyugodt fölénnyel fordult Takátshoz.

- Hát tulajdonképpen miről van szó, barátom? Parancsolj, foglalj helyet.

Takátsot meglepte ez a nyugalom. - Köszönöm. Én őszintén bevallom, hogy sokkal izgatottabb vagyok. Belőlem hiányzik ez az olimpiai nyugalom... én...

- Dehát mért ez a fölösleges izgalom, Zoltán fiam? Azt hittem, szépen, férfiasan el fogsz búcsuzni és...

- És férfiasan itt hagyom egy gyilkosnak a markában az asszonyt, akit szeretek? Ezt gondoltad? Mi?
- Gyilkos? Én? Hát ezt honnét veszed?
- Ne törődj vele. Ezen már tulvagyunk. Mindegy, hogy honnét tudom. Tudom, hogy te ölted meg Valentint.
- Én? Megöltem? Nem gondolod, hogy kissé vakmerő vagy? Vigyázz, kockázatos a játék. Most már nemcsak a tanárságoddal, de a diplomáddal is játszol, ha rágalmazol. Be tudod te bizonyítani azt, amivel ily vakmerően rágalmazol?
- Hadd a dialektikát. Tulvagyunk már ezen is. Tény, hogy három hónappal ezelőtt, azon a bizonyos éjszakán, morfiummal megmérgezted Valentint, a férfit, akinek feleségébe szerelmes voltál, a beteget, akit te kezeltél.
- Vigyázz, Zoltán fiam. Mindig figyelmeztettelek arra, hogy ne csinálj elhamarkodott, gyors diagnózisokat. Nem lehet akkor jó a terapia sem. Mivel tudod te bizonyítani, hogy morfiummal megmérgeztem szegény Valentint? Mert azt állítod, ugy-e?
- Be tudom bizonyítani. Közvetlenül a halála után megvizsgáltam. Tipikus morfiummérgezést állapítottam meg. Halvány bőr, üres bőrerek, cianotikus ajkak, a körmök, a gombostüfejnnyire megszűkülte pupillák... mind, mind azt bizonyítják, hogy...
- Hiszen jó orvos vagy te s én egy pillanatig sem kételkedem abban, hogy fel tudod sorolni a morfinhalál néhány jellegzetes tünetét. Bizonyíték ez? Ide hallgass. Bennem is felvetődött az a gondolat, hogy Valentin halálának közvetlen oka a morfin volt. De vajjon én vagyok-e felelőssé tehető?
- Hát ki? Én?
- Várj. Ne rohanj azzal a fiatal fejjel. Te magad is jól tudod, hogy miként a legtöbb ilyen gyógyíthatatlan rákbeteg, Valentin is morfinistává vált. Jól tudod, hogy Valentin igen nagy adag morfint szedett, ami az orvosai beleegyezésével történt, s bizonyos, hogy aznap, a halála napján is jó adag morfint adatott be magának. Értett hozzá, mint orvos, a morfinisták egyébként is tudják a módját. Mi magunk, mi, orvosok adtuk neki már a morfint, hiszen a cél az volt, hogy enyhítsük a fájdalmait, megmenteni úgy sem tudjuk. Mi történt tehát? Aznap nyilván már sok morfint szedett. Jött az éjszaka. Nagy fájdalmak. Magához hívott. Adtam egy injekciót. Nem használt. Adtam még egyet, s amikor ez sem volt elég, egy harmadikat is. Lehet, hogy tulleptük ezzel a három injekcióval a határt és a krónikus morfinmérgezésből, amelyben már kétségtelenül hónapok óta szenvedett, akut mérgezés is lett. Tehetek én erről? Hibás itt valaki? Hibáztatnád-e önmagadat, ha te magad adtad volna be neki ezeket az injekciókat? Ki tudhatta pontosan, hol van a határ egy morfinistánál, akinek elviselhetetlen fájdalmai vannak?
- Három injekciót egymásután semmiesetre sem...
- Ezen talán lehet vitatkozni. Én másképp ítélem meg az ő morfinizmusának a fokát, mint te. Ez az én orvosi jogom. Egyébként is én voltam a kezelőorvosa, pontosan te nem is, csak én ismerem ezt az esetet. Egyszerre te, a tanítványom, jobb orvos akarsz lenni nálam, a tanárodnál?
- Nem is veszed észre, milyen finom ellentmondásokba keveredel. Ugy látszik, a gonosztevők nem tudják sohasem elkerülni az ellentmondásokat.
- Hol találsz itt ellentmondásokat, fiam?
- Emlékszel, hogy azon az éjszakán találkoztunk a halott Valentin szobájában.

- Ugy van.

- Nos, én akkor három üres ampullát találtam ott. Azt kérdeztem, emlékszel? - miért kellett három injekciót adni neki? Te vitatkozni kezdted. Ingerült lettél. Azt mondtad, hogy csak két ampulla lehet a kezemben. Megmutattam, hogy három van. Ekkor azt mondtad, hogy az egyik üres volt. Lehet. De akkor miért mondod mégis, hogy három injekciót adtál? Ha az egyik üres volt?

- Nem mindegy-e fiam, hogy kettőt adtam-e, vagy hármat? Lehet, hogy rosszul emlékszem.

- Ahá! Rosszul emlékszel! Te, aki hires vagy csalhatatlan memóriádról? Egyszerre rosszul emlékezel?

- Nem is emlékszem rosszul. Mindkét állítás megáll egymás mellett. Három injekciót adtam, de négy ampullát bontottam fel és az egyik üres volt.

- Kivágod magad. Ügyes vagy!

- Nem is vagyok ügyes, fiam, Mert miért vitatkozunk ezen? Biztos az, hogy morfin okozta halálát? Én csak felvetettem ezt, mint egy lehetőséget. Azt mondtam, hogy bennem is felmerült a gondolat, hátha sok volt a morfin. De biztos ez? Én nem merném állítani.

- Te nem. Az biztos.

- Várj csak. Azok a tünetek, amelyeket te szíves voltál felsorolni, valóban megvoltak rajta. De meg kellett, hogy legyenek minden körülmények között. Hiszen egy morfinistáról volt szó. Olyan egyéb tünetek pedig, amelyek azt bizonyítanák, hogy hirtelen morfinmérgezés okozta a halálát, jól tudod, nincsenek. Boncolásnál sem volnának találhatók. Mit akarsz tehát?

- Hogy én mit akarok?

- Igen, mit akarsz? Mert ha nem állsz elő tanuként és nem állítod azt, hogy láttad, saját szemeiddel láttad, hogy én morfinnal megmérgeztem Valentint, nem tudod bizonyítani vádat. Nincs bizonyíték. Érted? Nincs. Állítasz, fiam, valamit, amit nem tudsz bizonyítani.

- A dialektikád valóban fölényes. De azt gondolod, el lehet intézni dialektikával ezt a kérdést? Nézz magadra és...

- Jól van, hagyjuk a dialektikát. Igazad van. Van más is. Van erkölcs is. Hát ide hallgass. Miről van szó?

- Gyilkosságról.

- Vajjon gyilkosság volna-e ez? Tegyük fel, hogy igaz volna a te alaptalan feltevésed s én a kelleténél kissé több morfint adtam neki, akár tévedésből, akár szándékosan. Gyilkosság ez? Kiről van szó? Egy teljesen tehetetlen és teljesen menthetetlen emberről.

- Nem igaz.

- Nem menthetetlen? Te meg tudtad volna menteni? Ne állíts újabb lehetetlenséget, fiam.

- Menthetetlen volt, de nem tehetetlen.

- Ez az ember nem volt tehetetlen? Mi volt? Roncs. Nyög önmagának, teher a környezetének. Egész élete, minden napja, minden órája tele volt borzalmasabbnál borzalmasabb szenvedésekkel. Amellett nem használt már senkinek, nem alkotott már semmit és nem szerette senki. Igen, valljuk be, nem volt már senkije, semmije. Undorító volt. A feloszlás szélén állott. Élő halott volt. Hányszor mondtuk, mi, orvosok, hogy borzalmas ez az élet és menekülés volna számára a halál? Tehát tegyük fel, hogy megmentem őt és mindnyájunkat ettől a borzalomtól.

Bűn volt ez? Te, az orvos, mered azt mondani, hogy bűnt követtem el? Ha egy laikus elém áll ezzel, jól van. De egy orvos? Aki naponta száz életet lát fakadni és száz életet megszűnni?

- Igen, én mondom, az orvos. És százszor mondom. Nem állítom azt, hogy meg lehetett volna menteni, tudásunk kevés volt hozzá. De az élet többet tud nálunk, orvosoknál. Nem tudhatjuk, meddig élt volna, napokig, évekig. Kért ő téged arra, hogy öld meg? Módjában volt az öngyilkosság. Rendelkezésére állott a morfin, ő is végezhetett volna magával.

- Nem volt ereje hozzá.

- Mert élni akart. Mert ragaszkodott az élethez. Mert becsesebb volt számára így is az élet, a halálnál. Mert nyereség volt neki minden nap, minden perc, amelyben élhetett, amelyben láthatta feleségét és láthatta barátait, akik közül egyik a legrútabbul visszaélt a bizalmával. Ő, mit tudjuk ezt mi egészségesek, mit jelent a betegnek, még egyszer látni a napot, még egyszer megsimogatni a feleségét, még egyszer megfogni a barátai kezét, akik közül az egyikében ott leselkedett alattomosan a halál. Egy orvosnak nincs joga hamis okoskodás alapján elfujni egy ilyen pislákoló mécsest... Te mégis megtetted. Te, az élet őre, gyilkoltad le a rád bízott életet. Ó, nem egy magasabbrendű etika, nem az életnek egy fenköltebb értelmezése alapján, hanem mert kívántad az asszonyát, mert irigyelted a feleségét. Elég volt a pózokból, tanár ur!

A vita, amelyet minden erejükkel, tehetségük minden élességével vívtak, itt lanyhulni kezdett. Már fáradtabban vagdalkoztak.

Horánszky többször egymásután bólintott. - Ez filozófia, - mormolta. - Igazad van. Lehet vitatkozni rajta. De hol a bizonyíték? Előbb bizonyítottam be, hogy nem tudsz bizonyítani. Nem győztelek meg?

Takáts is kezdett kimerülni. - Külső érvekkel meggyőztél, de itt nincs helye a vitának. Én állítom és állítja kint az asszony is, akit magaddal rántottál ebbe a sötétségbe.

- Ő állítja?

- Bizonyítja egész viselkedése. Igen, eléje terjesztettem feltevéseimet és ő bevallotta. Mondd, honnét veszed ezt a pokoli erőt ehhez a lélekmérgezéshez? Nem látod rajta, hogy tönkrement? Hogy az ő lelkébe is fecskendezel egy-egy adag morfint?

Horánszky most késett a válasszal. Messze maga elé nézett és hallgatott. De kételkedni kezdett a győzelmében.

26.

Hosszas hallgatás, végső tépelődés után ismét megszólalt Horánszky. Vértelen volt a hangja.

Ezt kérdezte: - Mondd, nagyon szereted?

- Imádom! - tört ki a vallomás ellentállhatatlanul Takátsból.

Horánszky bólogatott. - Tudom... tudom...

Felállt, kinlódva fel-alá járt. - Azt hiszem, ő is szeret téged... Különben kidobott volna. Ha engem szeret, nem tántorodott volna meg. Erős lett volna... Hiába verlek én le az én eszemmel, ha ő megbicsaklik... Sulyos probléma... nagyon sulyos... Fiatalok! Az élet... Bűntet az élet...

Takátshoz ment, megsimogatta az arcát. - Hány éves vagy, Zoltán?

Takáts nem ismerte fel a helyzetet. - Mit akarsz ezzel? - kiáltotta durván.

Horánszky mosolygott, - Csak úgy... Milyen fiatal vagy, milyen tüzes... Harminckettő?

- Annyi.

- És én? Tudod-e?

- Ötvenhat.

- Milyen jól tudod... Igazad van, hogy tudod. Ezt neked tudnod kell... - Nevetett. - És ha igazam van is, úgy-e Zoltán, ismer-e kegyelmet a te fiatalságod? Mi? Ott settenkednél a nyomomban, mint örök vád és lesnéd, mikor csaphatsz le. Na, nekem semmi kedvem sincs ahhoz, hogy ki legyek szolgáltatva egy ilyen fiatalembernek... De vigyázz Zoltán, nagyon vigyázz!

- Én vigyázzak? Mire?

- Ami itt történt, egy asszony miatt történt. Eszembe jut szegény Valentin, aki szintén egy asszony miatt halt meg, Azt mondta nekem az utolsó estéjén, hogy azért bukott el, mert eladta magát külsőségekért. Pénzért, asszonyért, boldogságért. És én azért győztem, mert mindig a tudománynak éltem. A többi az ölembe hullt. Hát igen. A tudományért szabad ölni, egy asszonyért nem. A bűn büntet... Vigyázz, Zoltán! Ha van az életnek egy magasabbrendű törvénye, akkor jól vigyázz magadra...

- Nem értelek. Mire gondolsz?

- Semmire. Elismerem, hogy zsákuccába jutottam. Visszafordulni, fiam? Kiszolgáltatva lenni neked, egy harmadiknak, függni egy asszonynak a hangulataitól?... Nem. Nappal van. Tulságosan világos a fejem. Látok.

- Dehát mit akarsz tenni?...

- Én?... Várj csak. Mit is akarok mondani? Ott a négyesben van az a leukaemiás cigány. Folytasd a megkezdett terápiát. A röntgen mellett maradj meg szigoruan a benzolnál, zabnyákban csőre. Azt hiszem, lesz eredmény. Az a fiatal festő, szegény, menthetetlen. Addison, mi? Te! Nekem az a gyanum, hogy itt nem tébécé van, hanem lues! Próbálj meg egy kombinált salvarzánt. Hátha! Mi? - Az alakja megnőtt, tekintete elmélyült.

- Dehát tréfálsz velem? Mit akarsz most ezekkel a...

- Azt hiszem, nincs most nálunk több kétes eset. Azt akarom még mondani, hogy a készítményeim és kézirataim rendben ott vannak a klinikán. Egy részük a bőröndben. Igaz, a jövő héten hozza a nyomda a belgyógyászati könyvem levonatát. Légy szives, nézd majd át... Párizsba utazom, tudod, nem akarom, hogy fennakadás legyen.

- Párizsba? Van erőd és bátorságod...

- Na, ne kiabálj. Hedda is velem jön... Fáj?... No, ne fájjon... Vagy megakadályozod? Feljelentesz, hogy gyilkoltam? Szaladsz a kollégákhoz és elhíreszteled a bűneimet?

- Talán nem kell, hogy erre kerüljön a sor. Ezt nem akarom. Lehet más megoldást is találni.

Horánszky nevetett, a szeme kidagadt. - Tudod mit, én is azt hiszem. Végül is, miről van szó? Egy asszonyról. Nem igaz? Hát mért kell akkor két komoly férfinak, két orvosnak, két tudósnek, így szembeszállni egymással? Én megtaláltam a megoldást.

- Mi az?

- Döntsön az asszony. Hívd be, kérdezzük meg őt.

- Heddát?

- Őt. Ne félj. Te vagy a fiatalabb. Én pedig megmagyarázom majd neki, hogy nyugodtan dönthet. Nekem ugyanis legfontosabb a munkám. Nem halok belé, ha nem engem választ. Ó, egyáltalán nem... - Nevetett. - De aztán te is ismerd el a döntését. Helyes? Nem ez illik hozzánk legjobban?

- Nem bánom.

- Hát akkor eridj. Hivd be.

Takáts egy pillanatig még állt, tündődött, aztán megindult. - Jól van. - És lassan kiment a szobából.

Horánszky néz utána, bánatosan mosolyog, legyint, aztán gyorsan az íróasztalhoz megy, kiveszi a revolverét és kisiet vele. Az ajtóból belülről kiveszi a kulcsot s bezárja maga után. Egy pillanat múlva éles revolverdörrenés hallatszik a lezárt ajtó mögül.

Hedda, Kvankáné, Takáts berohannak a kertből.

- Jaj! Hol van? Hallottátok? - sikoltozik Hedda.

- Nincs itt senki. Csak nem?... - döbben a valóságra Takáts.

Hedda átfut a szobán, a dolgozószoba ajtajához rohan, zárva találja. Üti-veri az ajtót, rángatja a kilincset, zokog.

- Kálmán! Megöltem! Megöltük! Nyisd ki az ajtót!

Lerogy az ajtó elé. - Drágám...

- Ugy látszik, megölte magát, - mondja megdöbbenve Takáts.

- Micsoda tragédia...

Takáts nekidől az ajtónak, befeszíti, berohan a kis előszobába.

- Kálmánkám... - siránkozik Hedda.

Takáts lesujtva tér vissza. - Meghalt... Eltalálta a szívét... Segítsen, asszonyom. A Heddát...

- Uram, istenem...

Takáts és Kvankáné letérdelnek Hedda mellé, hogy felemeljék.

- Nem kell senki... Hagyjanak meghalni... Öljenek meg engem is...

Kvankáné megszorítja Takáts kezét. - Édes fiam, én csak sejtem, mi történt itt... Vigyázzon a lányomra. Most ne erőltesse. Talán majd egyszer... hónapok, esztendők múlva... Talán. Oly fiatal még, szegénykém... De most már megérett. Látja, nem tud élni szerelem nélkül. Eddig sok kellett neki belőle, ezután a kevés is sok lesz neki talán...

Takáts megcsókolja a kezét. - Arra fogom szentelni az életemet, hogy boldoggá tegyem. Heddám, jöjjön innét. Keljen fel. Hedduskám, boldogságom. Ide...

Többet nem tud mondani, Torka összeszorul, szemébe könnyek rohannak.

Egyszerre kimondhatatlan fáradtságot érez. Körülnéz.

Előtte egy öregasszony... Egyszerre mily idegen, ismeretlen... Gépiesen bólogat... Vajjon mit hagy jóvá? Azt, amit ő mondott? De mit is mondott?

Lábai előtt egy fiatalasszony zokog. Sir, rázza-tépi testét a sirás... Mit sirat? Magát - őt - a halottat?

Bent egy halott férfi... Mindnyájuk közt tán a legkülönb... És már csak volt.

A nap besütött az ablakon.

És a győztes, a fiatal Takáts Zoltán doktor, arra gondolt, hogy az élet kimondhatatlanul nehéz és elviselhetetlenül értelmetlen.

Most döbbsent rá először a sejtelemre, hogy él.

De mi az?

Háta mögött a múlt, előtte a ködös jövő, a kezében az a semmi, amit jelennek hívnak. Él. Ki él? Ki a halott? És miért halott?

Ki ölte meg?

Fájt a szive.

De már nem borzad meg arra a gondolatra, hogy ez a sajgás a szívében sohasem fog elmúlni. Egyszer talán még édessé is válik.

Amikor már ez sem lesz.

Amikor ezt is megöli... valaki... valami...

(VÉGE.)

NYÁRI ÉJSZAKA

Délután három órakor érkezett meg a fiatalasszony. Becsöngetett a villaajtón s kis kézitáskáját a kerítésnek támasztotta. A villában minden csendes volt, senki sem jelentkezett, hogy kinyissa az ajtót. A fiatalasszony fölnézett az égre. Az ég kékje szürkébe hajolt, a nap ragyogva öntötte fényét, a levegő tele volt a mezők és kertek tikkadt illatával. Ujra csöngetett. Senki sem jelentkezett.

- Hahó! Jenő! Nincs itthon senki? - kiáltotta be a kerítésen.

A földszinti ablakban megjelent egy férfi.

- Te vagy az? - mondta csodálkozva. - Rögtön jövök. Lép be, az ajtó nyitva van.

- Nyitva van? - nevetett a fiatalasszony. - No lám.

A férfi eléje sietett s a kert közepén találkoztak. Az asszonyka kezét nyujtotta, a férfi egy csókot lehelt rá.

- Matild nincs itthon? - kérdezte az asszony.

- Itthon van, de fekszik, szegényke. Rendkívül leverte ez a betegség, melynek jelentőségét, sajnos, magam sem tagadhatom.

Egy rózsafa előtt megállottak. Az asszony mosolygott.

- Te sem tudod meggyógyítani?

A férfi lesütötte szemét. Teli, piros ajkai szétnyitak s erős, fehér fogai megcsillantak a napfényben. Egy pillanatig hallgatott. Aztán elfordította fejét s így szólt: - Ugy látszik, én sem. Sajnos, jól ismerem ezt a betegséget. Istenem, hiszen közvetlen veszély nem fenyegeti, e tekintetben nyugodtak lehetünk, de, azt hiszem, nagyon meg fogja keseríteni életét. Ugy gondolom, kevés asszony, aki ad magára valamit, viseli el egykönnyen, hogy arca, egész teste állandóan lángoló vörös legyen, a bőr megvastagodjék, pikkelyekké alakuljon s kis korpafoltokban meg nagyobb cafatokban időnként leválják a testéről.

A fiatalasszony mellére szorította kezét s egy sóhajt nyomott el. - Istenem... - Sárga retiküljéből elővette kis, ezüstkeretes tükkrét s megnézte magát. Alig párhónapos asszony volt, még fiatal leánynak látszott inkább. Levette kalapját s szórakozottan a férfinak nyujtotta. Dus, szőke haja alatt hosszukás, finom arc ragyogott, a jókedv és egészség dalolt erről az arcról, mely érett volt, mint az aranyló buza, mely széles táblákban bágyadtan hullámozott most a villa mellett. Az asszony egy pillantást vetett a tükrön át a szembenálló férfira. Fehér, orvosi köpeny volt rajta, mely megfeszült a mellén s szabadon hagyta husos, erős nyakát, a kissé barna ádámcsutkával. Kétoldalt erőteljesen vert a nyak ütőere. Nem volt már fiatal ez a férfi, de izmosnak, egészségesnek látszott, arcában egy szenvedélyes jellem minden kifejezésével. Orvos volt, néhány hónapja magántanára az egyetemnek.

A férfi az ajkába harapott. Barna bőre alatt széles hullámokban örvénylett a vér. Kinyujtotta kezét s figyelte reszketését. Kisujján vastag platinafoglatban galambszemnyi gyémánt piros és kék sugarakat szórt.

- Matild nagyon szeret téged, - mondta most forró, reszkető hangján s fölnézett az égre. - Mindig emlegeti az ő kis hugát, aki megfeledkezett róla, mióta férjhez ment. Milyen kedves volna, ha itt maradnál nálunk néhány napra. Itt oly szép a nyár. Megtehetnéd ezt? Urad se venné rossznéven, ha néhány napot töltesz beteg nővérednél. Nem igaz, Heddu? Ő oly boldog volna.

Az asszony csöndesen nevetett.

- Miért ne jöhetne az uram is ide arra a néhány napra?

A férfi elsápadt. - Persze! Látod, erre nem is gondoltam. Milyen szórakozott vagyok. Hát jöjjön, jöjjön. Telefonáljunk neki. Milyen boldog lesz szegény Matild!

Már indult is a ház felé s vitte sógornője virágos kalapját és kis bőröndjét. Hedda utána szaladt s a verandán elfogta. - Várj csak, édes. Ne telefonálj. Én anélkül is itt maradok. Nincs már arra szükségem, hogy bejelentsem dolgaimat az uramnak. Ő sem jelentette be nekem, hogy szeretőt tart, kivel a tegnapi éjszakát is együtt töltötte az irodában. Az ügyvédtől jövök, Lóránt urtól, a te legjobb barátodtól. Megkértem, indítsa meg a válópört. Ugy-e, helyesled, amit tettem?

Kissé bánatosan mosolygott és sógora felé nyújtotta gyűrűs kis kezét. A férfi habozva nyult a kéz felé, aztán tenyerébe szorította mindkettőt. A kerti-szoba korlátjánál állottak s a délutáni napot nézték, mely most aléltan csurgatta véré a fákra s mezőkre. A folyón tarka hajó uszott lefelé, színes zászlók és lampionok csillogtak a hajón s mámoros zene hallatszott ide róla. Egy csapat nevető, tréfáló ember, lányok meg fiúk, leszaladtak a domboldalon, kifutottak a kertekből s a folyópartra tolongtak, hogy a színes hajót lássák. Csak ők ketten álltak itt, egyedül. A férfi a korlátra támaszkodott s az asszony szemébe pillantott; az asszonyka elvörösödött, hamvas orcája kigyulladt, kezét védekezve a szeme elé tartotta s kissé oldalt lépett. Egy alig hallható „nem” hagyta el kiszáradt ajkát. A férfi ekkor utána lépett s a keze után nyult, hogy visszatartsa. Az asszony figyelmeztetően összecsipte szemöldökét s a férfi elengedte a kezét. A kertajtóban egy idősebb asszony jelent meg.

- Bizonyosan egy páciensed keres, - mondta szórakozottan az asszony s kalapja után nyult, amely a földre esett.

- Igen, a rendelőben legalább tizen várnak rám, - felelt a férfi s besietett a házba.

Hat óra után abbahagyta a rendelőt; fölakasztotta a fogasra fehér köpenyét s könnyű tenniszruhát öltött magára. A hátsó kiskapun át elhagyta a villát. Kilépett a mezőre s gondolataitól üzve egyre gyorsabban haladt a fürdőkabinokig, melyek a folyóparton heverték. Sebtében levetkőzött s a folyó hideg, erős árába vetette magát. A föld, a víz már sötétleni kezdett, homályos, szivárványos pára gomolygott a tükröző, zölden csillogó viz fölött, de fönt az ég még tompa tűzben izzott. Messze bent a folyóban elcsöndesedtek karjai, erős fordulattal megállott s mellét nekifeszítette a morajló árnak. Válláról és fejéről barna hátára csöpögött a víz. Mint valamely fölzaklatott, üzött állat, néhány vad és erős kiáltást hallatott; majd mialatt magára kapta könnyű ruháit, zengő férfihangon hangosan énekelt s a dal, mely szíve mélyéből előtörve, mint a víznek és földnek ősi szava szállt a szürkülő ég felé, ritmikusan csillapítgatta vére ziháló háborgását.

Visszafelé jövet senkivel se találkozott. Kertje homályából felé bólogtak a lombok; a sötétben megnőtt fák alatt feketés zölden terült el a mező; a virágok, melyek a szürkületben elvesztették színüket, fojtó illatot árasztottak. A villában szokatlan csönd fogadta. A földszint alacsony és nagy szobái üresek voltak s amint a tükrök mellett elhaladt, a homályban testét látta bennük elsiklani. Fölment az emeletre. A gyermekszoba ajtaja félig nyitva volt s a folyosóra sárga fénysáv vetődött. A lakozott padlón, kis kék asztalka előtt göndörbarna haju fiucska üldögélt s elmerülten vacsorázott. Felesége, Matild asszony előtte térdelt a földön s hütötte a gyerekeknek az ételt. - Itt jön apuka, - mondta az asszony, - gyere, gyere, apa, meg akar csókolni a kisfiad.

Megcsókolta a fiút s habozva megállt. Majd homlokra csókolta.

- Hol voltál? - kérdezte az asszony s egy sóhajtással fölemelkedett.

- Beszéltél már Heddával? - kérdezte, anélkül, hogy felelt volna feleségének. - Szegényke... Legyünk kedvesek és jók, mutassuk meg, mennyire szeretjük s ragaszkodunk hozzá.

Az asszony a szemébe nézett. Bosszuságot látott bennük. Ismét a gyermekhez hajolt, fölültette a mosdóasztalra s levetkőztette. - Pedig éppen holnapra terveztem, - mondta közben halkán, - hogy bemegyek a városba s rendbehozatom téli lakásunkat. Meddig maradunk még itt?

- Nem tudom, - felelte mogorván. Kiment az erkélyre s elnézett a kerten, amelynek kavicsos utjai most fehéren csillogtak a holdfényben. Enyhe érintést érzett vállán: felesége állt a háta mögött s ölében tartotta gyermeküket, ki felé nyujtogatta kis kezét. - Jó éjszakát kívánunk, apuka, jó éjszakát, kezét csókolom, - biztatta felesége a gyereket.

Megcsókolta a fiu kezét és arcát s mosolyogva újra bement velük a gyerekszobába. Az asszony ágyba fektette a fiut s betakarta. Az orvos megsimogatta felesége arcát.

- Ne haragudj, Matild, - mondta reszkető, forró hangján, - sok dolgom volt ma. El is felejtettem megkérdezni, hogy' vagy?

Az asszony bánatosan mosolygott. Levetette bluzát s megmutatta karját és mellét. - Már a derekamon is van. A lábaim is tele vannak. Ugy ég... Azt hiszem, lázam is van.

Megnézte érverését s megtapogatta az arcát. - Van egy kis lázad. Nem jó volna lefeküdnöd inkább?

Az asszony erőltetetten mosolygott. - Elfelejtetted, hogy itt van Hedda. Az első este... Kedvesek és jók akarunk lenni, te mondtad.

- Ó, ő jól tudja, hogy beteg vagy.

- Tulságosan jól tudja...

Hallgattak. A férfi lesütötte szemét.

- Még ma nem is adtam injekciót.

- Arzént?

Az orvos bólintott. Az asszony idegesen fölkiáltott.

- De csak lefekvés előtt. Ha feljövünk.

- Jól van, - mormolta a férfi s hirtelen kifelé indult. Az asszony visszatartotta. Némi undorral mutatott piros foltokban égő mellére.

- Fogsz te *igy* szeretni engem?

- Csacsi, - mondta a férfi s kirántotta karját. A vacsorához néhány vendégük volt a szomszédos villákból. Vacsora után gyönyörű edényt helyeztek az asztalra: égetett ezüsből vésett hatalmas madár kitárt szárnyai között zöld üvegedény állott. A tál tele volt aranyzöld szőlővel, forró völgyek első üzenetével: a társaság hangos hozsannával üdvözölte. Vacsora után a pipázóba mentek. Az orvos cigarettával kínálta meg Heddát s az rágyujtott. Vontatottan, szórakozottan beszélgetni kezdtek. A nyitott ablaknál állottak: a füledt, fojtó nyáréjszaka egész végtelenségével áradt a vakítóan kivilágított terembe, a régi divatu, fehér függöny az ablaknál halkán reszketett. - Te énekeltél délután? - kérdezte később Hedda. Az orvos nem felelt s Hedda nem is várt feleletet, tudta, hogy ő énekelt. Az orvos arra gondolt, hogy ha az ő dala kérdés volt, akkor az asszonynak a kérdése talán felelet... Hedda hirtelen ellépett az ablaktól: asszonyszemeket érzett arcára szegeződni s ezek a szemek megzavarták. Az orvos is észrevette ezt a tekintetet. Arra nézett. Szemügyre vette feleségét, ki most elfordult s társalgást kezdett egy idős urral. Néhány perc múlva karcsu, nyugodt alakja, mélyen hátra a nyakába fésült fekete kontya eltűnt az erkélyajtóban. Utána sietett, - valami ürüggyel hozzá-

lépett s megcsókolta a kezét. Magukra maradtak az erkélyen. Az asszony a terem felé fordult; az átellenes falon, padozattól a mennyezetig, hosszú kristálytükör volt a falba ágyazva. Matild kiméletlenül figyelte arcát és alakját a tükörben. Hedda áthaladt a termen, a tükörkép egy pillanatra megváltozott; Matild összerázkódott és ingerülten fölnevetett. Szemei kidagadtak arcából s tekintete messzi elnézve a nyári éjszakában, szinte átszurta a tükröt; az orvos jól látta, hogy felesége nem önmagát figyeli a tükörben, hanem összehasonlítja arcát a Heddával. Lassanként lehunyódtak az asszony pillái s szeme sarkában egy-egy csillogó könny jelent meg. Elfordult, a korlátra hajolt s lenézett a mezőre, melyre most áthatlan sötétség borult. Az orvos mellé simult s megfogta és megszorította kezét. A kéz sirt és vonaglott.

- Nem tudom, - suttogta az asszony, - hogy van-e hozzád örök jogom. De azt tudom, hogy örök kötelesség köt hozzám s a gyermekedhez.

Az orvos haragjában volt valami türelmetlenség.

- Nem gondolod, - mormolta, - hogy a kényszerűség a legszebb kötelességet is elviselhetlenné teszi? Tegyük föl, hogy igazad van. Volna!?

Az asszony nem felelt. Az orvos várt még egy pillanatig, aztán vállat vont s visszatért a társasághoz. A kandalló körül gyülekeztek a vendégek s fekete kávé, konyakot meg pezsgőt fogyasztottak. Az orvos gyakran megtöltötte poharát. Egy magas, világos homloku ur, meg egy másik idősebb, kinek fehér haja szorosan simult kopaszodó fejéhez, élénk beszélgetésbe elegyedtek az emberi boldogtalanságról s minden eddig élt társadalom szerencsétlen berendezéséről. Az orvos közelebb tolta hozzájuk karosszékét, szivarra gyújtott s erősen figyelt. Végül szükségesnek érezte, hogy közbeszóljon.

- Nem hiszek a kizsákmányoló komisszában, - mondta halkan, sőt valami olyan hirtelen jött szomorúsággal hangjában, hogy mindenki figyelni kezdett szavaira, - nem hiszek a klikkek hatalmában, sem az isteni végzetben, sem a történelmi szükségszerűségben. Azt hiszem, hogy minden nyomornak és szenvedésnek oka maga az ember, minden ember. Minden bűnért, melyet az ország, a világ bármely részében elkövetnek, mindenki felelős, az is, ki elköveti, az is, ki tönkremegy benne. Hogy a világ s az ember sorsa megváltozzék, ahhoz az emberi alaptermészetnek kell gyökerestül átalakulnia. Minden, ami ma az emberben él, mozog, buzdit, mondhatnám, az egész mai ember még barbár, bűnös, komisz. Elvetendő. Az emberek, kik ma mozgatják a világot s irányítják egymás életét, körülbelül mind méltók arra, hogy egy magasabb erkölcsi szempont ítéletéből föbelőjék őket.

Ez a fejtegetés erősen foglalkoztatta a hallgatókat. Ellentmondások hangzottak föl. Némelyek ellene vetették, hogy az egész kulturát, az emberi elme minden eredményét ugyanazok az erők hozzák létre, melyekből a bűnök és szenvedések származnak; ha tehát kiirtjuk az ember alaptermészetét, megállítjuk egyuttal a fejlődést is. Egyesek csendesesen mosolyogtak s utópiát emlegettek. Mások hangosan kérdezték, milyen az az ember, kivé a mainak az orvostanár véleménye szerint át kellene alakulnia? Ő csak erre az utolsó kérdésre válaszolt.

- Pietro Bernardone, aki Assisi Ferenc apja volt, panaszt emelt egyszer püspöküknél, hogy fia elpredálja vagyonát s szétszítja a szegények közt. Assisi Ferenc levetette ruháját és ingét, ruháit és pénzét apja lábai elé tette s így szólt: „E perzig Pietro Bernardone-t neveztem atyámnak; most, hogy Istent akarom szolgálni, mindent visszaadok neki, amit elfogadtam tőle; e perctől kezdve állítom, hogy nem Pietro Bernardone az atyám, hanem az Ur az én égi atyám”. S meztelenül, mint ahogy világra jött, Krisztus karjaiba vetette magát. Mert mit mondott Krisztus? Legnagyobb ellenségeink azok, akik legragaszkodóbban szeretnek minket. Aki őt követni akarja, dobja el kincseit, diszeit s hagyja el övéit, szüleit, feleségét, testvéreit. Jónak lenni: ez az ember egyetlen kötelessége a földön.

Hátradőlt székében s egy hajtásra kiüritette poharát. Majd újabb szivarra gyújtott és sűrű füstöt fujt maga elé. Egy negyedik ur, akinek jól ápolt, sötét szakálla s nagy, kissé szomorú szemei voltak, csöndesen közbevetette: - Tanár ur érez magában képességet ilyen tudatosan jó életre?

Leverte szivarjáról a hamut s eltűnődve nézte a szivar illatos parazsát.

- Azt hiszem, igen, - felelte. - Sőt! Biztosan tudom. Bizonyosság rá egész életem. Egész életemben csak tanultam, dolgoztam, másokon segitettem, magamnak semmit sem szereztem. Soha se kerestem többet, mint amennyi a pusztá megélhetésemhez kellett, a pénzért magáért sohase dolgoztam. Amit itt látnak, ez a kényelem és jólét nem az enyém. Ez a feleségemé. Én csak benne s vele élek.

- S le tudna róla mondani? - kérdezték többen.

- Erről a jólétről? Bármely percben. Igen, én azért tudok remélni az emberiség jövőjében, mert tudom magamról, hogy tetőtől-talpig jó ember vagyok. Senkinek se tudnék ártani, egy percnyi fájdalmat is tudatosan okozni. Legkevesbé akkor, ha az az én hasznom, a saját gyönyörűségem érdekében volna. Csak egyetlenegy helyzetben tudom magam az emberekkel szemben látni. S ez a jószág.

Szemei fáradtan lehunyódtak, ajkai, amelyek a szivart ölelték, elernyedtek. Elmerült gondolataiban s egész este nem szólalt meg többé. Sűrűn ivott, éjfél tájt konyakkal váltotta föl a pezsgőt s a nyugodt szivarozásról áttért a szórakozott cigarettázásra. Ekkor már ellanyhult a hangulat, a társaság oszladozni kezdett, a terem lassanként kiürült. Hedda jóéjszakát kívánt; eltűnődve viszonzta a köszönést. Körülnézett s idegennek találta ezt a termet. A nyitott ablakon át besütött a vörhenyes telihold s a hosszú tükörben elnyomta a pazar villanyfényt. Felesége hozzálépett s figyelmeztette, hogy egyedül vannak. Fölriadt. Idegennek találta felesége arcát is. Az asszony a kezéhez hajolt és forrón megcsókolta.

- Köszönöm, - mondta meghiúsultan az asszony.

Csodálkozva meredt rá.

- Amit mondtál, - hebegte zavartan az asszony.

Görcsösen nevetett. - Persze, - kacagott s nehézkesen fölállt.

- Ne feledd el, édes, az injekciót, - figyelmeztette az asszony.

- Dehogy felejtsem, - s előre sietett. Az ajtónál visszafordult. - Lefekszem fiam, kissé rosszul érzem magam. Szurásokat érzek a szívem táján.

Az asszony ijedten feléje sietett, De mielőtt elérhette volna, mélyen és mereven meghajolt s különös mosollyal, hangosan köszöntötte. - Isten önnel, asszonyom. - Azzal a lépcsőre hágott. Jól hallotta, hogy felesége rémülten utána jön s talán ismét gyanakodva kíséri szobája ajtajáig. Nem fordult hátra, egyszer sem s az ajtót hirtelen betette maga után. Majd kulcsra elzárta.

Ledobta magáról fekete kabátját s az ablakhoz lépett. Csodálkozott, hogy a hold ezzel a szobával is szemben ragyog. Fülledt, fojtó, végtelen nyári éjszaka volt. Szédült. Végigsimitotta homlokát s szokatlan félelemmel figyelte a vér heves kopogását fülében. Megfordult s a butorokon tapogatózva elbotorkált ágyához; úgy, ahogy volt, belévetette magát. Lehunyta szemét s reszkető kezével megmarkolta az ágy rézrudját.

Mereven összecuszkodott pillái mögött most déli verőfényt látott. Valaki elbujt a bokrok közt és nevet. Behajol a levelek közé: - Jön ma délután velem? - Forróság van hangjában s a kérdés szinte parancs. Az ifjú szőke asszony fölemeli fejét s anélkül, hogy felelne, ismét leejti. De délután azért megjelenik ő is a virágházak közt s a hátsó kisajtón együtt hagyják el a villát.

Házak és kertek közt, könnyű kigyóutakon haladnak fölfelé s a fák közt már feléjük ragyog az ég kékje. Karonfogják és megcsókolják egymást. Az ifju asszony pihegve dől egy fának s ő elragadtatva issza magába forró arcát, vértől és naptól kipirult nyakát, hajlékony és reszkető derekát. Most fönt járnak a dombtetőn s lenéznek a boldogságtól termékeny mezőkre, majd ujjukat összefűzve, lefutnak a lankán s a mezőknek és buzaföldeknek veszik utjukat. - Ez így nem mehet tovább, - ordít benne a vér. Az asszony ránéz, de nem felel. Később mégis megkérdi: Hova megyünk? - Akárhova! Minden tőled függ. - Az asszony szomorúan fölnevet. - Hátha tőled?... - Egymásba fűzik karjukat. - Csak a természetnek van igaza. Ő virágzik, ő termékeny és senkivel, semmivel nem törődik. - Igen, feleli az asszony. - Akinek ereje van a boldogságra, annak joga is van hozzá. - Igen, - feleli az asszony. - S ha a halál jönne azután? - A halál... Miért ne élhetnénk mi együtt? - kérdi borzongva az asszony. Most leülnek a réten, virágokat tépdésnek s nevetve egymásra dobálják. Rózsa, rózsa, piros rózsa, virág, vérből és csókból, egyszer nyilsz, egy percig virágzol, lehet téged szakítatlan itthagynom? Piros rózsa, rózsa, rózsa vérből és csókból... Csak a folyón kell átmennünk, piros rózsa, nálam a téli lakásom kulcsa, jössz-e velem? - S már fölállnak és indulnak. Lent, az országuton vár a kocsijuk, a lovak már nyugtalanul toporzékolnak. Fölugranak s ő a lovak közé csap. Az erdő felől ekkor fellegek gyülekeznek, elsötétítik az eget és szinte utánuk, rohanó kocsijuk után nyargalnak. Versenyt futnak a felhőkkel, amelyek lassanként egymásra tornyosulnak, megsűrűsödnek s mint áthatlan szürke fal, körülveszik a mezőket. Ebben a percben megrázkódott mellette az ifju asszony és sikoltó ajkaira nyomta vékony gyűrűs ujjait. Maga is érezte, hogy valaki a kerékek alá zuhant. Érezte, hogy egy gyöngye fejet hátralapít a kerék, hogy összemorzsolja az orr és arc csontjait s egy roppantással darabokra töri a fejet, ezt a szegény csontdobozt; a fogak véresen, porosan szanaszét hullanak; a nyakon elszakadnak az erek és idegek s mint hitvány cérnaszálak, szerte fityegnek; most a hátsó kerék a lábszárakra fordul s mialatt a koci alól oly jajgató kiáltás hallatszik, amely megrázza csontjukban a velőt, recsegve-ropogva kettétöri. Valakit elgázoltak. A koci megáll; leszállnak. Fönt villámlik az ég, dörög, az eső megered; a szétroncsolt hulla fölismerhetetlen. Asszony volt, ennyi látszik. Az ifju asszony pedig némán reszket; maga is reszketve és vágyakozva átöleli; ajka a hosszú és mohó csókok közt alig hallható, érthetetlen hangokat ejteget... Aztán halványan fölállanak; megtörve és szótlanul ballagnak az országuton, vissza a ház felé. Az uton elengedik egymás kezét s érzik, hogy egyre messzebb, egyre távolabb kerültek egymástól. Egyedül vannak, mert mindenki egyedül van. Valaki közéjük állt. A halál? Egy asszony? Mi történt? - Mi történt? - kérdi végre hangosan is. - Nem azt mondtad, hogy nem törődöl semmivel, a halállal se, ha az jön utána?

- Az ifju asszony azonban szótlanul otthagyja és szobájába siet. Talán most is ott ül s tünődik a halálon, amely, ha megjelenik, mindennél erősebb. *De hátha az asszonyon tünődik? Akit elgázoltak.* A fogai... Csak ezeket a kihullott, poros és véres kis csontokat ne látták volna.

Most felült az ágyban az orvostanár és szívére szorította kezét. Meggyújtotta a villanyt s az ágy mellett álló szekrényről fölemelt egy tükröt. Egy arcot, egy fejet látott a tükörben, akit sohasem ismert. Sápadt, földult arc, mély barázdákkal, a szenvedésnek, a hazugságnak lemosható nyomaival. A pillák tehetetlenül reszketnek, a sárga ajkak lihegve kapkodnak levegő után. Lassanként fölismerte ezt az arcot. Kövesi Jenő arca ez, az orvostanáré. Törtető, nyughatatlan fiatalember él ebben az arcban, aki talán most valahol vidéken körorvoskodna, ha nem sikerült volna elnyernie egy beteg leány kezét, aki pénzével és befolyásával tanárt és urat csinált belőle. Hazug és bitang arc, amelyről egy este le fogják tépni az álarcot s akkor el kell tünnie a hazugságnak és ámitásnak ebből a „jólétből és kényelemből”. Ez az az ember, aki a jószág prédikációjába rejti kiirthatatlan aljasságát.

A tükör ekkor kiesett kezéből s ő kimerülten hanyatlott vissza az ágyra. Hideg verejték csurgott homlokáról arcára és nyakára. Nyakán föltépte a gallért s mélyen föllélegzett. Hirtelen fölült az ágyban. Ágya előtt, rendes, esti fekete ruhában ott látta állni ezt az embert.

Égő barna arca most mosolyog, szenvedélyes szemei tüzelnek, teli ajka kivirágzott, mint egy meleg, nyári rózsza... Lélegzete elállt a rémülettől. Beteg? Kiugrott az ágyból, megvizsgálta a butorokat, az íróasztalhoz lépett s egy fölnyitott könyvben olvasni kezdett, hogy meggyőződjék önmagáról. Megértette, amit olvasott s elmélyedt a szavak értelmének kibogozásában; de megdöbbenéssel vette észre, hogy nincs ereje lapozni egyet is a könyvben. Most az ablakhoz lépett s mellén föltépte az inget, hogy a hűs levegő öntudatra térítse; látta, hogy lent, a folyóparton gázlámpák égnek s fényük hatalmas kupokban sugárzik föl a csillagos, nyári égboltra.

Azonban az az aljas és hazug ember most megszólalt a háta mögött.

- Majdnem elfelejtettem! Arzéninjekciót még nem adtam a feleségemnek. Jó, hogy eszembe jutott. Rögtön megyek. Még nincs késő, még bizonyára nem aludt el.

Ezután látta, hogy ez az ember, akire homályosan emlékezett, a műszeres szekrényhez nyúl s előveszi a szükséges eszközöket. Zsebébe teszi s tapogatódzva, imbolyogva, úgy látszik, gyanakodva s rettegve, hogy fölismerhetik, az ajtó felé indul. Most kinyitja az ajtót s átlép a küszöbön. Jobbra fordul; második ajtó a felesége hálósobája. Lábujjhegyre lép, halkan közeledik s a kilincsre nyomja kezét. A kilincs enged, az ajtó zajtalanul nyílik. Sötét van a szobában, lefeküdt, szegényke, alszik. Most látta, hogy ez az ember, akire egyre világosabban emlékezik, megáll s egy pillanatig tanakodik. De egyszerre oldalt fordul, két lépést tesz a folyosóval párhuzamosan húzódó fal mellett, lehajlik, karja előre nyúl s eléri a gázkályhát. Kinyitja a csapot s összeszorítja fogait. Aztán kioson s zajtalanul beteszi maga után az ajtót.

Ez az ember, akit most már pontosan ismerni vél, ekkor nesztelen macskaléptekkel lefutott az emeleten a földszinti vendégszobákhoz. A harmadik ajtónál megállott, a kulcslyukhoz hajolt s benézett. Az ifju, szőke asszony egy asztalka előtt ül s levelet írt. Az orvos jól látta, hogy ez az ember most elmosolyodik, egészséges, teli barna arcán jóleső öröm fut át. Halkan bekopog. Az asszony följedsz és csodálkozva néz az ajtó felé. Ujra kopog. Az asszony most föláll, összetüzi mellén kék pongyoláját, helyére igazít egy fekete ezüstkeresztet, amely félrecsuszott. Sápadtan siet az ajtóhoz s habozva kinyitja. Az az ember megfogja a karját s be akar lépni a szobába. Az asszony utját állja. - Engedjen be, - suttozja, - valamit mondanom kell magának. - Valami baj van? - Nincs semmi, csak meg kell mondanom, hogy... de engedjen be. - Az asszony tétozódik. - Nem lehet. Itt nem lehet. Megtudják. Hova gondol? Mit akar mondani? Holnap... máskor; most nem. - Beszédjük egyre izgatottabb és hangosabb. - Nyujtsa ki legalább a kezét. - A kék pongyola bő szövetebe burkolt kar kinyul az ajtó résén. A férfi heves mozdulattal fölgyűri a ruhát és kicsattanó ajkaival végigszalad a kar meztelen fehérén. - Kinek ír levelet? - A bátyámnak. - Csak azt akarom mondani, hogy akit a kocsink elgázol, az meghal... - Menjen az istenért!

Az ajtó becsapódik, a zaj messzi hangzik a végtelen éjszakában. A férfi visszafelé indul. Lassan, nyugodtan lépked a lépcsőkön. Ring a teste, dalol az arca. Milyen nyugodt, milyen boldog, mily elégedett! Szikrákat ver ki belőle az öröm, az őserdők minden buja illata körül-táncolja. Ó, ismeri ezt az embert. Ezt a bitangot, aljasat, vakmerőt. Most ismer csak rá! Szőrös a keze, szőrös az arca. S hogy tud kacagni! Mily boldog tud lenni! Ni, ott a fahusáng a kezében, a göcsös, ormótlan bot, amelynek hegye vértől és velőtől szennyes. A majmok és kihalt szörnyek élő emléke. Az elszabadult rab, aki most diadalt ül. Az ősemlék.

Főnt az emeleten, hálósobájában fölemelte öklét az orvostanár s az ajtóhoz ugrott, hogy szembeszálljon az őserdők elszabadult vadjával. A falnak rohant s feje tompán koppant a hideg kövön. Aztán senki sem jött s az üres folyosó sötéten és némán rámeredt. Visszabotorkált az ágyhoz s minden erejét megfeszítve, gondolkodni akart. A kimerültség s az álom elnyomta. Egy óra múlva fölriadt. Meggyújtotta a villanyt s rendbeszedte magát. Megértette, mi történt. Elhatározott szándékkal átment felesége hálósobájába. A gáz savanyu szaga orrát

facsarta. Elzárta a kályhát s fölkelte feleségét. Az asszony kábultan dőlt a mellére s kínos fejfájásról és fulladásról panaszkodott.

Kinyitotta az ablakokat s eszméletre serkentette az asszonyt. Aztán lefektette a saját szobájában s betakarta. Ő maga leült az ágy mellé s elhatározta, hogy ott várja meg a közelgő reggelt. A kínos küzdelem azonban elfogyasztotta az ő töméntelen erejét is. Hajnalfelé, midőn világosodni kezdett a szoba, egész testében reszketni kezdett; fogai vacogtak s nyelvét véresre harapta. Egyszerre fölugrott s az ablakhoz rohant. Kiáltozott. Mellét verte, öklével csapdosta testét és arcát s érthetetlen szavakat, állatias hangokat dobált ki magából. Csak ennyit lehetett időnként érteni: - Lehet egy ember jó? Egy ember? Egy állat?

Alig tudták megfékezni és ágyba vonszolni. Hedda, az ifju, szőke asszony is segédkezett Matildnak az első ijedelemben. Midőn azonban dél felé elcsöndesült a ház, így szólt nővérehez: - Ma délután visszamegyek az uramhoz.

- Miért? - kérdezte Matild sértődötten.

- Hát, istenem... egy asszony hamar elveszti a bátorságát.

Sem Matild, sem az orvos, akit közönyösre vert a rohama, nem beszéltek rá, hogy velük maradjon.

EGY ORVOS MEGHAL

Közrefogott a két orvos.

- És meg kell nézned ezt a Feldspitalt, - szólt az egyik, a „kémikus”, - ez aztán a kórház! Olyan, mint egy klinika. Teljes klinikai berendezés. És van két mikroszkópunk, olyan, hogy otthon a Korányi-klinikán nincs olyan, nagyszerű Zeiss-mikroszkópok.

- És dolgozunk, - szólt a másik, Kelemen segédorvos, - sokat dolgozunk.

- Eh, nem dolgozni, jól dolgozni, ez kell.

Két fiatal orvos, harminc esztendősek, csillog a szemük és azt hiszik, az élet mindent megad. Az egyik klinikus, tudományos, homloka ráncos, szemüveget visel és örökösen gesztikulál; ha egy esetet elmond, előadja az egész irodalmat és azt is, amit ő fog megírni, a másik vidéki, munkáspénztáros, gyakorlati, aki gyógyítani akar, nem tudományt csinálni.

A fasor végén, egy fenyőerdő tövében, élénk mered a kórház. Fehér, komor épület, sok zárkózott ablak, békében polgári iskola. És jönnek, jönnek a parasztszekerek; nyikorognak és döcögnek, védekeznek és protestálnak: szakadatlan sorban hozzák a sebesülteket, a betegeket, harminc-negyven kilométer távolságról, rossz hegyi utakon.

A kapuban egy ezredorvos áll. Hatalmas, vállas, vérmes férfi. Harmincnégy esztendő. Nálam másfél fejjel magasabb és még egyszer olyan széles. Hajadonfőtt. Erős koponya, néhány borzas szőke hajsza. Osztrák. Nyeli a cigarettákat. - A parancsnok. - Elsőrendű ember. - Nagy talentum. - Neisser tanítványa, sokra fogja vinni. És katona, - teszi hozzá gyanus lelkesedéssel a klinikus.

Erről hamarosan meggyőződhettem. Egy félóra hosszat egy szót sem szólt, akkor magához intette az altisztjét. Magyarul beszélt.

- A trén ma nem kap zbusset. Gyorgyet két órára ki kell kötni.

Egy mosoly se, semmi. Zavartan megpróbálom másfelé terelni a beszélgetést. - Igen, - feleli, - sok az, harminc kilométer a sebesültek. De volt már rosszabbul is. Montenegrből Szerbia felé. Aki beérkezett a szekéren, vagy meggyógyult, vagy meghalt. A többiek lemaradtak. Meine Herren, ma rosszul érzem magam. Nem izlik a sör. Azt hiszem, én is beteg leszek.

Öt perc múlva leült egy kőre a kapu előtt és tenyerébe támasztotta fejét. - Szédülök, - mondta mosolyogva, A kapuból fehér orvosi köpenyben előbukkant egy sovány, beteges színű fiatalember.

- Á, a mi bolondunk, - beszélte bágyadtan az ezredorvos. - Egy mediziner. Ő szokott nekem zongorázni. Egy csacsi, egy hasznavehetetlen; egy elviselhetetlen modor. Nem viszi semmire. Tele szedi a fejét filozófiával és pszichoanalitikus szegény, mint a nagybátyja. Mindenki utálja, én is, de szépen zongorázza Bachot. Mindenholnan kidobják. Ma bejön az egyik szobába és kijelenti, hogy szép. Ő inspiciróz engem! Was?

Keveset nevetett, aztán elkésve kapott a szájához. A vér már kiömlött rajta. Még megnézte tenyerén a habzó vért és csodálkozva ránc nézett. Nyári estén, mikor hazafelé baktat szeke-rével az ökör, a szénás levegőt bágyadtan szivja, szarvával lomposan bólogat, ilyen a nagy állat szelid, bánatos szeme.

Mire hozzáugrottunk, már elterült a nyirkos földön, feje oldalt billent és ráontotta vérét a földre. Lefektették a szobájában, három kórház orvosai összegyűltek és tanácskoztak, a medizinert, a bolondot kiküldték és „szimptomatikusan kezelték” betegüket.

Este nyolcra magához tért. Csak kissé halovány volt.

- Gyomor, mi? - kérdezte mosolyogva. Az orvosok összenéztek és hallgattak. A fiatal, szőke segédorvos kissé hangosan szólt és megfogta pulzusát: - Ja, der Magen, Herr Regimentsarzt.

- Und wie steht's mit dem Abschub? - kérdezte könnyedén és parancsokat osztott s meghagyta, hogy betegségét nem kell jelenteni a parancsnokságnak. - Nagyon sajnálom, hogy ma nem fog elfogyni a tizenöt liter sör. Nem ihatom veletek. Ugy-e, ma még nem ihatok?

Később ismét rosszul lett. Megkezdődtek a koffein-injekciók és egyéb „szimptomatikus kezelésekek”. Reggel nyolc órakor már fölült ágyában, magához rendelte altisztjét és megkérdezte, kikötötte-e Gyorgyet. Elküldte kollégáit, szobájába hozatta a zongorát és a bolondot, Bachot játszatta és Beethovent, különösen az örömdalt a kilencedik szimfóniából. Így tengődött másnap délig. Akkor harmadszor és végleg rosszul lett. Elvesztette eszméletét. Karja lecsüngött a padlóra. Ajkaiból kiszaladt a vér. Arcán a hus szétesett a csontokon és fülei kísértetiesen megnyultak. Homlokán izzadság szivárgott és lezárt szemhéjai mögül lustán csurrant ki egy-egy könnycsepp. Egész feje egy nagy bánat volt, nagy szelidség és jóság, melankólikus alázat s mosolygó megértés és bocsánat.

A nagy csöndben fölsusogtak a diagnózisok. - Belső vérzés. - Ulcus. - Mindenesetre haematemesis! - Kizárt dolog! - És valaki a háttérből: - Pancreatitis... - Nem lehet megmenteni...

Betuszkolták a papot. Féltetőkor fölnyitotta szemét, fölült az ágyban és kimosolygott az ablakon. - Nicht wahr, én most megyek oda föl, ha igaz. Mese. Also Kollegen, isten veletek, auf Wiederschau. Én most mindenkivel kezet fogok és bucsuzom.

És mindenkinek odanyújtotta kezét és enyhén megszorította az övét. Valakit észrevett a háttérben; a pancreatitis diagnosztáját. - Bocsáss meg, Kelemen, bocsánat. Ich wünsche dir alles Gute, te még sokra viszed... Auf Wiederschau, meine Herren... - Lassan visszádólt párnáira, elfordult a társaságtól, magára huzta a paplant és nyitva felejtette szemeit. A klinikus megtapintotta pulzusát, meghallgatta szívét és szóltalanul bólintott. Az élő kollégák zavartan kitámolyogtak a szobából.

A lépcsőn szembe találkoztak egy német törzsorvossal. Zsebóra a kezében, lihegte: - Csak öt percem van, uraim, roppant el vagyok foglalva. - Meghallgatta az esetet. - Igen, egész bizonyosan pancreatitis. Jó volna fölboncolni. - És asztmás tüdeje már elrohant. A többiek nem voltak ily biztosak a pancreatitisben, tanácstalanul ültek az ebédlőben. Kelletlenül vitatkoztak.

A szőke segédorvos, a „gyakorlati”, idegesen ásitva magyarázta igazát. - Igen, a steapsin megbontja a zsírt, a zsírsav calciummal lép reakcióba és elszappanosodik. Innét a fehér foltok, amik boncolásnál oly jól láthatók.

A klinikus összeráncolta homlokát. - Ez csak ötlet. Ez nem tudomány. Hogy lehet így diagnózist fölállítani?

A gyakorlati elkeseredetten dörmögött. - Jó, nékem mindig csak ötleteim vannak. Nektek még ez sincs. Boncoljátok föl, meglátjátok, hogy igazam volt.

A vita egyre idegesebb lett. Már sértegették egymást. Ekkor belépett a pap és isteni derüvel mosolygott: - Hálistennek, még sikerült föladnom az utolsó kenetet...

Likórt ittak, majd cognac medicinált. Egyik poharat a másik után. Egyik palack ürült a másik után. Valami a mellükön ült, valaki az idegeikbe kapaszkodott, egy halott fölöttük állt, rém, akit nem tudtak még szavakba foglalni és szavakkal elintézni, akit nem sikerült még tudományos kérdésbe süríteni, hogy szavakkal megöljék. És ekkor elkezdtek beszélgetni az elhunyt-ról. Méltatták. Dicsérték benne ezt, azt. Kifogásolták. Ócsárolták, szidták. Föléje kerekedtek. Föléje kapaszkodtak.

- Alkoholista volt. Ötven liter sör fogyott naponta a tisztí étkezőjében. Évek óta nem evett. Csak tiz teát ivott naponta, mindegyiket egy deci rummal. Számítsátok ki, ez elég kalóriát ad. Neki ad! Neki adott! Az alkohol ölte meg. Részeseges blagueur volt.

Itt elhallgattak. Megrettentek az erejüktől. Egy pillanatra megálltak a győzelemben és engedtek a kételkedés fojtogatásának. És e nagy csöndben lassan megszólalt az utált filozófia. A kis mediziner, a mindenünnen kihajított beteg fekete fiu rekedtes hangon beszélt és volt egykettő, aki odafigyelt: - Igen. Nem valószínűtlen, hogy a tudomány titkosan fejlődik egy olyan végső igazság felé, mely igazolni fogja az emberiség ősi fölfogásait, mítoszait, babonáit. Ez az örök körforgás. Mindig az egység felé törekszünk. Amint a testeket atomokra bontottuk, az atomok fölé helyeztük az általánosabb elektront és mindent visszavezetünk közös mozgató erőkre, úgy el fogunk jutni isten igazolásához, isten föltámasztásához, akitől minden ered és akibe minden visszatér. Ez lesz a...

A klinikus fölnyitotta az ablakot. Kora tavaszi friss szellő csapott a likörös szobába, a haloványkék égen két piros felhő nyult végig, két csillogó nyíl. Fanyar szagok suhantak a kopasz fák közt, az orvosok szótlanul elszéledtek, ki sétára indult a fenyvesbe, ki nehéz fejjel aludni tért, ki elszánt szívvvel a betegek közé ment, - csak a pap maradt az ebédlőben a medizinerrel, a ragyogó szemü bolonddal és teológiai dolgokról vitatkoztak. Szó, szó, szó.

Két hét múlva a napihírek élén rövidke hír jelent meg. „N. E. ezredorvos, orvosi kötelességének önfeláldozó teljesítése közben a harctéren hősi halált halt.”

Igaza volt e hírek.

A SZIMULÁNS

Egy téli reggel, hét óra tájt, arra riadtam föl álmomból, hogy valaki egyszerre kétségbeesetten rázza vállamat és lágyan simogatja arcomat. Kiáltottam s föl akartam ugrani, de ekkor fölismertem az én drága, egyetlen barátomat, Lendvai Pált, a színészt, aki most átölelt mind a két kezével és arcomhoz szorította az arcát.

- Pszt, - susogta lihegve, - csöndesen, meg ne tudják, úgy szöktem föl hozzád, Miskám, s végem van, ha itt megtalálnak.

Én akkor betegen feküdtem egy katonakórházban. Paliról azt hittem, hogy föl van mentve és sokszor gondoltam rá némi baráti irigykedéssel, hogy míg én itt egy kemény ágyon betegeskedem, ő biztosan valami új szerepre készül áldott békebeli izgalmakkal.

A fülemhez hajolt, úgy suttozta: - Besoroztak, itt vagyok a kórházban, én... én örült vagyok. - Aggódva körülnézett, nem hallja-e valaki.

- Örült vagy? Pali, az istenért...

- Pszt, csöndesen! Fölszöktem hozzád, hogy megmondjam. Hogy ne csodálkozz, ha valahol itt meglátsz. Tégy úgy, mintha nem ismernél. Vagy mondd azt, hogy már tíz éve ismersz s én mindig örült voltam.

Keze reszketett az arcomon.

- De ez rettenetes, Pali...

- Hát most majd meglátjuk, valóban jó színész vagyok-e. Annyiszor játszottam örültet a színpadon, hogy most magam is kíváncsi vagyok. Mulattat a dolog. Aztán meg mi történhetik velem? Kiküldenek meghalni, hisz most itthon úgy se lőnek föbe senkit. Ott kint pedig úgy is elesnék, ezt határozottan tudom. Ez halálosan bizonyos... Itt pedig, itt csak attól félek... Csak ne tartson sokáig! Sokáig nem bírom. Ha sokáig tart, attól félek, én... én - - -

- S a menyasszonyod?

- Neki nem merem megmondani. Ő nem tud semmit. Gyávaságból nem szóltam. Féltékenységből. Az a rögeszmém, hogy ez a csalás leszállítaná értékemet a szemében. Ez az egyetlen probléma itt. Gyerekesen féltékeny vagyok.

E percben léptek hallatszottak s én rémülten ismertem föl a főtörzsorvos lépteit. Ő ilyenkor szokta végigvizsgálni kórházát, hogy rend és tisztaság van-e a legutolsó pincezugban is.

- Te, - szóltam, - a főtörzsorvos ide is be szokott nézni.

Lendvai rám meredt. Arcáról a hus mintha egy pillanat alatt fölszivódott volna s a bőr ráesett a csontokra. Szemeire két lila karika borult s a két szembogár idegesen vibrált. Ebben a percben villant át rajtam a döbbent sejtés, hogy a barátom elveszett ember. Ez a fejvesztett rémület mindennél világosabban fejezte ki, hogy amit a színpadon oly felejtethetetlenül tudott alkotni, itt teljesen kiesik hatalmából.

Azonban: egyszeriben a helyzet ura lett. Fölnevetett és így szólt:

- Ma paranoiát játszom... - azzal ledőlt a szomszédos üres ágyra, feje alá egy párnát nyomott s a falnak fordult, mint aki mélyen alszik. Én pedig visszafojtott lélegzettel fejemre huztam a takarót, éppen abban a percben, mikor a főtörzsorvos belépett. Nem láttam a parancsnok arcát, de elképzeltem a megdöbbenésnek, a fölháborodásnak és a büntetőkedvnek azt a vegyületét,

mely arcát ekkor az önkivületig torzithatta. Egy jól, sőt finoman öltözött civil, aki ruhástól, cipőstől, félreacsapott puha kalappal a fején a vetetlen ágyon alszik reggel negyednyolckor!

- Ki maga itt? - kiáltotta s erre már én is kidugtam a fejem. Megragadta Lendvai két vállát, úgy rázta föl. - Hogy került ide?

Lendvai egy fél percig nem felelt, ásítózott, köhécselt, nyögött, azután unottan ismét a falhoz fordult. - Ne zavarjatok, ostoba... - dünnyögte.

A főtorzsorvos levegő után kapkodott. - Ez biztosan örült, nem lehet máskép...

Lendvai most feléje fordította fejét s összeszidta németül. - Maga még mindig itt van, maga haszontalan betyár, maga hazafiatlan svihák? Maga katona? Maga rosszabb a fizetett cselédnél! Nem átadtam magának tegnap este Hindenburg őkegyelmessége parancsát, hogy vásároljon azonnal ezer kiló benzint és vonuljon ki a frontra hatszáz vadászkutyával? Hol a Feldausrüstung?

Mindezt egy szempillantás alatt hadarta el. Most hirtelen félrefordította fejét, két kezét tölcsérbe összetéve szája elé tartotta s telefonált Hindenburgnak. - Hé, szervusz Hindenburg, itt a magyar herceg, te, kérlek, Mackensen, itt ez a Kovarcsicsek főtorzsorvos, valami cseh, nem teljesíti a parancsodat, engedd, hogy nevedben aláírfam halálos ítéletét s kivégeztessem őt és családját tizediziglen.

Itt föl pattant az ágyról, ellökte utjából a főtorzsorvost s kirohant. Utána néztünk mind a ketten. Rohant, rohant végig a hosszú folyosón egy határozott irányban, melyen csak akkor fordított, ha valami olyanba ütközött, ami ő előle nem tért ki. Egyébként mindent és mindenkit fölborított, székek gurultak, ablakokat bezuzott, ételes vödröket kilóditott a katonák kezéből s csak rohant. Sajátságosan reszkető testtel rohant, karjait elhányta a levegőben, nyaka és feje oldalt esett a vállára s a felsőteste előre görbült. Olykor csoszogott s ha falnak ütdődött, reálapult, fejét és csipőjét hozzászorította és irányt változtatott.

Azontul mindig csak ülve vagy fekve lehetett vele beszélni. Amint két lábra állt, rögtön rohant.

- Veszedelmes egy ember, - mormolta a főtorzsorvos s összelármázta az egész személyzetet, hogy fogják el. Sötét zárkába gyömöszölték.

Engem pedig, bár már üdülő voltam, kétheti szobafogságra ítélte el: miért nem jelentettem, hogy egy örülttel alszom.

*

Nem volt vidám ember sohasem Lendvai. Sokat gondolkodott és töprengett s többször fejtegette előttem, hogy az élet örök kérdését az oldotta meg, ki nyugalmat tudott benne találni. A tulcsorduló örömöktől épp úgy huzódózott, mint ahogy rettegett a fájdalomtól, melyekbe lépten-nyomon beleütközött s ezek támadó erejét csak fokozta az a meggyőződése, hogy az élet voltaképpen közönyös, üres kártyalap, melyre a kérdéseket, a problémákat mi írjuk föl s a fájdalmakat mi olvassuk le róla magunknak. - Ha pedig eljutottunk ehhez a valósághoz, - mondta egyszer, - egyszeriben színes buborékokká pattannak szét az örömeink, hisz nyilvánvaló, hogy azokat is mi fuftuk a kártyalapra.

A betegszoba, ahol tartózkodnia kellett, mélyebben feküdt a földszintnél, kilenc lépcső vezetett le a kórháznak ehhez az osztályához, amelyben az elmebetegek és a ragályosak voltak elhelyezve. Barátságtalan, sötét szobában szimulált Lendvai, egyetlen szűk, rácsos ablaka volt mindjárt a mennyezet alatt s nehéz vasajtó zárta el. Hárman voltak. Egy galíciai zsidó, aki napokon át összekuporodott ágya sarkában és imádkozott; egy fiatal, vigkedélyű beteg, aki folyton nevetgélt és fecsegett, s Lendvai. Nappal még csak ment valahogy. A

viziteken kívül aludt vagy szavalt, jó hangosan, hogy messzire is meghallják. Összekeverte Lear királyt Hamlettel s időnként köznapi kuplékkal tarkázta a tragikus monológokat. Éjszaka már keservesebb volt. Tudta, hogy figyelik. Onnét tudta, hogy szobájukat pazarul kivilágították, gázt és petróleumot gyújtottak meg benne, míg a folyosót teljesen elsötétítették: így őket pontosan megfigyelhették, míg ők semmit se láthattak abból, ami a folyosón történik. Tulfinomult hallása rögtön megérezte, amint egy-egy éjszakai ügyeletes lábujjhegyen az ajtóhoz sompolyog s kinyitja tenyérszerű kis figyelőablakát: megborzongott a bemelegedő szemtől s fogvacogva hozzálátott kísérteties játékaikhoz. Ilyenkor játszotta el összes szerepeit s mondta el valamennyi francia és angol versét, ilyenkor mondta tollba jókedvű fiatal társának összes beadványait és föliratait, melyek a háború gyors és győzelmes befejezését, az élet értelmét és az emberiség fölszabadítását tárgyalták. Végül, ha már teljesen kifáradt és elkeseredett, fölkapaszkodott a két és fél méter magasságban vágott ablakhoz, üvöltött és csapkodta, rázta rácsait, majd kirugta lába alól a széket s ott lógott hangtalanul percekig, mintha kifeszítették volna.

Az ezredorvos, akinek az osztályán volt, gyanakodva kezelte. Nem mult el eleinte nap, hogy föl ne kereste volna és semmiféle mesterkedés sem hozta zavarba. Lendvai mindig úgy fogadta, mint szeretett jóbarátját. Kezet nyújtott, tegezte, a családjáról kérdezősködött, minden nap kifejezte részvétét nagyanyja halálán és dicsérte az öregasszony kiváló jótulajdonságait. Az ezredorvos pedig minden nap leültette, arccal a világosság felé, mely keskeny, szürke sávokban szűrődött be az ablak rácsain, megvizsgálta kézmozgásait és egyéb reflexeit, eltakarta szemeit és ismét világosságot bocsájtott rájuk, garatját és orra nyákhártyáját hegyes üvegbottal csiklandozta s vért vett tőle. Ezek a vizsgálatok különösen kimerítették. Sápadtan és verejtékezve ült ott s gyakran mélyen fölshajtott, - mint egyszer megsugta nekem, ezek a vizsgálatok kísérteties hatással voltak rá, alattuk gyakran megsédült, megtapogatta homlokát s maga is kételkedett, ép eszénél van-e. Amikor beszéltette az orvosa, már inkább elemében érezte magát.

- Én vagyok a király, a minisztérium és a színészet istene, - szokta mondani, - az éjjel föltaaláltam az új bombákat, melyeket ma kilövök és befejezem a háborút.

- Volt valaha beteg azelőtt? - kérdezte egyszer az orvos.

- Egy király nem szokott betegeskedni, jegyezd meg magadnak, barátom. És ne mondj ellent nekem és ne nézz ily gyanakvó szemmel rám, mert elküldöm hozzád ifjú hercegeimet és párbajban megöllek.

- A királyok nem szoktak párbajozni, felség.

- Én ezt a törvényt eltöröltem, mert erős, hallatlanul erős vagyok, száz és ezer embert vágtam földhöz a kinizsi csatatéren.

Néha kegyesen meghajolt s ezzel az audiencia végét óhajtotta jelezni; ha ilyenkor még ott maradt az orvos, elfordult tőle, föliratot diktált az istenhez és elszavalta Hamlet monológját angolul.

Ebben az időben, körülbelül két héttel bejövetele után, láthattam néhány percig. Lefogyott és még sápadtabb volt, szemei kissé beestek és mély kedves tüzü most bágyadtan pislogott. S mintha kissé megkopaszodott volna a halántéka körül, de az is lehet, hogy ez csak az én képzelődésem volt. Azonban volt egy megfigyelésem, mely engem különösen megdöbbenített. Ez az volt, hogy ha az arcát erősen figyeltem s arcához és hangjához kapcsoltam játékát az örülettel, valami természetes összhangot fedeztem föl. Nem éreztem ellentétet, nem éreztem ki többé a szimuláló játékot s nem tudtam többé elhinni, hogy csal. S az az ijesztő fölfogásom támadt, hogy ez az ember mindig ilyen volt, csak előttünk titkolta s ha az ő régi, hosszukás, szelid és kulturált arcára, szomorú tüzü szemére gondoltam, már e régi arcából, vonásai

görbületéből, ajka rándulásaiból, szeme borus villanásaiból is egyszerre le tudtam vezetni a tébolyt. Tehát akkor valóban örült? Ez az okoskodás annyira fölizgatott, hogy inkább abbahagytam a gondolatot s mindent elkövettem, hogy elfelejtsem.

*

Hetenként két vagy három föliratot küldött be a kórház parancsnokságának, azzal a fölszólítással, hogy Hindenburghoz továbbítsák. Ezek többnyire két részből állottak. Az egyikben hadviselési terveit adta elő, új bombáknak, repülőgépeknek, aknáknak és alagutaknak a tervrajzát, egy tizoldalас irata arról szólott, mint lehetne és kellene úgy táplálni a katonákat, hogy a lehetük, amelyet az ellenség felé árasztanak, gyilkos és halálos legyen. Követelte a zajtalan ágyuk és lövegek behozatalát, mert a mostaniak fülsiketítő robbanása demoralizáló hatással van a lélekre. Követelte az aggoknak, nőknek, főképen pedig a serdületlen fiú- és leánygyermekeknek harcbaállítását, mert csak így segíthetjük elő a háboru végzetszerű rendeltetését. „Mert amiként éjszaka jön egy vihar a hegyekről s néhány óra alatt kiválogatja a kert életre méltó gyümölcseit, úgy a háboru is csak ily teljes fölvonulás mellett tudja leteríteni az élet korcsait.” Követelte: hogy ha már az emberiség mai gyáva vezetői nem is hajlandók igénybe venni a legerélyesebb eszközöket, annyit föltétlenül meg kell tenniük az emberiség érdekében, hogy a föld minden termését halomba hordatják és elégetik, - azonban az elrothasztás vagy tengerbe sülyesztés ellen sincs kifogása, - táplálásukra pedig készítettessenek vegyi szereket, melyeket például egy injekció alakjában adnak a bőr alá és biztosítják vele az emberiség elcsenevészését és korai halálát.

E gyakorlati tervek mellett bölcselkedett. Kifejtette minden háboru okát és célját s bizonyította, hogy a háboru, a fájdalom és csalódás az ember természetes állapota. Kifejtette, hogy az embernek mai testi és lelki szervezete mellett eleve le kell mondania minden boldogságról. Ennek okául az emberi élet eredendő hazugságát tárta föl: a magunk élete, egymáshoz való viszonyunk, a társadalom, nemzetek és egész földegységek élete, a történelmünk és jövőnk, minden hazugságon épült, hazugság mozgatja és élteti, még a halál is hazugság itt s kellemes öncsalás. Ilymódon minden tartós boldogulás lehetőségét előre eltemettük.

Ezeket az írásokat minden furcsa alapeszméjük mellett is bizonyos erős logika és éleslátás jellemezte. Két hónap multán azonban zavarosak lettek. Egyes mondatokat nem fejezett be, versalakban kezdett írni s több nyelvet összekevert, trágár és káromkodó kifejezéseket használt, majd egészen értelmetleneket és érthetetleneket, végül konokul megmaradt annál az írásalaknál, mely egy feje köré csavarodott kigyót utánzott: egymás köré írta a sorokat. Ebben az időben írt egy lendületes levelet, melyben fölszólít mindenkit, hogy öljék meg őt: „Öljetek meg, mert igazat beszélek!”

Ekkor ismét viruló jó színben volt. Ruganyosak voltak a mozdulatai, élénkek az arcjátékai s a szeme valami rég várt örömet sugárzott. Viselkedését kedves és fölényes humora vonzóbbá tette, mindenkivel tréfált és mindenkinek tudott valami hizelgő udvariasságot mondani. Csak néha átugrott a tányérokka és poharakkal teli asztalon, anélkül, hogy egyet is fellökött volna, színes rongyokat és papirosokat, faleveleket és verses könyvlapokat aggatott magára s minden gomblyukába egy más nemzet zászlaját tűzte. Elkeseredetten tiltakozott, ha a haját le akarták vágni, bozontos, kócos szőr borította be egész arcát. Viruló, boldog tavasz volt ekkor.

Egy délután, a kórház nagy izgalma, magas vendég látogatott el hozzájuk, hogy megtekintse a sebesülteket és betegeket. Lendvai mosolyogva ránézett, azután nekirontott, a falhoz taszította s végigrohant a kórházon.

Erre büntetésül katonaruhát kényszerítettek rá, ami rohamot váltott ki belőle. Két napig dühöngött, tört-zuzott, aztán kimerülten összeesett.

*

Később, mintegy négy hónap multán egy fiatal segédorvos vette át Lendvai osztályát, aki a gyanu árnyékával sem illette betegeit. Megengedte, hogy egyedül sétálhasson a kórház kertjében s csak a kert másik végében állított föl egy őrt.

Egy padon ültek és beszélgettek. Váratlan fagy támadta meg a fákat s a levelek, mint egy-egy fáradt szivdobbanás, sűrűn hullottak a földre és egyet-egyet zizzentek a kavicsos uton. A menyasszonya látogatta meg.

- Hát jól éltek ott kint, mi, - nevetett egyre Lendvai, - soha ily édes még nem volt a csók, soha ily keservesen szép még nem volt az öröm. Mily drága és mámoros minden, mindennek ezerszeres az ára, mindent kábitó széppé varázsolt a halál közelsége s a mindennapos veszély édes füszerrel keveri a mámort. Csak az a megdöbbentő, hogy ti ott kint, ha örömről beszéltek, mindig szerelmi örömet értetek alatta s ha fokozni akarjátok örömeiteket, szerelmi önkívületbe estek. Hát nincs más, gondold meg, mint szerelem, szerelem, szerelem és flört és csók és - -

Itt egy olyan szót mondott, melytől a fiatal leány sirva fakadt és reszkető kezei közé temette arcát.

- A sirásból is örömet csináltok, ilyesmihez jól értetek... No, ki van most soron? Ugy-e, megtört a szegénység, kellett a protekció? Mondd, hogy lakkcipő nélkül nem lehet sétálni, selyemharisnya nélkül nem lehet flörtölni, parfüm nélkül nem lehet emberek közé menni. Ki van most soron? Az igazgató? A bankár? A sebész? Hiszen magadban te jól tudod, mily szép és csábító vagy, ha vérben égő szemed így könnyekkel teli s az élet örömének ezeket az isteni ajkait az izgalom meg-megrándítja... s magadban most jót nevensz rajtam...

A leány ájultan hanyatlott hátra, ő pedig elégedett mosollyal fölállt a padról és a fenséges nyugalom pózával a zárka felé indult. Nekem az volt a gyanum, hogy most ismét komédiázott. Szobájában levetette magát a földre és zokogott. Utoljára sirt ebben az életben.

*

A segédorvos teljes szabadságot engedélyezett, már ami apró szeszélyeit illette. Irhatott, levelezhetett, működhetett tetszése szerint, nem úgy, mint az ezredorvosnál, aki katonai rendszerbe akarta szorítani a tébolyt. Így történt, hogy egy egész halom forgácsot és apróságot hordhatott össze az ágya alá, a gyógyszeres szobából pedig valahogyan ellopott egy üveg benzint.

Egy áprilisi estén tűzbe borult a kórház déli szárnya s a kékesen csillogó, olvadó tavaszi hóból mint pogány áldozat szállt a tisztán ragyogó ég felé a láng. A fal körül Lendvai kacagva táncolt s husángokat, benzint szórt a tűzbe. Táncolt és kacagott.

Hat katona alig tudta földreteperni és az egész kórház segédlete mellett zubbonyba kötözni, Most már beszállították a polgári tébolydába, ahol még heteken át önfeledten mosolygott és kacagott s valami tulvilági boldogsággal ujságotla mindenkinek: - Tűz! Tűz! Tűz!!...

UTOLSÓ FELVONÁS

1.

Valaki mozog a sötét szobában. Valaki hánykolódik a heverőn és néha fel-felnyög. Aztán hallatszik, hogy fel-alá jár, meg-megbotlik, felszisszen, fojtottan káromkodik.

Most az ablakhoz megy. A sötét szobában csak a Dunapartra nyíló nagy ablak csillog hideg, ezüstös fényben, a hid ivlámpája világítja be az ablakot és alatta a szőnyeget.

A kinlódó ember most a megvilágított ablak elé állt, teste elfedi a fényt, s arca, amint töprengve jobbra-balra néz, láthatóvá válik. Egy hirtelen bosszus „eh” kiáltással elugrik az ablaktól s a villany csavarjához lép, amely az ablak mellett, könyvek között van; idegesen forgatja, s nyomában kék, lila, piros, sárga fények ömlenek a szanaszét elhelyezett lámpákból a nagy szobába. Végül kigyullad a fehér fény is.

Nézi a lámpákat és valami gyerekes durcássággal mormolja: - Na hál'istennek... hülyék!

Aztán még egyszer körülnéz a szobában. A dolgozó szobája. Tojásalaku. Fal nem látszik, köröskörül falba épített fekete könyvvállvány övezi a szobát, padlótól a mennyezetig. Sok sötét és csillogó kötésű könyv. A könyvek előtt hosszú asztal, melynek alakja pontosan követi a szobáét, hatalmas, erős, oválisan kanyarodó fekete butor, rajta szétszórt rendetlenségben sok könyv, papiros, ceruza és egy hamvvedernek beillő tintatartó.

Itt áll egy helyben és bucsuzik a szobájától. Diszes, faragott, öblös karosszékeitől, széles heverőjétől, csillogó selyempárnáitól, messzi lehulló rojtos szőnyegétől. Egy képtől a falon, öccse képétől.

Arra gondol, hogy még csak negyven éves, - s nagyon sajnálja magát. Keserűen mosolyog. - Fogarasi Sándor író ur... - mormolja.

Nem is látszik többnek. Szép, de majdnem züllötten gondozatlan. Felfelé fésült hajának hosszú fürtjei kuszán omlanak arcába. Sűrű, tömött bajusza beleesik a szájába; arca borotvátlan, szeme mosdatlan, - hosszú, világos hálóköntös van rajta, selyemöve a földet éri. Sápadt arcát ideges izgalom, rémület rángatja.

Most revolvert vesz elő az íróasztalból, kapkodó gyorsasággal vizsgálja, belenéz a csövébe, forgatja. Gunyosan elmosolyodik: - Finita... - És a fogai közt: - Köpök az egész világra... Pfuj! Elég volt!

Már nyugodtabban megy a villanyhoz, hogy eloltsa. Már benyult a keze a könyvek közé, de ebben a pillanatban előugrik a jobboldali ajtó függönye mögül egy öreg asszony és hozzárohan. Az anyja.

- Sándor, már megint!

S az író a parancs és düh hangján: - S te már megint!?

Az anyja melle a fia mellén, keze a kezén: - Sándorkám, kis fiam, Sanyikám, ne haragudj... be akartam jönni, hogy megnézzelek... hogy felkeltslek...

- Hát alszom én?

- Két napja fekszel már itt... sötétben, rettenetes... akartam, hogy egyél valamit... hogy diktálj... dolgoznod kell... ne haragudj... nem akartalak zavarni...

- Hát mire való ez?
  - Mondd, mire való ez?! Az istenért... Meddig élek még? Egy év... két év... én tudok mindent, hiába vigasztalnak az orvosok... Mit akarsz? Tudod te, mit teszel?
  - Tudom.
  - Tudod te, mit jelent az, ha te meghalsz?
  - Egy hülyével kevesebb, egy betömött lyukkal több.
  - Sándor, fiam, az én fiam, büszkeségem, miért...
  - Anyák büszkesége...
  - Jó, de miért nem várod meg a végét? Miért sietsz? Miért akarod, hogy téged is túléljelek? Miért akarod, hogy én, az anya, az asszony, nézzem végig a pusztulástokat és üljek magányosan és elhagyatottan a sirotekon, a szülő, a teremő, Isten, akinek elpusztult a világa...
  - Jobb költő vagy nálam. Te hiszel is.
  - Nem volt elég apátok pusztulása? Nem volt elég kálvária nekem, nézni éveken át, mint rothad el az apátok, a szerelem, akinek egy ifjúságot és egy életet adtam, akire úgy néztem fel egykor, mint a napra! Hát hiába szültelek én benneteket, hiába áldoztam fel tejemet és véretem értetek, titeket is megölt a szesz, melyet az apátok magába zuditott?! Hát mondd...
  - Mit mondjak? Nem akarod megérteni, hogy most nem regényt írunk, hanem életet játszunk?
  - Ej, a te életed a regény és a játék a te életed! Hát mit akarsz, fiam, kisfiam, komisz magzatom, egyetlenem! Mit mondjak még, hogy ideadd azt a hideg vasat! Ha meg akarsz halni, haljunk meg együtt. Előbb lőjj le engem, aztán magad. De én nem élek túl.
- Az író, mint akit megragad egy költői gondolat felcsillanása, itt megállt egy pillanatra: - Mit beszélsz? Együtt?
- Akkor aztán legalább kihalt az egész híres Fogarasi-család! Az egész nemzetség. Mert az öcsédet már akár halottnak is tekinthetjük.
  - Miért? Jól él az.
  - Ha az idegen légióban jól élnek az emberek, akkor jól.
  - Ki van az idegen légióban?
  - János. Az öcséd. A fiam. Ő! - És az arcképre mutat, az aranykeretes, olajfestésű arcképre, mely egyetlen festménye a szobának.
  - Hát ezt honnan tudod?
  - Itt a levele. Délután hozta a postás. - Levelet huz elő a melléről. - Párisi levél... Örömlével! Anyák öröme. Vigasztalás!
  - Mutasd.
- Mialatt a levélért nyul, anyja ki akarja venni kezéből a revolvert. Viaskodik egymással a kezük.
- No, de ne bosszants már... - S hálóköntösébe csusztatja a fegyvert. Forgatja a levelet: - Páris...
  - Az...
  - Október 14...
  - Öt napja.

„Kedves jó anyám, mire e sorokat olvasod, én már nagyon messze leszek tőletek, még messzebb, mint eddig voltam. Elég volt a párisi életből. Bárkit kérdezzetek meg, mindenki azt mondaná, hogy jól éltem itt; voltak férfiak, akik a barátaim voltak, asszonyok, akik szerettek, sok ember, aki méltányolt, s mindig volt pénzem, bőven is, ami nélkül nem tudom elképzelni az életet. Most mégis tovább megyek, nem tudok én egyhelyben ülni. Itt hagyom mind a barátaimat, mind a sok szép asszonyt, itt hagyom a lapot, melynél oly meleg barátsággal szeretnek s amelyért valaha épp úgy sóvárogtam, mint most a távoli vidékekért. Emlékszel még szép anyám, mily boldog, mily harsogó, tomboló boldog voltam, amikor első cikkemet irtam itt? Sándor biztosan emlékszik rá, hiszen róla irtam. Én ismertettem meg őt a franciákkal, francia nyelven én irtam róla az első essayt, amelynél méltóbbat, jobbat, elismerőbbet és szebbet, azt hiszem, magyarul sem irtak. Most, mielőtt e levél írásába kezdtem, küldtem a nyomdába új könyvem utolsó ívét, csupa szép tanulmány, az egyik most is Sándor regényéről szól. Inasom a szomszéd szobában már készíti a frakkomat, bucsuvacsorára megyek, a barátaim és kedveseim közé... Ki tudja, látom-e még őket valaha. Reggel indulok Afrika felé, katonának az idegen légióba. Nem tudom, mit keresek ott, nem tudom, jól érzem-e ott magam, de innét már el kell mennem. Nem érdekel ez a városi élet, unom a kulturát, a mindennapi fürdést, a telefont, a langyos ismeretségeket, az egyhangú viszonyokat, keresek valamit s magam sem tudom, mi a neve. Kell egy kis rendetlenség, zavar, kemény levegő, pusztaság, veszedelem, piszok, testi megpróbáltatás, valami egyszerű, vad élet... anyám, már oly régen nem verekedtem senkivel! Van egy barátom, aki már kint van; tudod, az a Pierre, a boxbajnok, aki tavaly egy ütéssel agyonvágta a felesége szeretőjét; már irtam neked róla. Édes szép anyám, ki a legszebb, a legkülönb vagy minden országok minden asszonya között, ne haragudj a te boldog és nyughatatlan fiadra, hogy oly ritkán adott életjelt magáról s hogy most is oly keveset ír. Emlékszel, mi volt, amikor több mint két évvel ezelőtt elváltam tőled... Te vártál a szobádban, hogy majd bemegyek bucsuzni s azalatt én már messze jártam. Te tudod én nem tudok bucsuzkodni. Inasom már kopog, jövök, jövök Edouard, csak még édesanyámnak mondom meg, hogy halálosan szeretem és imádom, csak még megkérem, gondoljon rám mindenkor, hogy az Isten el ne hagyjon engem, és akarom, hogy boldog legyen és szeressen és megbocsásson nekem. Csókolom mind a két kezét édesanyám... és még ölelem Sándort, az én drága Sanyi bátyámat, akinek minden jót, sok sikert kívánok s akinek fölösleges mondanom, hogy vigyázzon a mi egyetlen anyánkra, Jancsitok”.

Az anyában most először csuklik fel a sirás, de rögtön el is nyomja:

- Fölösleges mondanía... Valóban fölösleges...

Az író is meghatódott; zavartan néz hol a levélre, hol az anyjára, majd meg maga elé. Aztán haragos szavakba akarja rejteni meghatódottságát:

- Hát ebbe a fiuba mi ütött? Ez sem fér a bőrébe?...

- Mintha te férnél? Mintha az apátok fért volna! Az átok ül ezen a családon. Azt hittem, majd a fiaim kipótolnak azért az életért, amelyet deliriumos apátok tönkretett. Mondd, volt-e valaha jogosabb vágya, igazságosabb követelése anyának az élettel szemben? Egy ilyen élet után... Aradmegye legszebb lánya férjhez megy a mulatós gentryhez, s nincs az a szívtelen komisz, az a kikoszorózott udvarló, az a reménytelen szerelmes, aki ne boldogságot kívánt volna annak a szép és drága leánynak, aki én voltam. És a sok ígért! Nem lesz több dorbézolás, nem lesz több részegség... és mit nem hisz el az ember, ha szerelmes... És két esztendő után előlről kezdődött minden. A kártya, a pezsgő, a sok komisz szerető. És takargatni a világ elől az apátok szégyenét, mert az én szégyenem volt az övé! És elfonnyadni virágzás előtt, elkese-

redni és megőszülni tehetetlenül és némán, párnákba zokogni éjszaka a megfagyó reményeket... Mit tudsz te erről? Beszéltem én erről?

- Akkor most mért mondod el?

- Hogy tudd, hogy van annyi jogom az életedhez, mint neked. Én nemcsak megszületem, minden percedet az én boldogságommal váltottam meg. Mi lett volna belőletek, ha hallgatok rokonok biztatására, szép és becsületes férfiak hívására s meg tudom osztani szívemet? Az asszony egyszer esküszik hűséget és a szívét csak egyszer ajándékozhatja el! És nem szülhet gyerekei mellé gyereket, akinek idegen férfi az apja. Mindent elvert az apátok, hozományomból csak egy nyomoruságos birtok maradt. Azzal álltam az élet elé értetek s megvédtetek és életben tartottalak benneteket. És az én arcomon nem láttatok fáradtságot, az én számból nem hallottatok panaszt, mert azt akartam, hogy boldogok és erősek legyetek s gyermeklelketeket ne fertőzze meg a csüggedés, a kishitőség, a lemondás levegője.

- Magad ellen beszélsz, anyám.

- Magam ellen, miért? Mit kaptam én tőletek? Ez nem is fontos. Én semmit sem akartam, a jutalmam a ti életek. De mit kérek most? Nem szeretetet, az koldus-alamizsna. A kisebbik fiamat, aki három évvel fiatalabb nálad, elhajtotta tőlem a vére. Az egészen az apja, éppen csak hogy nem iszik. Kitűnő ember, de sehol sincs maradása. Tebenned biztam. Azt hittem, te leszel az életem és a Fogarasi- s a Benke-család koronája. Azt hittem, megvan benned az apád forró vére és az én eszem, az apád becsületessége és az én nyugalmam. Ugy neveltelek egész életedben, mint egy lángészt. Nem én képzelődöm, mindenki mondja, az ellenséged is, hogy nincs még egy ilyen fej az országban. Nem mondhatod, hogy elfogult vagyok, minden sikert keveslek és minden elismerést soványnak találok. A szobrodat akarom látni, még az életedben. Műveidet én bírálom a legszigorubban. Halhatatlan van közöttük is, de az igazi csak ezután jön. Most negyven éves vagy, most vagy a zeniten. És most látom egy év óta, hogy elzüllesz.

- Te mondod, anyám.

- Hogy megmentselek. Én harcolok érted az utolsó csepp véremig. Hány napom van még? Az én bajomat nem lehet kioperálni. Én tudom, mi a rák, és ahogy odaadtam az egyik mellemet neki, úgy fel fogja falni az egész életemet. Éld még velem együtt, Sándor, ezt az egy-két esztendőmet!

- Látod anyám, magad ellen beszélsz.

- Ezzel? Magam ellen?

- Ezzel. Nem bírom elviselni azokat az adósságokat, amelyeket nem tudok kifizetni. Te most arra figyelmeztettél, hogy eggyel több adósságom van, mint gondoltam. Az én életem csupa adósság. Követelés? Semmi. Tartozás? Minden.

- Nem értelek.

- Egyszerű. Adósa vagyok önmagamnak. Azt mondtad, hogy amit eddig csináltam, tökéletlen, ezután jön az igazi. Ezt én tenálad is jobban tudom. Nem hiszek magamban. Én nem tudom beváltani a hozzámfüzött reményeket, féleredmény az eddigi erőfeszítés és most már nincs semmi. Tudod, hogy hónapok óta semmit sem dolgoztam. Semmit... Egyszerűen nem megy. Hazugságnak érzek mindent, kételkedem a kimondott és leírt szóban, hamisnak hangzik minden hangom. Én nem vagyok az a zseni, akinek valaha reklámoztak. Ma már nem is reklámoznak, már hazudni sem érdemes értem... Ha az volnék, nem is kellene erről beszélni. Menne minden magától. Csak a rossz lovat kell biztatni.

- Herkulesnek is vannak fáradt percei.

- Herkules, anyám, Herkules! Én? Hónapok óta abból élünk, hogy másodszor és hatodszor régi novellákat és regényeket adunk el ujak gyanánt.

- Átmenet.

- A halálba, anyám. Elviselhetetlen... ez az egész! Ez az egész levegő, ez az egész város, ez az egész életem. Járnak a nyakamra ezek a régi asszonyok, akikre még azt sem mondhatom, hogy meguntam őket. Nem. Még szeretem is őket. Ha kedvesek, alázatosak és jók. De már sírnak és követelnek, térdre borulnak és üldöznek. És elém tartják az életüket és mutogatják, hogy én törtem össze. Persze, hogy én tettem tönkre őket, de most mit akarnak, anyám, mit akarnak tőlem?! Nekik is jól esett. Az egyiknek pénz kell, a másiknak hűség, a harmadikat vegyem el feleségül, a negyediknek mindennap kell csók...

- De hát édes fiam, csak nem a nők elől akarsz kifutni az életből?!

- Ez is, meg az is. Ez az egész rohadt és szomorú város. Ez a sok hazugság. Ez a hazug életkedv, a pénznek ez a rémuralma, a butaságnak ez a tombolása! Szemfényvesztés minden... Itt nincs ember, akivel beszélhetnék, itt nincs egy férfi, egy asszony, aki érdek nélkül hangulatot keltsen, itt nincs senki, akinek érdemes volna zenélni, itt nincs egy ember, aki megnézné a felhőket, sírva fakadna, ha egy szép és szomorú dalt hall, járna könyvvel a kezében és nevetne és sirna távoli életekkel, itt azért vannak ma képek, mert tőkét lehet elhelyezni bennök, és akkor vesznek könyvet, ha drágán van bekötve. Minek ide költő? Kinek kell az itt? Annak a háromezer embernek, aki még olvas, akit még nem ölt meg a kenyér, az üzlet? Éhesek és cirkuszt akarnak...

- És a külföld? Most rosszak itt a viszonyok, maholnap megjavulnak, addig is segít a külföld érdeklődése. És ne feledd, hogy hivatásod van. Eleven erőt jelent az életed, kincs vagy, akire az egész ország...

- Majd ha meghaltam, anyám. Itt csak a halottakat tisztelik és a sír szélén állókat. Nyolcvan éves öregnek, vagy halottnak kell lenni, akkor észreveszik, hogy élt. Ej, adj valami innivalót, anyám, utálok a beszédet is.

- Mit adjak fiam? Egy kis levest, eltettem délről.

- Inni akarok.

- Már megint. Előbb egyél valamit.

- Fázom. Inni adj. Egy kis cognacot.

- Gondold meg... ma már egy egész üveggel...

- Nem is érzem.

- Mégis, talán levest.

- Látod, hogy ingerelsz.

- Nem akartam. De... délben beadtam... az utolsó üveget.

Idegesen keresgél az író a párnák közt. Megtalálja az üveget: - Üres. Adj másikat.

- Ne bosszankodj... Nincs, - és hogy ne kelljen látnia fia arcát, lehunyja szemét.

- Nincs? Hát hozass.

- Ne haragudj, Sándor... Kifogytunk a pénzből. S te nem dolgozol. Gondolni kell, hogy kosztra legyen... Én magam, tudod...

Itt már tombol az író.

- Hát látod! Látod ezt? Az árak napról-napra felszállnak, az emberek napról-napra lesüllyednek. Ez, látod, a híres író! A nagy magyar író! A lángész! A szobor! Az eleven erő! Nincs harmincezer koronája és nincs - - -

- Sándorkám... elköltöttük ezekre a függönyökre...

- Hát elköltöttük! Kellett! - És a piros függönyökhöz rohan és simogatja kezével, arcával. - Ez kellett ide. Csöndet ad, kellett ez az szín... ez a piros... ez a melegség... azt hittem, akkor tudok dolgozni...

- Kisfiam, én szívesen eladnék valamit...

- Semmit sem adunk el! Innét nem lehet elvinni egy szöveget sem! - És durcásan toporzékol. - Ez itt minden kell nekem. Majd ha meghaltam, akkor elárverezhetik. Ugy is lesz. Árverés.

Anyjának itt majdnem torkán akadt a szó: - Micsoda árverés?

- Majd a Török Móric elárverezteti.

- Miért?

- Tegnapelőtt éjszaka kártyáztunk. Vesztettem. Négyszázhatvanezer koronát.

- Teremtő Isten...

- Nem sok pénz, de nekem nincs. És ideám sincs. És én még sohasem voltam adósa senkinek. Ez a jött-ment siber mondhatta rólam, hogy adósa vagyok? Ettől féltem, amikor egy gyűrűjét... elloptam.

- Krisztus segíts... Mit mondasz?

- Semmit. A kaszinóból elmentünk a lakására. Hajnal volt. Tudtam, hogy nincs pénzem és én nem bírom elviselni ezt a megalázó helyzetet. Forrt a fejem. Az íróasztalán ott feküdt néhány ékszere. Ezt a platinagyűrűt hirtelen zsebre tettem. Ezt!

Hálóköntöse zsebéből az asztalra dobja. Az anya az asztalhoz ugrik, de nem meri megfogni, csak messziről mered rá. - Te?... Sándor...

Elfedi az arcát.

- Én. Ő mondta, hogy megér egy félmilliót. Nézd, hogy szikrázik a gyémántja... Én. Hát mit szólsz hozzá?... És mit szólsz ahhoz, hogy nem jelentkezik! Eddig naponta kétszer telefonált és nem lehetett kitérni erőszakos meghívásai elől. Most hallgat. Tudja, hogy nincs pénzem és tudja, hogy én loptam el a gyűrűjét. Hát lehet még élni, anyám? Most mindent tudsz. Ide hallgass.

Megrázza a vállát, megfogja anyja két kezét, megcsókolja, belenéz a szemébe, úgy mondja:

- Te nem vagy mindennapi ember. Te nem nézheted, hogy a fiad nyomorral kínlódjék és gyalázat érje. Te vagy olyan anya, hogy most, amikor így megutáltam az életet és már csak órák választanak el a botránytól, a megalázkodástól, talán a börtöntől, magad adod kezembe a revolvért és te parancsolod, hogy lőjjem föbe magam. Ugy-e, így legyen?

Szótlanul, hosszan nézik egymást, Az író arca meglágyul, az anyáé megkeményedik.

Ebben a percben megszólal a telefon, mely az egyik könyvszekrényen áll, könyvek közt. Összerezzenek. Mindketten egyre gondolnak.

- Ki lehet ez? - kérdi az anya.

- Tán... a Móric. Ezek az új urak oly kitűnően ismerik a kaszinói szabályokat... Negyvennyolc óra elmúlt.

- Ha a gyűrűt keresi, megmondom, hogy itt van. Hogy tréfából vitted el...

Vállat von: - Ha van kedved tréfálni.

A telefon újra csenget.

- Várj! - A könyvekhez siet, kiemeli a hallgatót. - Halló... Igen. Ott ki beszél? - Megkönnyeb-
bülten, hosszan felsóhajt. - Mit parancsolnak az urak? Igen, kérem, már írja. Most dolgozik
rajta.

Az író dühösen rákiált: - Én? Anyám, már hazudnod is kell értem! Hova viszlek...

Az anya tovább telefonál: - Igen kérem, egy óra múlva ide lehet érte küldeni. A honoráriumot
is tessék... - Aztán fáradtan ledobja a hallgatót. - A Magyar Ujság kéri a vasárnapi novellát.
Ide küldenek érte. Azt mondtam, hogy dolgozol rajta.

- Jól tetted. Kell pénz a temetésre. Keressünk ki valamit. Gyorsan lediktálom.

- Igen fiam, siessünk. - Gyorsan behoz a szobájából egy kis asztalt, rajta írógépet. Aztán újra
eltűnik s egy pillanat alatt visszatér néhány tömött mappával. Az író közben utána kiáltozik: -
1900-as tárcákat hozzál. Rendbe raktad őket a minap... 1900-tól 1905-ig, azok jók. Akkor
húsz éves voltam. Friss, fiatal, hívő, szerelmes... Ifjú óriás... hülye! - Elkeseredett gunnyal;
hosszan nevet: - Na huzz ki egyet. - Szétdobálja a kivágott ujságlapokat, könyvoldalakat,
egyre nevet. - Dolgozik a nagy író! Alkot! Ime, az eleven erő impotenciája, anyám! A szob-
rod, még az életünkben, drága! Fenséges, mi? - Pózba vágja magát. - Nagyszerű... Csalunk,
mi, kisanyám? Mit fizetnek?

- Ötszázezer...

- Csalunk ötért. Ötért azt hazudjuk, hogy még élünk és alkotunk. Na, mi az, mit találtál?

Az anya elolvas egy címet: - Férfidal.

- Nagyon jó.

Zavartan tovább olvassa: - „Irtá: Fogarasi Sándor.”

- Miről is szól?

És olvassa: „A szanatórium langyos halljában a köszvényes, nyugalmazott százados... - -”

Ezen már csak kacagni tud. - Tudom már! Tudom! Férfidal! Férfidal! Óriási! Kamasz-
dal, anyám, kamasz-
dal! Emlékszel, miről szól?

- Szép novella, emlékszem.

- Elsőrangú! Fent a hegyen, a tenger fölött, emlékszel, az úgynevezett férfi térdre borul az
édes nő előtt, lecsavarja a fejét és oda teszi az ölébe. Emlékszel? És jönnek a férfiak, rengeteg
sok férfi, és mindegyik lecsavarja a fejét, csontjaiból mindegyik kiszivattyuzza a velőt,
arcából mindegyik kiönti a vért és... anyám, ez a novella csapni való rossz és oly meg-
ható, oly szép...

- Hát adjuk ezt.

- Át kellene dolgozni. Így olyan kamaszos.

- De friss. Értékesebbek szinte a hibái az erényeinél. - És hogy teljesen az irodalomra terelje
figyelmét, el a haláltól: - Azt fogják gondolni, hogy új ifjúság köszöntött rád...

- Eh, ezt is hazudjuk. Önmagamát plagizálom. Rá is jöhetnek.

- Szuverén vagy. Nem emlékeztél. Ujra megírtad.

- De szó szerint!

Az anya már ül a gépnél, ujjai a billentyűkön. - Szeretném, ha olvasnád. Gyorsabban is menne. És oly jó hallani a hangod... Hát kezd el.

Habozik.

- Gondold meg, hogy hozzák a pénzt és akkor felhozatok egy üveg konyakot. És akkor még mindent megbeszélhetünk. Egy pár óra... mindegy... nem igaz?

- És ha a Móric jön?

- A Móric?

Egy pillanatig hallgatnak. Aztán az anya hirtelen az asztalhoz lép és bluzába rejti a gyűrűt. - Majd beszélünk vele. Most diktálj.

Visszaül a géphez. Az író kezébe veszi az ujságot.

2.

Ebben a pillanatban Ágnes lépett a szobába, Ágnes: a „mindenes”. Fiatal huszonnégy éves, tiszta fehérbe öltözött falusi lány. Mosolygó, kicsit buta, hűséges és félénk. Azt jelenti, hogy:

- A nagysága van itt.

- Melyik? - tombol az író.

- A Klári nagysága.

- Mit mondtál neki?

- Ő mondta, hogy a nagyságos ur ide rendelte.

- Én! Már megint ezek a régi kifogások! Nem vagyok itthon! Nem vetted észre, hogy eltávoztam!

- A kisasszony is vele van.

- Márta? - kiáltja egyszerre az író is, az anya is.

- A Márta kisasszony.

- Fogadd - tanácsolja az anya.

- Azt mondtad, nincs időnk...

- A gyereked.

- Idáig mindig azt mondtad, hogy törvénytelen és mindig ellene voltál.

- A gyereket mindig ide akartam venni.

- Rosszkor jött.

- A gyerek mindig jókor jön.

- Küldd be őket.

Ágnes elmosolyodik és kisiet. Az anya behuzódik a szobájába. Az író leül a heverőre, feje lecsügged.

A jobboldali ajtón át csendesen megjelenik Klára, tizenegyéves kisleányával. Az asszony egyszerűen és tisztán öltözött; kabátban, kalapban; a leány finom és elegáns, mint egy gazdag hercegisasszony. Megállnak a függöny előtt. Klára ujjával megérinti és előre küldi a leányt.

- Kezít csókolom, apus, - mondja elpirulva a leány.

Meleg hangok törnek elő az íróból: - Kezedet csókolom, kislányom. Gyere közelebb. Mi ujság, Klárka?

Az asszony arcán állandó bánatos, szemrehányó mosoly. - Semmi Sándor, semmi!

És már megint sóhaj: - Mindig semmi. Mindig minden... Hogy van, gyereken, hercegnőm?

Melegen magához vonja a gyereket, kezéről lehúzza a keztyűt, megcsókolja a kezét, szemét, haját. - Szép vagy!

- Tetszik neked az új ruhám, apus?

- Mutasd.

A gyerek lesimítja a ruháját, felhúzza keztyűjét és úgy áll az apja elé. - Ma van rajtam először.

- Gyönyörű vagy.

- Anyuka vette. Sok pénzbe került.

- Értelek.

Az asszonyból már kitör az izgalom: - A gyerek nem akar semmit sem mondani! A gyerek ártatlanul örül és nem céloz semmire.

- Csak arra, hogy a saját apja nem gondoskodik róla és az anyja dolgozik érte. Ugy-e, ezt akarod mondani, Márta?

- Tessék?...

- Nem akarod megérteni, amit mondok?

- Már megint haragszol, apus.

- A gyereknek igaza van, Sándor, - lép közelebb az íróhoz Klára. - Tudja mily nehezemre esik felkeresni magát, legjobban szeretnék egészen eltűnni a szeme elől. Hígyje el, hogy a gyerek beszél rá mindig, hogy feljöjjünk. Az Isten tudja, miért szereti magát... És esküszöm, hogy nincs szó arról, amire maga gondol. Igazán nem tanítom arra a gyereket, hogy bosszantsa magát, vagy kérjen valamit. Minden jól van úgy, ahogy van.

- Ezt csak azért mondja, hogy tudomásul vegyem, milyen rosszul van minden. És hogy maga milyen jó és nagylelkű, én pedig milyen hitvány és komisz vagyok.

- Én ezt sohasem mondtam.

- De gondolja. És másoknak mondja.

- Kinek?

- Mindenkinék. Az egész városnak.

- Nevezzen meg egy embert.

- Ugyan kérem!

A gyerek reszketve megszólal:

- Apus, miért bántod anyukát? Ő szeret téged...

Könny túlul az asszony szemébe. - Sándor! De legalább a gyerek előtt... Nincs már egy hangunk egymáshoz! Minek ez? De hát mi búcsúzni jöttünk.

Az író némán ránéz.

- Apus, - mondja a gyerek, - anya azt mondja, hogy elutazunk és ezután nem fogunk abban a városban lakni, ahol te élsz.

- Hanem hol?

- Nézze, Sándor, a hely nem fontos. Lásza be, hogy ez így nem mehet tovább. Minket már nem fűz egybe semmi, csak a marakodás. A gyerek magának nem fontos, van máshol is gyereke, azzal sem törődik.

- Mártát szeretem a legjobban.

- A maga módja szerint. Ha nem látja, majd elfelejti. Tudom, hogy sok minden bántja, amíg a szeme előtt vagyunk. Vádolja magát, maga sem tudja igazolni a viselkedését. Én pedig nem tudom nézni a maga életét.

- Utálatos, mi?

- A maga izlése kell hozzá.

- Addig kitűnő volt az izlésem, amíg magát szerettem...

- Hát igen!... Szóval, mi elutazunk. Van állásom vidéken, s mi elmegyünk.

- A gyerek is?

- Velem jön.

- Hagyja itt.

- És én egyedül menjek?

- Ha akar.

- Gazember!

- Mi az?

A gyerek az anyjához siet: - Anyám!

És az anya magához szorítja a gyereket: - Volna szive elszakítani a gyermekemtől? Akiért feláldoztam az ifjúságomat, az emberek becsülését, akit én gondoztam és neveltem, mert magától felfordulhattunk volna az uccasarkon! Most, hogy felnőtt és szép és büszkélkedhetik vele és nincs vele baj, csak gyönyörűséget ad, most még ezt is elvenné tőlem?

- Nem akarom elvenni, csak szeretném, ha ittmaradna. Szükségem van rá. Ha neki kellene kenyérre, akkor talán tudnék olyan napszámos lenni, mint más ember... Akkor talán nem fulladnék meg az álmaim közt. Ő talán megmenthetne... Ha ezt érezném, érezhetném!... Maga is itt maradhat. Csak ne avatkozzék az életembe. Ne nyirbálja meg a szabadságomat, ezt az illúziót! Ne követeljen tőlem olyat, amit nem tudok adni, ne akarja, hogy magával befejezzem az életemet, ne akarja, hogy úgy szeressem magát, mintha maga volna az egyetlen nő és én szerelmes volnék... magába... A gyereket én szeretem... és nekem semmim sincs... És maga még boldog lehet... egy más férfival...

- Maga... maga el tudja azt képzelni, hogy én nyugodtan üljek itt egy szobában, mialatt... egy más nőt fogad? Elég volt egyszer ebből az ocsmányságból! Mi lenne az én idegeimből, amelyek még mindig tele vannak a maga átkozott mérgével és mi lenne a gyerekből ilyen környezetben... Maga... maga az erkölcstelenség!

- Milyen erkölcsösnek tartana, ha az erkölcstelenségem a maga érdekeit elégítené ki.
- Érdekeim? Nekem? Semmivel sem tudom ékesszólóbban bizonyítani teljes érdektelenségemet, minthogy teljesen eltávoztunk.
- Kár ezt a szép gyereket vidékre vinni.
- Két rossz közül a kisebbik.
- Fáradt vagyok... Szétszednek... Mi lesz ebből?!...
- Nem fárasztjuk tovább, Sándor. Elmegyünk. Isten vele. Búcsúzz te is, Márta.

Az író már kimerült. - Szeretnék egy kicsit békében lenni a lányommal... Kicsit beszélgetni... Jó? Ugy-e, te is szeretnél? Engedje meg, Klárka, nem érdemlem meg, de engedje... Menjen egy másik szobába, talán...

- Az édesanyja itthon van?

- Itthon.

- Akkor elmegyek, úgyis bevásárolnom kell, tíz perc múlva visszajövök.

Márta megretten: - Anyu, te elmégy?

- Ne félj gyermekem, mindjárt visszajövök érted, csak most fáradt az apusod. Olyankor szeret téged.

- És felindulva elrohan.

A gyerek tanácstalanul áll az ajtóban és szorongva nézi apját. Az ül a heverőn, könyökét a térdére támasztja s ujjain át figyeli a lánykát. Hallgatnak.

Aztán nagyon fájdalmasan megszólal az apa: - Félsz tőlem?

A gyerek megcsóválja a fejét: - Nem, apus.

- Nem bántalak. Szeretném, ha jól éreznéd magad és örülnél az életnek... Gyere hozzám, gyerekek.

- Igen, apus. - Szorongva odamegy, arcáról lefejté kezét, megsimogatja haját, letérdel a lábai közé. - Fáj valamid? Én szeretlek. És anyus is szeret.

Kezébe veszi a gyerek arcát. - Ezt nem kell mondani, kislányom. Ha úgy kimondja az ember, mindjárt az az érzése, hogy elszáll. Én is szeretlek, csak nem tudok beszélni róla és nem tudom megmutatni. Anyádat is szeretném, csak nem úgy, ahogy ő akarja... Ezt még nem is volna szabad megmondanom neked...

- Látod, apus, anya oly boldog volna, ha úgy élhetnénk, mint a többi emberek. A többi gyerek együtt lakik az édesapjával, meg az édesanyjával. Te ezt miért nem akarod? Rossz volna neked? Akkor - - -

- No beszélj csak. Mit akarsz mondani?

- Anyus téged is megfésülne és nem volnál ilyen kócos... Az arcod is milyen hajas, látod... És nincs rajtad rendes ruha...

Hirtelen lekapja a sapkáját és kezdi elrendezni apja haját.

- Mennyi fehér hajad van, apus... És milyen hosszú. - Nevet. - Majdnem olyan hosszú, mint az enyém! Jaj, tudod, anyusnak milyen hosszú haja van?... Este mikor lefekszünk és kibontja, lenyúlik majdnem a térdéig. Bizony! De most nagyon hull ám a haja. Azt mondja, azért, mert sokat szomorkodik.

- És ilyenkor te mit mondasz?

- Megcsókolom.

- Csókolj meg engem is.

- Te is szomorú vagy?

- Nagyon.

- Akkor megcsókollak.

Két karjával átöleli és megcsókolja. Az író hosszan magához szorítja és csak akkor engedi el, amikor a sírás felzokog belőle.

- Jaj, majd megfulladtam.

Az apa sír: - Én is.

- Apus, te sírsz?

- Sírok gyerekem, de jól érzem magam.

- Ne sírj apus, mert akkor én is sírok.

- Neked nem szabad. Neked örülnöd kell. Te szép vagy és kell, hogy boldog legyél. Hasonlítasz rám... Most, hogy megcsókoltál, először vettem észre igazán, hogy az én gyerekem vagy. A szádban ugyanaz a vér csurog, mint az enyémben. A szemedben az én tüzem lobog. Kis bársony bőrödben ugyanazok az álmok és vágyak bujkálnak... de nem szabad, sohasem szabad hallgatnod rájuk. Ne hasonlíts rám. Nem vagyok én rossz, drága kicsi gyerekem, de megértem, ha mindenki rossznak tart. Te jó leszel. Ó, de szomorú vagyok, hogy én vagyok az apád, s nem valaki, aki csak érted él és boldoggá tud tenni és meg tudja őrizni angyali szépségedet... Ó, de utálok magam, hogy ilyen rossz apja vagyok egy ilyen egyetlen gyereknek... és most is csak jajongok, mintha regény volna ez is...

- Apus, tudod mit olvasok?

- Mit?

- A „Tisztáldozat”-ot. Amit te írtál.

- Azt nem szabad. Te ne olvasd az én könyveimet. Nem neked való...

- Az igazat megvallva, nem értem egészen... De ne mondd meg anyusnak! Ő olvassa, de titokban én is...

- Nem szabad, és legkevésbé titokban. Nem szeretem azt a könyvet. És... egyiket sem szeretem. Majd... majd fogok ezután olyant írni, amit te is... ha mindig látlak, akkor arra fogok gondolni, hogy olyant írok, amit te is...

- Dehát ha elutazunk, akkor hogyan? - -

- Ne utazzatok el.

- Hallottad, mit mondott anyus, és bántottad is megint!

- Nem bántottam. És maradj itt.

- És anyus?

- Ő is. Kérd meg rá. Igérd meg neki, hogy én ezentul jó leszek. Neked tán elhiszi... és... te talán még... megmenthetsz engem... meg fogsz fészülni minden nap...

A gyerek lassankint megértette apja szavait. - Azt mondd, hogy ezután minden nap én fésüllek meg? Jól van! Nagyszerű. – Tapsol. - Anyus engem, én meg téged! És mindig együtt leszünk? Együtt reggelizünk, ebédelünk és vacsorázunk és együtt alszunk?

- Együtt. Jó lesz?

- Nagyon jó! És hol lesz az én szobám? És mikor hozzuk ide a ruháimat, meg a babáimat, meg... most készül az új télikabátom is. Bunda lesz, prémmel!

Az író hangosan nevet, szinte boldogan kiált anyja szobája felé: - Anyám! Anyám!

Anyja sietve jön, gyengéden megfeddi: - Sokáig tartott, fiam... Elkészünk...

- Anyám, most ide hallgass! Márta itt marad velünk!

- Ezt mindig is mondtam. - Megcsókolja a kislányt, magához vonja. - Nagyanyád szeretni fog, gyermekem... - Csak egy kérdése van: - És az anyja?

- Az is, - feleli az író.

- Elveszed feleségül?

- Ig - - - Elharapja a szót, anyjára néz, szeméből ki akarja olvasni a gondolatait. De nem kell találgatnia. Megmondja a véleményét.

- A gyerek érdekében... Szép és okos gyerek... És te talán rendes életet fogsz élni...

3.

Most új vendéget jelent be Ágnes. Csak ennyit mond: - A kisasszony van itt.

Halálos csend támad. Anya és fiú egymásra néznek. A kislány pedig egyszerre magára hagyatva áll a szoba közepén. Az öregasszony nyeri vissza először a határozottságát: - Ne fogadd, küldd el...

Az író időt akar nyerni. - Miért? Miért küldjem el?

- Mert mindig felizgat. Nyugtalanra tesz és nem tudsz dolgozni. És most már, ha Márta itt marad... hogy gondolod?

- Nem idegesít. Nekem egészen mindegy. És miért zárkozzam el az egész világtól? És most majd megmagyarázom neki.

- Erősebbnek kellene lenned.

- Csak egy kicsit beszélgetünk. A gyerek is itt maradhat. Nem akarom, nem érdekel, egyáltalán nem. Az történik, amit én akarok. Látod... te ezalatt leirhatnád a novellát.

- Hát... ha ragaszkodik hozzá... Csak lásd, hogy érdemes élni. Látod, itt van ez a szép kis gyerek... érdemes élni érte!... - És látod, még ezzel a kisasszonnyal is van beszélni valód... No, látod.

És már el is tűnt a szobájában. Ágnes is kiment, hogy beengedje a kisasszonyt. Az író magához hívja a gyereket.

- No, gyere ide hozzám. Most vendéget kapunk, egy kicsit elbeszélgetünk vele. Hadd fájjon neki is. - A gyereket a térdére ülteti, arcát az arcához szorítja.

Húsz éves leány lép a szobába. Lili. Kissé feltűnő, de izléses, gazdag és divatos őszi kosztümöt visel. Kissé elfogódott, s zavarát hangos szavak mögé rejti.

- Jó estét! Nem zavarom?

- Nem, Lili, hogy van?

- Köszönöm. Ki ez a szép kislány?

- Üljön le.

- Köszönöm. A maga gyereke?

- Mutatkozz be szépen.

A gyerek talpra ugrik és szertartásosan bókol: - Werner Márta.

Az író kijavítja: - Nem jól mondtad, nem ez a neved. Az én nevemet mondd mától kezdve. Fogarasi Márta.

Márta zavartan utána mondja. - Fogarasi Márta, - s visszabujik apja térdére.

- Milyen bájos gyerek, - mormolja Lili és retiküljéből tükröt vesz elő.

- Bizony magának sohasem lesz ilyen.

Lili sértődötten nevet. - Ne mondja! Aztán miért nem?

- Csak.

- Mégis?

- Hagyjuk ezt.

- Érdekel.

- Ugyan kérem! Anyának lenni, ahhoz több szeretet, több melegség, több önfeláldozás kell, mint amennyit maga egyáltalán el tud képzelni.

- Ma kevésre becsüli a képzelőtehetségemet.

- Ma? Mindig. Attól még nem lesz becsületes és tiszteletreméltó anya egy lányból, hogy feljárogat férfiak lakására, különös előszeretettel az írókéba, ott irodalomról fecseg és közben óvatosan flörtöl.

- Mulatságos. Ha mindezt nem maga mondaná, még meg is sértődnék. Így... Csak a valótlanságaira válaszolok. Mit ért azalatt, hogy férfiak és írók?

- Talán én vagyok az egyetlen, akit megtisztel a látogatásával?

- Én így tudom.

- Maga nem ez a típus. Jól ismerem én magukat, egyik könyvemben irodalmi cocottenak neveztem ezt a típust.

Lili feláll.

Az író nyugodt hangon folytatja: - Amikor hozzám jön, nem én vagyok a fontos, hanem az író. Hát én fűtyülök erre az íróra. Az író a boltokban van, a kirakatokban, vegye meg a könyveit és olvassa. Itt én otthon vagyok. Itt én vagyok. Fogarasi Sándor.

- Hát akkor isten vele... - feleli Lili.

- Hova megy?

- Miért érdekli még ez?

- Üljön le.

- Nem értem. Sokkal szebb lett volna, ha most már egy szót sem szól. Örülök, hogy végre megmondta a véleményét, eddig ugyanis hiába faggattam. Most legalább megmondta. Irodalmi cocotte! Köszönöm! Köszönöm, hogy igazat ad az anyámnak és az apámnak. Pá!

- Üljön le!

Lili megy tovább az ajtó felé.

- Lili!

Lili már az ajtónál áll. - Ne izgassa fel magát. Tudja, hogy akkor nem tud dolgozni. Egy cocotte miatt... nem érdemes, hogy...

És ekkor az író ledobja öléből a gyereket, Lili után szalad, megragadja a kezét. - Itt maradsz!

- Én?

- Te!

- Soha!

- Fájt?

- Mi köze hozzá?

- Neked ne fájjon? Csak nekem? Tudd meg te is.

- Mit?

- Semmit. Semmit.

- Akkor meg éppen elmehetek.

- Valamit akarok mondani.

- Az író? Vagy Fogarasi Sándor, a férfi?

- A férfi. Még egyszer.

- Jobb szeretnék most elmenni.

- Akarom. Kérem. Könyörgök.

- Hát tessék...

A fogai közt mormolja az író: - Bestia...

Lili kacéran felnevet. - Remélem, ezt az író mondta.

- Hagyjuk ezt a hangot.

- Én is erre kérem.

- Üljön le ide. - A heverőre ül.

Lili leül a heverő végére. Most már a gyerekhez próbál beszélni, aki kettejük közt a félelem zavarával huzódik meg: - Látod, milyen erőszakos, rossz apád van?

- Ne mondjon ilyet a gyereknek, - szól rá Fogarasi.

- Azt hiszi, amit maga mond, nem érti meg?

- Ugy fogom kifejezni magamat, hogy ne foghassa fel. Ezt meg kell szoknom ezentul. Mert ez a gyerek most már mindig itt lesz. Egy félórával ezelőtt határoztam el. Most aztán jött maga. Mikor a gyerekkel beszélgettem, magára is gondoltam. Olyan szerencsés negyedóra volt, azt hittem, hogy elfújhatlak az életemből, semmi sem vagy, nem számítasz.

- Ezt nevezi maga a szerencsájének?

- Így gondoltam. Nem szabad haragudnod, hálásnak kell lenned az őszinteségemért. Bár te is ilyen volnál...

- Elősegíthetem a szerencsáját?

- Most ne légy fölényes, most feledd el egy kicsit, hogy szép vagy és fiatal vagy és hatalmad van fölöttem. Most csak hallgass ide és gondold meg, hogy talán soha többé nem fogunk így beszélgetni egymással. Igen, olyan szerencsés negyedóra volt ez... itt dobogott a tenyeremben ennek a gyereknek a szíve és a lány bőre valami enyhületet sugárzott rám... és akkor elfutott előttem az életem és én megláttam mindent. Hallgass ide. Mielőtt megtörténne minden, érted?, minden, amin már nem lehet változtatni, amit már nem lehet jóvá tenni, amin még te is csak sirni, sirni tudnál, te szép, te fiatal, te erős... Hát tudnod kell valamit... hát meg kell tudnod legalább azt, hogy te is azok közt voltál, akik ide juttattak engem. Akik destruáltak. Akik...

- Két hónappal ezelőtt még...

- Hagyd. Most én. Aztán te. Hiszen egy pár szóból megértesz. Jársz ide föl már egy fél-esztendeje. Jössz, itt vagy minden másod-, harmadnap, bejössz, leülsz, beszélgetsz, főként irodalomról beszélgetsz, szerelemről is, amennyiben az irodalom, s mosolyogsz, amikor észreveszed, hogy fáj a szívem s könny szökik a szemembe. Ne haragudj azért a csunya szóért, nem akartalak bántani, még ha az igazat is mondtam. Miért engeded megfogni a kezedet, miért engeded, hogy átkaroljam a derekadat, miért engeded, hogy megcsókoljalak, miért engeded, hogy a kezemmel, a szememmel, az eszemmel ismerjem csodálatos fiatal tested minden csodálatos szépségét és miért rohansz el, miért szakítod ki magad vágyaimból, nevetve és kajánul és gonoszul, amikor magamhoz akarlak vonni, magamhoz akarlak kötni, mint a férfi a nőt, akit szeret.

- Gondolja meg, a gyerek semmit sem ért ebből?

- Hadd most a gyereket! - Meghökken s maga is enyhíteni akarja szavait. - Az ő ügye is eldőlt itt. Ide hallgass. Miért vagy itt, ha nem akarsz itt lenni? Miért jársz ide, ha rosszul érzed magad itt? Miért tűröd az udvarlásaimat, a csókjaimat, miért mélyeszted szemed a szemembe, miért felejtetted kezed a kezemben, miért kacérokodol, miért flörtölsz, ha utálsz, miért töltöd meg erotikummal a szobámat, az agyvelőmet, ha nem kellek a szépségednek, a fiatalságodnak, a nőnek? Ide hallgass. Két hónapja elvesztettem az önuralmam, két hónapja én nem bírok magammal. Nem tudok dolgozni, nem tudok élni, nincs egy nyugodt percem. Járok itt fel-tűzelve és fuldokolva, látlak magam előtt, itt vagy a kezemben és nem tudlak megfogni, érzem az ízedet, orrom tele van az illatoddal, vérem az életeddel, fülemben csilingel és harsog a hangod, ha lefekszem és felkelek, ha enni akarok, ha gondolkozni akarok. És szétziláltad az idegeimet, megtöltötted a képzeletemet, ráültél az életemre és már nem tudlak elűzni és nem akarod, hogy boldog legyek veled. Akarlak és nem adod magad. Hát mit akarsz?!

Kifulladásra néz a lányra, aki nagyon nyugodtan és nagyon fölényesen néz a szemébe. - Most beszélhetek? Felelek. De előbb mondja meg, hogy mi köze van mindehhez ennek a kis-leánynak?

- Nem érti, hogy mi köze van? Én vagyok az apja. Szüksége van az apjára. Szüksége van az idegeimre, épp úgy, mint a munkámnak. Mit csináljon egy örült apával, vagy egy halott apával? Magán áll, hogy a könyveimnek írója, a gyermekemnek apja lehessen.

Lili felsóhajt. - Nem gondoltam, hogy ma ily komoly dolgokról fogunk beszélgetni... De nem bánom. Amikor először jöttem fel magához, nem gondoltam, hogy valaha is lesznek ily beszélgetéseink. A hiuságomnak talán hízelt, hogy maga belém szeretett, de esküszöm, sohasem akartam, hogy szenvedéllyé dagadjon magában ez az érzés. Talán könnyelmű voltam... talán kacér... romlott gyerek, vagy tapasztalatlan leány... Érdekelt az író, akinek szerettem a könyveit. Tudja, hogy nem érzem jól magamat az otthonomban, hogy szüleim és köztem nincs meg az a kapcsolat, amelynek szükségét érzem... nem tudok velük beszélgetni... idegen nekem az ő világuk s nekik az enyém... Egy barátot kerestem, akit tiszteljek, akivel beszélgethetek, aki meghallgat, aki többet tud nálam... a szerelmet maga tolta közénk.

- Szóval, reménytelen?

- Ne mondja ki ezt a szót! Igaza van, engem megrontott az irodalom, és sok olyan szót ejtek ki, a viselkedésemben sok olyasmi van, amit könnyű félreérteni. De ha meghódíthatónak mutattam magam, csak azért volt, hogy meg ne unjon... Én nem tudok határozott választ adni a kérdéseire.

- Nem tudja, mit érez?

- Azt már tudnám. De azt is tudom, hogy máról-holnapra s úgy, ahogy maga akarja, nem teljesíthetem a kéréseit.

- Akkor nem szeret.

- Miért? Mert nem dobom oda huszéves életemet talán a szeszélyeinek? Ha fontos a maga nyugalma, fontos nekem az én életem. Mit akar maga? Hogy a szeretője legyek, mint annyi más s eldobjon, mint annyi mást? Gyereket szüljek, mint ennek a gyereknek az anyja s aztán járjak magához, hogy legyen kegyes egy szavára méltatni? Nem veszi észre, mily kevésre becsül?

- Én azt a formát fogadom el, amelyet maga választ. Legyen a feleségem.

- Ne tegyen meggondolatlan kijelentéseket, Sándor! Hiszen ez most először jut az eszébe és ki tudja, nem kérte-e meg egy órával ezelőtt másvalakinek a kezét. Semmivel sem bizonyítja, hogy komolyan szeret. Nézze meg, milyen állapotban van.

- Milyen állapotban?

- Így akar engem szeretni? Hány napja nem borotválkozott? Nézze meg a körmeit! A ruháját. Nézze meg azt az arcképet, milyen az öccse. Mennyivel különb magánál... Milyen gondozott, finom, szinte előkelő.

- Az öcsém. Az tud bánni a nőekkel...

- Hogy elhanyagolja magát... Ha nem tudnám, kicsoda, azt hinném, hogy valami züllött...

- Maga juttatott ide.

- Én? Ha az ember szeret valakit, felemelkedik és nem süllyed le. És miért felejt el, hogy vőlegényem van?

- Török Móric?

- A szüleimnek tetszik. Gazdag ember és...

- És magának?
- Hígyje el, nem vagyok belé szerelmes.
- Csak éppen feleségül megy hozzá.

4.

Lili éppen válaszolni akart a sértő és szándékosan sérteni akaró megjegyzésre, amikor életüket tisztázó beszélgetésüket megzavarták az előszobából, majd, a függöny mögül betörő szóváltások. Elhallgattak s idegesen figyeltek. Ágnes valakit fel akart tartóztatni, valakit, aki mindenáron be akart jutni.

- Nem tudja, fiam, - hallatszott már közvetlenül a meglibbenő függöny mögött - hogy én bármikor beléphetek?

Ezzel már szét is rántotta a függönyt egy harmincnégy-harmincöt évesnek látszó hölgy, akinek arcát régi szépségek hervadt emlékei borították. Ruhájának világos színei elárulják, hogy még reménykedve hajszolja az eliramló ifjúságot.

Hátrafordul a mentegetődző Ágneshez: - Nem vagyok én itt idegen... - s egy lépést tesz az író felé: - Mi már tul vagyunk mindenben, és tudjuk, hogy csak a barátság tart örökké... - Ekkor észreveszi a helyzetet, - Lilit, a kislányt, a mély csöndet, mely belépésére támadt s elkomolyodva kérdi: - Talán... rosszkor jöttem?

Az író kedvetlenül, de gyöngéden kérdi: - Mit parancsol, Róza?

Róza áradozik: - Semmit, drága, egyetlen, semmit. Csak tudja, ugy-e, nem mulhatik el nap, hogy ne lássam, hogy meg ne kérdezzem, nincs-e szüksége valamire. Az éjszaka felriadtam, azt álmodtam, hogy maga rosszul alszik, mert kicsuszott a párna a feje alól. Éreztem a nyakamon, hogy fáj a magáé. - Mártához siet. - Pá, kisleányom, szép vagy, nagyon... - És Lilihez is van szava: - Ez a szép kisasszony a Lilike?...

Lili kényszeredetten nyújtja a kezét.

Rózából ömlik a szó: - Örülök, hogy megismerhetem. Tudtam, hogy maga van itt, ezt úgy megérzi a nő. Nem a Sanyi mondta, ne féljen, ő diszkrét, e tekintetben számíthat rá minden leány és asszony. Ne nézzen rám, kedvesem, ilyen ellenségesen, volt idő, amikor én, a Róza, voltam a Lilike, és maga, gyermekem, még senki sem volt. Az elődje voltam, kedvesem.

- Hagyja ezt Róza, - csillapítja az író.

- Róza tudja mit beszél, Róza büszke arra, hogy egyszer ő is volt. Ne féljen, kicsikém, én már nem vagyok vetélytársa, és hígyje el, hogy ebben az állapotban van annyi jó, mint rossz. A mámor elmúlik, de a barátság örökkévaló. És ma úgy járok-kelek itt, mint az édesanyja ennek a drága komisz embernek és úgy nézem magát, mint a fiam menyasszonyát.

Lili erőltetve nevet: - És meg van elégedve a választásával?

- Rózának van egy nagy erénye, Lilike. Róza azért nem ünnepelt színésznő, mert a szíve mindig a nyelvén van. Róza őszinte és mindig kimondja, amit gondol. Most is, képzelje csak el, Sándor - mindjárt felelek magának is, Lilike, - akaratom ellenére megint megsértettem valakit, és tudja, mi lett a következménye? Azt hiszem, nem én fogom játszani a Bernstein-darabban a második fő női szerepet. Látja, Sándor, ha van egy kis ideje, szólhatna egy-két szót annak a majomnak. Ugy-e, lesz ideje?

- Lesz.

- Vesse latba az erejét. Magára hallgat az a hájfejú. Magától fél. Mondja meg, hogy más-különben nem írja meg a darabját.

- Ezt nem mondhatom.

- Miért nem?

- Mert nyakig uszom az előlegekben.

- Akkor mondja azt... mondja azt... mondjon akármit. De ehhez ragaszkodjék. Ezt követelje. Ezt kösse ki. Ugy-e, megteszi? - Az író mellé ül, átkarolja, simogatja. - Ugy-e, nem felejtí el?

Fogarasi lefejtí válláról Róza karjait. - Meg, meg, fiam.

- Biztos?

- Biztos.

- Akkor most már nem is zavarom tovább. Még csak Lilike kérdésére akarok válaszolni. Látja, Lilike, én nem ismerem magát, és...

Ágnes most beszólt, hogy a Magyar Ujságtól kéziratért jöttek.

- Mit irt, drága? Szép? - lelkesedik Róza.

Sándor beszél az anyjának: - Sok van még?

- Nem, mindjárt megvagyok, - hallatszik a hangja.

Az író éppen visszafordul az ajtóból, amikor Ágnes mögött halkan belép a szobába Klári. Csomagok vannak a kezében. Egy-két lépést tesz, aztán megáll. Tehetetlen dühhel nézi a két nőt. Lili is feláll: a három nő egymásra mered.

- Megvetted a hócipőt, anyus? - kérdi a gyerek.

- Meg, és most már megyünk. Hol a kabátod? - hadarja fojtottan.

- Visszajött, Klárika?... - Ne siessen, beszélni akarok magával, - marasztalja az író és kiküldi Ágnest a szobából: - Mondja a fiúnak, hogy várjon.

- Most már késő van. És vendégei is vannak. És a gyereknek korán kell lefeküdnie, mert korán reggel indul a vonat.

A gyerek érzi a veszedelmet. - Anyus, apus azt mondta, hogy nem utazunk.

- Ugyan mit, a te apusod.

Róza félrevonja Lilit, de hangosan beszél, hogy Klári is meghallhassa: - Még a maga kérdésére akarok felelni, Lilike.

Az író didergő idegességgel marasztalja Klárát és Mártát: - Ne beszéljen olyan határozott megvetéssel erről az apáról, Klári. Mialatt maga bevásárolt, én és Márta sok mindenben meg-egyeztünk. No, ne nézzon rám ilyen ellenségesen. - Megsimogatta az arcát.

Klári ellöki a kezét. - Szép kis egyezséget köthetett ez a szegény gyerek.

- Hallgasson meg előbb. Én most arra kérem, hogy maradjanak itt nálam.

- Kicsoda?

Most szárnyal fel Róza hangja: - Sándornak olyan nőre van szüksége, aki rendbehozza az életét. Szép és fiatal legyen, mint maga, Lilike, de tudja meg is nyugtatni.

Sándor már hasztalan mondja Klárinak:

- Márta is, maga is. -

Klári hisztériásan kiáltja: - Hát nem hallja, mit beszélnek ott a szeretői?

Róza pedig ügyet sem vet a többiekre. - Ha maga ilyen lesz, Róza is, az irodalom is megáldja magát.

- Tönkre akarja tenni a gyerekeket? Meg akarja rontani a maga erkölcstelenségével? - sikoltozik Klári.

- Értse meg, Klári, ez a két hölgy... - tördeli kezét az író.

- Én mindent értek! Gyerünk, kincsem.

A gyerek sír. - Anyus, én...

- Hallgasson legalább a gyerekre.

- Hallgatok az átkaimra. - Felkapja Márta kabátkáját, sapkáját, megragadja a felzokogó gyerek kezét s elsiet vele.

Sándor egy lépést tesz utána: - Maradjanak... - S a nagy csöndben: - Reménytelen...

Róza diadalmaskodik. - Én még nem ismerem magát. Majd ha megismerem, megmondom, maga-e az, aki boldoggá fogja tenni Sándorunkat. És most pá, szépségem! - Többször megcsókolja Lilit is, a heverő, roskadó író is - Pá, Sándorkám, aztán ne feledjen el szólni annak a gazembernek. Pá gyerekek, legyetek okosak, a szerelemhez nemcsak szív, hanem ész is kell. Csókoltatom a mamát. - Elégedetten elsiet.

5.

A függöny összecsapódott, Lili az író elé áll és hosszan nézi. - Szomorú?

Sándor csüggedten sóhajtja: - Szeretem a gyereket.

- Utját kellett volna állnia.

- Ostoba embereknek?!...

Ő is sóhajt, idegesen körülnéz. - Most már el kellene mennem... várnak otthon...

- Unalmas, mi? Egy letört ember?...

- Várnak. És én nem tudom megvigasztalni.

- Csak maradjon! Csak maradjon!

Kis csönd támad.

Anyja beszél a jobboldali függöny mögül: - Egyedül vagy?... - Előjön. - Ó... azt hittem... a csönd miatt... - S már vissza akar húzódní.

- Hát a viszontlátásra, - mormolja elpirulva Lili.

- Ne menjen el! - kiált fel az író.

Lili zavartan néz Fogarasinéra, aki az unokáját keresi. - A gyerek elment, ó... Bocsásson meg... És kérem, ne menjen most el... A fiamnak nagy szüksége van... magára. - Megragadja a leány kezét és hosszan belenéz az arcába.

Ágnes új vendégeket jelent be e percben: Kelemen igazgató urat és Muzsnay főtisztelendő urat.

- Kéretjük, - mondta gyorsan Fogarasiné s nem engedte el Lili kezét. - Maradjon. Majd azt mondjuk, hogy maga a mi kis rokonunk, kedves. Csak egy kicsit még. Hiszen olyan borzalmas állapotban van!

Kelemen, egy könyvkiadóvállalat igazgatója, s Muzsnay főtisztelendő már be is léptek a szobába.

- Jó estét jó estét - hadarja Kelemen. - Mohamed nem jön a hegyhez, jön a hegy Mohamed-hez. Igaz? Kezüket csókolom. Kezét csókolom, nagyságos asszony, hogy van? - Lilinek bemutatkozik: - Kelemen vagyok.

- A mi kis hógunk. - jegyzi meg Fogarasiné.

Muzsnay csak ennyit vet oda: - Szervusz, - s már a könyveknél van, kihúz egy kötetet, leül vele egy karosszékre s elmerülten lapozza. Kékszemű, szőke; furcsa keveréke a germán és tatár típusnak. Kemény csontjai kimerednek az arcából; reverendája alatt acélosan feszül a háta. Vékony piros ajka fanatikus és zárkózott.

- Tudja, miért jöttem? - kérdi Kelemen. Göndörhajú kis fekete ember. Sovány és szívós. Az arca tele van pirosas szeplőkkel.

- Nem, - mormolja Sándor.

- Nem! Nagyon jó! Humora, az még van. Látja, ha ennyi humort tudna belevinni az írásaiba, sokkal jobb üzleteket csinálhatnánk. Ez a baja magának, drágám, hogy nincs humora. Tudja, milyen nagy dolog az, egy kis humor? Csak egy kicsi. - Összecsípi két ujját, orrához teszi, mintha tubákot szippantana. - Mint a parfüm, tudja, és minden megszépül. Én mondom magának. Látja, Jókai, Mikszáth, Herczeg, azok tudnak. Én mondom.

Sándor ránéz, lehunyja szemét, aztán a főtisztelendőhöz fordul: - Mi ujság?

Muzsnay nem felel, tovább olvas.

- Hát mi van a kézirattal? - támad rá az igazgató.

- Miféle kézirattal?

- Nagyon jó! Én mondom magának. Nem megesküdött, hogy a karácsonyi piacra elkészíti a regényt? Ugye, hogy igazam volt, amikor nem akartam előleget adni a jövő évi könyvére?

- Azt nem arra adta.

- Nagyon jó! Hát mire?

- Az összegyűjtött műveimre.

- Drágám, hogy micsoda humora van... Hát még mindig nem gyógyult ki ebből a rögeszméjéből? Hát nem akarja megérteni, hogy a publikumnak nem régi könyv kell, hanem új?

Sándor megint Muzsnayt kérdi: - Mi ujság?

- Semmi. - Ölébe teszi a könyvet, rövid angol pipát vesz elő, megtömi, rágyújt és nagyon értelmesen hallgat.

- Hol voltál?

Muzsnay vállat von, megböködi a pipáját.

Annál bővebben patazkodik a beszéd Kelemenből: - Tőlem jövőnk. Ott volt Vass Tamás is. Látja, az egy kitűnő ember. Csak úgy dől belőle az ötlet, tele van viccel az az ember. És tudja, mit csinált most? Kritikát írt a Világos Éjszakákról.

- Az az ő saját könyve! - kiált fel Lili.

- Az hát! - kacag Kelemen. - A Színházi Ujságnak csinálta. Jó két hasábot. Korunk erkölcsi cseinek szenvedélyes rajza! Szerelmek és szeretkezések! És micsoda sleifniket tud csinálni... Adminisztrálja magát. És megbízható, nem úgy, mint maga. Hát mi lesz magával?

- Mi az, hogy mi lesz?

- Nem akar dolgozni?

- Nincs pénzem. Mi van ma?

- Szeptember huszonnégy. Október, november... December elején megkapja az egész kéziratot, ha ad még egy kis pénzt.

Kelemen nevet.

- Mondja, milyen feltételek mellett adna harmincmillió koronát?

Kelemen egyre jókedvűbben kacag: - Mennyi humort pazarol el! Vegye meg a boltomat, megkapja a harmincat.

- Magára ruháznám összes műveim kiadási jogát. Akkor él ezzel a jogával, amikor akar... Tegye meg.

- Fogarasi, maga már megint nem tudja, mit beszél. Hány kötetet tennének ki a művei?

- Mondjuk: huszonötöt.

- Jól van, huszonöt. Tudja maga, mibe kerülne ennek a kiadása? Hány millióba? És tudja, hányan rendelnek meg? Nézze, maga legyen tisztában valamivel. Maga igen nagy tehetség, de nincsen humora. Nem népszerű. Maga a mély, a nagy magyar író, akit nem olvasnak. Magát azok olvassák, akiknek nincs pénzük könyvekre. Ma van még nálunk háromezer ember, aki könyvet vesz. Ebből olvasója van magának háromszáz. Tíz percent! Mit akar, maga humorista! Talán én, az én adminisztráló tehetségem, az én frissességem, az én reklámművészetem fog magából népszerű embert csinálni. Csak az a kérdés, mi lesz az új könyvében. Címe van már?

Fogarasiné kérlelni kezdi: - Hagyja most, Kelemen ur, látja, hogy ideges.

- Címe is van. „A költő.”

- Köszönöm kérdését, nagyon rossz cím. És tudja már legalább, hogy mi lesz benne?

- Te, Muzsnay, figyelj csak ide. Még neked sem szóltam róla, anyám. Magának... neked sem, Lilike. - És már álmodozik. - A költőről van szó, aki nem ír, hanem él. Értitek? A költő megír egy életben húsz regényt, vagy kétszáz verset. A regényekben emberekről, sorsokról, lelkekről, napokról van szó s majd minden regényben van egy pár ember, akiben az író önmagát írja meg. Bármit ír az író, bennük éli ki magát. A regényben írja meg, hogy mi mindent tud elkövetni szerelmeséért, az érvényesülésért, a pénzért, a sikerért. A regényben az író boldoggá tudja élni magát, a regényben az író meghal és feltámad, boldogtalan és szerelmes, és él, él, él! Most mi történik, ha egy ilyen ember, aki vérbeli író, nem a papírosát gyűjtja fel a képzeletével, nem a regényben éli ki magát, - hanem felemeli fejét és elkezd élni és egész temperamentumát, minden nyugtalanságát, egész rohanó fantáziáját beleviszi az életébe... mi lesz ebből? Mi lesz abból, hogy a költő, aki tehetsége szerint teremtett és ölt embereket, aki szuverén istenként gazdagságokat ajándékoz és koldusbottal sujt a könyveiben, aki boldogságok és tragédiák útjait szabja ki az álmaiban, ha ez az álomkirály nem álmodik tovább, hanem elindul, hogy élje az álmait... élje a saját testével, a saját idegeivel, nem tintával, nem papiroson, hanem a földön, nem betűkkel, hanem valóságos emberekkel... Ezt akarom megírni.

A csöndben lecsap rá Kelemen: - Na hát mi lesz?

- Nem lesznek Világos Éjszakák és sleifnik és viccek és magának nem lesz alkalma röhögni, igazgató úr. De egész nyugodtan hirdetheti róla, hogy nagy regény. Szenzáció, és most olyan kedvem van hozzá... te mit nézel, Muzsnay?

Muzsnay az arcképre mutat, az író feje fölött. - Jó az a frakk.

- Hol?

- Az öcséden.

- Ma egy ilyen frakk ötmillió korona.

- És én alig kérek sokkal többet magától, mint egy frakkra valót.

- Ha átadja a kézirat felét, lehet velem beszélni. Én már úgyis nagyon úszok magával. És hiába szidja maga a Világos Éjszakákat, a publikum mégis azt veszi és mégis Vass Tamás a népszerű. Én elismerem a maga értékeit, de...

- Maga csak ismerje el Vass Tamást és maguk vegyék csak a világos nyavalyát, az kell maguknak, az a sok nyál a limonádéval, az a sok hazugság és szentimentalizmus... te, Muzsnay! a multkor belenéztem ebbe a Vass Tamásba. Tíz sort olvastam. Hát a gyomrom felfordult, érted, a gyomrom. Rosszul leszek, ha eszembe jut.

- A publikum nem lesz rosszul.

- Kelemen, most már eleget... nem bírom el magát. Adjon pénzt, vagy ne is lássam, amíg dolgozom.

- Kérem, én igazán nem akarom zavarni az életét. Decemberig várok. Vagy soha többé nem szerződöm magával. Alászolgájuk.

- Hát lehet így dolgozni?

Muzsnay feláll. - Szervusz.

- Te is elmégy?

Már alig felelnek neki. Elmennek. Sándor lázasan utánuk néz.

- Ez is csak azért jön ide, hogy lássa a kínlódásomat. Most jól érzi magát... Dögletes egy levegő. Lehet itt élni, dolgozni, csinálni valamit! Megfullad az ember, megfulladok! Jaj, de útálom... Mennyi pénzt hoztak az ujságtól?

- Mindjárt, fiam. - Idegesen az anyja is kimegy a szobából.

Sándor utána kiált: - Hozass egy kis konyakot.

- Igen, fiam.

6.

Lili is távozni akart, Sándor eléje állt.

- Egy óriás, egy Herkules felfordul itt, szétrágják az embert a butaságukkal, a kicsinyességgükkel, a komizkodásukkal, a hitetlenségükkel. Semmiben sem lehet megkapaszkodni, semmiben sem lehet bízni... Lilike, mentsen meg. Ne nézze az arcomat, azt nézi, hogy öreg vagyok magához?

- Nem, nem, csak csillapodjék.

- Tudom, hogy a bőröm már nem olyan friss és hamvas, mint a magáé, már szárad és kopik és ráncosodik, a hajamat se nézze, már nem kényes és fényes, mint a magáé, ma-holnap öreg vagyok és minek azt megvárni és nézni, mint húznak el mellettem szomorúan, fiatalok? Tudja, Lilike, mi az az utolsó szerelem? És tudja, mi az, látni, így közelről látni, hogy már kérni kell, könyörögni kell, szerelmet kérni annak, aki mindent ajándékba kapott...

- Legyen okos.

- Humora van magának, mondaná Kelemen igazgató úr... Ha okos volnék, nem volnék szerelmes magába. Én szerelmes vagyok, maga az okos.

- Legyen türelmes... semmi sem lehetetlen...

- Maga előtt egy élet ragyog, rám csak napok várnak.

- Talán már nem kell sokáig várnia.

- Mikor?... - Hirtelen belenéz a szemébe. - Mire gondol?

- Kitalálhatja.

- Bestia.

- Sándor!...

- Mit akar? Hogy megvárjam, amíg férjhez megy Török Mórchoz? Akkor akar... a szeretőm lenni? Maga valóban nagyon... okos...

A leány teste kinyulik. - Maga pedig valóban felment az alól, hogy kiméletes legyek magához. Hát igen, így gondoltam. És ha csak két percig tud okosan gondolkodni, ha csak egy percig szeret engem igazán, be kell látnia, hogy igazam van. Nem szerelem az, ami nem boldogít, hanem tönkretesz. Micsoda sorsot szán nekem? Itt gubbasszak és nyomorogjak maga mellett? Nézzem, hogy nem telik egy ruhára, hogy nem lehet elutazni, nézzem, hogy maga hogy kínlódik, hogy váltja pénzre az idegeit? S a végén megátkozzon engem? Egy hónap múlva már az ellenségének nézne s utálna, mert nem vagyok friss, nem vagyok elegáns, mert gondokat okozok magának.

- Bestia, bestia, bestia.

- Bestia, mert örömet akarok adni? Bestia, mert tisztán látom magát, mert hajlandó vagyok eladni magam... talán magáért? Én, én nem tudok nyomorogni, értse meg, én nem tudom tünni, hogy az én férjemmel így beszéljen egy kereskedő, mint magával ez a Kelemen. És az én uram nem járhat így, nem lehet ilyen kócos és rendetlen, mint maga.

- Hát milyen legyen?

- Ha megbízható volna... ha magára lehetne bízni egy életet... ha olyan volna, mint az... - az író öccsének arcképére néz.

- Kicsoda?

- Az öccse... Erős, tiszta, elegáns... okos.

- Ó, ha most erős volna, de kidobnálak innét, kedves! Ha erős volnék, de tudnálak utálni az okosságod, a romlottságod miatt... De meg tudnálak vetni, ha... nem mérgeztet volna meg az idegeimet... ha nem forna a vérem, amikor rám nézel!... - Hozzáugrik. - És ha... most már nincs többé okosság? Mi? Ha most itt mindent szépen elfelejtesz és rájössz, hogy van valami, ami erősebb a te kis eszednél... és maradsz, maradsz, itt maradsz, ha a világ ránk szakad, akkor is. Mi?

- Engedjen! Örült!

- Még van eszed? Még tudsz beszélni? - Átkarolja, meg akarja csókolni.

- Kiáltok... segítség!... Nem, lehetetlen, Sándor!

- Most már nincs tovább!

Lili az ajtó felé kiált: - Halló! Kérem szépen!

- Bestia... Hát ide hallgass. Egy órát adok neked. Elmegy, vagy itt maradsz. De ha egy óra múlva nem jössz vissza és nem leszel az enyém, főbelövöm magam. Most...

Fogarasiné siet be, aggódva: - Hívtatok?

Lili hozzá siet: - Igen. Mert én most elmegyek.

- Igen, most elmehetsz, - fuldoklik Sándor.

Lili gyorsan lesimítja az arcát és sok hirtelen ártatlansággal az író anyjához megy, megcsókolja a kezét s már indul.

Ágnes azonban útját állja. A véletlen, amely egyáltalán nem ellentéte a törvényszerűségnek, úgy akarta, hogy Török Móric, Lili vőlegénye, éppen most jelenjék meg. Török Móric be is lép; nagyon nyugodt, mosolygó, okos ember. - Jó estét! - Hát veled mi van? - Kérdi Sándortól. Most észreveszi Lilit. - Mi az, Lilike?

Lili nyugodtan hazudik: - Éppen most jöttem. Magát kerestem.

- Itt? - De még van ideje üdvözölni Fogarasinét is. - Kezét csókolom.

- Tudtam, hogy ide jön, - veti oda Lili s útrakészen áll a retiküljével.

- Egy órája várom már otthon.

- Közben egy barátnőmnél is voltam. Ne csodálkozzék annyit, majd mindent elmondok... Igazán nem értem...

- Bocsásson meg, igaza van. Hát hogy vagy Sanyikám? Kialudtad magad? - a kezét nyújtja.

- Még nem. - Fáradtan odanyújtja a kezét.

Török mosolygó fölénytel tenyerében tartja az író kezét és nézi az ujjait. Sándor lesújtva mered az egymásba simuló két kézre. A barátjáéra, meg a magáéra. Kedvetlen, töredezett szavak esnek ki belőle: - Nem, nem viselem, bocsáss meg, hogy még nem küldtem vissza.

- No, de mit?

- Ugyan ne komédiázzunk. Tudhatod, hogy csak tréfa volt.

- Dehát miről beszélsz?

- Anyám, add oda azt a gyűrűt.

- Miféle gyűrűt? - játszik még mindig vele Török.

- Ej, hát talán már tolvajnak tartasz? - Fogarasiné halálos sápadtan átadja. - Kérlek, azt a pénzt pedig holnap átadom. Most kötöttem egy szerződést az összegyűjtött... - Észreveszi Lilit, észbe kap. - Szóval, holnap megfizetem.

- Egyáltalán nem sürgős.

- Mindennek megvan a formája és a módja...

- De válogatós lettél...

- Tessék? - s már éles a hangja.

Lili közbelép: - Móric kérem, most menjünk. Hát a viszontlátásra.

- Szervusz, Sándor. Kezit csókolom. - Török maga elé engedi Lilit és halkán kimennek.

7.

Kis csönd van most a szobában.

Sándor föl-alájár, többször megáll az ablaknál, elhúzza a függönyt. - Na, most egészen nyugodt vagyok...

- Nyugodt vagy, fiam?

- Egészen nyugodt... Hozattál konyakot?

Fogarasiné hirtelen, idegesen az arckép elé áll: - Nem csúszott el ez a kép? Mintha most ferdén állna. Hozzányúlt valaki?

- Senki.

- És poros is. Nem?

- Lehet. - Áll az ablaknál, néz ki a szótlan vízre. - Milyen szép a Duna. Nyugodt, csendes. Szeretne ráfeküdni az ember. Hogy ideragyognak ezek a lámpák; mint a holdak. Hol a konyak?

- Elküldtem már a leányt... Az ujság csak utalványt küldött.

Sándor szótlanul ránéz.

- De azért... hozattam.

Kis csönd.

Sándor még mindig az ablaknál áll. - Kis Duna, szép Duna... Kár volt megélni ezt az órát.

- Mondtál valamit?

- Semmit... Tudod, ki tetszik Lilinek? Ő.

- Jancsi?

- Ő.

- Pedig nem is ismeri.

- De úgy látszik, jól el tudja képzelni. Azt hiszem szerelmes belé. Vissza kellene hívni az idegen légióból.

- Gondolod, jönne.

- Jó volna.

- Miért?

- Akkor... Te nem maradnál egyedül...

Csönd.

Fogarasiné hozzálép: - Mi van veled?

- Most már nem megy tovább.

- Mindjárt itt a konyak, nem értem, miért nem hozza.
- Most már nem kell konyak, jó anyám... Szeretnék magamra maradni, egy kicsit pihenni... Minden olyan zavaros. Láttad, hogy nézett Török a kezemre? Hallottad, hogy hogy akartam hazudni a Lili előtt? Anyám, én úgy szégyellem magam. Én úgy utálok magam, én érzem, hogy megrohadok, ha még életben maradok. Itt nincs más út...
- Csak kettőt tehetsz. Vagy agyonlősz engem is vagy élsz te is...
- Anyám, anyuskám, élni jó. Ha pénzem volna ha erős volnék, ha Lili az enyém volna, ha nem vádolhatnám magam... Anyám, jobb élni, mint halni. Boldognak lenni, nézni, mozogni, futni, utazni, fűben járni, tavaszt lélegzeni, csókolni, szeretni, ha az embert szeretik, tisztelik, ha hódolnak neki... anyám, jobb élni. Anyám, Jancsinak jó, nekem rossz. Nagyon rossz. És mindig azt mondtad, én vagyok a különb. Jancsinak jó. Milyen jó volna, ha nekem is jó volna. Csak fujni egyet és nevetni, nem igaz semmi. Anyám, jó élni és meg kell halni. Én már nem tudok egyebet.
- Élj. Leborulok előtted, összetett kézzel könyörgök, élj, élj!
- Halni is mily rosszul tudok, nem látod, milyen tehetségtelen vagyok? Hát még élni! Élni Jancsi tud. Ő. Megérzi azt az olyan fiatal lány, mint a Lili.
- Élj.
- De hogyan? Hogyan lehet?
- Nekem mindegy, csak élj. A fiam vagy, a testem vagy, a lelkem vagy, bárhol, bármikor, csak élj!
- Sándor nevet: - Hallod? Azt mondtam, én - holnap - fizetek! Én! Hallod? Én - írok! Hallod? Regényt! A költőt, aki él. A rohadt költő az élő költőt.
- Ne írd meg, hanem éld. Azt mondtad, mi volna, ha egy költő nem írná meg az álmait, hanem maga élné végig. Légy te ez a költő.
- Nem félsz?
- Mindent inkább, mint a halált. Annyi embert halattál és temettél el regényeidben, te tovább éltél, túl minden temetésen. Légy egyszer a magad költője. Temesd el az egész eddigi életedet és támadj fel új életre. Költő vagy, hát légy költő, légy főnix, aki újra éled a poraiból. És én, az anyád, aki szültelek, minden gyengeségedben és nagyságodban ott állok új bölcsődnél, megáldalak és megszentellek búcsúzó véremmel és örök hitemmel s megmaradt félmellem minden száraz tejével megettetlek, hogy hízz és gyarapodj.
- A láz már megragadta az író. - Anyám, mily erős vagy... És én milyen nyomorult... Ideadod a félmelledet, de én - én vagyok, nem Jancsi.
- Az arcképre mered.
- Légy te a Jancsi!
- Kiegyenesedik: - Mit mondasz?
- Jancsi nincs, légy te - ő.
- Várj csak. Most te valami rendkívülit... Várj csak! Itt van valami. Te költő! Te szent! Te boszorkány! Mit is mondasz?

Megragadja a kezét, anyja belekapaszkodik. Összebújnak, néha egy-egy pillantást vetnek az arcképre. - Hogy én vagyok ő? Várj csak. Ha én meghalok, ő - van. Várj csak. Ha én élek, ő nincs itt. Most nincs itt. Idegen légió... Ha én meghalok, akkor ő - nincs itt. Ott van. Ha én meghalok, de élek, ő - akkor sincs itt. Anyám... Anyám! Én most...

- Beszélj! Beszélj! Mindent! Mondd!

- Mi volna, ha én meghalnék, de - élnék? Ha Fogarasi Sándor meghalna, de Fogarasi János élne? Itt, itt, itt élne! Ha én, a halott Fogarasi Sándor lennék az élő és diadalmas Fogarasi János, az öcsém? Nem félsz a költőtől? Borzalmas és nagyszerű.

- Csak akarj.

- Izgalmas játék jutott az eszembe, anyám. - S már nevet. - Mit szólsz hozzá? Én megölöm magam - mint egy regényben. Azt mondjuk, meghaltam. És élek. Én leszek - ő!

- Van hozzá kedved?

- Nem ölhetjük meg magunkat, ha nem sikerül?

- És hogy akarod?

- Semmi az egész. Várj csak... Revolver, ezt nem lehet. Méreg, az is rossz. Várj csak... Azt kell megcsinálni, hogy én a Dunába ugrottam. És azt kell csinálni, hogy ő - Párizsból érkezett. Jött. Látogatóba jött. De hogy én meghaltam, itt marad. Ma kaptál tőle levelet. A boríték megvan, másik levelet kell bele írni. Van szép lila tintám.

- És végig tudod majd játszani?!...

- Érdekel, nagyon. Várj csak. Én elbúcsúzom tőled. Lemegyek ide a hídra, mint Fogarasi Sándor és visszatérek mint Fogarasi János. Ott hagyom a hídon Fogarasi Sándor felöltőjét és magammal hozom Fogarasi János életét. - Az arcképre néz. - Magamra veszem az arcát, a derüs álarcot, melyet kegyeltek a nők és sikerek.

- Segítek.

- Igen, öltözzünk. Hozz jó fekete ruhát, tisztát és elegánsat. Borotvát és szappant, Fésűt és parfümöt. És én megírom búcsúleveleimet és Fogarasi János első levelét.

Most már izgatottan rohannak ide-oda, az anya hozza a kért dolgokat, tükröt állít az asztalra, melynél az író leveleket ír.

- Most tőled búcsúzom, anyám.

- Jó!

- „Anyám, édes jó anyám, élet asszonya, fiad már a halálból szól feléd. Nem kell az élet, bús varázsa nem köt többé, kincsét, mellyel kéretlen ajándékoztál meg, most visszaadom neked. Megyek a hídra és elnyűtt testemet belehajítom a vízbe, mint ócska gyűrűt, melynek fénye megrozsdásodott. Ha van jó világ, hol találkozni lehet, egyszer még megcsókolhatom áldott kezedet, ha nincs, sohasem volt érdemes találkozunk. Megbocsájtok mindenkinek, bocsánatot kérek mindenkitől, mert életemben először vagyok boldog, most, hogy meghalok. Sándor!”

- Ugy, anyám. - Egy pillantás az arcképre. - Ollót is hozz, vágj le a hajamból, János rövidebb hajat visel, a bajusz is lejön. - Leragasztja a levelet, a borítékra: „Anyámnak...”

- Siessünk. Rövidebben írj.

- Már csak Lilinek. Két sort. „Szép Lilike, vártam magára egy óra hosszat, nem jött. Most én megyek. Mulasson jól. F.” - Borítékba teszi. - Így, Lendvai Lili urileánynak. Kitűnő. És most levelet ír János ur! „Kedves anyám, néhány napra ellátogatok hozzátok. Párizs, október...” Így, ez is megvan. Hol a szappan, beretva?

- Itt van, itt van.

Rohanó öltözködés folyik most. Pillanatok alatt eltűnik arcáról a bajusz; haját rövidre vágja, oldalt fésüli. Közben állandóan figyelik az arcképét.

Sándor felkiált: - A haj tökéletes. Aha, mosolyog is az új álarc. Kicsit gúnyos és fitymáló mosoly kell ide, az ajkat így kell tartani. Börönd is kell, olyan kis táska, aminővel ő szokott utazni. Monsieur Jean Fogarasi, most érkezik a vonatról. Hol a ruha?

- A ruha... A börönd...

- Gyerünk, gyerünk, madame la mére. Mondhatnám: zserünk... Kitűnő egy komédia.

Berohannak a baloldali szobába s néhány pillanat múlva visszatérnek. Az író teljesen átöltözött.

Fogarasiné izgatottan járkal körülötte, aggódva simogatja.

Sándor megáll az arckép előtt, tükörrel kezében... - Azt hiszem, jó. Van itt-ott hiba, eltérés, de nagyjában jó. És aztán ez az arckép tizenöt év előtt készült. Akkor még fiatalabb volt... illetve voltam. Madame... van szerencsém bemutatkozni: Jean de Fogarasi.

Az anyja rajong: - Fiam uram, örvendek a szerencsének... És most... mi lesz?

Az író fölényes. - Most? Levetett ruháimat mind elrejtetted. Megyek és jövök ebben az esőköpenyben, ezt már évek óta nem viseltem, nem ismerik. Ez a felöltő a hídon marad... Megyek és jövök. Távollétemben te felfedezed a leveleket... Sírj egy kicsit... A komédiában te is játszol és még nem tudod te sem, nem lesz-e tragédia. Itt mindent eltüntetni.

Felveszi az esőköpenyt, fejére kalapot tesz, karjára hajtja felöltőjét. - Au revoir, madame.

Anyja ráborul: - De úgy-e, velem nem komédiázol? Hozzám őszinte vagy?

- Nem értelek.

- A hídon... mikor a víz fölé hajolsz... engem nem csapsz be, úgy-e? Valóban játszol és visszajössz?

- Csak a játék az igaz. Ki akar meghalni?... Madame!

És kilibeg a szobából. A függöny az ajtón hangtalanul összeborul.

Anyja utána mered. Aztán beteszi az ajtót és izgatottan eltünteti az öltözködés minden nyomát. Az ablakhoz megy, szinte ráfekszik és nézi a Dunát. Ide-oda hajlik. Sóhajt; fel-fel sír. A bizonytalanság, a remény, a kétségbeesés viaskodik benne. - Megállt... Mi az? Jaj... Most! Most!... Hová még... Sándor!

Ágnes jön egy üveg konyakkal: - Soká maradtam, nagyságos asszony.

Fogarasiné elugrik az ablaktól: - Ágnes! Ágnes!

- Ne tessék haragudni, a boltok már zárva vannak. Egy büffét kerestem, be kellett menni a Rákóczi-útra...

- Ágnes! Ágnes! Az úr eltűnt!...

- Kicsoda?

- A Sándor úr.

- Jesszusom...

- Azt írja, hogy megöli magát. A Dunába.

Ágnes csendesen sír. - A Dunába... A Sándor úr... Most mi mit csinálunk?

- Ágnes, Ágnes, és most este érkezik a János úr Párizsból. Én nem tudom mi van... - Ő is sírva fakad. - Olvassa, mit ír nekem.

Ágnes szepegeve kezdi betűzni: - Én... ezt nem is tudom elolvasni. „Anyám...” Hát miért tette?

- Ágnes, hát miért?

- És most mi egyedül maradunk. És a Dunába? A János úr jön? Párizsból?

- Párizsból.

- Teremtő Szűz Mária segíts rajtunk...

Az előszobában élesen megszólal a csengő. - Ki az? Nézze meg! - kiáltja nagy erővel az anya.

Ágnes kirohan és rögtön visszatér: - Nagyságos asszony. Az a kép... A János úr.

Az író belép: - Bon soir. - Franciás kiejtéssel mondja: - Jo esztét.

Egy pillanatig anya és fiú szembenéz egymással; Ágnes a kezeit tördeli.

- Fiam! Fiam!

- Anyám!

És egymáshoz rohannak és sírnak és nevetnek. Ágnes lehajol és megcsókolja az író kezét.

8.

Egy hét múlva ugyanebben a szobában egyedül üldögél Lili kisasszony. Már jó néhány perce tartózkodik itt; nézegette a szobát. Sötét ruhát visel, arca csöndes és szomorú.

Tünődésében Ágnes zavarta meg. Gyászruhájában Lilihez lépett s jelentette neki, hogy mindjárt jön a nagyságos úr.

- Köszönöm, Ágnes. Mi újság?

- Nincs semmi újság, Lili kisasszony.

- Ki volt itt?

- Tegnap, hogy elment a kisasszony, még nagyon sokan jöttek. Ugy járnak most ide, akár a búcsúba. Be se kell tenni az ajtót, úgyis kinyitják. Csak azt nem tudja megmondani senki, hova lett a Sándor nagyságos úr.

- Most már biztos, Ágnes, hogy a Dunába...

- Egy ilyen szép ember... Nem lehet ezt elhinni, kisasszony, kérem...

Fogarasiné is megjelenik. Egy festménnyel küzködik s Ágnest keresi, - Ágnes! Ágnes... Jöjjön csak, segítsen. Segítse csak ezt a képet... - kilép a függöny mögül - Isten hozta gyermekem. Mindjárt, jön a fiam, már többször érdeklődött, hogy megérkezett-e.

Lili eléje megy: - Kezét csókolom.

Fogarasiné kezébe veszi a leány arcát, megcsókolja. - Milyen szép ma a Lilike, milyen friss, szagos! Nem csodálkozom, hogy a fiam oly türelmetlenül várja és hogy maga nélkül egy lépést sem tud tenni... Csak legyen jó hozzá...

- Miért mondja ezt?

- Hova tegyem a képet? - kérdi Ágnes.

- Képzelve csak el, a fiamnak eszébe jutott, hogy megfestették egyszer Sándort. Az az izé festette... no, hogy is hívják, aki most olyan bolond színeket fest össze... de ez még a rendes korszakából való... rá lehet ismerni, arra, akit lefestett...

- És János mit akar vele?

- Ki akarja cserélni azzal. Azt mondja, hogy ő most itt van eleven valóságban, Sándor ellenben nincs itt, hát legyen itt az ő képe. Támassza csak ide, úgy, Ágnes... Aztán majd hívja fel később a házmestert és akasszák fel ennek a helyébe.

Ágnes sóhajt és magukra hagyja őket.

- Hát tegye le a kabátját, kalapját... János mindjárt itt lesz, csak összemocskolta magát a porban, amíg ezt a képet megtalálta... Azután meg mindig alaposan megnézi magát a tükörben, mielőtt maga elé lép... Ez más... Ez nem olyan, mint Sándor.

- Anyám, miért mondta az előbb, hogy legyek jó hozzá?

- Csak úgy mondtam...

- De hangsúlyozta.

- Nem. Igazán nem.

- Azt akarta mondani, hogy Sándorhoz rossz voltam?

- Hát honnét tudnám én azt, leányom.

- Nem mondott rólam soha semmit?

- Néha... Keveset... Maga nagyon érdekelte, ezért nagyon keveset beszélt magáról... Csak mindig izgatott és rosszkedvű volt, amikor maga jött vagy elment... János is izgatott, de... furcsa... ő most jókedvű. Friss.

- János... Az más.

- Más?

Jobboldalt a függöny szétlibben s belép a szobába az író. Valóban más. Friss, elegáns, mosolygó. A fekete ruha szinte nyulánkabbá teszi. És előkelő jókedvvel csörgedeznek belőle a szavak:

- Lilike, drága, milyen jó, hogy már itt van. Csókolom a kezét. Hogy van? Sok dolgunk van ám, nagyon. Nézze csak, hoztam magának valamit.

- Valami emlék?

- Az. Sándornak egy fiatalkori arcképe. Lehetett tán huszonötéves.

- Mutassa. Milyen érdekes.

- Érdekes, úgy-e? Nézze csak. Vegye el a fejről ezt a lobogó sörényt, az arcról ezt a nagy bajuszt... hogy hasonlít rám, nem igaz?

- Mindig hasonlítottak egymásra, - jegyzi meg Fogarasiné.

Az író magyaráz: - Persze, megvannak a nagy különbségek is. A zseni napja süt ebből az archból. Nézze ezeket a ragyogó nagy szemeket, ezt az élnivágyó száját... a tehetség szent dühe ordít belőle. Ha egy sorát nem ismerném, akkor is azt mondanám: östehetség.

- És semmi hír róla?

Az író és az anyja szinte egyszerre felelik: - Semmi.

- Borzasztó. Egy hét óta semmi.

- Beadom az uzsonnákat, gyerekek, mielőtt dolgozni kezdtek, - s az író és szerelmese egyedül maradnak.

Az író mesél, mesél, mesél, mintha írna. És még soha ilyen jól nem esett neki az írás.

- Ma is beszéltem a rendőrséggel, nincs semmi jelentés. Eltűnt, mint az üstökös, mely világított és hirtelen beléveszett az élet homályába. Jó nagy temető a Duna... Látja, én ma már nem is vagyok szomorú. Igaz, hogy nem láttam vagy tizenöt esztendeje és csak az írásait olvastam, amelyek azonban most is elérhetőek a számomra. Ugy gondolok rá, mint egy nagy idegenre, aki talán volt s aki talán most is van, sőt most, hogy megtisztult a halálban, talán még közelebb jutott hozzám. Most már nem zavar semmi, most már csak azt látom belőle, ami értékes, ami tiszteletreméltó, ami nagy... Azelőtt sokszor megvettem gyöngesége és határozatlansága miatt, sokszor megvettem balsikerei és szomoruságai miatt, most már csak rajongok érte, mert méltó tudott lenni önmagához és meg tudott halni. Tudja, Lilike, milyen nagy dolog ez?

- Olyan jól esik magát hallgatni, János... És olyan rossz egyedül gondolni ezekre a dolgokra. Éjszaka gyakran felriadok s kiugrom az ágyból, hogy most megyek, mennem kell Sándorhoz, mert vár rám. Mert azt mondta, hogy ha egy óra múlva nem jövök vissza, ebbe a szobába, aztán már hiába jövök, mert nem él.

- Ezzel fenyegette? Zsarolta?

- Ó, akkor én is azt hittem, hogy mindez csak üres fenyegetés. Egy percre sem tudtam elképzelni, hogy komolyan beszél... Sokkal gyávábbnak, sokkal kisebbnek tartottam. És most gondolja csak el, János, hogyha én akkor... egy óra múlva... visszajövök... úgy, ahogy ő akarta... még mindig élne és most nem feküdne valahol a Duna fenekén... Borzalmasak ezek a gondolatok... egy hét óta én alig hunytam le a szememet.

Az író kezébe veszi a kezét. - Felejtse el ezeket a rémképeket... Nézze csak, az élet, meg a halál... gondolja meg, hogy van élet, amely sokkal, sokkal borzalmasabb a halálnál és van halál, amely kapu a feltámadáshoz... Magán, Lilike, és az én nagyszerű anyámon kívül én most két emberrel érintkezem a legtöbbet; maga is ismeri őket. Kádár Pistát, a rendőrellenőrt, aki iskolatársam volt, aki mindent elkövet, hogy nyoma akadjon a Sándornak. Már amit ilyenkor tenni lehet; megfigyeltetni mindent, amit a Duna kivet magából... Talán a felöltőjét - talán a kalapját... egy ereklyét...

- És ki a másik?

- Muzsnay plébános, Muzsnay Ferenc. Ő meg Sándornak volt a barátja, amíg össze nem veszték, illetve, amíg Sándor nem viselkedett vele szemben illojálisan. Muzsnay is tollforgató ember s egy alkalommal szigorú cikket írt egy egyházi konzervatív folyóiratba Sándor regényéről. Ebből támadt a harag. Most, hogy ez a... nagy esemény történt, alig harmadnapra Muzsnay plébános megjelent itt. Én akkor még alig álltam a lábamon. Olyan voltam, mint egy újszülött, aki most pottyant a földre. Folyton sírtam, dőlt belőlem a könny, fájt a szívem, a mellem, mintha most szívne először levegőt. Életemben először féltem, rettegettem, valami borzalmas katasztrófától féltem.

- Amely pedig már meg is történt.

- Parancsol?

- Megtörtént! Hiszen Sándor akkor már megölte magát!?

- Persze, persze. Nálam a gyász rettegés alakjában jelentkezett. És akkor jött Muzsnay. Ő is szomorú volt, de nem levert. Ő is bánkódott, de volt vigasztalása. És Lilike, én megértettem, akkor egy félóra alatt megértettem, amit eddig sohasem tudtam felfogni.

- Mit, János?

Az író nevet. - Maga is nevetni fog mindjárt. Azt, hogy az élet nem kicsi, hanem nagy. Nem akkora, hanem... nem is lehet megmondani, mekkora. Én nagyon sokat megértettem az ő segítségével.

- No mondja csak, nekem is.

- Nézze. Az emberek mindig azt mondják, hogy maga Lilike... hány éves?

- Sándor ezt pontosan tudta. Húsz.

- Az Sándor volt. Hát húsz. Látja, ez nem igaz. Ha azt mondanák, hogy maga már húsz évet vesztett az életéből, ennek még volna valami korlátozott emberi értelme. De ez sem igaz. Az élet - nagy! Mi élünk, élünk és élni fogunk, Lilike! Van egy multunk, amelyről csak félig-meddig tudunk valamit. Van egy nagy multunk, amelyről semmit sem tudunk és van egy kis multunk, amely még halkán felénk dereng. És van egy végtelen jövőnk, amelyet sohasem fogunk egészen bejárni. Olyanok vagyunk, mint a fénysugár, amely akkor indult el egy távoli csillagról, amikor XVI. Lajos fejét leütötte a bárd és most ért ide... Most itt vagyunk... és még hol voltunk... és hol leszünk... és hányféle a színünk, amíg itt vagyunk... ma pirosak vagyunk, holnap kékek... Sándor ma a Dunában van, holnap az égben, talán a földön... ki tudja... Ki tudja, kik vagyunk... ki tudja, mi van a homlokod mögött, amikor azt hiszem, rám nézel... én ezt most Muzsnay plébánostól tanultam, aki hisz a túlvilágban... Mi többek vagyunk, Lilike, mint amennyinek látszunk, csak kevés embernek van bátorsága, hogy megmutassa.

- Jól esik hallgatni.

- Én nékem jól esik látnom, hogy valamelyest pótolni tudom magánál Sándort.

- Ó, értse meg, nem pótolni kell. Feledtetni!

- Sokkal nehezebb.

- Nem őt... csak azt, hogy meghalt... talán miattam. Ezt a gondolatot.

- Meg tudom érteni Sándor nagy lelkesedését... Van a maga szája vonalában valami, ami azt a francia szót juttatja eszembe: aigre-doux. Keserű is, édes is. Fáj is, gyógyít is. Magának Párisban nagy sikere volna.

- Hogyan?

- Sehogyan. Csak ott kellene lennie. Csiszolni kellene magát. Értékes anyag, de még kultúrára szorul. Nagy párizsi asszony lehetne magából.

- Hogyan?

- Ingyen nem adnak semmit. És mindent mielőbb kell elkezdni. Kár magának itt elpredálni az életét egy kis pénzért. Mi az a pár millió, ami Török Móricnak van? Egy pár darab frank. Amikor a lábai elé kincseket hordhatnának.

- Kik? Kik?

- A hódolói. Egy világ, egy nagy világ. Én... igazán elfogulatlanul beszélek, én nem vagyok a Sándor... én csak látom, hogy ki maga... Egy pár év és az egész világ magáról beszél. Csakhogy maga gyáva és kishitű, és nem tudom, jóvá lehet-e tenni ezt a hibát...

- Mihez foghatok én? Egyedül vagyok.

- Én rám számíthat. Jó barátja vagyok.

- Jó barát... Kegyeletből a bátyja iránt... Mindig úgy érzem, hogy átvett, mint egy bútor-darabot, a bátyja hagyatékával, - sohasem azt, hogy magamért tart itt...

- Tulságosan szerény maga, Lilike. Sokkal több önbizalomra van szükség, ha diadalmaskodni akarunk az életben... De hiszen még van ideje, sok mindent megtanulhat...

- Tanítson.

Az író úgy tesz, mintha nem hallotta volna. - Sohasem hittem volna, hogy a halál ennyi dolgot ad az élőknek.

- Igen, sok dolgunk van, - sóhajtja már kissé kedvetlenül a leány.

- A munkát nem szeretem, - mosolyog elgondolkodva az író - de ennél érdekesebbet még sohasem végeztem. Én csak most kezdem megismerni ezt az embert, aki a bátyám volt. Ugy érzem magam, mintha archeológus volnék és egy elsülyedt világot hoznék napfényre. Mennyit dolgozott ez a lusta hírű ember! Mi mindenre gondolt, mi minden élt benne. Azt hiszem, rosszul számítottunk tegnap.

- Ugyan?

- Húsz kötetet számoltunk. Az este, amikor maga elment, én még szétnéztem a könyvei és iratai közt. Harminc kötetet is kitesz a hagyatéka. És Lilike, egy szenzációs felfedezést tettem ma reggel. Az egyik fiókban - na találja ki, mire bukkantam?

- Mire? Fogalmam sincs.

- Képzeld csak el, ez a különös ember naplót írt. Néhány oldalt találtam, de bizonyosan van belőle több is. A legkülönösebb írás, ami valaha a kezembe került. Rousseau vallomása rózsavíz ehhez képest. A legleplezetlenebb őszinteséggel beszél magáról és mindenkiről. Tudja, milyen botrány volna, ha ez megjelennék?

- Hát mit csinálunk? Eltitkoljuk?

- Szemelvényeket adunk ki belőle. Mit gondol? De jelezni fogjuk, hogy sok élő szereplőre való tekintettel egyelőre nem tehetjük közzé a napló teljes szövegét. Lilike, tud maga gépen írni?

- Nem tudok, de megtanulhatok.

- Jó volna. Lassan megy az írás. Tegnap este dolgoztam egy keveset emlékeimen, de gyorsabban menne, ha diktálhatnék. Magának, nem az anyámnak. Bámulatos, hogy mi mindent kérnek és kérdeznek az embertől. Egyszerűen tizedrész annyi emlékem sincs erről az ember-ről, mint amennyit kérnek. Mondja, amíg élt, addig is így érdeklődtek iránta?

Ágnes itt félbeszakította a beszélgetésüket. Egy újságíró érkezését jelentette.

Az író felsóhajtott: - Már megint egy riporter. De hát ez hozzá tartozik a halál népszerűségé-hez. Kérem az urat.

Az újságíró belépett és bemutatkozott. - Bartos Kázmér vagyok, a Magyar Ujság munkatársa. - És rögtön kiderült, hogy rendkívüli hírek a birtokában van. Azt kérdezte ugyanis:

- Kérem szépen, aziránt érdeklődöm, hogy meg tetszettek-e nézni azt a Dunából kifogott férfigholttestet, amelyet ma reggel szállítottak be a törvényszéki orvostani intézetbe s amelyben hire szerint - a rendőri sajtóirodában legalább is így mondták - felismerhető az elhunyt nagy író?

Az író felállt, sápadt volt: - Ki ismerte fel?

- Éppen azt szeretnők mi is megtudni.

Lili az íróhoz lépett és izgatottan megfogta a kezét. - Lehetséges ez?

Az író egy pillanatig elszántan maga elé néz, aztán mosolyogva mondja: - Édes fiam, nincs benne semmi lehetetlen. - Miért ne vetődne partra Csepelnél egy hulla? És miért ne juthatna el egy hét alatt valaki innét a hidtól le Csepelig? Rögtön érdeklődöm Kádárnál.

Az ujságíró t hellyel kínálta meg, Ágnessel behivatja az anyját, a telefonhoz megy. Odavetve még megkérdi: - És hová szállították?

- A törvényszéki orvostani intézetbe.

- Brr! Ott feküdni azon a pléhen... hideg kövön. Felboncolják? Nem tudja?

A riporter fontoskodik: - Hát kérem szépen, a szabály az, hogy ha a hozzátartozók nem jelentkeznek, vagy hogy ha gyanus körülmények arra mutatnak, hogy...

- Mi az, fiam? - kérdi kissé hangosan Fogarasiné. Hangosan s azóta ösztönszerű riadalommal.

- Kérlek szépen, a kolléga úr rendkívül érdekes fordulatról...

Ágnes ebben a percben Kádár rendőrellenőr ur érkezését jelenti.

- Na, éppen itt jön. Állítólag megtalálták Sándor holttestét.

Fogarasiné eltakarja az arcát. - Mit találtak meg?

- Megtaláltatok? - kérdi az író a rendőrellenőrtől.

- Honnét tudod?

Az író az ujságíróra mutat. - A kolléga ur hozta a hirt.

- Bartos Kázmér vagyok. A sajtóirodában hallottuk.

Kádár rendőrellenőr kifujja magát. - Hát kérlek, valóban sok minden a szomorú esemény mellett szól. Először is a tetemen kétségtelenül felismerhető Sándor felöltője.

- Az esőköpeny... - mormolja Fogarasiné.

- Igen, ebben nincs semmi csodálatos... meg az író.

- Rendkívül fel van puffadva... arca eltorzult... tehát a legokosabb volna, ha ti agnoszkálnátok. Te, meg az édesanyád. Gyertek velem.

- Oda menjünk, János?

Belenéz a szemébe és nyomatékosan mondja: - Igen, anyám. Mi majd agnoszkáljuk. Ez a szabály.

- Dehát...

- Ezen át kell esni. - Csönget. Ágnest elküldi kocsiórt.

Az ujságíró kíséretül ajánlkozik: - Megengedik, hogy elkísérhessem Önöket? - Az író megengedi.

- Megtelefonálnám a lapomnak. Szabad?

Zörget, rázza, veri a telefont: - Halló! Halló! Na. Kérem a Magyar Ujságot, 177-21. Teréz... Halló! Szerkesztő ur? Itt Bartos. Kérem, nagy szenzációm van. Az első oldalra. Megtalálták Fogarasi Sándor holttestét. Most megyünk ki a bonctani intézetbe. A rendőri bizottság, a Fogarasi-család és én. Igen, kérem. Tessék? Három hasáb! Alászolgája!

- Menjünk, - mondja az író, - majd a kapuban bevárjuk Ágnest. Lilike, maga pedig itt vigyáz a házra. Dolgozhatik is addig.

- Nem maradnak sokáig?

A rendőrellenőr megnyugtatta: - Egy negyedóra autóval. No, menjünk.

Fogarasiné belekarolt a fiába. - Hát... menjünk.

Az író megcsókolja az anyja kezét. Eltávoznak.

Lili nagy sóhajtással leült az íróasztalhoz. Aztán hátrafordul s Jánosnak a falon függő arcképét nézi. Hosszasan nézi és összehasonlítja a két arcképet. Elmosolyodik, mint akinek jó gondolat ötlött eszébe. Az előszobában csöngetnek.

Lili zavartan feláll, majd elhatározottan kisiet jobbra. Rögtön vissza is tér, mögötte jön a panaszkodó és szemrehányó Török Mór. - Nekem már ide kell jönnöm, ha találkozni akarok magával.

- Szemrehányás? - kérdi élesen Lili.

- Isten ments. Csak elszólás. És egy kérdés; tudja azt, hogy mit csinál?

- Tudom.

- Szabad érdeklődnöm az indokai iránt?

- Fontos az?

- Szerelmes egy halottba?

- Nem.

- Ez pedig legalább romantikus lett volna. Én igazán megtettem mindent, hogy a kedvében járjak. Azt hittem, hogy a barátja. Eszembe sem jutott, hogy szerelmes. Maguk - szerették egymás?

- Nem.

- Hát mi történt?

- Nem volt pénze? Adtam neki, hagytam, hogy nyerjen. A gyűrűmet odaadtam neki. Magától függetlenül. Noblesse oblige. A tehetség kötelez. De nem lehetne már végét szakítani?

- Csak most kezdődik.

- És én?

- Ne törődjék velem.

- Sokkal jobban szeretem magát, semhogy engedelmeskednék egy szeszélyének. Én - várok. Magától függetlenül. Olvastam a lapokban, hogy gyűjtés indult szegény Sándor emlékművére. Egy nagyobb összeget akarok adományozni.

Most megint csöngetnek.

- Menjen, nyisson ajtót, - szól rá Lili.

- Jól van, gyermekem. - Kelemennel, a könyvkiadóval tér vissza.

- Kezít csókolom. Fogarasi ur?

- Hamarosan itt lesz. Tessék megvárni, - mondja Lili.

- Köszönöm. Hát, hogy állunk, kisasszony?

- Épp az imént mondta János, hogy harminc kötet lesz.

- Helyes, nagyon helyes. Impozáns egy alkotás! Olyan, mint egy szobor! És micsoda szükség van már az új kiadásra! Kérem, úgy kapkodják a könyveit, mintha ingyen adnák. Ver mindenkit. Hát mit szólnak hozzá?

Török is beleszólt: - Ez egyáltalán nem csodálatos. Tíz év óta a legnagyobb tehetségnek tartom. Nemcsak nálunk, de egész Európában.

Kelemen szaval: - Nagyon helyes! Ugy van! Hogy én mennyit veszekedtem miatta a kollégáival! Azt mondták, nem nagy, mert nincs humora. Hát mi az a vicc? A vicc az semmi. Ennek fajsulya van. És mennyit veszekedtem övele! Valljuk be, nem szeretett dolgozni. Hogy doppingoltam, most van a zeniten, most kell kihasználni a konjunkturát, most kell kiadni az összegyűjtött és válogatott műveket. Ő maga sem tudta kérem, hogy milyen nagy. Én mondom.

- Könnyelmű volt, - jegyzi meg Török.

- Látnia kellene azt a gyászt, amellyel most az egész ország siratja, akkor talán elhinné és komolyan venné magát. Ha látná a gyászlobogókat a középületeken és ha látná a könyveit, hogy olvassák a zsufolt villamosokon. Kérem! Most, ahogy ide jövök, hallom, hogy két diák róla beszélget a villamoson. Vasárnap délelőtt Fogarasi-emlékülést tart az önképzőkörük. Hát nem megrázó dolog ez? Egy hete még itt veszekedett velem, most meg már az iskolában értekeznek róla a diákok.

Most megint csöngetnek. Lili int Töröknek, aki kimegy és visszatér Rózával.

Róza szóltanul Lilihez siet, megöleli, megcsókolja és sir. Lili leülteti.

- Rettenetes - siránkozik a színésznő. - Én még mindig nem tértem magamhoz. Nem is tudom, mi lesz velem.

- Nyugodjék meg, Róza, - csillapítja Lili.

- Hol? Hogyan? Feléje se nézek a színháznak. Bánom is én, hogy ki játssza az összes szerepeket. Én már ugyanis csak egy szerepre vártam.

- Melyikre, Róza? - kérdi Török és alig tudja mosolyát elfojtani.

- Ő ígért nekem egy nagy szerepet. Amikor legutoljára beszéltem vele, megígérte, hogy egy nagy szerepet ír számomra, csak nekem, mert csak én tudom eljátszani. Ki is kötötte annál a hájfejünél. Milyen lelkesedve beszélt nekem róla! Csak ennek a darabnak élt, én meg csak ezt a szerepet vártam... És most ez a tragédia... Ki tud itt valamit? Lilike, ha maga tud valamit, magának beszélnie kell! Nem én kérdem, egy ország figyel a szájára! Ez nem magánügy, ez közügy!

Csöngetnek.

Török kimegy és visszatér a kövér Havas igazgató urral. Havas ur is könyvkiadó, versenytársa Kelemennek.

- Alászolgája, jó napot. Havas igazgató vagyok. Fogarasiné önnagyságát keresem.

Vele már csak Kelemen áll szóba. - Most nincs itt, - mondja neki. - Mit óhajt Havas ur?

- Á, maga is itt van? Hát hogy van, mit csinál?
  - Etetnem kell a nyomdámát. Könyveket, kéziratokat várok. Mindent megvettem. A teljes kizárólagos jog Fogarasi Sándor műveire az enyém.
  - A magáé?
  - Itt bizony lekésett, öregem. Én mondom.
  - Talán akad valami. Emlékek...
  - Az öccsét is lekötöttem.
  - Talán mégis... - s leül.
  - Mondom, hogy hiába vár.
  - Még a részvétemet se fejeztem ki...
  - Fürgébbnek kell lennie.
  - Az igaz. De azért ne ugorjon fel mindjárt a hatodik emeletre! Maga nálam volt ügynök és még mindig tanulhat tőlem.
- Kelemen nevet. - Mit?
- Egy kis alázatosságot. Az üzlethez az is kell. Én tudok megalázkodni, ha kell. Én tudok kérni. Ne legyen olyan irigy, hagyjon másnak is egy kis levegőt.
  - Tessék! Tessék!
  - Végre is Fogarasi Sándorra igényt tart az egész ország. Majd meglátjuk, hogy maga ki tudja-e elégíteni az igényeket.
- Csöngetnek. Török kimegy az előszobába.
- Hogy ki tudom-e elégíteni? - harsogja Kelemen. - Most jönnek maguk, maguk ólomlábuak! Törődtek vele eddig? Ki hozta divatba? Ki tömte pénzzel éveken át? Most, amikor szüretelni lehet, most jönnek maguk az igényekkel.
- Havas leinti. - Ne kiabáljon. Halottas házban vagyunk.
- Török bevezeti Klárit és Mártát.
- Klári kezénél fogva vezeti a feketébe öltöztetett Mártát s Lilihez lép. Csendes bánat van a hangjában. - János nincs itthon?
- Mindjárt itt lesz. Beszélni akar magával. Várja meg.
  - Oly fáradt vagyok, kedvesem... A gyerek folyton róla kérdezősködik.
  - János erről is beszélni akar. Meg akarja tudni, hogy mire van szüksége.
  - Igen. Nem kell semmi... Csak az a délután... másképp történt volna... Magam sem tudom, mit teszek.
  - Most már hiába.
  - Ez a borzasztó. Folyton az jár az eszemben, hogy ha akkor itt hagyom a gyereket, akkor még ma is... Mit gondol? Hibás vagyok?
  - Most már senki sem hibás.
  - Maga csak reményeket vesztett, én tudom, mi az, ha ő valakié volt... Utána már nem jöhet senki.

- Üljön le. Várjon.

Csöngetés. Török kifelé indul - az ajtóban beleütközik Muzsnay plébánosba, akit Ágnes bebocsájt.

Lili eléje siet. - Isten hozta, főtisztelendő ur.

- Jó napot, gyermekem, Jánossal beszélhetek?

- Várja főtisztelendő urat. Minden percben itt kell lennie.

- Hova ment?

- El kellett mennie Kádár ellenőr urral, mert az a hír jött, hogy megtalálták Fogarasi holttestét.

- Megtalálták?

- Sándort? - sikolt fel Róza.

És a többiek is: - Hol? Megvan? Mikor?

- Rettenetes... - sóhajtja Klári.

Csöngetés.

- Talán már jönnek is, - mondja Lili. De csak egy ujságíró érkezett. Ő is Fogarasi urat keresi.

- Pór Pál vagyok, - mondja - a Fórum segédszerkesztője.

Kelemen megszólítja: - No mi az, Pór ur?

- Azt hallottam, hogy Fogarasi ur regényen kezdett dolgozni. Az lett volna a címe: „A költő”. Ebből szeretném megkapni és közölni, ami készen van.

- Akkor először is hozzám forduljon.

- Nem könyvbe, lapba akarom.

- Akkor is.

Havas igazgató urból kitört a méltatlankodás. - Hát mit szól ehhez, Pór ur? Nem találja ezt egy kicsit soknak? Hogy valaki ennyire ne tudjon megalázkodni... Támogassuk egymást! Kéz kezet mos.

Muzsnay főtisztelendő mosolyogva odaszól Lilihez: - Ez az a mosakodás, amelytől piszkosabbak lesznek a kezek, mint voltak.

Most hosszú csengetés hallatszik és nyomában négy ujságíró siet a szobába. Az egyiknek ceruza, notesz a kezében. Mindegyik felöltőben, kalappal. Lili fogadja őket. - Alászolg... Fogarasi János urat...

- Mindjárt hazajön...

- A morgueban van?

- Ott.

- Agnoszkálták? Igaz a hír?

- Még mi sem tudunk semmit. Még mi is hírekre várunk.

Kint halkán megcsendül a csengő és most nagy csönd szakad a szobára. Egyik-másik feláll, - az ujságírók elhúzódnak az ajtó mellé.

Kádár rendőrellenőr belép és elhuzza a függönyt.

Mögötte az anya, az író vállára dőlve. Mind a ketten lehajtják fejüket.

Mindenki feláll. Anya és író, mögöttük Kádár rendőrellenőr a szoba közepére, az asztalhoz mennek, a többiek közben, fojtott izgalomban, köréjük sereglenek.

Muzsnay főtisztelendő férfias erővel, nemes szomorúsággal kezét nyújtja az írónak. - Megtaláltatok?

- Meg. Ő az.

Az egyik ujságíró hozzásiet. - Bocsásson meg, hogy a gyászban, melyben mindnyájan... de a sajtó... a déli lapok...

Az író felveti fejét. Sápadt izgalom reszket az arcán; hangosan beszél: - Hát igen, uraim. Kint voltunk a törvényszéki orvostani intézetben és ott feküdt egy hulla a nyirkos pléhlemezen, a hidegben és homályban. A Csepel-szigetnél fogták ki, ma hajnalban. Rajta van a sárga esőköpeny, melyet szerencsétlen bátyám utolsó útján viselt. A halál néma, nagy és idegen. Megnéztük az idegent, aki még egyszer visszatért e szótlan földre. A látvány lenyűgöző volt. Megvastagodott és megnőtt. Ugy feküdt ott, mint egy fejedelem, aki mindent tud és mindent meghódított. Szemét, nagy ragyogó szemét, melynek egy sugarát én is őrzöm, nem láttuk, piros, élnivágyó szép szájára csak egy pillantást vetettünk, mert most már olyan, mint a sár, és víz szivárog belőle, mint rothadt és elátkozott kutból... E csunya titkokról hallgassunk uraim, az utókor csak szépet és nagyot lásson, mert valljuk be, bálványokra van szükségünk, akik halálukban is vezessenek minket. A nagy költő halott és mi, akik lesujtva és felmagasztosulva megyünk utána, el fogjuk temetni.

Az ujságírók megrohanták kérdéseikkel. - Mikor? Van már intézkedés?

- Diszszírhelyre fogják temetni, - jelenti ki Kelemen igazgató ur.

- Be kell várni az intézkedéseket, - tanácsolja nagyképpően az egyik ujságíró.

Az író mosolyogva helyesli a tanácsot. - Ugy van, uraim, kissé kipihenem magam, aztán megyek és jelentést teszek a polgármester urnak.

Anyja tartóztatja. - Még ne... Még várj... Egy kicsit... Ugy röpi...

Szivére szorítja fia kezét és felzokog.

- Anyám... egyetlenem... Az élt, aki röpi!

Lehajol hozzá és megcsókolja.

Az anya felemelkedik s fia vállára borul. Átkarolják egymást. - És aki nem zuhant le... - sóhajtja fia arcába.

9.

Nyitott sir a temetőben.

A friss hanton fénylő, fekete koporsó, körülötte szalagos koszorúk. Nagy gyászoló közönség, élükön az előkelőségekkel, társadalmi és irodalmi testületek képviselőivel. Fekete felöltők, egy-két bunda, itt-ott szürke kabátok fekete karszalaggal, cilinderek a kézben. Sok nő, elegánsak és egyszerűek, fiatalok és öregek. Wéber Rudolf államtitkár a kormány, Bánóczy Fülöp az Akadémia, Czákó Lajos a Kisfaludy- és Révay Géza a Petőfi-Társaság képviselőiben. Tanárok, diákküldöttségekkel, tanárnők iskolaslányokkal. Ujságíró testületek Mezei szerkesztő vezetésével. A lapok tudósítói, kezükben jegyzőkönyvvél, ceruzával. A könyv-

kiadó vállalatok igazgatói, a nyomdaipar kiküldöttei. Kelemen és Havas igazgató urak. Róza, sok gyászfátyollal; Klári és Márta gyászban.

A koporsó fejénél áll Muzsnay plébános, papi segédletével. A koporsó lábánál az író, elegáns bundában, amely nincs begombolva: látszik kitűnő szabású fekete ruhája, fehér gallérja, inge, hosszú fekete nyakkendője, kezében cylinder. Födetlen fejét lehajtja, kezét összekulcsolja, arca nem látható. Hátrább mögöttük áll Török Móric. A koporsó baloldalán három sirásó.

A nyitott sir körül egy-egy sir. Odébb két-három fa, messze kigyózó temetői ut; egyre erősebben beljebb nyomuló sirató és kolduscsapat. A fák alatt mindenfelé gyászoló közönség, sűrűn szorongva, itt-ott lábujjhegyre emelkedve, amint hol a koporsóra, hol a szónoklóra mered.

Az Operaház kórusa gyászdalokat énekel. Itt-ott egy-egy asszony - Róza leggyakrabban - felzokog, néhányan zsebkendőt szoritanak a szemükhöz.

A kórus éneke elhangzik, utána pillanatnyi csend támad. Most Wéber államtitkár egy lépéssel közelebb lép a koporsóhoz és beszédet mond.

- Az a nagy férfiú, - mondja - akitől most fájó szívvel búcsút veszek a magyar királyi kormány képviselőjében, hervadhatatlan dicsőséget szerzett fájának. Nagy volt, mint alkotó, mint író és művész és nagy volt, mint ember. Egyesítette magában a hagyományokat a haladással és mindig meg tudta találni a kellő összhangot a nagy nemzeti tradíciók és a kort mozgó nyugati eszmék között. Fogarasi Sándor, akit most megtörtén kisérünk utolsó útjára, hatalmas hajtása volt az ősi magyar fának, s ha szelleme lombjai fel is emelkedtek oda, ahol a világ népei és eszméi találkoznak, éltető gyökerei mindig és mindvégig a mi dus és termékeny földünkbe nyultak. Az irodalomtörténetíró meg fogja állapítani Fogarasi Sándor hervadhatatlan érdemeit, amelyeket ő a modern magyar társadalmi regény, a történelmi regény és a könnyebb zsánerű novella fejlesztése körül szerzett. Meg fogja állapítani, hogy mindig két forrásból merített: a faj lelkéből és saját magasan szárnyaló lelkének mélységeiből. De amikor koszoruba fonjuk irodalmi munkásságának érdemeit, csodálattal kell megemlékeznünk Fogarasi Sándorról, az emberről. Példaképe volt az önfeláldozásnak, a kiapadhatatlan munkakedvnek, róla valóban el lehet mondani a költővel: „A lantot! A lantot! Szorítsd kebledhez!” Egész életében nagy eszmék vezérelték, a szellemnek magas és ragyogó ideáljai, amelyekben Fogarasi Sándor, az ember teljesen feloldódott. Tragédiája előtt lesújtva állunk. Megdöbbenünk a képtől, mely élénk tárul: ő, aki két kézzel, a világító nap hűsége áldásával szórta szét kincseit, a maga számára nem tudott enyhülést, vigaszt és támaszt találni e földön. Ő, aki mindig a békét, a szeretetet, a megértést hirdette saját égő lelke számára nem tudta fellelni a békét és reményt. Megvált közülünk, mielőtt az isteni gondviselés útjára bocsájtotta volna. E megrázó tragédiával szemben csak az ő műveiben találunk vigaszt. Ezek a művek mindig, mindig élni fognak, amíg magyar ember él, s most, amikor megváltunk földi maradványaitól, tudjuk, hogy csak porhüvelyétől veszünk búcsút, lelke örökké körülünkben fog lebegni. Fogarasi Sándor, isten veled.

Mialatt visszalép a koporsótól, az egyik újságíró odahajol a másikhoz: - Mi ennek a másik neve? Ernő?

Egy harmadik hangosan belesug. - Örült! Rudolf.

Most Bánóczy lép a koporsóhoz és az Akadémia nevében búcsúztatja el a halottat.

- Fogarasi Sándor, ki oly váratlanul tragikus körülmények közt váltál meg az élettől, búcsút veszek tőled a Magyar Tudományos Akadémia nevében, melynek levelező tagja voltál. Csak nagyságod, a te páratlan nagyságod tudja velünk feledtetni a gyászt, amelybe döntöttél minket és a gyász körülményeit, amelyeket magad idéztél elő. Nagy lelkesed, mely a csillagokig

szárnyalt, nem tudta elviselni tested s egy sötét percben eldobva magadtól mindent, munkát, sikert, elismerést, néped tiszteletét, megváltál az élettől. Nagy a gyász, melybe döntöttél minket. Híred messze átszárnyalt e haza határain s te tudhattad a legjobban, öcséd s igen tisztelt barátom, Fogarasi János révén, mennyire tiszteli benned a külföld a lángészt, s lángeszedben a magyart, aki szült és éltetett. Tudjuk, hogy adósod vagyunk, de te is tudtad mindig, hogy a tehetség önző célok nélkül való s a lángészt csak elismerés illeti, nem fizetség. Érdemeidet korán felismerte a nép; az irodalmi társaságok tagjukká, az Akadémia levelező tagjává választott és már nem kellett volna sokáig várakoznod, hogy az elismerés további külső jelei megsokasodjanak magasba lendült vágyaid körül. Dehát téged sohasem érdekelt, miként a költő mondja: „a pálya bére”. Te dolgoztál, te alkottál, te gyarapítottad költészetünk kincsesházát, ahogy Isten rendelte, s mi, amikor megdöbbenve állunk most a sír nyitott szája előtt, ismét csak Isten kikutathatatlan végzetében tudunk megnyugodni: ő adott és ő vett el tőlünk. Fogarasi Sándor, emléked örökké élni fog! Nyugodj békében.

Visszalép.

Egy ujságíró a kollégájához: - Hallottad, hogy csattogtak a fogai?

A kolléga visszafojtotta nevetését: - Ühüm...

És Róza felzokog: - Miért tetted ezt?

Czakó Lajos lép a koporsóhoz: - Fogarasi Sándor, bucsuztatlak téged két legelőkelőbb irodalmi társaságunk nevében, melynek te kilenc, illetve öt év óta diszes és előkelő tagja voltál. Rólad valóban el lehet mondani, hogy napszámosa voltál a nemzetnek. Régi nagyjaink szellemében éltél, akik ránk hagyták, hogy az eszme mindenk előtt! Nálad ez nem volt üres szó. A bőség szaruja voltál, melyből szakadatlanul ömlöttek az értékesebbnél értékesebb kincsek s te fáradhatatlan voltál a remekművek alkotásában. Nem nézted hova, merre, kinek, előtted becses volt mindenki, mert tudtad, hogy minden szavad termékeny talajra talál. Ugy néztünk fel rád, mint a kinyilatkozásra, míg közöttünk jártál s mi már a halhatatlanság élő szobrának tekintettünk. A te életed megcáfolta azt a közmondást, hogy senkisem próféta a hazájában. Új hangokat hoztál, de a hangodban hamarosan felismertük a tiszta költészet aranyának csengését, néped a szívébe zárt, s a hivatalos testületek lelkesülten szőtték költői homlokodra a babért. Most itt állunk koporsód előtt s ránk mered az élet és halál rejtélye, melynek szálait mi hasztalan bogozzuk. Saslelked, mely egyre a szellem új és új területének meghódítására sarkalt, elfordult tán a földről, s arra sürgetett, hogy szembenézz a lét örök titkaival? Nálad a megfejtés, miénk a titok. S miénk az emléked, miénk a műved, melyet kitörölhetetlenül belevéstél szívéünkbe. Áldott legyen az emléked, Fogarasi Sándor.

A kis Mártának van egy kérdése: - Anyus, ez a sok úr mind beszélni fog?

- Nem, kicsikém, csak hallgass.

Róza Mártához szól hangosan: - Csak a te veszteséged hasonlítható az enyémhez... Te apát vesztettél, én költői támaszt.

A ujságíró a kollégájához: - Te leadod az egészet?

- Majd megbolondultam!

Egy öreg asszony hátul egy vak asszonyhoz. - Nagy temetés...

A vak: - Ne mondja...

Mezei áll a koporsóhoz: - Ujságíró kollégáid nevében, a magyarországi ujságíróegyesületek képviseletében bucsuzom tőled, Fogarasi Sándor, aki saját kezeddal vetettél véget életednek. Egész pályádon a legbensőségesebb szálak fűttek össze az ujságírással. Nyugtalan, minden újra és szépre a szeizmográf gyorsaságával és élességével reagáló lelked, gyors és fürge

tollad, az összes nagy kulturákon gyémánttisztaságúra csiszolódott elméd egyenesen predesztinált arra, hogy egyik kimagasló vezére légy a magyar ujságírásnak, aki európai viszonylatban is a legelsőők között állottál. Eleven lexikon voltál, aki csodálatos emlékező tehetséggel magadba szívtad a mult és jelen minden értékes tudását, a stílus mestere voltál, akiből a méz édességével, a forrás tisztaságával, a pezsgő frissességével patakzott a legszebb magyar nyelv, hívő voltál, közkatona és vezér voltál. És forró, érző, minden bajban résztvevő, minden nyomorúságban segítő igazi emberi szív voltál, egyike azoknak az arany embereknek, akikről veled oly sok tekintetben rokon mestered az álmodásban, Jókai Mór álmodott. Talán éppen ez volt a végzeted. Az aranyat nem lehet tisztán forgalomba hozni, kevésbé nemes fémekkel kell vegyíteni, hogy időnek előtte el ne kopjon. Te tiszta arany voltál, hiányzott belőled a salak, mely ellenállóvá tesz. Tragikus alakod oda szegődik a Péterfy Jenők bus árnyai közé. Azon a nagyszerű szobron is, ami a te életed, volt egy kis repedés, melyet mi, legbensőbb barátaid sem vettünk észre, amelyet te a nemes lelkek érzékenységevel rejtegettél a szívtelen világ szemei elől, de amelyet az élet az ő kegyetlen körmeivel egyre tágitott és mélyített, míg te bele nem zuhantál önön életed örvényébe. Halottakról csak jól illik mondani, véli a világ, hogy ezzel könnyebbé tegye saját mulasztásainak elviselését. Borzadva gondolok azokra a mulasztásokra, melyeket veled szemben elkövettünk. Mi minden reményedben csalatkozhattál te, mennyi erkölcsi és anyagi jóban érezhetted megrövidítve magad, micsoda szégyenletes pénzgondjaid és elviselhetetlen lelki válságaid lehettek, ha te, aki úgy tudtál élni, aki úgy tudtál ragaszkodni az élethez, aki a szó legnemesebb értelmében vett vivő voltál, eldobtad magadtól az életet és belezuhantál a halálba... Feddő és intő tragédia zörgeti csontujjaival a koporsó falait, én hallom a hangodat és megrémülök, mert félek, hogy még mindig süket fülekre talál. De nem rekriminálok, már nem mondom, hogy nem becsüljük meg értékük szerint nemzeti kincseinket, de nem, nem is bucsuzom. A te lelked és a te haláloed egész életükben marcangolni fogja pályatársaidat. A te életed és a te...

Az író belezokogva, mintegy tranceban: - A te haláloed és a te életed, a te haláloed, aki itt fekszik a lábam előtt és a te életed: - - -

Anyja rémülten belekapaszkodik.

Lili is megragadja a karját, az egész tömegben izgalom hullámszik végig.

Az író görcsösen megrázkódik: - - a te életed, nemes és szép életed, akit most temetünk, akit itt most ti mindnyájan temettek! És akit én is eltemetek... mert ma van a temetés napja... és szavakkal temet az ember és fekete ruhával temet az ember és vizes könnyeket is sir az ember!... és látjátok, a koporsó nem üres, a koporsóban fekszik egy test... nehéz test, én megemletem... nehéz test, aki hallgat és nem szól... Miért nem sir? Én nem tudom nektek megmondani, miért hallgat oly makacsul, miért hallgat oly fölényesen és megverten, miért nem nyújtja ki az ujját, és miért nem kiáltja: én - én vagyok! Én már itt várok egy órája, én már nézem egy órája ezt a fehér szájat és látom sárga gyöngyfénnyben pislogó fogait, és ő nem tudja, hogy én vagyok ő, ő nem tudja, hogy én itt állok! és engem temetnek! és én mégis azt mondom, hogy hiába temettek szóval, fekete ruhával és vizes könnyel: én - én vagyok! Én - én vagyok!

- Én vagyok Fogarasi Sándor... mert csak én tudom és ez a nagy asszony, az anyánk, hogy ki volt Fogarasi Sándor. Én vagyok Fogarasi Sándor, mert én meghalok ezzel a néma koldussal, ezzel a királlyal, aki diadalmasan megy előre és én követem. Én vagyok Fogarasi Sándor, aki ezer kézzel ragaszkodott az élethez, aki - te mondtad barát, vivő vagyok és imádom ezt az életet, ezt a nagy és lüktető életet, éjszakáját, melyben forró szívek dobogása feszegeti a földet, megköltözött óriási szívek, imádom nappalát, melyben mézcsorognak a hegyekről és édes nevetések labdázna az égből, imádom az életet, melynek nem volt kezdete és sohasem lesz vége, imádom millió és egy színét, melyet együtt teremtek az Istennel, millió és egy

hangját, ha halálhörgés is, ha asszonyi sikoly is, ha angyalkacagás is, imádom a halált, melyben újjászületik és az életet, aki örök teremtmény. Imádom - - -

Muzsnay int az írónak.

- Fiam, - rebegi az anyja.

- János... - suttogja Lili.

Az író dacosan megrázkódik: - - - imádom ezt a holtat, aki él, akinek megadatott beléharapni az élet almájába, ezt a görög epikureust, aki bölcs és mosolyog, ezt a rómat, aki erős és puritán, ezt a francia abbét, kezében az olvasóval, szívében a mérges tudással és szemében a bocsánat bájjával, ezt az angol gentlemant, ezt a tündöklő olasz márkot, karján az örök menyasszonnyal, az élettel, ezt a királyt a polgári fekete ruhájában... imádom magamat!... mert ti nem tudjátok, ki volt és hol van és ki lesz... mit tudjátok ti, hol jár most, micsoda borotvás mesgyén életnek és halálnak, fent a Himaláján, késeken és törökön, szemével a mély vulkánokban és kezével az égi rugók közt, melyek mozgatják a napokat és fényesítik a csillagokat!

- Onnét a távoli magasságokból zeng felém a hangod, nemes és szép Fogarasi Sándor, zug ide a torkomba kétségbeesésed és jajkiáltásod: én, - én vagyok! Én - én vagyok! Én - én vagyok! Ha elszaladsz is, te - te maradsz. Ha csalsz is, te - te vagy. Ha elbukol is, ha győzöl is, te - te vagy! És magad elől nem futhatsz el, örült költő: egyszer ugyanis a torkodba harapsz! A sziv fáj, és fáj, amíg dobog, az élet fáj, és fáj, amíg van feltámadás, a száj felkiált az égre és sir, amíg csorog benne a vér, mert egy a sziv, egy a száj, egy az élet... ó, lássátok, én - én vagyok! és elfutottam magamtól - - és csurgassátok ki számból a vért, tapossátok el szívemet, fojtsátok belém az életet - - én - én vagyok! - és nem tudom, ki vagyok... nem tudom, ki az, aki itt néma, nem tudom, ki az, aki beszél - és ti sem tudjátok, ki az, akire ujjal mutogattok, nem tudjátok ki az asszonyotok, az anyátok, a hugotok, a barátotok, nem tudjátok, kik vagytok és mit akartok, és nem ismerünk senkit, nem ismertek senkit - -, nem tudjátok, ki az, aki mellekre borul és sir, aki szívetekben megbujik és mámorosan felkacag... és én is csak azt tudom, hogy fáj... fáj... és temessetek!

Az utolsó szavaknál már megingott; most pedig ráborul a koporsóra és tehetetlen dühvel verdesi falát.

- Temessetek!... Temessetek!...

Kitörése közben a tömeg szorosan köréje tolongott és most többen hozzásietnek, ráhajolnak, fel akarják emelni. Innét-onnét egy-egy zokogás hangzik fel, a levegőben zsebkendők remegnek.

Anyja könnyezik: - Ficskám... Kétségbeejtés... tönkretesz... magadat...

Lili melléje térdepel: - János kérem... Keljen fel... Nincs egyedül... Mi... magával vagyunk...

- Én tudom, mi az a fájdalom - sóhajtja Róza.

Muzsnay hangja a hit erejével és vigasztalásával száll fel most a zürzavarból: - Az Ur Jézus Krisztus, aki előtt egyenlő mindenki, lett légyen szegény vagy gazdag, bölcs vagy balga, vétke vagy erénye, legyen irgalmas e szegény halandó bűnei iránt, ha megjelenik színe előtt s adja meg neki azt a nyugalmat, melyet e földön hasztalan keresett. Egy szolgád jelenik meg égi színed előtt, Uram Jézus, e földön kivált az emberek közül eszével és talentumával, melyekkel Te ruháztad fel, hogy az Atyának dicsőségére gazdálkodjék velük. Uram, Jézus, ki atyja vagy a lelki szegényeknek, tekints a Te multhatatlan jószággal a színed elé járuló dicsőséges és boldogtalan halandó lelkébe s bocsásd meg az ő bűneit végtelen malasztodban,

hogy megváltsd őt a kinok és kétségek tengeréből, miként a millió és millió boldogat és szegényt, akikért kereszthalált haltál. Az örök láng fényeskedjék neki.

„Mi atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a Te neved...” Halk zugás hallatszik, a tömeg nagy része a pappal imádkozik.

Most befejezték a gyászszertartást. A pap keresztet vet a koporsóra, - tömjénfüstöt szórtak szét fölötte. Muzsnay int a sirhantolóknak, hogy végezzék el munkájukat.

- Kelj fel, fiam...

- Jöjjön, segíték, - kérleli Lili.

Az író felemeli fejét, szétnéz; bánatosan elmosolyodik.

Muzsnay megkerüli a sirt, ő is az íróhoz megy, lehajol hozzá.

Az író feláll és hosszasan nézi hol Muzsnayt, hol Lilit.

Ez alatt a három sirhantoló megfogja a koporsót s kettős kötél segítségével lebocsájtják a sirba. Gyorsan földet lapátolnak rá. Az emberek odatódulnak.

- Te mást mondtál, mint amit én - mondja Muzsnaynak az író.

- Mást.

- És kinek van igaza?

- Egy az igazság, János. Az Ur Jézusé.

- Más nincs?

- Nincs.

Hosszan, kutatón nézik egymást.

Fogarasiné aggódva közéjük lép s el akarja huzni a fiát. - Menjünk...

Az író nem tudja levenni tekintetét Muzsnay szeméről.

Lili megfogja az író kezét. - Jöjjön fel, hozzám... Anya is jön.

- Te kérdezni akarsz valamit?! - szól rá végül Muzsnay.

Bágyadtan elmosolyodik: - Nem. Mondani akarok valamit. Ennek a... a... Lilikémnek...

Lili rajongva hirtelen szívéhez szorítja az író kezét. - Igen...

- Én veled vagyok és várok rád békével, - fejezi be a beszélgetést Muzsnay is. Kezét nyújtja. Kezet fognak.

Most többen odamennek az íróhoz és az anyjához s részvéttel nyújtják kezüket. Mögöttük feldörögnek a sirból a koporsóra hulló rögök.

Az író hátrafordul. - Szórjátok... jó mélyre... Vigyázzatok! Makacs fickó, nem fér meg szűk helyen... Egy sirban! Fogarasi Sándor, élt negyvenkét évet...

- Menjünk...

- Megyünk, szépségem.

Anyjába és Lilibe karolva kifelé indul. Muzsnay utánuk, a tömeg szétmozdul.

A friss hantra rádobják a koszorukat.

10.

Estély Liliéknél. Fény és zene kavarg a termekben, melyeket a legújabb antik butorok díszítenek, jólétben és kényelemben, de nem izléstelenül és kihívóan.

Lili táncolt. Most fáradtan a szobája felé igyekszik. Egy kis szalon ajtajában egy pillanatig megáll, még visszanéz a színes csoportra. A zene ütemei röpködnek feléje. Már indul a szobájába, amikor Fogarasiné utoléri és visszatartja. - Lilikém, hova megy?

- A szobámba, kicsit rendbehozom magam...

- Szép, nagyon szép! Nincs már semmi igazítani való.

- János sem fog találni?

- Nem, gyermekem, ő sem.

- Hogy tud annyi ideig elmaradni?

- Muzsnayval járkal. Most mindig vele tölti az idejét, ha nincs magával.

- Miről tudnak annyit beszélni?

- Vitatkoznak. Sándorról beszélnek, mindig csak Sándorról. Rossz hallgatni. Néha leülök közéjük és hallgatom a főtisztelendő vádjait és a fiam védőbeszédeit. De nem lehet ezt sokáig hallgatni. Nem lehet őket sokáig nézni. Már régen fáradtak, már belesápadtak az örökös vitába, s még mindig nem engedik el egymást. És mintha a pap jobban bírná...

- Hiszen csak beszélgetnek... irodalmi kérdésekről.

- Igen, irodalom... de nem hagynak nyugton egy halottat. Egyre Sándort idézik és újra elmondják a szavait. Muzsnay temette el, ő maga adta át testét a földnek, lelkét az Ur kegyelmének. A vallás, melynek hitében eltemette, nyugalommal áldja meg az égben jelentkezőt és megváltja földi bűneitől és bolyongásaitól. Nem tudom megérteni, hogy akkor miért éppen a vallás papja idézi a megpihenő lelket, miért éppen ő nyitogatja állandóan a sírját és miért nem hagyja megbékélni az élőket, akik most tanulják meg tisztelni a holtat, akit életében félreismertek. Én ezt meg is fogom mondani a főtisztelendő urnak. Hiszen még magát is elhanyagolja, gyermekem, a fölösleges vitákért!

- Bizony, igazat mond, anyám. Az imént kerestem. Hány óra? Fél tizenegy múlt és János még mindig nincs itt. Itt hagy engem, egyedül, amikor oly rossz várni s amikor még nem is vagyok a felesége... Délután is, amikor nála voltam, egyre csak a pappal vitázott s alig ügyelt rám, aki holnap a felesége leszek. De nem bánom, mert tudom, hogy szeret s mert mialatt ők ott vitatkoznak, én meg az íróasztalában turkáltam s megtaláltam két gyerekkori fényképét. Az egyikén még egész kis csecsemő, olyan helyes! Majd megmutatom neki.

- Igen, igen, leányom, hiszen ezért siettem most maga után. Igen, csak mutassa meg neki és csak mutassa meg, hogy szereti. Én nem akarom megtanítani magát a szeretetre, magának van rá tehetsége, gyermekem. De ne szégyelje ezt a tehetségét, ne féljen tőle. Sok ember azért nem szeret, mert gyáva. Restelli. Attól fél, hogy ha szeret, feltétlenül a szíve szerint szeret, gyöngének látszik, akit kinevetnek és kizsákmányolnak. Maga ne féljen, maga szeressen. Látssa tisztán azt az embert, akivel holnaptól kezdve örökre összefüzi életét, éreztesse vele állandóan, hogy van egy hely a világon, ahol, bármi történik is, a szeretet melege és bocsánata fogadja. Szereti maga ennyire a fiamat?

- Ó, énnekem nincs mit megbocsátanom Jánosnak, ő oly szerelmes belém...

- Igen, szerelmes, persze... Szerelmes magába Lilike, maga is szereti őt, de én talán nem fejeztem ki eléggé világosan magam. Nézze csak, Lilikém... hogy is mondjam ezt... kevés az olyan szerelem, amelyben a férfi csak a nőt, a nő csak a férfit szereti.

- Ezt igazán nem értem.

- Várjon csak. Minden szerelemben nagy szerepet játszanak a hiuságok, a külsőségek, a körülmények, a véletlenek. A nő néha azért szereti a férfit, mert egy más nőtől vette el, néha azért, mert sok pénze van és bőségesen gondoskodik róla, néha azért, mert az egész világ tiszteli... Ám mindezek csak külsőségek, mellékes dolgok s higgye el, nagyon sok szerelem kihülne, ha ezektől a külsőségektől a véletlen megfosztaná. Az embert kell szeretni, Lilikém! Nem fontos az, mi a foglalkozása, okos-e vagy ostoba, gazdag-e vagy szegény, boldog-e vagy boldogtalan, van-e sikere vagy szerencsétlen az az ember, aki maga felé nyújtja kezét az éjszakában. Nem fontos, hogy milyen álarcot visel, mi a neve, hogyan vélekedik róla a világ... Az a fontos, hogy maga felismerte, kiválasztotta s ettől kezdve már nem a nevéhez ragaszkodik, hanem az emberhez, aki mellett kitart, bármi történik is, akárhol is élnek és akármilyen néven szólítják is magukat az emberek.

Lili nevet: - Igazán nem tartom fontosnak, hogy lesz-e méltóságos ur Jánosból, vagy nem.

Fogarasiné aggódó hangja szinte átöleli a lányt. - Valóban, ez sem fontos. Ám, Lilikém, az embert nemcsak azáltal érhetik csalódások, hogy nem kapja meg az élettől, amit várt, de elveszti azt is, amije van. Elgondolta-e már maga, édes kislányom, hogy János nem volna az, akinek most becsülik? Ha nem volna Párizsból hazatért ur, független és előkelő, akit körülvesz egy nagyszerű családtag romantikája, aki rövid idő alatt az egész országban elterjesztette bátyja nevének, emlékének tiszteletét, aki élén áll egy irodalmi és nemzeti kultusznak, amely ma-holnap már szobrot emel a zseninek... Gondolja el, ha mindez nem ő volna, ha szegény és senki és kopott volna, mint Sándor volt, akit nemcsak hogy nem tisztelnek, de nem is ismernek, aki talán nem is olyan fedhetetlen, gáncs nélküli lovag, aminőnek látszik, ha ma este, most ismerné meg, véletlenül, névtelenül... nem tudná kicsoda, nevét, nevét sem hallaná... a név nem fontos! a név üres szó, melyet a világ ránk akaszt... akkor is, mondja, akkor is?

- Akkor is, anyám, akkor is szeretem.

- S ha elvesztené mindent, amije most van! Ha a világ elfordulna tőle, ha az emberek megvetnék, ha talán valami szörnyű cselekedetért büntetni akarnák, ha el kellene menekülnie, ha nevét meg kellene tagadnia, ha bujkálnia kellene, ha megátkoznák és kinevetnék... kinevetnék! gyermekem, az én fiamat, a te férjedet, uradat, parancsolódat, akinek odaadtad az életedet, tegyen vele, amit akar, akinek lelkébe belecsókoltad a lelkedet, gyermekem! akinek odaadtad a testedet, a szűz fehér testedet, lányságodat, minden titkodat, első legédesebb fájdalmadat, mit csak egyszer adhatsz, gyermekem!... ha csak úgy nézed, mintha meztelenül jönne feléd a tengerből, se ruhája, se neve, csak a hangja van, a szíve van, aki én mondom neked, változatlan! Hát akkor is, hát mindig?

Lili nyakába veti magát. - Én mindig szeretni fogom, anyám!

Fogarasiné magához szorítja. - Ugy, ez jó. Jó, hogy itt vagy, hogy ezt megmondtad, hogy azt mondtad nekem, anyám! Az igazi anya nem adhatja oda könnyen a fiát egy más nőnek, mert sohasem tudja, nem fog-e később visszasírni hozzá, talán már le a sirba. Az anya, amikor odaadja a fiát, mint ahogy most én oda fogom adni neked az enyémet, nemcsak feleséget, nemcsak szeretőt, hanem anyát is keres a fiának. Sose felejtse el, Lilikém, nincs az a vén férfi, akiben valahol ne nyújtogatná gyenge kis kezeit anyja felé a gyermek. Az anya mindig kell a férfinak, még akkor, ha már az unokáit ringatja a térdén. Látod, én nem lehetek majd örökké a fiam mellett. Nékem már csak egy mellem van és tudom, hogy egy-két év múlva a másik mellemmel odaadom az egész életemet.

- Velünk leszel mindig, anyám.

- Ó, a rák, kicsim... Ez nem baj, én nemsokára már ugyis fáradt leszek és könnyen halok meg, ha a fiam jóllakott, ha nem éhes, ha nem kér hiába szeretetet. Kell, hogy az anyja is légy. Szeresd és véd, vigyázz rá és légy mellette mindig, mintha az anyja volnál. A fiam azok közé tartozik, akik nem tudnak élni szeretet nélkül. És nem tudnak adni szeretetet, ha nem kapnak. Adj neki, pólyázd be a szeretetteddel, ne érezze soha, hogy egyedül van, még akkor sem, ha érdemetlennek bizonyulna. Én csak ezt akartam kérni tőled... És most nyugodtabb vagyok, mert talán még... meg is... értettél...

Hosszan megcsókolja Lilit.

Kint a zene széles valse lenteot játszik.

- És most eridj, csinosítsd magad, mert mindig szépnek és kíváncsnak kell lenned. Mi most talán megint sokáig nem fogunk beszélgetni.

Lili mosolyogva, meghatottan megy a szobája felé.

- Ha csak magán mulnék, anyám. - S magával vonja szobájába a hangok elől, melyek egyre tisztábban közelednek feléjük a nagy szalonból. Török Móric sétál erre Lili apjával, anyjával, Lendvaival és Lendvainéval.

- Hát mégis. Hol van a Lilike? - kérdi Török.

Lendvainé ötvenéves asszony. Erősen festett, a haja is festett. Mostanában kezd elhizni! Ő válaszol: - Ne türelmetlenkedjék, kedves barátom. Bizonyára a szobájába ment.

- Én csak el akarok bucsuzni tőle.

Lendvai valamivel idősebb a feleségénél. Self made man. Kissé amerikai típus. Bajusztalan; rövidre vágott ezüstös haját hátra fésüli. Testes, jól táplált, okos, lassu gondolkodású, nehézkes mozgású, jóindulatu. Az egész fojtott beszélgetésből csak azt veszi észre, hogy jó barátja, Török, el akar menni. - Már el akarsz menni, Móricz? - kérdi.

- Nem. Ma még maradok. Csak a holnapi esküvőn nem akarok már részt venni.

Lendvainé elhatározza, hogy kedves és jóindulatu lesz ehhez az emberhez, akinek fájdalmát nagynak tartja. - Meg tudom érteni helyzetét, kedves Török. Mi mindig barátunknak tartottuk, és higgye el, nem rajtunk mulott, hogy nem tudta elérni boldogságát. Ülünk le, itt valamivel csendesebb.

Leülnek.

Most egy kicsit hallgatnak. Török szivarra gyújt, megkínálja Lendvait is. Lendvainé cigarettát szív.

Aztán megint Török kezdi el a diskurzust. - Na igen. Igazán ideje már, hogy elmenjek. Ezeket az estéyleket még végigcsináltam, de a holnapi napból már nem kérek. Majd aztán visszajövök. Fáradt is vagyok. Ti nem?

Lendvai a feleségére néz. - Hát az igazat megvallva...

- Bizony egy kicsit sok volt a mulatságból.

- Az éjjelezésből.

És Török: - Minden nap reggelig. Két héten át. Én még nem is hallottam ilyet.

Lendvai igazat ad neki: - Én sem. Ami sok, az sok...

Török hálásan fogadja a bátorítást. - Ha az ember megházasodik, örül, ha szép csöndben együtt lehet a jövőendő feleségével. Ez a Fogarasi egyik dáridót a másik után rendeztette. Mintha csak kerülte volna az együttlétet Lilikével.

- Nahát, nappal mindig együtt voltak.

Lendvainé helyeslően néz a férjére: - Aztán, ne feledje el, hogy ők más emberek, mint mi vagyunk. Írók, művészek.

- Bohémek, - jelenti ki a jövőendő após.

- Bohémek! - legyint gunyosan Török.

Lendvainé elérkezettnek látja az időt véleménye teljes kifejezésére. - Más emberek, nem olyanok, mint mi vagyunk, nem olyan csöndesek. Mi hamarabb kifáradunk, ők már megszokták a lumpolást. Aztán azt se feledje el, kedves Török, hogy az ilyen szereplő embernek, aminő a vőnk, Fogarasi, nagyon sok kötelezettsége van. Ápolnia kell az összeköttetéseit, embereket kell meghívnia és mi szívesen állunk a segítségére. Látja, a mi csöndes házunk egyszerre központja lett a nagy társadalmi életnek. Az írók, művészek itt találkoznak, nincs este, hogy valamelyik államtitkár, vagy miniszter ne töltené itt néhány órát és nem tartom lehetetlennek, hogy egy szép napon még Lendvaiból is miniszter lesz.

- Belőlem? Én?

- Igen, te! Csak ne rémülj úgy meg. Rettenetes egy ember vagy! Egész életében mindig azzal háborított fel, hogy megrémült, valahányszor valami újat kellett kezdenie. Jó, hogy nem tőled függ.

- Micsoda?

- Hogy kegyelmes ur leszel-e vagy sem.

Lendvai kissé bambán, de szokásos engedékenységgel nevet. - Talán tőled, ugy-e anyuskám?

- Inkább, mint tőled. - És már Töröknek magyarázza: - Elsősorban azonban a vőnktől, Fogarasitól. Timár kitűnő szakember, aki eddig csendben dolgozott. Pénzt és munkát, nagy gyárat teremtett a semmiből. Most ráterelődik a figyelem. Ez a rengeteg író, újságíró szétviszi a hírért, ez a sok kegyelmes és méltóságos észreveszi és egy napon majd felszólítják, hogy érvényesítse szaktudását az egész ország érdekében.

- Én nagyon jól érzem magam az én házamban. Én már eleget dolgoztam. Pihenni is akarok.

- Te! Hiszen, ha tőled függne, még mindig Győrben ülnék a putikodban! Igazán nem fogunk téged megkérdezni, akarsz-e miniszter lenni. Menni fogsz.

- Én is menni fogok, - jegyzi meg Török, de ülve marad.

- Ne türelmetlenkedj. Látod, én is milyen nyugodtan ülök.

- Neked valamivel könnyebb.

- Miért? Hidd el, már nagyon álmos vagyok. Még a múlt hétről álmos vagyok. Ma van a tizenharmadik napja, hogy naponta öt órával kevesebbet alszom, mint kellene. Tartozom magamnak hatvanöt órai alvással.

- Ez legyen az egyetlen behajthatatlan követelésed. És egyszer adod férjhez a lányodat. Örülj, hogy boldoggá teszed.

Török bólintott. - Én is örülnék, ha legalább boldog volna.

Lendvainé nem hitt Török szavainak őszinteségében. - Miért mondja ezt olyan kételkedő hangon? Kedves Török, én igazán mindig szerettem és pártoltam magát a leányomnál. De

lássa be, hogy másba szerelmes. És talán azt is be tudja látni, hogy ez a házasság sokkal előnyösebb az ő szempontjából. Pénzünk nekünk is van, adunk azt mi is eleget. A vőnk, Fogarasi azonban...

- De hisz én csak bucsuzni akarok...

- Akkor meg bucsuzzon és ne rágja annyit a fejemet, hogy művészek így... bohémek úgy... azok is emberek, nem?

A zene kint elhallgat. Tapsolnak: hogy volt! A zene tangóba kezd.

- Milyen jól mulatnak, - mondja szárazon Török.

- Hogy birják! - sóhajtja Lendvai.

És Lendvainé megint Törököt: - Örüljön neki.

11.

Alig egy negyedóra múlva Töröknek sikerült beszélgetésre csábítania Lilit. Ugyanazon a helyen ültek ketten, ahol az imént Lili szülei beszélgettek vele.

- Kedves, hogy így egy percre magunkra hagytak - kezdte el Török. - Ugy sem részesültem ily kegyben már hosszú idő óta. De nem leszek sokáig a terhére.

- Téved. Nincs a terhemre. Tudhatja, mindig szívesen beszélgetek magával. Barátomnak tartom. Nem az?

- Az vagyok, akinek nevez. Barát? Legyen barát. Én ugyan többre, másra vágytam, de hát magáé a döntés joga. Én ma éjjel elutazom.

- Kell elutaznia?

- Nem tudok egyebet tenni. Megsértem ugyan ezzel azt a barátságot, amelyet felajánl, de be kell vallanom, hogy fáj a boldogsága. Fáj, mert nem én adom.

- Tisztelem ezt az önzést. De jogosulatlan. Ha a boldogságom fáj, akkor nincs oka a fájdalomra. Én nem vagyok boldog.

- Nem - boldog? Lili! Maga nem boldog?

Lili szép ajka szomorú mosolyba konyult. - Nem, kedves barátom. Én most nem vagyok boldog és nem tudom, hogy az az élet, amelyet holnap elkezdek, boldoggá fog-e tenni.

- Beszéljen, kérem, nagyon kérem.

- Olyan nehéz erről beszélni... A boldogságot én mindig úgy képzeltem el, hogy az valami nagy nyugalom, nagy mosoly, napsütés, minden felhő és villámlás nélkül, jó, tiszta melegség, melyben úgy elfekszik az ember, de nem fáradt, hanem eleven, teli mozgással, dallal, nevetéssel, örömmel. Nem tudom, ez-e a boldogság? - -

- Ez! Ez!

- Hát én mindebből semmit, vagy csak nagyon nagyon keveset érzek. Nem vagyok nyugodt, sőt! Állandó sorvasztó izgalomban élek. Nem nevetek, nem dalolok, sőt vannak percek, melyekben sirni szeretnék. Szerelmes vagyok, de ez nem jó érzés. Azt jelenti nálam ez az érzés, hogy rab vagyok, hogy engedelmeskednem kell egy idegen férfi akaratának, hogy ki vagyok szolgáltatva neki én, aki szabadság nélkül sohasem tudtam elképzelni az életemet.

Házasságra lépek, akinek meggyőződése az, hogy a házaselet, az állandó együttlét, a mindennapok ezer megszokása, gondja, kicsinyessége, elhervasztja a legpompásabb virágokat is, izléstelenné teszi a legerotikusabb mámorokat is és... hiszen tudja, amikor mi házasságunkról beszélgettünk, első és legfontosabb feltételem az volt, hogy külön lakom a villában, mellyel megajándékoz s maga is csak úgy jár hozzám, mint vendég, mint a leghűbb, legkedvesebb vendégem, a barátom.

- Dehát Lilike, nem szereti maga Fogarasit?

- Szeretem. De ez nem megnyugvás. Ebben van annyi fájdalom, mint öröm. Ebben van annyi kín és gyötrelme, mint boldogság.

- Nincs meglelgedve a választásával?

- Talán az a tragédiám, hogy tulságosan meg vagyok elégedve. Nem ismerem embert, aki jobban megközelítné arról a férfiről alkotott ideálokat, akit meg tudnék ajándékozni magammal. Most már bevallhatom magának, én szerelmes voltam Fogarasi Sándorba, de az ő élete, zavaros élete és elhanyagolt fizikuma elháríthatatlan akadályokat állított közénk. Jánosban megvan mindaz az érték, ami engem Sándorhoz vonzott, de emellett ur is, erős is, fölényes is, ápolt is, tiszta is, szép is.

- Hát akkor?

- Barátom, hogy fáj a remények teljesülése! Mily nehéz elhinni, hogy valóra válik az álom és mennyi kételkedés üti fel bennem a fejét, hogy: valóban ilyen-e, valóban úgy van-e minden, ahogyan én látom! És érezni, hogy a kételkedéshez való jogomat is el akarja venni az a férfi, érezni, mint nyugöz le az ereje, mint olvaszt ellenállhatatlanul magába, hogy veszttem el az életemet, jelenemet és jövőmet, hogy válok árnyékká, aki maga nem is él, akibe csak ő, ő egyedül lehelhet életet... ó, Fogarasi zsarnok, Fogarasi érezteti velem, hogy ő az erős, a győztes, néha úgy érzem, hogy diadaltört ül rajtam, a mosolyában néha azt érzem, hogy kinevet, nevetésében, hogy kigunyol, a simogatásában, hogy megver...

- Borzasztó! Borzasztó!

- Mit borzalmas! Mit tudja maga, mi történik itt! Én néha azt érzem, hogy nem is szeret, csak bosszút áll rajtam, mert elutasítottam a bátyját, néha már azt hiszem, hogy amikor eljön a perc, amelyben birtokába vehet, nevetni fog és ellök magától: eredj! nem kellesz! Te tetted, hogy a bátyám nem él! És én érzem, hogy meg fogok alázkodni, hogy leborulok eléje és megcsókolom a kezét és könyörgök, hogy tartson meg és a lábai elé vetem magam és azt kiáltom: a cseléded vagyok, tiporj el, de a tiéd akarok lenni! a tiéd...

- Lilikém.

- És akkor szeretnék meghalni, hogy ne lássam megszégyenülésemet...

- Ez nem szerelem.

- Nem! Ez a pokol.

12.

Fogarasiné izgatott kérdésébe ütközött Lili fájdalmas felkiáltása.

- János még nincs itt?

- Nincs! - tört ki élesen a leányból.

- Lányom... ne ítélj... talán történt valami.

- Mi történhetik! Mi történhetik!

Török csillapítja: - Lilike... ne nyugtalankodjék... hátha... ha én ilyen állapotban látom, nem tudok elutazni. - És úgy érzi, hogy önmagát győzve le, példát ad minden idők szerelmes gentlemanjeinek.

- Hát nem utazik! Aki szeret, az marad. Ha beléhal, akkor is.

- Maradok! - jelenti ki Török s szeretné megszorítani saját kezét. Jól látta az eseményeket!

- Dehát mi történik itt?

- Miért kérdezi anyám? És mit kérdez annyit! Jánost kérdezze!

- Beszélgettünk az előbb szerelemről, szeretetről...

- Én nem vagyok anya! Én meg akartam nyugtatni magát... én jó akarok lenni... János nekem nem a gyereke... és én sohasem leszek anya!

Az izgatott szóváltásra néhány vendég kíséretében besiet Lendvainé. Fontoskodva kérdi:

- Lilikém, miért hagyod magára társaságunkat...

- Nekem nem kell társaság... Jánosnak kell!

Lendvainé mögött állanak a tájékozatlan vendégek. Egy báró: Kenderesi báró; körülötte néhány estélyi ruhás hölgy és ur, köztük a minden zajtól és bonyodalomtól irtózó Lendvai.

A kopasz fiatal báró Lilihez lép és keze felé nyúl. - Lilike, most következik az én táncom. Csodálkozni fog, mily friss vagyok. El lesz ragadtatva tőlem.

- Nem vagyok elragadtatva. Nem tudok táncolni. Nem jól érzem magam.

- Táncoljon, - tanácsolja önmagát felülmulva Török.

- Minek küld? Minek ez az önfeláldozás! Sohsem szerettem, ha táncolok!

- Rosszul érzed magad? - aggódik Lendvainé.

- Boldog vagyok, boldog!

Az inasok frissítővel járnak körül; kint szól a zene.

És Fogarasiné a kezébe rejti arcát.

Ebben a pillanatban kinyílik a jobboldali ajtó s az író és Muzsnay főtisztelendő heves beszélgetésben bejönnek.

Az író még visszafordul. - Tehát gazember volt?

Muzsnay háta mögött feleli: - Az.

- Ezt mondta - veti oda gunyosan, amikor észreveszi a társaságot. - Ó,... jó estét... jó estét... Jó estét, anyám. Kezeit csókolom, Lilike, jó estét, hölgyeim, uraim... Jöjjön csak, főtisztelendő uram, itt egy kicsit leülhetünk.

Muzsnay meghajlik a társaság felé, mely ösztönösen kissé hátrahúzódik.

Fogarasiné a fiához siet: - Oly nyugtalan voltam... Hol maradtál ennyi ideig?

Az író zavartan, kábultan néz rá. - A főtisztelendővel... sétáltunk... Husszor, százszor, le-föl... a hidak közt... nem tudjuk meggyőzni egymást...

Fogarasiné a főtisztelendőre támad. - Főtisztelendő ur igazán több kimélettel lehetne irántunk. Állandóan felszaggatja sebeinket.

- Bocsásson meg, én azt hiszem, hogy meggyógyítom őket.
- A halottak már nem szorulnak gyógyításra.
- Az élők annál inkább.
- Az én fiam nem fordulhat önhöz gyógykezelésért.
- Meggyőződése, hogy mindnyájunknál nagyobb szüksége van a tiszta hit vigaszára.
- Menyasszonyod,... - mutat Lilire.

Az író végig simítja homlokát. - Lilikém... persze... Hogy van?

Lili a szalon közepén áll s lázasan mered az íróra. - Köszönöm.

Az író hangosan, kissé gunyosan nevet: - Ne haragudjék... érdekel ez a vita... majd beszélgetünk... Képzeld el, anyám, Muzsnay engem gazembernek tart. Nem mulatságos?

- A főtisztelendő ur itt óhajt maradni? - folytatja Fogarasiné.

Az író megelőzi a válaszulásban: - Hogyne, itt marad, én kértem. Még nem fejeztük be. Jöjjön főtisztelendő ur, ide leülhetünk, talán itt jobban megértjük egymást.

- Magam is azt gondolnám... Késő van... mentegetődzik Muzsnay - és ez a ház... Talán majd holnap...

- Nem, nem, ragaszkodom. Önnek ez kötelessége! Gondolja meg, hogy gyónni hívná egy haldokló. Későnek találná az időt?

- Miért izgatod fel magad, fiam...

- Ó, ezt nem lehet abbahagyni...

- Lilikém, talán maga... egy szót...

Az író nevet: - Lilikét ez nem érdekli. Ez nem szerelem.

Lili sarkon fordul és besiet a szobájába.

Az író utána néz, vállat von s int Muzsnaynak:

- Ülünk le.

Lendvai, Lendvainé, Török, Kenderesi báró s a többiek kissé megbotránkozottan egymásra néznek s lassan kiszállingóznak a baloldali terembe.

Csak Fogarasiné nem tágit.

- Én itt maradok.

- Nem anyám, most nem kellesz. Négyszemközt jobb. - Nevet. - Élesebb.

- Én itt maradok.

- Miért nem hallgathatná beszélgetésünket az édes anyja?

- Jól van. Tehát hol is maradtunk? Ön azt bizonyította, hogy az a szellem, amely Sándor műveiből árad, káros, haszontalan anyagi szellem. Tele van érzékiséggel, léhasággal, könnyelműséggel, hiányzik belőle az erkölcsi erő. Nagy tehetség, de ön lemond a nagy tehetségekről, ha azok a rossz oltárán áldoznak. Az ön erkölcsi felfogása szerint tehát Sándor

gazember volt s ön tiltakozik az ellen, hogy ennek a gazembernek ily nagy áldozati tüzeket gyujtsunk. Így van?

- Így. Sőt még többet is mondtam. Fogarasi Sándor halott s egy halott földi maradványait mi oda helyezhetnők, ahova akarjuk. Itt van azonban ön, az öccse, aki papi meggyőződése szerint kártékony művet végez akkor, amikor felhasználva a nagy, de erkölcstelen író halálának sajnálatos körülményeit, oly mértékben népszerűsíti és dicsőíti, hogy a méreg, amelyet művei tartalmaznak, nemzedékeket fog megrontani. Természetes, hogy sikere van ma e szellemnek, e korban, mely a csalás, a mámor, a tobzódás és szélhámoskodás kora, sikere van az önök irodalmának, amely szélhámoskodás, mert hiányzik belőle az erkölcs ereje. Igen, szélhámosság! Szélhámosság!

- Hallod, anyám? Szélhámosok vagyunk!

- Ellenfele voltam Fogarasi Sándornak, amíg élt, véleményemet nem változtatja meg szomorú halála sem. És kötelességem tiltakozni, amikor azt látom, hogy önben ugyanaz a szellem él, mint amely a bátyját kergette a halálba.

Fogarasiné alig visszafojtott idegességgel: - Hogyan tudja ezt bizonyítani, főtisztelendő ur?

Az író hangosan, lázasan nevet.

- Magam is haboztam, amíg János meg nem mutatta nekem bátyjáról írott tanulmányát és feljegyzéseit. Megdöbbenéssel hallottam a régi hangot, mintha csak ugyanaz a száj beszélne. Ugyanaz a cinizmus, ugyanaz a dekadencia, ugyanaz az anyagias, erkölcstelen szellem, amely mint a szű, rág meg minden régi tekintélyt, hagyományt. Amely lerombolja a régi életcélokat, feldulja a bevált kötelekeket, maróluggal önti le a családot, a vallást, a hitet, s azt kell hinnem, hogy tobzódó örömet leli e pusztulásban, mert egy szikra reményt sem tud kelteni az élő emberben.

Az író egyre nevet. - Képzeld el csak, anyám, Muzsnay fennakadt azon, hogy kézírásom mennyire hasonlít Sándoréhoz.

- Ugyan, hiszen alig irt, többnyire diktált nekem. Te is diktálsz.

- Muzsnay ismerte Sándor írását s feltűnt neki a hasonlatosság. Azt mondja, tökéletesen egy írásunk van. - Kacag.

- Testvérek vagytok... Nem tudom, minek kell ezzel tölteni az időt... Lili biztosan sirva vár...

- Nem tudja, mit sirat... Hát mondja csak, főtisztelendő ur, ön szerint mi volna a teendő?

- A halottat eltemettük. A halottnak csönd kell, hagyjuk békében és az idő majd ítélkezni fog felette.

- És én?

- Használja fel tehetségét a jóra s ne állítsa egy rossz ügy szolgálatába.

- Az író csak azt tudja írni, amit tud.

- De nem kell mindent megírni, amit tud. Az írónak kötelességei vannak. Vezessen, irányítson, legyen világi papja a jósnak, a szeretetnek, az erkölcsi életnek.

- És engem felvenne e világi papok közé?

- Egyelőre... nem.

- Minek ez, fiam? - tördeli kezét Fogarasiné.

Az író csak kacag: - Nem találod megdöbbenőnek, anyám, nem lázit fel téged, hogy van egy ember, aki kívül tudott maradni a mi varázskörünkön? Akit nem enyhített, nem győzött meg öngyilkosság, halál, temetés, dicsőség, semmi?

- Eridj a magad után.

- Azon állok szemben ezzel az emberrel, aki nem nézi az arcomat és a névjegyemet és csak a lélekről beszél, aki szerint két emberben is közös. Mondja, Muzsnay, lehetséges az, hogy két emberben egy lélek lakik?

Muzsnay feláll és hangosan kiáltja: - Van jó és van rossz. A rossz mindig rossz és mindig egy.

- Eszerint Fogarasi Sándor és Fogarasi János egy.

- Egy.

- Egy ember?

- Egy lélek.

- Bravó!

Fogarasiné felugrik: - Ezt nem lehet tovább tűrni! Nem látja, hogy megőrjiti?

- De miért van így felindulva, asszonyom?

- Nem látja, hogy mivel játszik ez a kétségbeesett ember? Ha őt nem kiméli, rajtam könyörüljön!

- De miért, asszonyom? Miről van szó?

Már kétségbeesetten kiáltozik. - Lili! Lilikém! Őt hívom. Rá, ugy-e hallgatni fogsz? Őt is tönkreteszed!... Mit ígértél nekem... Lilikém... Istenem... - Berohan Lili szobájába.

Az író már lázasan, szinte tranceban kacag. - És mit szólna ahhoz, hogy ha a két ember nemcsak egy lélek volna, hanem egy test is?

Muzsnay, aki már az anya extázisánál felállt helyéről, csodálkozva nézett hol az elrohanó anyára, hol a nevető íróra, most megáll az író előtt. - Mit mond... édes fiam?

- Fél? Megrémült?

- Az Ur Jézus Krisztus nevére kérem, ne tréfáljon ily dolgokkal. Én észrevettem... nem értem... beszéljen világosabban. Könnyítsen a lelkén. Beszélni akar. Mit mondott?

Egymásra merednek.

- Én - én vagyok! - harsogja az író.

- És még ki?

Az író kétségbeesetten belenevet a pap arcába.

Muzsnay megbotráncozottan hátralép.

- A tehetség! Az erő! A fantázia! Ugy történik minden, ahogy én akarom.

- Ahogy Isten akarja.

- Ahogy én!

- Isten nem titkolózik, Isten világa látható. Csak gyenge embernek vannak titkai.

- Én is látható vagyok! Itt vagyok, nézzetek! Ki vagyok? Ki vagyok?

- Ki... vagy?

- Ki vagyok?

Muzsnay nagyon halkán, aztán egyre erősebben: - Magam sem merem elhinni... de ahogy így nézlek... ahogy így gunyosan nevelsz... és azt hiszed, hogy te vagy a diadalmas...

- Ki vagyok? - harsogja az író.

- Fogarasi Sándor!

Az író kacag: - Ki vagyok, mi?

- Gazember... szerencsétlen...

Az író belenevet az arcába.

13.

Egy-két pillanatig szinte megkövülten állanak egymással szemben, egymás fölé hajolva, amikor Fogarasiné felrántja Lili szobájának ajtaját s kezénél fogva huzza vőlegényéhez a lányt. - Jöjjön, gyermekem, János beszélni akar magával.

A megsértett leány vonakodik: - Ő is bejöhet a szobámba.

- Meg kell mutatnia, hogy szereti... Magának talán nagyobb a hatalma... Félrebeszél, mentse meg.

- Dehát mi van vele?

Muzsnay megrendül: - Lehetséges, hogy félrebeszél? - Az anyának, a menyasszonynak a látása megingatja.

Az író is, most, hogy meglátja anyja kétségbeesését és elégedetlen szerelmét, tűnődve félrehajtja fejét s szomorúan nevet. - Nem, főtisztelendő ur, nem vagyok őrült, gazember sem vagyok, ahogy gondolja... - Erőt vesz magán. - Én csak bizonyítottam.

- Bizonyított?

- Mit bizonyítottál? - sikoltja az anyja.

- Ad absurdum vittem az ön gondolatait s ezzel bebizonyítottam, hogy az ön eszejárása téves. Ha igaz az, hogy két emberben egy lélek él, igaz lehet az is, hogy két test egy test. Látja, hogy megrettent, mihelyt a valóságban elevenen látta az ön gondolatait, melyek, higgye el, nem e világra valók?

Muzsnay papi szíve hajlik a jobb fordulatra. - János... fiam... tehát csak vitázott?...

- Mi mást tettem volna?

- Nem... gyónt?

- Hát ön pap volt, aki Isten képviselőjében, Isten nyugalmaival és végtelen bocsánatával kell, hogy meghallgassa a földi bűnöket? Felháborodott és ítélkezett...

- Szörnyű valóság tárult elém.

- Csak a rossz szellem fantáziált s önt is megejtette... Isten vele, fáradt vagyok...

Muzsnay kétkedve nézi az író is, az anyát is.

Az író lemondóan mosolyog, a szeme szomorúan fénylik. - Ó, sose kutasson arcomban... Az vagyok, aki vagyok, nem több, nem kevesebb... Sajnos, egy ember, csak egy ember... s mi nem tudjuk meggyőzni egymást... talán majd holnap... ha még érdemes.

- Hát akkor... Isten vele... Fogarasi...

- Igen, Fogarasi!

Kezet fognak, aztán Muzsnay fejét csóválva, lassu léptekkel kimegy a szobából. Az író pedig fáradtan beledobja magát egy karosszékbe, anyja hozzámegy és a homlokát törli.

- Dehát mi történt itt? - szólalt meg végre Lili.

- Szeretlek benneteket... fáradt vagyok... Anyám.

- Mi az, édes fiam?

- Egy kis italt. Pezsgőt. Jó volna.

- Hozok, hozok. - És a fény és zene felé siet.

- Miről beszéltek, mi történt itt, János?

A „János” név újból megrázta a már-már megnyugvó író.

- János! János! És ha László? És ha Sebestyén!... Dühbe hoznak ezek a nevek.

Az izgatott hang pedig újból arcába kergeti a leány véré. - Igazán nem akarom megbolygatni a nyugalmát. És igazán nem találok magyarázatot a viselkedésére.

- Jól beszélsz... Jókor pattogsz... Ösztöneid, azok vannak. Kitűnőek.

- Még módjában van lemondania róluk.

- Marakodunk... Már megint marakodunk.

Az író eltűnődik: - Én ezt már észrevettem azon a márciusi estén...

- Amikor még nem is ismert.

Gondolataiba mélyed. - Ismertelek.

- Párizsban?

- Mi az?

- Márciusban maga még nem is ismert engem. Maga Párizsban volt, én meg Budapesten.

- Aha!... Bolondság. Gyere, ülj ide az ölembe. Fáradt vagyok. Gyere.

- Mi jut eszébe!

- Rossz vagy. Gyere ide. Érezni akarlak. Felfrissülök, ha mellettem vagy. Tedd arcodat az arcomhoz. Te szép, te fiatal, te egyetlen... gyere ide, lánykám!

- Maga azt gondolja, Jani, hogy az én idegeim drótból vannak. Ugy gondolja, hogy miután vérig megsért és elkészerít, csak úgy parancsszóra odainthet magához, mint egy háremnőt, mint egy kokottot, akit megfizet és én megyek és jókedvre csiklandozom. Mintha csak nem magát, hanem Fogarasi Sándort hallanám.

- Mi bajod van vele?

- Az is mindig azt képzelte elkényeztetett basaságában, hogy csak úgy intenie kell nekem és én leborulok előtte.

- Talán nem volt igaza?

- Látja, hogy nem volt...

- Miből?

- Abból is, hogy most mi ketten vagyunk itt.

- És kik azok a mi ketten?

- Maga, meg én.

- És ki az a maga, mit gondolsz, te... te... kis vércse... kis buta madár?

- János!...

- Mit, János! Mit csicseregsz, sárga csőröddel... kis nótákat duruzsolsz a fülembé és azt hiszed, Wagner vagy a mennyekben! Mit tudod te, kivel beszélsz, mit tudod te, ki az a Fogarasi Sándor, mit tudod te, mit kér az tőled és mit tagadsz meg tőle, amikor azt hiszed, hogy olyan nagyon fölötte állasz! Kicsi gyerek te, kis bestia... ki vagy? mid van? Nem ideadtad-e, amid van, nem hozod-e eléem térden csuszva... és mi az?... Nem örülsz-e, hogy ide adhatod, kis vak galamb te...

A lány szeme már megtelik könnyel, de még mindig dacosan vitázik. - Nagyon hálás vagyok, kedvesem, hogy még idejében tudtomra adta, hogyan értékel engem. Köszönöm. És már nem is tartóztatom...

És indul a szobája felé.

Az író utána néz: - Lili!

Lili megy tovább.

Az író felordít: - Lilikém! Akiért mindent csináltam!

Lili megáll. - Értem? Mit?

- Mindent. - Hozzá rohan.

- Kis vércséért...?

Az író már elfogta, átöleli, simogatja, magához szorítja. - Nem, nem! Bántottalak, örült vagyok, ne haragudj. Lásd, magamban járok, senkim sincs, nem hagyatsz el, te több vagy, nagyobb vagy mindenkinél... és te megváltasz engem... veled megoszthatom a titkaimat... hiszen hozzád, hozzád akartam eljutni, mindenem át...

- Mért szeretem magát! - tör fel az édes-fájó panasz a leányból.

- Tudni fogod, ha mindent elmondtam neked. Nézd, én nem vagyok örült, de minden okom megvolna rá. Kinozlak, mert magam is kinlódom és álarcban járok és már magam sem tudom ki vagyok és te vissza fogsz adni engem magamnak is, neked is.

- Mi van veled?

- Ide hallgass. Holnap te már az enyém vagy. Most is az enyém vagy... ez a pap annyit beszélt nekem... Az én anyám hatalmas boszorkány... és én repülök... hozzád repülök... én már pihenni is akarok... nálad, veled! veled! meleg sziveden!... és én nem élhetek veled, hogy ne tudj rólam mindent... tiszta, nagy, egész életet akarok veled... bele akarok nézni a szemedbe és azt akarom, hogy te is belenézz és láss mindent... egy ágyban alszunk, előtted vetkőzöm... ha megcsókollak, nem viselhetek álarcot... és gyermekünk lesz, kell, akarom, tudnod kell, ki az apja... én szerelmes vagyok, életemben először, utoljára...

- Drága, drága, miért nem tudsz mindig így beszélni?...

- Ha akarsz, mindig így. De tudnod kell, kit hallgatsz... ki vagyok...

- Hogy hogy ki vagy?

- Benned bizhatok... Ez zuhan ki belőlem... te velem tartasz... Ez a bűn vezetett el hozzád... nézz a szemembe, nézz, jó mélyen... kit látsz?

Lili nevet: - Magamat. Olyan kicsi vagyok... mint egy vércse.

- Sándort nem látod?

- Sándort? Bátyádat?

- Engem. Őt.

A leány megrázkódik: - A halottat?

- Engem.

- Benned - őt?

- Ha jobban megnézed... megrémülsz?

Lili megtántorodik.

- Elhagysz? Nem kellek?!

- Utálom... Segítsen...

- Lilikém, szerelmem!

- Miért kinoz mindig ezzel a halottal, akit utálok? Én utálom Sándort... Piszkos volt, rettenetes volt... undorodtam a kezétől, aki megfogott... most magát is... rettenetes!

- Rettenetes... Hát csak ennyi az egész? Ez a semmi? Egy kis fürdő, egy kis borbély, elegáns ruha... egy kis színjáték... egy kis csalás... és ez az a nő, akiért rajong egy őrült sziv... Őrült ez a sziv... Eridj. - Ellöki. - Kis hülye nő. Nincs semmi! Semmi szive. - Lerogy egy székbe.

Lili hozzátámaszkodik, eléje térdel. - Mit mondott? Belenéz az arcába. - Én most... azt hiszem... nem tudom... a fogai, amikor most harapni akartak... a szeme, a szeme! - Felsikolt, elrejteti az arcát. Felugrik; - bele az író arcába: - Sándor... a temetőben... itt? Itt?

- Eh, butaság. Tréfáltam. Elég volt a komédiából.

- Komédia? Komédia?

Fogarasiné jön a fényből és zenéből, egy inassal, aki tálcán pezsgőt és poharakat hoz.

- Jöjjön, jöjjön.

Kiveszi a tálcat az inas kezéből, leteszi az asztalra, izgatottan tölt. - Igyál, fiam.

Az író kiürit egy poharat. - Még egyet.

- Igen, fiam, Lilike, maga is, ugy-e? Jöjjön.

Az író biztatja: - Igyék, Lilike. Komédiából. De minek a komédia, minek? - Felnevet. - Komédiázni... neked?...

- Node mi van veled, édes fiam?! - és reszkető kezében kicsordul a pezsgő.

Lili megkapaszkodik Fogarasiné karjában. A pezsgő hosszú sugárban ömlik a szőnyegre.

- Megörült! Nézze, megörült! Vagy én örültem meg? Anyám, maga beszéljen! Magának tudnia kell mindent!

- Én! Én nem tudok semmit, Lilikém.

Az író tombolva nevet.

- Nézze, dehát nézze!

- Semmi. Jókedve van. Holnap megházasodtok, elutaztok és minden rendben lesz. Igyál, fiam.

Az íróból csillapíthatatlanul dől a nevetés.

14.

Másnap délelőtt virág borította ezt a kis szalont. Lendvaiék esküvőre készültek. Délfelé már a templomba készülő násznép diszes és izgatott csapata töltötte meg a szobát. Megjelent mindaz a sok előkelőség, amely néhány héttel ezelőtt eltemette Fogarasi Sándort; itt várakozott Weber Rudolf államtitkár, továbbá Bánóczy Fülöp, Czakó János, Révay Géza; feleségével együtt számos ferencjózsefes akadémikus és frakkos képviselő. A násznép idegesen hullámozó csapatában észre kell vennünk az írókat, újságírókat s a kiadókat, Kelemen és Havas igazgató urakat.

Megjelent Kádár rendőrelőnök, kinek vezetésével agnoszkálták a morgueban Fogarasi Sándort s az álmatlan éjszaka után mégis csak esküvőre készülő Lili szobája félig nyitott ajtajában ott áll Török Móric, akit mélyen megrájt barátságának végtelensége.

Ismeretlen rokonok sűrögnek-forognak a csoportban, melynek középpontjában Lendvainé áll. Gazdag és finom toiletteje feltűnik a vendégseregben. Hol Lili szobája, hol a vendégei felé tekint s néhány fojtott szóval önmagát is, vendégeit is megnyugtatni igyekszik.

Most Weber államtitkárhoz fordul.

- Nem csoda, kérem, egyáltalán nem csoda.

- Nem, nagyságos asszony.

- Annyit dolgozott hazaérkezése óta... bátyjának ez a katasztrófája... az ő idegei sem bírták.

- Nem, nagyságos asszony.

- Már az este, hallom a lányomtól, panaszkodott, hogy fáradtnak érzi magát, Hígyje el, én is kifáradtam, pedig én csak néztem, hogy dolgozik. De most majd... a nászuton...

- Igen, nagyságos asszony.

Lendvai nála szokatlan izgalommal jön egy jobboldali szobából. Beszélni akar, de a felesége már kérdéssel lepi meg.

- Telefonáltál?

Ideges: - Én?

- Te, hát ki?

- Hát nem telefonálni mentem?

- És beszéltél vele?

- Nem. Nem jön a telefonhoz.

- Csak ne idegeskedj. Légy szíves, légy nyugodt.

- Én nyugodt vagyok. Fogarasiné jön a telefonhoz. Mindig csak ő.

- És? És? Hát légy szíves, beszélj.

- Mit és... Hát még mindig rosszul van. De már öltözködik.

Weber Rudolf teljes felelőssége tudatában kijelenti: - Nohát, akkor minden rendben van.

Lendvai hálás alázattal tekint rá. - Rendben van. Egészen rendben van.

De a felesége megfeddi: - Miért nem kezdted ezen?

- Nem hagytál szóhoz jutni, kedvesem.

Lendvainé helyesnek véli, hogy megmagyarázza férje viselkedését öméltóságának. - Ő is fáradt, nem csoda.

- Nem, nagyságos asszony.

- Csengess, kérlek, kétszer.

Lendvai csenget, Lendvainé pedig kipirult arcát, lázas szemeit a vendégek felé fordítja: - No kedves hölgyeim és uraim, egy kis frissítőt. Egy kis likőrt, édességet. És foglaljanak helyet. Egy pár perc és mindjárt indulunk. - Rászól az inasokra. - Szolgáljanak fel. - Rászól a férjére.

- Csengess, kérlek.

- Csengessek?

- Légy szives, kérlek. Háromszor.

- Kérlek szépen. - Csenget.

- Várj csak, kérlek. Csak ne idegeskedj.

- Kérlek szépen.

- Parancsolni méltóztatik? - kérdi egy belépő fehérkeztűs inas.

- Várjon, kérem. Telefonáltál a főtisztelendő urnak? - fordul megint a férjéhez.

- Megtörtént. Nyugodtan vár. Nincs semmi zavar.

- Helyes. - Az inashoz: - A kocsi elment Fogarasi urhoz?

- El, nagyságos asszony.

- Nagyon helyes. Most már csak pár perc az egész. Hány óra? - Az inastól kérdezte ugyan, de több hang válaszol a társaságból: - Tizenkettő lesz.

- Öt perc múlva, - javítja ki a mindig pontos és megbízható Török.

- Két perc múlva, - jegyzi meg a még pontosabb Kelemen igazgató.

A régi üzleti versengés ellenszenve azonban itt is szóhoz jut. Havas igazgató nem tudja elfojtani megjegyzését. - A maga órája mindig siet. Csak tíz perc múlva.

Az államtitkár is megnézi aranyóráját.

- Nálam tizenkettő lesz négy perc múlva.

- Fél tizenegykor már a templomban kellett volna lennünk, - állapítja meg Lendvai.

Lendvainé szigorú szemrehányással néz az urára: - Egy kicsit késünk. Tizenkettő után pár perc múlva már ott leszünk. Az a fő, hogy a templomban nem okoztunk zavart. De kedveseim, parancsoljanak egy kis likőrt, édességet.

Az inas fakó nyugalommal teljesíti a parancsot.

Lili kilép a szobájából, menyasszonyi diszben. Lassan előre jön, szinte utat engednek neki; a szoba közepén megáll. - Várunk még? - kérdi fagyosan.

Anyja eléje siet. - Itt lesz, Lilikém, mindjárt itt lesz. Már öltözködik.

- Már utban van, - mondja Lendvai.

- Még csak néhány perc, - nyugtatja meg az államtitkár.

Török is segítkeznek. - Rosszul lett, ezt meg kell bocsátania.

- Maga elhiszi? Én nem.

- Miért, te mit hiszel? - kérdi Lendvainé.

- Még nem tudom. Vedd le, anyám a fejemről ezt a... Szorit. Nagyon szorit.

A vendégek köréje sereglenek.

Hivatalos hangjának minden ékesszólását latba veti az államtitkár. - Nem szabad elszomorodni. Micsoda menyasszony az, aki ilyen kishitű?

- Aki ilyen szép.

- És akit így szeretnek, - veti közbe két akadémikus.

És az államtitkár: - Nagyon szereti ám valaki a Lilikét. Megmondjam, kicsoda?

És az anya: - Na, találd ki! Azért is!

- Nem tudom kitalálni.

Az inasok tálakat visznek körül.

Lendvainé hangja szárnyal: - Kedveseim, egy kis likőrt, édességet! Megéheznek, mire a templomba érünk. - Az államtitkárt ki kell tüntetnie. - Méltóságodnak én választok, megengedi?

A szobalány jelenti: - Fogarasiné nagyságos asszony kéreti a Lili kisasszonyt.

Csönd.

Lendvainé nem akar hinni a fülének: - Kit? Lilikét?

- A Lili kisasszonyt.

- Kérem.

- Eridj csak, Lilikém. - A vendégekhez. - Biztosan meg akarja nyugtatni a Cecil mama.

Amint becsukódik az ajtó Lili mögött, szorosabb körbe húzódnak össze a vendégek.

Bánóczy: Csodálatraméltó ez a nyugalom! Egy könnyet nem ejtett.

Lendvainé: - Ó, az én lányom, nagyszerű lány.

Lendvai: - Én sajnálom.

Czakó: Kínos helyzet.

Az államtitkár Czakóhoz sugva: - Már magam is kinosnak találom. Tűkön állok.

Czakó: - Én is. Kellemetlen egy história. A templom várjon ő rá.

Bánóczy: - Hallatlan!

Hárman félrevonulnak, fejüket összedugják.

És Lendvainé hangja: - Hölgyeim és uraim, kedveseim... ne kéressék magukat... egy kis likőrt, édességet.

15.

Lili visszatért. Egy pillanatra megáll az ajtóban, majd mialatt minden szem rámered, határozott léptekkel előre jön a szoba közepéig. - Fogarasi Cecil asszony telefonozott. Azt telefonálta, hogy Fogarasi Sándor ur tíz perccel ezelőtt...

- Akkor küldtünk érte kocsit és orvost, - röpül fel Lendvainé hangja az emberek feje fölé.

- Tíz perccel ezelőtt még beszéltem vele, - mormolja Lendvai.

- ...igen, mialatt te beszéltél vele, eltűnt hazulról...

Hangok összevissza röpködnek. - Mi az, - eltűnt? Lehetetlen. Mi az?

- Eltűnt?

- Hogy lehet az?

- Lehetetlen, - állapítja meg az államtitkár.

- Kérem, hallgassanak meg. Fogarasiné azt telefonozza, hogy tűvé tették az egész lakást és...

- Tűvé tették?

- Hát mi ez?

- Hagyjatok hát beszélni - inti le Lili a szüleit. - Felkutatták az egész házat és nem találják. Nyoma veszett. Fogarasiné utban van ide. És most sajnálom, hogy ide fárasztottuk önöket, de vőlegény hiányában nem tarthatom meg az esküvőmet.

Letépi fejről a mirtuskoszorút. Egy pillanatig még áll, aztán meginog, végigsimitja a homlokát, haját, majd határozottan megindul szobája felé.

Ebben a pillanatban a nyitva hagyott jobboldali ajtóban, melyet ellepett a személyzet, csöndesen megjelenik az író. Pontosan olyan, aminő néhány héttel ezelőtt volt, mikor öngyilkos akart lenni. Régi ruha van rajta, zsebéből egy üveg konyak bámul ki. Borotvátalan, csapzott haju, álmos, züllött, részeg. Szomorúan mosolyog.

- Ki az? Ki az? - riad fel Lendvainé.

- Én, - hangzik tompán.

Lili megfordul, felsikolt. - Sándor!

- Én magam.

Csönd szakad a lakodalmass népre.

Az író beljebb jön: - Szervusztok. Kicsit részeg vagyok. De sokan vagytok... Azt hittem, már kevesebben vagytok... Lili... Lili hol van?

- Itt vagyok. Hát mégis igaz?

- Semmi sem igaz. Az az igaz, hogy fűtyülök rátok.

- A hölgyek és urak vegyék tudomásul, hogy Fogarasi Sándor ur fűtyül önökre.

- Igazad van.

És Weber államtitkáron át jut először szóhoz a közvélemény. - Dehát ez szörnyűség!

- Ez botrány! - csatlakozik Bánóczy az államtitkárhoz.

Lendvainé még menteni akar. - De uraim, kérem... ne veszítsük el contenanceunkat... mit művelt ön? Részegen jön az esküvőjére?

- És még ha legalább felöltözött volna! - szörnyülködik Lendvai.

Az író rémülten hátrafordul. - Pszt! Zárjátok be az ajtókat! Ne engedjétek be!

Kádár rendőrellenőr megrázza a vállát. - Dehát mi van veled?

- Te... jön utánam... a sarkamban van... fog, a kezével fog... visszatart...

- Kiről beszélsz?

- A boszorkány!

- Ki az?

- Az anyám! Biztosan utánam jön. És nem enged meghalni.

Kádár megint megrázza. - Meg akarsz halni?

- Ne rázz így. Nem volt elég? Egyszer már eltemettetek, hát egyszer már meg is kell halnom. Nem megy az csak úgy, megásni egy sirt, ráírni, hogy Fogarasi Sándor pihen benne és Fogarasi Sándor itt kint henceg... A sir, ha megásták, várja a gazdáját. És értetek nem érdemes szenvedni. Megpróbáltam, de nem érdemes. Nem kellett nekem. Kicsi ez a világ.

- Nem értelek. Hallatlan botrányt rendezel itt.

Lendvainé most már maga is követ ragad. - Nincs rá bocsánat! Ki hitte volna!?

- Mit nem ért ön, rendőrellenőr ur? - kiáltja Lili. - Ez a részeg ur itt Fogarasi Sándor, a nagy költő, a nagy szélhámos. Elhitette velünk, hogy a Dunába ölte magát és learatta a halál minden dicsőségét. Becsapta az egész világot. Magukat is, engem is. Végigjátszatta velem a legrutabb komédiát, becsapott és megszégyenített és tönkre tette az életemet. Tartóztassa le!

- Igaz ez?

- Igazat beszél, szórul-szóra igazat; de nincs igaza.

Zürzavaros felkiáltások röpködnek szanaszét:

- Hát mi az igaz? - Hát miért nem védekezik?

- Hallatlan! - Szentségtörés! Az egész országot lóvá tette! Világra szóló botrány!

- Hogy jövünk mi ehhez? - kérdi tiszteletreméltó alaposságával Lendvai.

Az író legyint. - Nem érdekel, amit beszéltek. Az egész életemek nem érdekel. Buták vagytok, kicsik. Nem érdemes röpködni, nem érdemes élni köztetek. Nem érdemes nektek komédiázni. A temetésem előtt sok mindent megtagadtatok tőlem, aztán megadtatok mindent. Ez a minden, amitek van, semmi. Azt hittem, az a lány valami. Sok. Az is semmi. Nő, mint a többi. - Előhuzza konyakos üvegét s iszik. - Ezért nincs igaza. De ezt ti nem értitek.

Lili elfordul tőle. - Egészen fölösleges hallgatnunk ezt a beszédet. Itt már csak a rendőrnek van dolga.

- Nem is tudok szóhoz jutni, - csodálkozik Lendvainé.

- Egy kicsit leülök még. Az ajtókat! Jön utánam az a boszorkány. Az élet boszorkánya. Ne engedjétek ide.

Leül. Iszik.

- Hát mit tettél? - faggatja Kádár.

Az államtitkár abbaahagyja a tegezést. - Mit fog most tenni? Kinevetik az egész országot. Évtizedekre csuffá tett minket!

- Irodalmi Köpenick! - kiáltja Bánóczy.

- Ostobák... El fogtok temetni, de higgyétek el, ez a temetés már nem lesz olyan érdekes, mert én hiányozni fogok közületek... Fáradt vagyok. De meguntalak benneteket alig három hónap alatt... Milyen bölcs a ti világotok, milyen jó, hogy buta az ember... Adjatok oda mindent az embernek, amire vágyik és már nem kell neki semmi. Bölcsen van megcsinálva ez a világ... Kevés öröm, sok szenvedés és ez a jó. Orrotok előtt egy marék széna és ti szaladtok utána. Jó, amíg el nem éritek; ha beleharaptok, ha szátokban van az egész csomó, nem kell semmi már... semmi már... Azt a buta kislányt szerettem. Magamat szerettem benne. De neki sincs többje, mint a többinek. Repülni nem tud... Egy pár csók, egy kis forróság... minek? Meguntam a kis testedet, kedves, vidd, már nem is kell. Egyebed neked sincs. Csak még egyszer látni akartalak. Hogy csodálkozzam: miért is repültem érted... Pá! Pá! Kis huncut...

Lili kirohan.

- Világra szóló botrány - mondja az államtitkár Lendvainénak.

- Szörnyűség! És az én házamban! - Rákiált a személyzetre: - Menjenek, kérem!

- Igen, menjetek. Mind. És ne kiabáljatok. A csöndet szeretem, elég volt a lármából. Az a boszorkány, az a félmellű anya... - Kádárhoz: - Rettenetes nő! Veszedelmes! Egyetlen! De nincs benne becsület. Inkább gyalázatra tanította a fiát, inkább rávette a becstelenségre, sem hogy meghalni lássa. Nagy anya, de nem az igazi. Az igazi revolvvert nyom a fia kezébe, ha látja, hogy meginog és megpudvásodott. Fél melle van, csak fél! Menjetek! Beszélni akarok Kádárral, - Iszik. - Mindjárt üres.

A társaság tanácstalanul kifelé széled. Elmenőben még nyilvánítják a véleményüket:

Weber: Az ember nem tudja, sajnálja-e, vagy megvesse.

Lendvainé: És hogy mi velünk kellett ilyesminek...

Bánóczy: Börtön! Csak börtön!

Weber: De az ország! A szégyen! Kinevetnek minket.

Havas igazgató Kelemenhez fordul: - Ön megint jó üzleteket fog csinálni. Micsoda szimat.

- Ez nem olyan egyszerű. A közbotrány...

Czakó: Legjobb volna eltüntetni a föld színéről...

Weber: Ha titokban lehetne tartani...

Bánóczy: Elutaztatni... közköltségen! Zsuppon!

Weber: Tudja már az egész város... Az ujságírók.

Czakó: Hivatalos cáfolatot kell leadni.

Weber: Golyót kell a fejébe...

Az író bólogat: - Igenis! Közkivánatra! Rendben van! - Nevet. - Közkivánatra...

- A lányom... Szegény Lilikém... - siránkozik Lendvainé.

A szoba kiürül. Csak Kádár áll a lehajtott fejű író előtt. Sápadt arcán meg-megrezdül a bőr, rekedt hangja fel-felcsuklik.

- Nagy botrányt csináltam... Nem birtam magammal... Most már csendes vagyok... Anyámat, az egyetlen nem akarom látni... nem tudom... kérj tőle bocsánatot... légy mellette... Hívjátok haza Jánost... vigye el az anyámat... szegény, drága, egyetlen... zárd le az ajtókat. Ne tartóztass le, még nagyobb volna a botrány... Tárgyalás, mi?... Na siess, elég volt.

Eldobja a konyakos üveget, előveszi a revolverét.

- Itt?

- Nem tudok megmenekülni az anyám elől, az élet ő, az élet! Még visszaránt! Az ajtókat!

Kádár beteszi és lezárja az ajtókat: - Sándor! Sándor...

- Csakhogy megint hallom a nevemet... Tudod, kinek van igaza? Muzsnaynak, barátom, Muzsnaynak! Hallom a lépteit, eridj! Szervusz!

- Szervusz, Sándor! - Gyors léptekkel kimegy és beteszi az ajtót.

Kívülről hangok hallatszanak. Fogarasiné, az anya hangja: - A fiamhoz! Itt a fiam! Engedjete be a fiamhoz!

Az író mosolyog: - Drága, jó anyám... Drága szép életem... Micsoda álmok! - És szíven lövi magát.

Kint az anya tépi, rázza az ajtót. - Fiam! Fiam! Sándor!...

Az író utolsót bólint: - Sándor... És a többiek hallgatnak... Név, nem ember...

Leomlik a székről.